



*Academia de Științe
a Moldovei*



*Institutul de Economie,
Finanțe și Statistică*



*Ministerul Economiei
al Republicii Moldova*

ANALELE

Institutului de Economie, Finanțe și Statistică

ISBN 978-9975-4176-4-8

Chișinău, 2011

Analele Institutului de Economie, Finanțe și Statistică, 2011. Publicație recomandată pentru editare de către Consiliul Științific al IEFS, proces-verbal nr.6 din 06.09.2011.

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef:

Alexandru STRATAN, doctor habilitat, conferențiar universitar (IEFS)

Redactor-șef adjunct:

Gheorghe ILIADI, doctor habilitat, profesor cercetător (IEFS)

Redactor științific:

Tudor BAJURA, doctor habilitat, conferențiar universitar (IEFS)

Membrii:

Valeriu DOGA, doctor habilitat, profesor universitar (IEFS)

Vadim MACARI, doctor, conferențiar cercetător (IEFS)

Victor MOROZ, doctor, conferențiar cercetător (IEFS)

Tatiana MANOLE, doctor habilitat, profesor universitar (IEFS)

Anatol ROJCO, doctor, conferențiar cercetător (IEFS)

Angela TIMUȘ, doctor, conferențiar cercetător (IEFS)

Galina SAVELIEVA, doctor (IEFS)

RECENZENȚI ȘTIINȚIFICI:

Galina ULIAN, doctor habilitat, profesor universitar (USM)

Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat, profesor universitar (ULIM)

Victor MOCANU, doctor, conferențiar universitar (AȘM)

REDACTORI LITERARI:

Redactor-șef: **Iulita BÎRCĂ**

Redactor tehnic: **Tatiana PARVAN**

Machetare computerizată: **Andrian SCLIFOS**

Designer copertă: **Alexandru COVAȘ**

Analele IEFS constituie o publicație științifică anuală, elaborată în baza rezultatelor investigațiilor Institutului din domeniile: economie, finanțe, statistică și sociologie. Publicația este recomandată tuturor celor interesați de problemele socio-economice și financiare actuale, inclusiv: doctoranzilor, studenților la specialitățile sus-numite, specialiștilor din domeniile respective etc.

Institutul de Economie, Finante si Statistica. Analele Institutului de Economie, Finante si Statistica / Inst. de Econ., Finante si Statistica, Acad. de Stiinte a Moldovei ; col. red. : Alexandru Stratan (red. sef), Gheorghe Iliadi, Tudor Bajura. - Ch. : IEFS, 2011. -184 p. - ISSN 1857-3630. Texte: lb. rom., engl., rusa. - Rez.: engl. - Bibliogr. la sfarsitul art. - 100 ex. - ISBN 978-9975-4176-4-8.

- - 1. Institutul de Economie, Finante si Statistica - Anale (rom., engl., rusa).

33+316(082)=135.1=111=161.1

I-57

© Institutul de Economie, Finanțe și Statistică, 2011

Adresa redacției: Complexul Editorial, IEFS, MD-2064,
or. Chișinău, str. Ion Creangă, 45. **tel.:** 50-11-30, **fax.:** 74-37-94
web: www.iefs.md/complexul-editorial/; **e-mail:** bircaulita@mail.ru

CUPRINS

ECONOMIE

Richard Moody Comerțul produselor agroalimentare cu UE – situația actuală și evoluțiile viitoare.....	5
Alexandru Stratan Incursiune în evoluția științei economice: economia agriculturii sub aspect teoretico-aplicativ.....	9
Elena Aculai, Valentina Veverița The trends of the Moldovan small and medium-sized enterprises' showings in context of the world economic crisis.....	16
Gheorghe Iliadi Зарождение античной диалектики познания и современные особенности исследования экономики.....	21
Tudor Bajura, Svetlana Gandacova Sectorul agroalimentar la etapa primelor 10 ani după privatizare.....	29
George Romanescu Sistemul informatic european interconectat de management al pieței muncii – o soluție de flexibilizare și mobilitate a forței de muncă.....	38
Наталья Перчинская Механизм появления новых инновационных компаний и возможности их быстрого роста в Молдове на основе опыта Финляндии.....	44
Tatiana Tofan Metode și tehnici decizionale utilizate în administrarea publică.....	48
Ala Modrînga Creșterea economică în condițiile globalizării – deziderat peren.....	51
Natalia Guslicova К анализу компонентов экономики знаний: международный опыт и Молдова.....	54
Victoria Iordachi, Olga Timofei Analiza principalelor direcții ale politicii anticriză utilizate în Uniunea Europeană.....	58
Tatiana Iațișin Politica de coeziune – instrument major pentru modernizarea economiei Uniunii Europene.....	62
Zaharia Olărescu, Zinovia Toacă Estimări de prognoză pentru perioada anilor 2012-2014	65
Ileana Anastase (Bădulescu) Estimările potențialului de dezvoltare a întreprinderii comerciale: aspectul managementului strategic.....	71
Alexei Sturza Sinteza experienței internaționale de implementare a managementului cunoașterii în administrația publică.....	75
Tatiana Tofan Specificul dezvoltării resurselor umane din administrația publică în Republica Moldova.....	79
Наталья Виноградова Анализ форм поддержки экспортных малых и средних предприятий с целью облегчения их доступа к финансовым ресурсам (на основе опыта зарубежных стран).....	83
Nionila Dalinițchi, Diana Pelepciuc Repertoriul publicațiilor periodice achiziționate de către Biblioteca Republicană Tehnico-Științifică în anul 2011.....	88

FINANȚE

Tatiana Manole Analiza cost-beneficiu a proiectelor de investiții.....	93
Михаил Пойсик «За» и «против» введения с 2012 года налогов на оборот и доход.....	98
Rodica Perciun Politicile bugetare – instrumente de decizie ale statului în finanțele publice.....	100
Ivan Luchian, Angela Timuș Profitabilitatea investițiilor alternative: tendințele internaționale.....	105
Ion Moroziuc, Tatiana Iațișin Evoluția bugetului public național pînă la criză și după	110
Ion Moroziuc, Tatiana Iațișin Unele aspecte din evoluția componentelor Bugetului Public Național (Bugetul de Stat, Bugetul Unităților Administrativ Teritoriale, Bugetul Asigurărilor Sociale de Stat și Bugetul Fondurilor Asigurărilor Obligatorii de Asistență Medicală).....	116
Rodica Perciun Tehnicile și modelele economico-matematice utilizate în teoria financiară.....	122
Ivan Luchian, Stela Ciobu Problemele fidelizării clienților băncilor comerciale din Republica Moldova.....	126
Angela Timuș, Rodica Perciun Bunurile publice. Specificul pieței bunurilor publice.....	129
Simion Bostănar Conținutul, esența și evoluția finanțelor publice în abordarea managementului auditului extern.....	134
Alexandru Fala, Viorica Șeptelici Modelarea fenomenului inflaționist în Republica Moldova.....	140
Ion Vasilașcu, Tatiana Graur Tarife de costuri a producției culturilor agricole.....	144
Angela Deliu, Iulita Bîrcă, Olga Prodan Funcțiile managementului: esența și importanța lor.....	148

SOCIOLOGIE

Galina Savelieva Indicatorul integral teritorial ca instrument de evaluare a securității demografice în Republica Moldova	152
Anatolii Rojco Evoluția doctrinelor și etapele de dezvoltare ale sistemelor de protecție socială în țările europene	157
Raisa Taragan Mortalitatea ca o provocare a securității demografice a Republicii Moldova.....	161
Анатолий Рожко, Оксана Ливицки, Валентина Виноградова, Зоя Стременовская, Любовь Христюк, Элеонора Чобану Роль социальных выплат в снижении бедности домашних хозяйств Республики Молдова.....	165
Galina Savelieva, Ana Tomceac Aspectul social al situației tinerilor pe piața forței de muncă în Republica Moldova.....	171
Татьяна Колесникова Опыт регулирования гендерного равенства в сфере занятости в Республике Молдова.....	176
Florin Tudorie Aspectele generale ale problemei securității energetice mondiale.....	179

COMERȚUL PRODUSELOR AGROALIMENTARE CU UE - SITUAȚIA ACTUALĂ ȘI EVOLUȚIILE VIITOARE

**RICHARD MOODY, Consilier al Ministrului
Agriculturii și Industriei Alimentare din cadrul
Misiunii EU de consiliere în politici publice**

Introducere. UE este cea mai mare piață, unică din lume și este un partener important în comerțul produselor agro-alimentare pentru Republica Moldova. Valoarea totală a comerțului agro-alimentar cu UE în anul 2010 a fost evaluată la aproximativ 500 milioane USD (importurile puțin mai mari decât exporturile). Din totalul exporturilor de 252 milioane USD aproximativ 50 de milioane au fost fructe și legume, 25 de milioane USD a fost vinurile și 63 de milioane USD a fost exportul de cereale¹. Unicul produs de origine animală² este exportat în uri prezente în UE de produse de origine animală³ sunt exporturile de este mierea de albine pentru care a fost obținut statutul aprobat de țară terță a fost obținut în anul 2010.

Următoarea etapă importantă a dezvoltării schimburilor comerciale cu UE abia începe și factorii de decizie din Republica Moldova trebuie să încerce să se asigure că cele mai adecvate deciziile politice cele mai adecvate bazate pe fapte sunt luate în timpul acestei faze importante. În continuare urmează o scurtă analiză a problemelor principale care trebuie reținute în acest proces.⁴

Relațiile actuale de comerț cu produse agroalimentare ale Republicii Moldova cu UE

Relațiile comerciale actuale cu UE sunt reglementate în primul rând de apartenența la Organizația Mondială a Comerțului (OMC) și la Acordul Central European de Liber Schimb (CEFTA) la nivel multilateral și bilateral de dispozițiile comerciale ale Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC) și Preferințele Comerciale Autonome (ATP) acordate de UE.

În baza apartenenței la OMC, Republica Moldova și UE și-au acordat una alteia statutul de Cea Mai Favorizată Națiune (MFN). În continuare Moldovei i-a fost acordat regimul special de încurajare pentru dezvoltare durabilă și o bună guvernare în cadrul Sistemului Generalizat de Preferințe al Comunității Europene (GSP CE).

În ianuarie 2008, pe baza progreselor substanțiale realizate în domeniul reformei legislației vamale, implementarea convențiilor internaționale privind drepturile omului și condițiile de muncă și conformarea cu cerințele regulilor de origine, Consiliul a adoptat Regulamentul CE (CE) 55/2008 (după cum a fost modificat prin Regulamentul (CE) 1210/2008) introducând unele preferințe comerciale autonome pentru Republica Moldova și care permit accesul nelimitat și fără taxe vamale la piața UE pentru toate produsele originare din Republica Moldova, cu excepția anumitor produse agricole.

Folosirea Contingentului Tarifar – Ratele de utilizare și motivele. Chiar și după doar trei ani de când sunt în vigoare, utilizarea acestor cote de Preferințe Comerciale Autonome (PCA) din anii 2008, 2009 și 2010 oferă o imagine interesantă și informativă. Mai mult de jumătate dintre aceste cote la nivel de poziție tarifară, după cum se specifică în regulament, au rămas complet neutilizate. Cota neutilizată se referă la produsele de origine animală (de exemplu, carne de bovine, carne de pasăre, ouă, produse lactate și mezeluricârnați), pe care Republica Moldova nu este autorizată să le exporte în UE din cauza neîndeplinirii cerințelor sanitare și fitosanitare (SPS) actuale ale UE. Cota tarifară (CT) pentru grâu, de asemenea, a rămas neutilizată în anul 2008, din cauza suspendării taxelor de import ale UE pentru aceste produse, la acel moment. Cu toate acestea, cota a fost supraîncărcată în anul 2009 (rata de utilizare de 127.4%) în timp ce aceasta aproape s-a epuizat în primele 11 luni ale anului 2010 (rata de utilizare de 99,3%).

În general, în perioada anilor 2008-2010 exportatorii moldoveni au folosit efectiv cotele doar pentru cinci linii tarifare. Doar trei din aceste cinci cote au fost completate în anul 2008, acele pentru grâu, zahăr alb și vinul din struguri proaspeți. Pentru orz și porumb, în contrast, cotele nu au fost executate. Situația a fost puțin diferită în anul 2009 când trei din cele cinci cote au fost completate și anume cele de vin, grâu și orz. Pentru celelalte două produse (porumb și zahăr), ratele de utilizare au fost foarte mari. În anul 2010 (ianuarie - noiembrie) a fost completată doar cota de vin. Cota de zahăr a fost total nefolosită din cauza lipsei producției interne. Cota de grâu a fost aproape epuizată în timp ce rata de

¹ Departamentul de marketing și relații internaționale al Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare

² Cu un an înainte de aderarea României la UE, Republica Moldova a exportat în această țară animale vii, carne și produse din carne în valoare de peste 5 milioane de USD. Acest lucru a fost redus cu 98% o dată ce România a aderat la acest bloc și a impus cerințele SPS ale UE.

³ Cu un an înainte de aderarea României la UE, Republica Moldova a exportat în această țară animale vii, carne și produse din carne în valoare de peste 5 milioane de USD. Acest lucru a fost redus cu 98% o dată ce România a aderat la acest bloc și a impus cerințele SPS ale UE.

⁴ Acest articol se bazează pe analiza și constatările "Dreptului și politicii comerciale – Pregătirea și negocierea unui Acord Aprofundat și Cuprinzător de Liber Schimb cu UE" care conține o analiză ulterioară mai detaliată. Recunoștință și mulțumiri co-autorilor acelei publicații.

utilizare a contingentelor pentru orz și porumb a fost foarte mare.

Prin urmare, pe baza acestor cifre și pe măsură ce producătorii se adaptează la noul regim, se pare că toate aceste cinci cote vor fi executate pentru produsele agricole. Între timp, înaintea apariției Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ALSAC) schema se poate îmbunătăți în continuare, de exemplu, prin CT sporite, cel puțin pentru anumite produse cu scopul de a acoperi fluxurile comerciale reale și acest lucru a fost deja realizat pentru anumite produse și anume vinuri, porumb și orz¹.

Cu toate acestea, sistemul de preferințe unilaterale autonome este doar o măsură provizorie, deoarece sistemul este incompatibil cu normele OMC și nu poate fi menținut pe o perioadă lungă, fără a obține o derogare a OMC în această privință și, de asemenea, deoarece acesta este incompatibil cu planurile UE de a încheia un ALSAC cu Republica Moldova.

ALSAC – ce va însemna acesta pentru exporturile moldovenești de produse agro-alimentare în UE?

UE va elimina toate tarifele și cotele rămase asupra importurilor din Republica Moldova, îmbunătățind astfel competitivitatea exporturilor moldovenești pe piața UE. Cu toate acestea, acest lucru va avea un efect imediat redus deoarece multe tarife de import au fost deja suspendate în conformitate cu regimul actual de Preferințe Comerciale Autonome al UE pentru importurile din Republica Moldova cu excepția unui număr mic de produse agricole. Prin urmare, câștigurile preconizate în urma liberalizării ulterioare a UE vor fi marginale.

Într-adevăr, aceste câștiguri preconizate, într-o anumită măsură, s-ar putea dovedi a fi prezumtive în special pentru acele produse pentru care cotele tarifare existente nu sunt completate sau chiar nici folosite. Acest lucru se referă în special la carne și produsele animale, miere de albine și unele fructe și legume proaspete, care nu pot fi exportate pe piața UE din cauza nerespectării SPS ale UE și a standardelor de calitate, inclusiv cele private, cum ar fi EUREPGAP².

Care va fi impactul asupra producției interne a accesului îmbunătățit la piața moldovenească pentru producătorii din UE?

Pentru a putea prezice ce se va întâmpla atunci când tarifele din Moldova vor fi eliminate, este important să examinăm structura tarifului actual.

Structura curentă a tarifului agroalimentar din Republica Moldova. Structura tarifară a Moldovei pentru produsele agricole ar putea fi rezumată după cum urmează:

“Produsele cel mai înalt protejate (de exemplu, produse cu taxa medie aplicată peste 10,0%) sunt: zahărul și produsele de patiserie – taxa medie aplicată de 18,6% și taxa maximă de 30%, produsele de origine animală – taxa medie aplicată de 16,9% și taxa maximă de 28%, produsele lactate – taxa medie aplicată de 15,8% și taxa maximă de 44%, băuturile și tutunul – taxa medie aplicată de 13,9% și taxa maximă de 83%, fructele și legumele – taxa medie aplicată de 12,2% și taxa maximă de 25%, cerealele și produsele cerealiere – taxa medie aplicată de 10,2% și taxa maximă de 42%.

Există anumite grupuri de produse pentru care un procent semnificativ din importurile Moldovei deja intră sub incidența accesului scutit de taxe vamale. Acest lucru este în special cazul “Altor produse agricole”, în care 52,2% din importuri sunt duty-free și “Cereale și preparate cerealiere” în care 42,9% din importuri sunt duty-free. Importurile duty-free pentru restul produselor agricole sunt semnificativ mai mici variind de la 0,5% pentru zahăr și produsele de patiserie, până la 27,4% pentru produsele de origine animală”³.

Impactul liberalizării asupra producției interne. Pentru cele două grupe de produse cu importuri semnificative scutite de taxe vamale liberalizarea comercială suplimentară implicată de încheierea unui Acord de liber schimb (ALS) între CE și Republica Moldova, consecințele liberalizării sporite nu vor fi foarte severe.

Pe de altă parte, există alte grupuri de produse agricole, și anume cele protejate prin intermediul tarifului relativ mare și cu o cotă relativ scăzută a importurilor scutite de taxe vamale care ar putea fi afectate în mod mai semnificativ. Acestea ar putea fi considerați drept candidați potențiali sensibili, adică produse pentru care liberalizarea va trece printr-o perioadă de tranziție. Aceste grupuri de produse sunt: zahărul și produsele de patiserie, vinul și băuturile alcoolice, produsele lactate, fructele și legumele precum și uleiurile și grăsimile.

Pregătiri pentru Zona de Comerț Liber cu UE. Pregătirile pentru viitoarea Zonă de Liber Schimb poate fi împărțită în două părți: sectorul public și sectorul privat. Ambele își joacă rolul său pentru a asigura că beneficiile maxime ale comerțului liber sunt câștigate și consecințele negative sunt reduse la

¹ Propunere de Regulament al Parlamentului European și a Consiliului de modificare a Regulamentului (CE) Nr. 55/2008 de introducere a unor preferințe comerciale autonome pentru Republica Moldova Bruxelles, 10.11.2010 COM (2010) 649 final 2010/0318(COD)

² EurepGAP este un standard comun pentru practica managementului fermelor

³ Pregătirea și negocierea legislației și politicii comerciale cu privire la un Acord Aprofundat și Cuprinzător de Liber Schimb cu UE Chișinău, februarie 2011

minim și reduse acolo unde este posibil.

Guvernul Republicii Moldova – Identificarea intereselor ofensive și defensive ale Republicii Moldova în agricultură

În ceea ce privește interesele ofensive, și în pofida faptului că câștigurile potențiale de pe urma deschiderii ulterioare a pieții UE la exportul produselor agricole din Moldova se preconizează să fie marginale, Moldova are argumente bune pentru a solicita eliminarea totală a tuturor restricțiilor rămase (tarife și cote) în ceea ce privește accesul la piața produselor agroalimentare a UE. Eliminarea imediată a acestor restricții s-ar putea dovedi a fi dificilă pentru anumite produse agricole, în special pentru zahăr, lactate și carne. În cazul acestei situații, o opțiune alternativă ar fi să se negocieze o perioadă scurtă, de exemplu, să spunem de trei ani.

În ceea ce privește interesele defensive, și pentru a atenua efectele negative și a facilita procesul de ajustare, autoritățile moldovenești ar trebui să identifice ce produse agricole au cea mai mare șansă de a fi afectate în mod negativ ca urmare a deschiderii pieței moldovenești pentru produsele agricole originare din UE și, în consecință ce produse și în ce măsură merită o oarecare protecție. Cu alte cuvinte, care produse vor fi definite ca fiind sensibile?

Experiența de până acum atât de la negocierile comerciale multilaterale cât și de la negocierile bilaterale cu UE pentru stabilirea Acordurilor de Liber Schimb arată că este imposibil de securizat toate interesele defensive dorite. Prin urmare, negociatorii moldoveni trebuie să fie pregătiți să facă alegeri dificile și să prioritizezeze.

Identificarea produselor sensibile. Pot fi folosite mai multe metode pentru a identifica acele produse care sunt susceptibile de a fi afectate negativ ca urmare a deschiderii pieței Republicii Moldova și, astfel, ar putea fi candidate pentru a fi definite ca fiind sensibile. Unele dintre ele sunt foarte sofisticate și foarte solicitante din punct de vedere al datelor. Acest lucru este în special cazul cu modelele econometrice. În acest sens, ar putea fi folosite măsuri mai simple (indicatori).

Acolo unde este posibil, ar trebui să fie utilizate studiile existente, inclusiv raportul "O Zonă de Comerț Liber între Republica Moldova și Uniunea Europeană: Fezabilitate, Perspective și Impact Potențial"¹

Analize posibile care urmează a fi efectuate în faza de pregătire. Abordarea cea mai simplă pentru a identifica nivelul actual de protecție este de a examina, la nivel de 6 sau 8 cifre structura tarifului Republicii Moldova. În cazurile de protecție prin intermediul tarifelor specifice și/sau compuse, trebuie să fie calculat Echivalentul Ad-Valorem (AVE) al acestor taxe. Această examinare va permite identificarea celor mai protejate produse. Un alt indicator util este Avantajul Comparativ Aparent (RCA). Indicele RCA poate oferi informații utile pentru acele produse care prezintă avantaje/dezavantaje comparative fie sistematice sau instabile. Alți coeficienți care ar putea fi luați în considerare sunt Coeficientul Protecției Nominale (NPC) și Coeficientul Protecției Efective (EPC). În același timp, va fi esențială cooperarea dintre Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare (MAIA) și departamentele ministeriale de analiză și institutiile științifice relevante.

Negocierea problemelor în ceea ce privește produsele sensibile. Identificarea produselor sau grupului de produse care ar putea fi declarate ca fiind sensibile este o etapă în acest proces. O altă etapă pentru negociatorii moldoveni este de a negocia cu omologii lor din UE (de exemplu, negociatorii Comisiei) pe această temă. În general, cu cât mai generoasă va fi tratarea (adică cu cât mai înaltă va fi rata de protecție) cu atât va fi mai redus numărul produselor sensibile și vice-versa.

Pornind aceste negocieri negociatorii moldoveni trebuie să fie conștienți de faptul că:

1.va fi imposibilă asigurarea tuturor intereselor lor defensive și adăpostirea/protejarea unui sub-sector întreg;

2.trebuie să aibă loc un anumit grad de deschidere a pieței, printr-o combinație de reduceri mai scăzute a tarifelor MFN și deschiderea cotelor tarifare;

3.taxele în cadrul cotei vor trebui să fie stabilite la un nivel foarte scăzut, dacă nu la nivel zero;

4.reducerile tarifare MFN și extinderea cotelor tarifare trebuie să fie introduce treptat într-un termen tranzitoriu, astfel încât să se ajungă la liberalizarea totală la sfârșitul acestei perioade și durata maximă a perioadei de tranziție nu poate de obicei depăși 10 și, este mai des de 5 ani.

Acțiuni complementare prin intermediul unor politici interne adecvate. Pe lângă măsurile de "tratament favorabil" pentru produsele sensibile, care, prin natura lor, sunt doar de tranziție, este necesar să se pregătească sectorul intern pentru situația după ce este eliminată treptat protecția prin introducerea și implementarea unor politici adecvate interne și a unor măsuri care vizează creșterea competitivității, diversificarea și dezvoltarea rurală.

Structurile de stat, de asemenea, trebuie să fie pregătite să implementeze sistemele de control

¹ Zona de Liber Schimb dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană: Fezabilitate, Perspective și Impact Potențial. Autori: Valeriu Prohnițchi (coordonator), Ana Popa, Alex Oprunenco, Matthias Luecke, Mahmut Tekce, Eugen Hristev, Georgeta Mincu, Victoria Vasilescu Chișinău, 2009

impuse de legislația SPS a UE, care necesită o nouă abordare, multă activitate legislativă, schimbări instituționale și instruire.

Alte aspecte ale negocierilor. În afară de numărul și tratarea produselor sensibile, există aspecte care nu sunt specifice agriculturii, ci sunt de natură orizontală, ce includ reguli de origine și clauze de salvagardare, inclusiv măsuri speciale de protecție¹.

Aspecte instituționale și structurale. Negocierile de succes și implementarea efectivă nu pot fi efectuate și asigurate, fără a avea stabilită structura și capacitatea instituțională, de reglementare și administrativă necesară. În plus, nevoia de date statistice recente, fiabile și coerente, este de o importanță majoră. Asigurarea unei bune coordonări intra-ministeriale / agenție / instituție atât la nivel politic cât și cel administrativ este o condiție esențială pentru a avea succes.

Operatorii sectorului agroalimentar din Republica Moldova

Cerințe de reglementare. Unul dintre elementele principale ale ALSAC vor fi măsurile SPS, inclusiv siguranța alimentară, reglementarea sănătății animalelor și plantelor. Deoarece acestea implică probleme de siguranță, nu pot fi acordate preferințe sub forma unor cerințe mai ușoare sau mai lejere pentru partenerii ACL. Acestea trebuie să fie adoptate în integralitatea lor, pentru a asigura o protecție echivalentă în Republica Moldova. Principalele probleme pentru factorii de decizie vor fi prioritizarea și programarea introducerii unor noi cerințe care vor trebui să fie decise pe baza politicii interne și obiectivelor de dezvoltare economică pe baza unei analize solide a impactului de reglementare.

Cerințele pieței. În timp ce legislația este stabilită pentru a proteja sănătatea și siguranța și exportatorii și importatorii legați din punct de vedere al obligațiilor, cerințele pieței pot fi descrise ca un set de cerințe la care pot adera producătorii sau exportatorii pe bază de voluntariat, pentru a arăta cum produsele, procesul de producție, sau sistemul lor de management țin cont de anumite cerințe convenite de comun acord. În sectorul agroalimentar există multe astfel de standarde, care sunt pregătite la cererea industriei în cauză și sunt opționale. Standardele pot deveni obligatorii atunci când sunt implicate fonduri publice de exemplu, vânzarea în sistemul de intervenție. Exemple de astfel de standarde în sectorul agroalimentar sunt: Agricultură organică, Practici Agricole Bune, eco-etichetarea EUREPGAP și gestionarea calității.

Concluzii

1. Prin îndeplinirea cerințelor pentru începerea negocierilor, inclusiv adoptarea unei strategii privind siguranța alimentară bazată pe risc conformă cu cerințele UE cu structuri instituționale adecvate, Republica Moldova va face primii pași importanți în direcția implementării cerințelor SPS pentru viitorul ALSAC.

2. În același timp, va fi necesar să se stabilească structurile și capacitatea de a colecta și analiza datele economice și comerciale pentru a putea lucra asupra identificării și pregătirii pozițiilor privind interesele ofensive și defensive și pentru produsele sensibile.

3. Cerințele SPS pentru exportul eventual fără obstacole din Moldova în UE sunt non-negociabile și stringente și includ sistemele de siguranță a producției alimentare bazate pe HACCP² și trasabilitate completă. Graficul negociat al implementării trebuie să fie realist ținând cont de resursele interne și externe și să se bazeze pe consultări desfășurate în sector.

4. În paralel cu asigurarea conformității cu cerințele obligatorii, o atenție deosebită și resurse suficiente ar trebui să fie alocate pentru dezvoltarea competitivității și conformării cu cerințele pieței, în scopul de a profita de deschiderile negociate ale pieței.

Bibliografie:

1. Trade Law and Policy – Preparation and Negotiation of a Deep and Comprehensive Free Trade Agreement with the EU” Andre Gonciarz, Richard Moody, Richard Wheatley, Martin Horseling, Juris Gromovs, Dimitrios Moutsatsos. Chisinau February 2011.
2. Zona de Liber Schimb dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană: Fezabilitate, Perspective și Impact Potențial. Autori: Valeriu Prohnițchi (coordonator), Ana Popa, Alex Oprunenco, Matthias Luecke, Mahmut Tekce, Eugen Hristev, Georgeta Mincu, Victoria Vasilescu. Chișinău, 2009.

¹ Măsurile speciale de protecție pentru agricultură diferă de protecția normală din agricultură, spre deosebire de garanțiile normale: taxe mai ridicate de protecție pot apărea în mod automat în cazul în care volumul de import trece peste un anumit nivel, sau în cazul în care prețurile scad sub un anumit nivel; și nu este necesar de demonstrat faptul că industria națională a suferit un prejudiciu grav.

² Analiza Riscurilor și Punctele de Control Critice

INCURSIUNE ÎN EVOLUȚIA ȘTIINȚEI ECONOMICE: ECONOMIA AGRICULTURII SUB ASPECT TEORETICO-APLICATIV

ALEXANDRU STRATAN, dr. hab., conf. univ., IEFS

In this paper the author made an attempt to summarize the main trends and ideas on economics development, exposed by the best-known economists from different times. Special attention is given to theoretical and applied aspects of agricultural economy, criteria that agriculture could be classified accordingly, processing of various definitions and its vital functions.

Key words: capitalism, consumption, agricultural economics, political economy, market economy, investment, rent.

Cuvinte cheie: capitalism, consum, economia agriculturii, economie politică, economie de piață, investiții, rentă.

Economia politică, utilizată pentru prima dată în anul 1615 de către Antoine de Monchretien în *Traite d'economie politique*, ca știință economică, s-a realizat începând cu secolul al XVII-lea, odată cu mutarea centrului cercetărilor economice din sfera circulației mărfurilor în sfera producției acestora, apariția școlii economice clasice, ai cărei reprezentanți de frunte au fost Adam Smith, David Ricardo și John Stuart Mill. În 1776 a apărut lucrarea lui A. Smith, *Avuția națiunilor. Cercetare asupra naturii și cauzelor ei*. Adam Smith a demonstrat cum se formează și cum se dobândește avuția națiunilor în cadrul relațiilor de producție; a admis teza după care munca stă la baza tuturor avuțiilor, reprezentând izvorul și măsura valorii mărfurilor; a evidențiat principiile economiei de piață, modul de formare a prețurilor bunurilor, pământului, muncii și capitalului. A fost promotorul curentului liberalismului economic, al autoreglării sistemului economic prin celebra sintagmă „*mâna invizibilă*”. Pe baza *Avuției Națiunilor*, A. Smith a fost considerat „părintele” economiei politice moderne.

O contribuție aparte la constituirea științei economice și la formarea economiei politice clasice a avut-o David Ricardo prin lucrarea sa *Despre principiile economiei politice și ale impunerii*. Ricardo este considerat cel mai important economist al perioadei respective. Contribuțiile sale se referă la teoria valorii-muncă și a prețului; teoria distribuției produselor; descompunerea părților care revin celor trei clase pe care le are în vedere: a) renta – partea din produsul pământului; b) profitul care revine capitalistului; c) salariul muncitorului. Contribuții importante aduce Ricardo în teoria rentei, în teoria monetară și circulația banilor, în teoria costurilor comparative în schimburile costurilor internaționale.

Anii 1870-1940 reprezintă o etapă de afirmare a marxismului și a marginalismului sau neoclasicismului. Karl Marx, în opera sa *Capitalul*, analizează problemele economice ale capitalismului perioadei respective. El a analizat acumularea primitivă ca premisă istorică a capitalismului și acumularea capitalistă bazată pe producția de plusvaloare. Pe baza analizei dublului caracter al muncii creatoare de marfă, munca concretă și munca abstractă, a explicat cei doi factori ai mărfii, valoarea de întrebuințare și valoarea, ultima având ca parte componentă plusvaloarea creată de muncitori în timpul de supramuncă și însoțită de capitaliști în mod gratuit.

Teoria marxistă a avut la baza sa o stare de dezvoltare imaginară a capitalismului, a fost elaborată după principiile elaborărilor în matematică: se admit axiomele; pe baza lor se demonstrează teoremele. Sistemul „axiomatic” al marxismului a rămas pe parcurs aproape de viziunile autorilor; relațiile de producție bazate pe sistemul „axiomatic”, dinamica capitalismului și destinul acestuia în sistemul în realitate s-au distanțat de previziunile marxiste. Teoria marxistă este o teorie „frumoasă”, dar utopică; rămâne în istoria gândirii economice ca un exercițiu de alternativă a unei dezvoltări socio-economice. Experiența țărilor ce și-au trasat destinul sub teoria marxistă s-a transformat într-un argument antimarxist.

Neoclasicismul a avut la bază: școala utilității finale (Karl Menger); școala echilibrului general (Leon Walras și Vilfredo Pareto); școala echilibrului parțial (Alfred Marshall). Teoria neoclasică este adeptă a individualismului, a economiei bazate pe proprietatea privată, se pronunță împotriva imixtiunii statului în activitatea economică și susține liberul schimb și concurența.

În gândirea economică rămăneau mult timp fără răspuns o serie de întrebări: cauzele șomajului și crizelor economice; ce anume stă la baza investițiilor și a consumului; cum administrează băncile centrale masa monetară, rata dobânzii; care sunt motivele pentru care unele națiuni progresează, în timp ce altele stagnează. La acestea și multe alte probleme găsim răspuns în lucrarea lui John Maynard Keynes, *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor* [4, p.320-335]. J.M. Keynes susține politica economică de intervenție limitată a statului în economie; economia de piață are nevoie de sprijinul statului prin politica fiscală, monetară, bugetară.

Curentul nekeynesist, apărut după al doilea război mondial (Roy Harrod, Joan Robinson și Nicolas Kaldor în Anglia, Piero Sraffa și Luigi Passinetti în Italia, A. Barrere, S. Morris, J.K. Galbraith ș.a. în SUA, Gunar Myrdal în Suedia, L. Stoleru ș.a. în Franța), acordă o atenție mare investițiilor de stat, împrumuturilor de stat, utilizării politicii impozitelor și controlului asupra salariilor și prețurilor, precum și a pieței de stat; bugetul de stat reprezintă, în această optică, un „stabilizator organic” al economiei.

Concomitent, în perioada postbelică se afirmă neoliberalismul. În cadrul acestui curent de gândire, M. Friedman susține că mecanismul de piață este suficient pentru a regla cea mai mare parte a problemelor economice. Puterea statului trebuie redusă la minimum și descentralizată. Economia bazată pe legile pieței funcționează cel mai bine dacă este lăsată liberă. Rolul cel mai important revine monedei; între volumul activității economice și masa monetară există o determinare cantitativă precisă, care se stabilește cel mai corect cu cele mai bune efecte stabilizatoare în condițiile pieței libere.

Adaptarea keynesismului și neoclasticismului la condițiile existente reprezintă curentul „sintezei neoclasice” (Samuelson, Solow, Nordhaus ș.a.). În viziunea Sultanei Sută-Sălăjan, reprezentanții acestui curent „au încercat să legitimizeze, în egală măsură, cele două compartimente ale științei economice convenționale contemporane (microanaliza neoclastică și macroanaliza keynesistă), ca și cele două tipuri de politică economică (libertatea agenților economici individuali și intervenția statului) pentru corectarea unor imperfecțiuni ale pieței din economiile contemporane de piață” [9, p.87]. Teoriile și politicile menționate trebuie considerate complementare, și nu opuse. Principalul argument care a stat la baza „sintezei neoclasice” l-a constituit fizionomia și structura economiei contemporane, faptul că toate societățile au la bază „economia mixtă”, cu elemente preluate atât de la economia de piață, cât și de la economia de comandă. Niciodată nu a existat o economie de piață 100%. Majoritatea deciziilor sunt luate de piață, dar statul joacă un rol important în ce privește modificarea normelor după care funcționează piața; el este cel care stabilește legile și regulile care guvernează viața economică, cel care controlează fenomenul poluării și cadrul de desfășurare a afacerilor.

Știința economică, identificată inițial cu economia politică, s-a diversificat. Au apărut noi domenii, între care și economia agriculturii.

Agricultura a apărut acum 10 mii ani. Anterior, oamenii trăiau în grupuri relativ mici, migratoare, se foloseau de bunurile create de natură fără a depune eforturi pentru reproducerea acestora. Apariția agriculturii este considerată prima mare revoluție economică în modul de viață al omenirii. Omul a trecut la crearea produselor alimentare; și-a sporit eficiența efortului în procesul de asigurare cu produse alimentare; au apărut așezările umane, terenurile cultivate, animalele domestice; s-a schimbat modul de viață devenind mai confortabil. Așezările umane au servit drept izvor pentru schimbul de experiență în activitățile agricole, de idei, de diversificare a culturilor, pisciculturii, cultivarea ciupercilor, creșterea animalelor, inclusiv pentru blană. Omul asigură condiții favorabile de creștere și reproducție a animalelor. Cu timpul, munca a început să fie divizată: unii produc materii prime, alții sunt specializați la procesarea acestora.

Criteriile după care poate fi clasificată agricultura pot fi cele mai diverse: *după nivelul tehnic și tehnologic* (agricultură primitivă, tradițională, convențională); *după destinația producției* (agricultură de subzistență, pentru piață); *după tipul de proprietate asupra mijloacelor de producție* (agricultură comună, particulară-sclavagistă, feudală, capitalistă, cooperatistă, asociativă); *după căile de lărgire a producției* (agricultură extensivă, intensivă); *după efectele-cauză* (agricultură biologică, ecologică, durabilă).

Spre deosebire de alte activități umane, agricultura are o serie de particularități: este singura ramură în care materia anorganică se transformă în materie organică, asimilabilă de om; în agricultură, procesul muncii este indisolubil legat de valorificarea unui ansamblu de însușiri ale pământului; este ramura economică în care procesul de producție se desfășoară cu ajutorul organismelor vii, al plantelor și animalelor; producția agricolă se află sub incidența condițiilor naturale; în agricultură, procesul economic de producție și reproducție se împletește cu un proces natural biologic; în agricultură se manifestă neconcordanțe între timpul de muncă și timpul de producție.

Agricultura îndeplinește o serie de funcții vitale: *producerea mijloacelor de subzistență necesare populației umane, participarea la asigurarea securității alimentare* înțelese ca posibilitate pentru locuitorii țării de a dispune în permanență de o cantitate de alimente suficientă pentru a duce o viață activă și sănătoasă; *este rezervor de forță de muncă și suportul pentru dezvoltarea industriei și a altor ramuri și activități neagricole*; agricultura are un rol important în *antrenarea unor ramuri și activități situate în amonte și aval*; permite *obținerea de devize din exportul de produse ca atare sau procesate*; funcția *ecologică, de protejare și conservare a mediului înconjurător*.

Economia agriculturii se ocupă cu: studiarea resurselor de care dispune societatea și alocarea lor pentru activitatea agricolă; studiarea fenomenelor și proceselor economice care au loc în producția agricolă, repartiția, schimbul și consumul produselor; studiarea relațiilor economice care se statornesc între „actorii” care participă la viața economică din agricultură - proprietari ai suprafețelor de teren și ai altor mijloace de producție, arendași, muncitori, fermieri, țărani ș.a., diferiți furnizori de mijloace de

producție și servicii pentru agricultură și clienți, relațiile cu diferite instituții ale statului; studierea legilor economice obiective, descoperite și formulate de științele economice, a mecanismului manifestării și utilizării lor, precum și descoperirea unor noi regularități, a unor noi legi care guvernează activitatea economică din agricultură.

Aceste componente ale activității economice din agricultură presupun cercetarea lor retrospectivă și prospectivă.

O cercetare a bibliografiei arată că nu există o singură definiție a economiei agriculturii.

Economistul francez Jean-Marc Boussard, afirmă că, economia agrară se ocupă de identificarea și expunerea specificității teoriei economice când se aplică la acest sector particular. Agricultura, spune autorul citat, dă o coloratură specială, particulară aplicării teoriei economice generale [12, p.2].

„Scopul științei (se referă la economia agrară - n.a.), spune economistul american E.W. Ablen, este să descopere ordinea, ceva care are loc cu regularitate, care reprezintă o relație sau poate fi exprimat într-o lege... știința presupune ordine, iar sarcina sa este să descopere acest lucru” [11, p.21].

Într-o definiție suprasimplificată a economiei agrare, un alt economist american, Kelso, apreciază că „esența științei este previzibilitatea” [11, p.32].

Economistul Nicholas Georgescu-Roegen înțelege prin economia *agrară* „științele economice privind o economie agricolă suprapopulată, și nu numai științele economice agricole”. După opinia lui, „economia agrară a rămas până acum o realitate fără teorie” [2, p.295].

Pornind de la marea diversitate de opinii, considerăm, că **economia agriculturii** este știința care studiază fenomenele și procesele economice ce se desfășoară în agricultură, stabilește scopurile activităților economice agrare și determină variantele optime de realizare a acestora.

Cunoștințele referitoare la economia agrară au apărut la popoarele Orientului Antic. Leagănul gândirii economice a fost Egiptul, Babilonul, India, China.

Xenofon, din Grecia antică, considera agricultura baza prosperității economice, a dezvoltării meseriilor, comerțului și navigației, precum și cea mai plăcută și mai sănătoasă ocupație a oamenilor, constituind „mama și doica tuturor îndeletnicirilor”. Platon și Aristotel afirmau că agricultorii și meseriașii asigură prosperitatea „statului ideal” sau că produc bogăția naturală sub forma valorilor de întrebuințare.

În lucrarea *De re rustica* (Despre agricultură), Cato cel Bătrân, om de stat, istoric și scriitor distins, dar totodată țaran și plugar dibaci din Roma antică, se distinge printr-o adevărată enciclopedie de informații cu privire la rentabilitatea diverselor ramuri agricole, sfaturi despre timpul optim pentru efectuarea lucrărilor agricole, despre dimensiunea gospodăriei agricole și despre eficiența acesteia, emițând aprecierea corectă că „risipa de resurse este o risipă de bunăstare” (*Scriitorii greci și latini, 1978*).

Kaibara Ekiken, gânditor japonez, susținea ideea unei soluții democratice a problemei agrare, ale lui Mazdek (Iran), Mihtar Goș și Saamir Saamirian, gânditori armeni, și ale celor indieni Akbar, Shukracharya și Vali Ullah, care au condamnat luxul nobilimii feudale pe seama birurilor suportate de țărani. În Europa feudală, sunt de reținut numele lui I.V. Peresvetov, Iosif Volațki, M.S. Bașkin și Teodosie Kosoi, ale iluminiștilor Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Morely și Mably, Thomas Man și Tommaso Campanella.

Remarcăm gândirea agrară științifică a fiziocraților. Fondator al școlii fiziocrate a fost medicul francez François Quesnay, la curtea regelui Louis al XV-lea, care și-a descoperit vocația de economist prin celebrele sale lucrări *Tabloul economic* și *Analiza tabloului economic*. El face o critică severă mercantilismului, care localiza sursa veniturilor în sfera circulației, unde nu se produce bogăție sau produs net, ci se distribuie. Dimpotrivă - spunea el - sursele avuției sunt agricultura, unde e localizată „clasa productivă”, și industria, care prelucrează această bogăție, de către „clasa sterilă”. „Bogăția creată anual formează veniturile națiunii, este produsul obținut din agricultură, care rămâne după scăderea tuturor cheltuielilor. Suveranul și națiunea - spunea el - să nu piardă din vedere că pământul este unica resursă a bogățiilor și că agricultura le multiplică” (*François Quesnay, 1946*). Quesnay analizează procesul reproducției simple în agricultură, arătând cum, pe baza schimbului echivalent, are loc procesul de creare și realizare a „produsului net” în agricultură, prin două circulații imperfecte și una perfectă (antrenând cele trei clase sociale). În schemele sale, acesta este împărțit între proprietari (sub formă de arendă), „clasa sterilă” primește, în schimbul produselor ei manufacturate, alimente și materii prime pentru a-și continua producția și „clasa productivă” - fermierii - obține mijloace de producție necesare astfel încât reproducția este asigurată.

În domeniul teoriei agrare, A. Smith s-a ocupat, în special, de renta funciară. De la început, el face distincție între arendă și rentă. Arenda cuprinde - după el - în afară de rentă, și cota de amortizare a capitalului investit anterior, astfel că, atunci „când se reînnoiește arendarea, proprietarul pământului cere de obicei aceeași sporire a arenzii, ca și cum ameliorările ar fi fost făcute, toate, cu capitalul său propriu” [8, p.244]. Pe de altă parte, el emite ideea diferențierii impozitelor funciare în funcție de mărimea rentei funciare, acest impozit trebuind „să varieze o dată cu variațiile rentei efective a pământului, urcând sau coborând în măsura progresului sau declinului culturilor”. Sesizând că, în agricultura capitalistă, se creează o valoare mai mare decât prețul de producție, diferența constituind-o renta funciară, considerată

un fel de impozit asupra întregii societăți, el atribuie acestei categorii semnificația de venit nemuncit, însușit pe baza monopolului proprietății private asupra pământului. Dar, în afara acestei accepțiuni, Smith mai înțelege prin rentă: a) o sursă a valorii mărfurilor, ca impozit pentru folosirea pământului; b) un preț de monopol („renta pământului considerată ca prețul plătit pentru folosirea pământului este, firește, un preț de monopol”); c) un dar al naturii („renta poate fi considerată ca produs al unor forțe naturale”).

În perioada respectivă, parlamentul Angliei adoptase celebra „lege a cerealelor”, conform căreia, se defavorizau importatorii de cereale ieftine. În viziunea lui David Ricardo, renta funciară este un produs al muncii neremunerată a muncitorilor agricoli de către proprietarii funciari; este mai mare cu cât este mai redusă suprafața agricolă și mai numeroasă populația umană; prețurile produselor agricole sunt în dependență directă cu creșterea rentei funciare. În [7, p.86-89], D.Ricardo subliniază: „În condițiile abundenței de pământ bogat și fertil nu va exista nici o rentă..., nu poate să se plătească nici o rentă pentru asemenea pământ, din motivul pentru care nu se plătește nimic pentru folosirea aerului și apei sau oricărui alt dar al naturii care există în cantități nelimitate”. Doar în baza acestei afirmații, D. Ricardo, economist al revoluției industriale engleze, poate fi trecut în rândurile genialilor economiști. Concluzia lui Ricardo, actualmente, este demonstrată prin metode matematice. Renta este prețul din umbră în programarea liniară. Dacă orice resursă este nelimitată, atunci prețul din umbră este zero. Pe acele timpuri la această concluzie a putut ajunge doar un geniu. Dacă resursele sunt limitate, atunci prețurile din umbră sunt diferite de zero. Ricardo continuă „când se cultivă pământ de calitate treia, începe să se plătească rentă pentru cea de a doua, iar aceasta este reglementată de diferența forțelor productive”.

O tratare originală o găsim la J.M. Keynes, conform căruia, funcționarea producției sociale după legile psihologiei, îndeosebi după legea înclinației omului spre investiții, antrenează și agricultura. În agricultură, tendința scăderii înclinației spre investiții s-ar datora legii fertilității descrescând a solului și creșterii înclinației fermierilor spre economisirea capitalului și a produselor agricole. Pentru a combate „supraîncălzirea” economică datorată înclinației spre investiții, statul trebuie să finanțeze restrângerea producției agricole, care s-ar dovedi mai avantajoasă decât creșterea producției însoțite de scăderea prețurilor. Cu alte cuvinte, din două alternative: prețuri mici – producție multă, prețuri mari – producție redusă, fermierii vor prefera alternativa a doua (fig. 1).

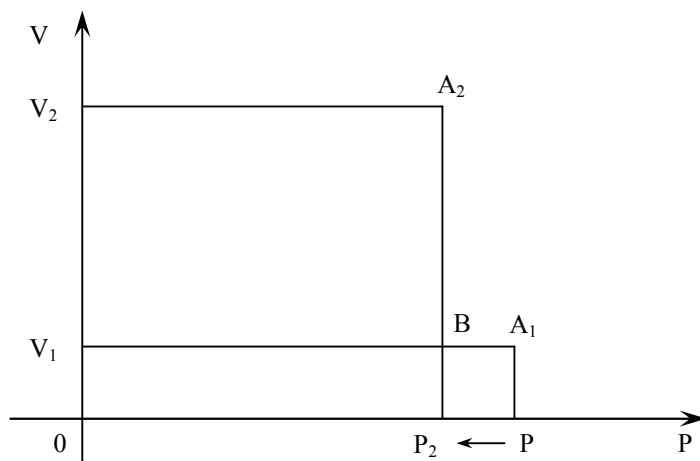


Fig. 1. Alternativa „producție redusă-prețuri mari” (elaborat de autor)

Cu toate că $S_{V_1V_2A_2B}^{(1)} > S_{BA_1P_1P_2}^{(2)}$, tentația de a efectua investiții pentru obținerea unui surplus de $S^{(1)} - S^{(2)}$ este redusă.

Când cererea de produse agricole oferă fermierilor perspectiva de a obține prețuri ridicate, crește înclinația spre investiții. Prin intermediul programelor agricole ale statului, se urmărește însă ținerea sub control atât a tendințelor de investire a capitalurilor, cât și a celor de restrângere a volumului producției. J.M. Keynes sugerează statului ambele intervenții [4, p.320-335]: „De altfel, sunt gata să admit că procedeul cel mai înțelept ar fi de a înainta simultan pe ambele fronturi. Preconizând ca investițiile să se efectueze sub control social, astfel încât să se obțină scăderea treptată a eficienței marginale a capitalului, așa sprijini în același timp măsuri destinate să mărească înclinația spre consum”. Una din acestea o constituie piața de stat și comenzile pentru armată. Fiind convins că „producția agricolă constituie o parte mai mică din producția totală” și că în condițiile schimburilor internaționale „influența recoltelor bune și a recoltelor rele să se compenseze reciproc, fluctuațiile procentuale ale

mărimii recoltei mondiale fiind mult mai mici decât fluctuațiile procentuale ale recoltelor din diferitele țări”, el conchide că „chiar și astăzi fluctuațiile de produse agricole de la un an la altul constituie una dintre cele mai importante cauze care determină modificările volumului investițiilor”.

În lucrarea sa *Economics*, Paul Anthony Samuelson acordă o deosebită atenție agriculturii americane, subliniind că „bogatul nostru potențial alimentar constituie o resursă vitală în contextul ajutorului extern pe care îl acordăm popoarelor înfometate” [19, p.408]. El apreciază că agricultura americană nu funcționează pe baza principiului concurenței perfecte, ci a unei concurențe imperfecte, statului american revenindu-i un rol activ de intervenție directă și indirectă pentru asigurarea echilibrului economic. Samuelson remarcă fluctuația mai mare a veniturilor fermiere decât a celor industriale, deși producția agricolă este mai stabilă decât producția industrială. Acest fapt este pus pe seama raportului cerere-ofertă, care face ca „prețurile la porumb, grâu, carnea de vită, carnea de porc sau alte produse agricole să se schimbe frecvent, zilnic, în fiecare oră și chiar în fiecare minut”. Prețurile garantate pun numai marile ferme agricole la adăpostul acestor fluctuații. „Soarta fermierilor se schimbă sensibil – apreciază el – de la o situație la alta a pieței, condițiile bune mărindu-i veniturile, iar depresiunile cauzându-i căderi drastice ale acestora”. Samuelson consideră că, totuși, programele de restrângere a producției asigură fermelor prețuri mai bune în orice situație a conjuncturii economice, prin lăsarea în paragină a unor loturi de pământ pentru câțiva ani.

Economia agrară din SUA, în anii 1920-1960, s-a constituit într-o știință, agregând toate achizițiile empirice ale dezvoltării conexe a sistemului de date, ale aplicării combinate a teoriei economice cu cea a statisticii matematice.

Actualmente, schimbările tehnologice impun transformarea „economiei agrare” în „agrobusiness”, recunoscându-se că principala cauză este substituirea muncii în fermă cu inputuri cumpărate din afară, privind mecanizarea, chimizarea ș.a.

În sudul subdezvoltat, fenomenul agrar este, cu foarte mici excepții, de un asemenea dramatism încât nu poate lipsi nici din preocupările teoretice ale unor zone ca Africa, Orientul Apropiat și Asia de Sud. Credem că peste tot este potrivită următoarea apreciere a lui Jawarharl al Nehru: „Țăranul indian întrușipează India mai mult decât oricine altul și tocmai de progresul și bunăstarea lui va depinde progresul Indiei. Dar criza din agricultura noastră, cu toată gravitatea ei, este strâns legată de criza din industrie, care i-a dat naștere. Ele nu pot fi despărțite una de alta și privite în mod separat, fiind necesară înlăturarea disproporției dintre agricultură și industrie” [17, p.330].

În [15, p.69], Mahalanobis atrage atenția guvernului central al Indiei asupra faptului că „strategia dezvoltării independente și rapide a Indiei se lovește încă de serioase rezistențe nu numai externe, dar și interne. Acestea din urmă își au sorginea în caracterul limitat al reformei agrare, în faptul că mijloacele de producție și proprietățile s-au concentrat în mâinile câtorva privilegiați”. Totodată, măsurile întreprinse au acționat și în mediul rural, unde asigurarea cadrului necesar planificării și reforma agrară au solicitat modificări sociale mari, ca și crearea unei rețele de servicii, s-a dezvoltat cooperarea de diferite forme, îndeosebi de producție, a fost dizolvată în mare măsură organizarea tribală și a sistemului de caste.

Charan Singh în [20, p.125], afirmă că își asumă „încercarea de a proiecta o alternativă gandhiană la soluționarea problemelor economice indiene, de a reconsidera strategia eradicării foametei de la condițiile particulare și tradițiile multisekulare ale Indiei”. Charan Singh opune concepției nehruviene de dezvoltare economică independentă a țării ideea că „țara trebuie construită încet și cu răbdare prin agricultură și meșteșuguri”. Este, desigur, pozitiv că astfel se iau în considerare agricultura și tradițiile structurii socio-profesionale ale poporului indian. După opinia sa, potrivit conceptului gandhian al dezvoltării, „în India, progresul trebuie să se măsoare nu în cantități de oțel sau număr de automobile și televizoare pe care putem să le fabricăm, ci în cantitatea și calitatea produselor legate de necesitățile fundamentale ale vieții, ca: alimente, îmbrăcăminte, locuințe, sănătate, educație etc”.

O altă experiență este reprezentată de agricultura chineză. Sistemul comunelor populare a fost înlocuit cu acela al proprietății private, îmbinate cu cea cooperatistă și de stat. „Paralel cu definiția unei juste politici agricole, trebuie să stimulăm maniera stabilă a modernizării agriculturii, să dezvoltăm avantajul cercetării științifice agricole și învățământul rural, să răspândim noile rezultate ale cercetării științifice, să gestionăm științific agricultura, să realizăm mecanizarea agricolă în mod metodic și judicios, în scopul de a prevedea progresiv echipamentele tehnice moderne și pentru ca agricultura modernă să părăsească agricultura înapoiată” [24, p.314].

Xu Muqiao, unul din reputații economiști chinezi, spune că „agricultura este baza economiei noastre naționale. Nici o modernizare nu va fi posibilă fără o agricultură puternică. De aceea, orientarea structurii agricole a țării constituie una din direcțiile primare ale modernizării, în cadrul căreia accentul principal trebuie să cadă pe agricultură” [16, p.241]. China, care, în trecutul nu prea îndepărtat, era țara unde se murea de foame, a devenit astăzi țara care nu numai că-și acoperă integral nevoile interne, dar a devenit țara care are exporturi bine apreciate la unele produse, ca ceaiul, mătasea naturală, legumele, peștele și, în ultimii ani, chiar cerealele.

Ion Ionescu de la Brad, în [3, p.9], a militat pentru trecerea de la metodele învechite de cultivare a pământului la metodele agrotehnice moderne, pentru aplicarea în practică a descoperirilor științei, pentru unirea teoriei cu practica. „Adevărata îmbunătățire în agricultură stă în aceea că, cu ajutorul științei, al capitalului și al uneltelor perfecționate, să scoată cultivatorul mai mult câștig curat decât cel dobândit până acum cu rutina. Iar moșia unde se dă această folositoare pildă se numește Fermă-model”. În aceeași ordine de idei, el arăta că „a cerca tot ce se știe că este bun și de folos în agricultura altor țări... este a face cel mai mare serviciu agriculturii noastre, este a începe de unde se cade îmbunătățirea ei”.

„Când va înflori la noi agricultura, mama nutritoare a milioane de oameni și baza industriei - scrie Ștefan Pop - atunci vor lua un zbor avantajos și industria și comerțul; va înflori și prospera patria și scumpa noastră națiune” [6, p.14]. Aici este de menționat, că experiența unor țări (Japonia, UE) nu confirmă afirmația lui Ștefan Pop sau confirmă inversul: acolo unde s-au dezvoltat industria și comerțul, și-a luat zbor și agricultura.

Activitățile agricole presupun existența: muncii, profesionalismului, pământului, mijloacelor de producere etc., cu alte cuvinte, a factorilor de producție. Activitățile omului îndreptate spre un scop determinat de a obține un anumit produs agricol sunt însoțite de cheltuieli, consum de muncă, de un ansamblu de aptitudini fizice și intelectuale, de experiență. Problema principală în agricultură – folosirea optimă a tuturor factorilor de producție. După Mănescu, resursele sunt considerate avuție națională, care este constituită din ansamblul resurselor umane, naturale, materiale acumulate și potențialul creativ al naturii [5, p.34].

Fiecărei din resursele enumerate, în viziunea noastră, i se pot pune în corespondență două cuantificări: a cantității și a calității. Astfel, 57 mil. de resurse umane din Franța nu pot fi echivalente cu aceeași cantitate de resurse umane din Africa. Comparații similare nu pot fi făcute și cu restul resurselor. În principiu, resursele umane sunt definitorii. Ele pun în valoare și potențiază performanțele de randament ale celorlalte resurse (exemplul UE).

Resursele de pământ, forță de muncă și capital asigură în agricultură o eficiență sinergetică ce va depinde de cantitatea, calitatea fiecărei resurse, de formele de organizare care, în principiu, sunt niște derivate ale calității muncii.

Resursele antrenate în procesul de producere agrar se transformă în *factori de producție*. Definierea factorilor de producție în literatura economică de specialitate nu este univocă.

Conform unei prime concepții [18, p.43], factorii de producție sunt bunuri și servicii necesare în procesul de producție sau care influențează asupra acestuia, care sunt utile și individualizabile în acest proces. În opinia lui Krelle, factorii de producție sunt considerați că fac parte din două tipuri distincte [14, p.87]: factori **consumabili** (munca directă, energia, materiile prime) și **de stoc** (mașinile, solul etc). În delimitarea factorilor de producție, este de avut în vedere că distincția dintre aceștia trebuie făcută urmând categoria de bunuri de care ei aparțin. Krelle subliniază că „este rareori posibil a se enumera și distinge în mod real toți factorii care influențează asupra producției”, la care se adaugă, spre exemplu, că „producția agricolă pretinde un ansamblu de factori de mediu, precum vremea, calitatea solului etc., care nu pot fi cuantificați decât cu multă dificultate”. Krelle arată că prin factorul *muncă* se înțelege totalitatea prestațiilor acesteia, calculate în unități fizice, adică în ore de muncă; prin *pământ* (sol) se consideră suprafața acestuia, multiplicată cu timpul de utilizare a sa, iar sub factorul *capital* este subsumată totalitatea prestațiilor acestuia, pentru care se măsoară factorii de stoc prin producția lor fizică și sunt tratați ca factori consumabili.

A doua concepție se referă la **trinitatea factorilor** (pământ, muncă, capital), a **agenților** (proprietari funciari, salariați, capitaliști) și a **veniturilor** (arendă, salariu, profit) [21, p.48].

A treia definiție consideră că factorii de producție sunt combinați în întreprinderile agricole pentru a produce bunuri și servicii (Piclet, 1973) și are în vedere trei grupe principale de factori: **naturali** (pământ, păduri, ape); **muncă** (angajați, specialiști, conducători de întreprinderi); **capital** (mașini, utilități, construcții).

A patra concepție, conform căreia, în general, printre factorii producției se pot găsi **munca**, **capitalul concret** (bunuri investiționale și de stoc), **capitalul bănesc** și **factorii naturali** (pământul, zăcămintele etc.) [23, p.28].

A cincia definiție consideră că factorii de producție existenți în exploatarea agricolă pentru utilizare trebuie împărțiți din multiple privințe [13, p.53]. W. Brandes și E. Woermann consideră că orice factor de producție poate aparține cel puțin uneia din următoarele cinci categorii: **divizibili limitat** (forța de muncă și mașinile) sau **la alegere** (pământul, clădirile înaintea construirii lor, șeptelul și toate genurile de rezerve, precum semințele, fertilizanții și furajele); **fiși** (pământul, forța de muncă familială, clădirile și toate celelalte mijloace de producție care țin de înzestrarea cu factori a exploatarei) sau **variabili; cu viață scurtă** (consumabili într-o perioadă de producție - toate rezervele, precum fertilizanții sau furajele) sau **durabili** (pământul, clădirile sau animalele de producție, în procesul de producție intrând doar utilitățile lor); **care au preț de piață** (cele mai multe mijloace de

producție, produse manufacturate, care ajung în exploatație pentru utilizare și se obțin la prețul pieței) sau **care nu au preț pe piață** (gunoiul de grajd, furajele de volum sau suculente); **care prezintă discrepanță considerabilă dintre prețul de procurare și cel de vânzare** (mijloace de producție durabile - clădirile, mașinile speciale) sau la care această discrepanță fie că nu există, fie că este neînsemnată (tractoare și mașini agricole multifuncționale).

În opinia Letiției Zahiu [10, p.83], din rațiuni de simplificare, factorii de producție sunt agregați în trei categorii: **factori fișși**, adică mijloace de producție pentru care nu este neapărat necesar de pus problema volumului de alocare a lor; **factori limitat variabili**, care cuprind mijloacele de producție cu durată lungă de utilizare și care sunt, de regulă, doar în mod limitat divizibili; **factori variabili**, în cadrul cărora pot fi incluse mijloacele de producție consumabile în mod curent și relativ ușor divizibile.

Regruparea factorilor de producție prezintă importanță în procesul alocării și utilizării resurselor, dar, mai ales, atunci când se pune problema comensurării, prin costuri, a gradului de participare a diferiților factori la obținerea unui rezultat economic, fie ca intensitate a consumării (cheltuirii) potențialului de resurse, fie ca eficiență (rezultat) al utilizării acestui potențial.

Într-o ultimă concepție, H. Steinhauser și alții, pornesc de la premisa că producția agricolă, în general, este legată de disponibilitatea de **bunuri, servicii și drepturi**, considerând că „are loc procurarea de bunuri, servicii sau drepturi pentru scopul producerii altor bunuri, moment în care acestea devin factori de producție” [22, p.39]. În categoria **bunuri**, includ următoarele categorii de **mijloace de producție**: pământul, ameliorările funciare, clădirile și alte amenajări constructive, culturile perene (plantațiile), mașinile și agregatele, septetul de animale, materiale; prin **servicii** înțeleg, în schimb, prestațiile de servicii din afara exploatației și munca (activitatea autonomă a întreprinzătorului și a angajaților); în categoria **drepturi** sunt avute în vedere cerințele de anumite prestații sau posibilități de prestații (drepturile de pășunat, de livrare sau preluare, de circulație etc.). Încercând combinarea câtorva dintre principalele bunuri (pământ, materiale și mașini) cu munca, luată drept principalul serviciu, sunt identificate **patru alternative de bază ale raportului bunuri/servicii**: a) mult pământ, puține materiale și mașini necesită multă muncă; b) puțin pământ, multe materiale, dar mașini puține pretind multă muncă; c) mult pământ, puține materiale, dar mașini multe înseamnă puțină muncă; d) puțin pământ, multe materiale și mașini necesită, de asemenea, puțină muncă.

În viziunea noastră, nu neapărat disponibilitatea de factori determină direct un rezultat sau altul, ci raporturile dintre factori, mecanismul lor de combinare, tradițiile, profesionalismul, experiența, impactul factorilor exogeni, relațiile resurse-intensificare.

Problemele referitoare la conținutul și esența procesului de intensificare a producției agricole sunt tratate neunivoc în bibliografia economică. După [1, p.29], „din punct de vedere economic, prin cultivare intensivă înțelegem nimic altceva decât concentrarea de capital pe aceeași porțiune de pământ, în locul repartizării lui pe întinderi de pământ situate alăturat”.

Ideea expusă în mod grafic, ne permite să stabilim vulnerabilitatea definiției citate mai sus (fig. 2).

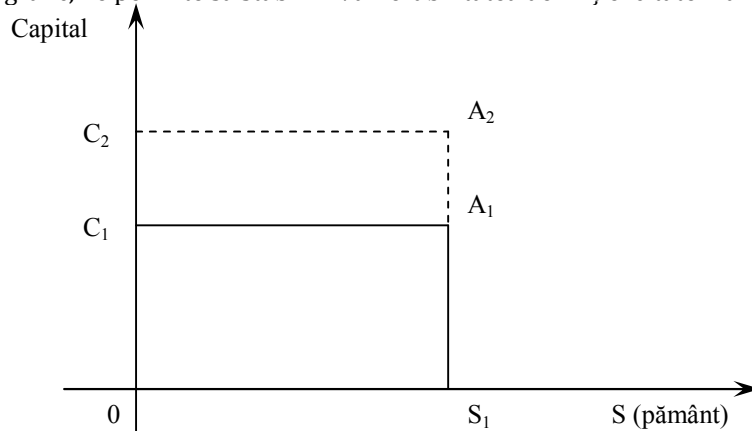


Fig. 2. Concentrarea de capital (elaborat de autor)

Creșterea volumului de produse de pe suprafața S_1 este o cultivare intensivă comparativ cu S , dar extensivă comparativ cu capitalul C .

În viziunea noastră, dezvoltarea agriculturii (și nu numai) nu poate să fie intensivă față de toți factorii productivi: dacă S - constant, atunci capitalul este utilizat intensiv; dacă C - constant, atunci factorul S este utilizat extensiv. Prin dezvoltare intensivă, vom înțelege, dezvoltarea extensivă a agriculturii față de produsele intelectuale. Antrenarea „ideilor” care contribuie la creșterea volumului produselor agricole, în baza acelorași cantități a factorilor productivi, constituie dezvoltarea intensivă.

Bibliografie:

1. Baghinschi, V.; Teșu, I. Energia și agricultura, Ed. Ceres, București, 1984, p.29.
2. Georgescu-Roegen, N. Teoria economică și economia agrară, în Opere complete, IV, Ed. Expert, 2000, p.295.
3. Ionescu de la Brad, I. Proiect de cultură pentru exploatarea Pantelimonului, Tipografia satului, București, 1865, p.9.
4. Keynes, M. Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor, Ed. Științifică, 1970, p.320-335.
5. Mănescu, M. Avuția națională, Ed. Academiei, București, 1984, p.34.
6. Pop, Șt. „Agricultura națională”, în Economicul, nr.8, 1873, p.14.
7. Ricardo, D. Opere alese, vol.I, Ed. Academiei, 1959, p.86-89.
8. Smith, A. Avuția națiunilor, vol.II, Ed. Academiei, 1965, p.244.
9. Sută-Sălăjan, Sultana. Doctrină și curente în gândirea economică modernă și contemporană, Ed. All, București, 1992, p.87.
10. Zahiu, L. Economia și organizarea unităților agricole, ASE, București, 1993, p.83.
11. American Journal of Agricultural Economics, 1991, p.21-32.
12. Boussard, J.M. Economie de l'agriculture, Ed. Economica, Paris, 1987, p.2.
13. Brandes, W.; Woermann, E. Landwirtschaftliche Betriebslehre, Band 1, Paul Parey Verlag, Hamburg und Berlin, 1969, p.53.
14. Krelle, W. Production, demande, prix, vol. I, „Theorie de la production et de l'utilite”, Ed. Gauthiers-Villars, Paris, 1970, p.87.
15. Mahalanobis, P.C. Operational Research Models – Used for Planning în India, Calcutta, 1963, p.69.
16. Muqiao, Xu. China's Socialist Economy, Foreign Languages Press, Beijing, 1985, p.241.
17. Nehru, J. The Discovery of India, New Delhi, 1981, p.330.
18. Piclet, G. Notions d'economie generale et d'economie rurale, ONU, Rome, 1973, p.43.
19. Samuelson, P.A. Economics, Xth Edition, McGraw-Hill Book Company, New York, 1976, p.408.
20. Singh, C. India's Economic Policy, The Gandhian Blueprint-Vikas Publishing House, New Delhi, 1978, p.125.
21. Schumpeter, J. Histoire de l'analyse economique, Ed. Gallimard, Paris, 1983, p.48.
22. Steinhäuser, H.; Langbehn, C.; Peters, U. Einführung in die landwirtschaftliche betriebslehre, Band 1, Eugen Ulmer Verlag, Stuttgart, 1972, p.39.
23. Vincent, A.L.A. La mesure de la productivite, Ed. Dunod, Paris, 1968, p.28.
24. Wu, Zhan; Wenpu, Liu. „L'agriculture”, La modernisation socialiste de la Chine, Edition en langues etrangeres, Beijing, 1983, p.314.

THE TRENDS OF THE MOLDOVAN SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES' SHOWINGS IN CONTEXT OF THE WORLD ECONOMIC CRISIS

**ELENA ACULAI, dr., conf. researcher, IEFS
VALENTINA VEVERIȚA, dr., the Ministry of Economy of RM**

Reviewer: ANATOLII ROJCO, dr., conf. researcher, IEFS

În articol sunt expuse rezultatele analizei activității întreprinderilor mici și mijlocii din Republica Moldova în perioada anilor 2005 și 2010. Primii trei ani din perioada analizată s-au caracterizat prin creșterea constantă a tuturor indicatorilor de sector, iar începând cu a.2008, sub influența crizei financiar-economice, situația s-a schimbat, dar ambiguu. Diferiți indicatori au arătat tendințe opuse cu privire la anumite grupe de întreprinderi mici și mijlocii. Studiul a fost efectuat în baza datelor statisticii oficiale și include analiza SWOT a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii.

В статье представлены результаты анализа малых и средних предприятий Республики Молдова в период 2005-2010гг. Первые три года анализируемого периода характеризовались устойчивым ростом всех показателей данного сектора, а с 2008г., под влиянием финансово-экономического кризиса, ситуация изменилась, но неоднозначно. Различные показатели демонстрировали противоположные тенденции относительно отдельных групп малых и средних предприятий. Исследование выполнено на основе официальных статистических данных и включает SWOT-анализ сектора малых и средних предприятий.

Key words: small and medium-sized enterprises, World financial and economic crisis, the Republic of Moldova.

Introduction. The World financial and economic crisis had a negative influence on development of the national economy of Moldova. The sector of small and medium-sized enterprises (SME) had been

characterized by a sustainable development during last decade; but the situation has changed after 2008. The showing up of the tendencies of various showings of certain groups of SMEs had as an aim to analyse peculiarities of these groups more profoundly, to estimate their potential and flexibility.

Source information and research methods. The analysis has been carried out on basis of the official data of the National Bureau of Statistics (NBS) of the Republic of Moldova, which have been obtained after the generalization of financial reports of enterprises for the period of 2005-2010. The dynamics of the range of showings (number of enterprises, number of employees, profit, share in GDP) as applied to SME and its certain groups – micro-, small and medium-sized enterprises – has been investigated [1]. Economic and statistical methods – equal-deflection method, grouping terms, indices, etc. – have been used for data processing.

Tendencies of SME Sector Development in 2005-2010

SME Number's Change. According to NBS, since 2005, the SMEs' number grows slightly but permanently: from 32.4 thousand to 45.6 thousand units (see Diagram 1).

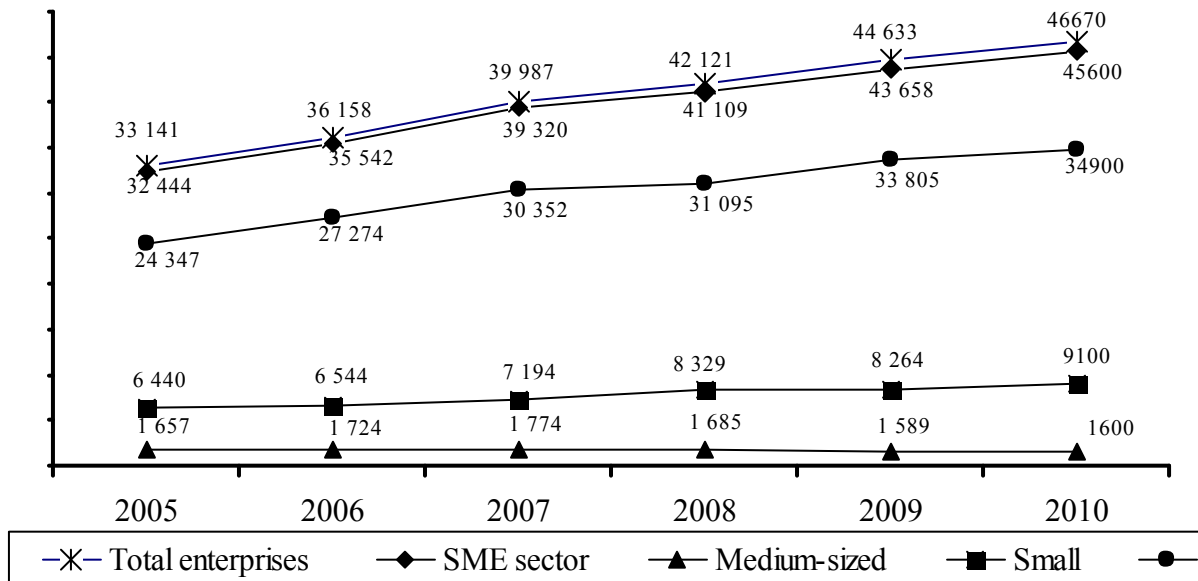


Diagram 1. The Dynamics of SME Number in 2005-2010, units

Drew on basis of: Bank of statistical data of NBS of Moldova: <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/databasetree.asp>. Access 10 April 2011.

The yearly growth rate of SME's number amounts to 109.6 per cent in 2006; 110.6 per cent in 2007. After 2008, growth rates reduced, making up 104.6 per cent in 2008, 106.2 per cent in 2009 and 104.4 per cent in 2010. Thus, even in 2009, when the most of macroeconomic indicators have declined essentially, the number of enterprises continued to grow. Growth rates of SME's number are near to the corresponding indicator on total enterprises. Yearly differences make up less than 1 percentage point (see Table 1).

Within the SME sector, the dynamics of the number of medium-sized, small and micro-enterprises varies:

1. By medium-sized enterprises group: in 2006-2007, the reduction of growth rates of the number of enterprises was registered (from 104.0 per cent to 102.9); in 2008-2009 the absolute number of enterprises decreased (rates made up 95.0 per cent and 94.3 per cent correspondingly). In 2010, the number of medium-sized enterprises almost kept the level of previous year.

2. By small enterprises group: the growth rates of them increased not only in 2006-2007 (from 101.6 per cent to 102.9 per cent), but in contrast to other groups of enterprises and in 2008 (115.8 per cent). In 2009, their number did not practically change (the index was equal to 99.2 per cent); but in 2010, it grew significantly (110,1 per cent).

3. The number of micro-enterprises has been being increased during the whole analyzing period. Though the growth rate of this indicator diminished in 2008 (from 111.3 per cent in 2007 to 102.5 per cent in 2008), but in 2009, the rate of growth has increased again to 108.7 per cent. Thus, the general tendency of the number of micro-enterprises corresponds to the total tendency of SME sector, but with relatively high fluctuations.

On the whole, the growth of number of SME sector enterprises arouse first of all due to micro-enterprises and also due to small enterprises. These groups of enterprises are distinguished by high share and growth rates.

Table 1. Growth/ Reduction Rates of the Number of Enterprises in 2006-2010, compared with the previous year

Indicators	Growth rates, %				
	2006	2007	2008	2009	2010
Total enterprises, including:	109,1	110,6	105,3	106,0	104,6
SME sector, including:	109,6	110,6	104,6	106,2	104,4
Medium-sized	104,0	102,9	95,0	94,3	100,7
Small	101,6	109,9	115,8	99,2	110,1
Micro	112,0	111,3	102,5	108,7	103,2

Calculated on basis of: Bank of statistical data of NBS of Moldova: <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/databasetree.asp>. Access 10 April 2011.

The Change of The SME Sector's Structure

The SME's share in the total number of enterprises was changing little over the analysing period. Maximum fluctuations of this indicator varied from 98.3 per cent in 2007 to 97.6 per cent in 2008 (see Table 2).

During the period of 2005-2010, the shares of micro-, small and medium-sized enterprises within the total SME sector have had different tendencies:

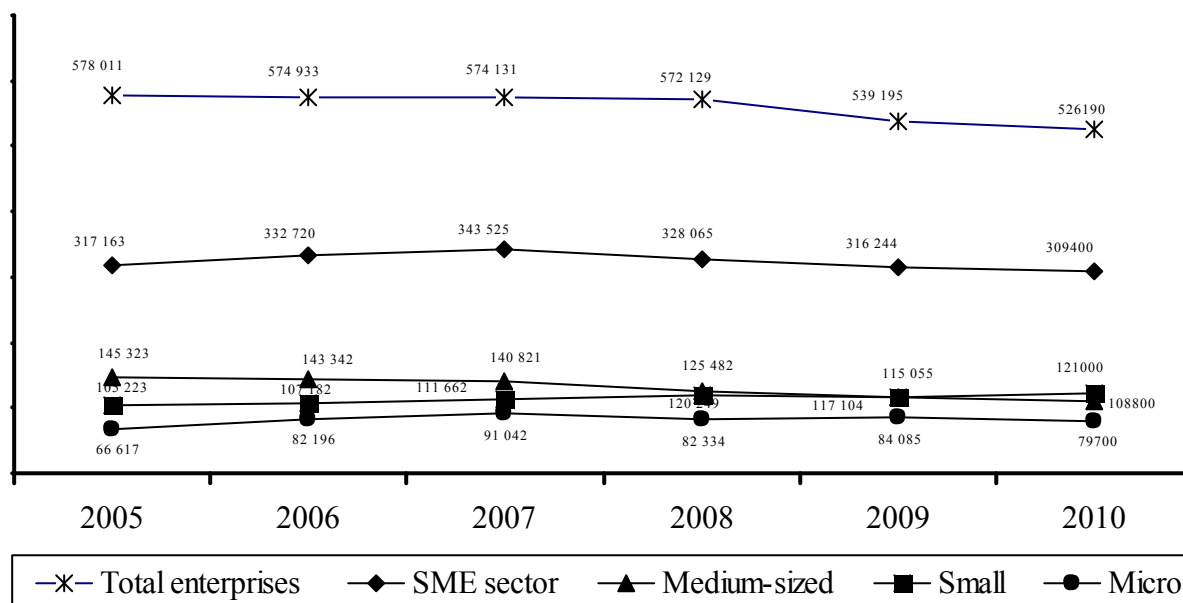
- The share of medium-sized enterprises has steadily declined: from 5.11 per cent in 2005 to 3.40 per cent in 2010;
- The share of small and micro enterprises had no pronounced tendency.

Table 2. The Change of SME Sector's Structure in 2005-2010

Indicators	Growth indices, %					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Total enterprises, including:	100	100	100	100	100	100
SME sector, including:	97.90	98.30	98.33	97.60	97.82	97.70
Medium-sized	5.11	4.85	4.51	4.10	3.64	3.40
Small	19.85	18.41	18.30	20.26	18.93	19.60
Micro	75.04	76.74	77.19	75.64	77.43	74.80

Calculated on basis of: Bank of statistical data of NBS of Moldova: <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/databasetree.asp>. Access: 10 April 2011.

Change of Employment in SME Sector. The total number of employees decreased annually at all the enterprises, considered by NBS, within the period of 2005-2010, like in total economy (see Diagram 2).

**Diagram 2. The Dynamics of the Average Number of Employees in 2005-2010, persons**

Drew on basis of: Bank of statistical data of NBS of Moldova: <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/databasetree.asp>. Access 10 April 2011.

The employment tendency is another in SME sector (see Table 3):

- in 2006-2007, the growth of employment took place (annual growth rate was equal to 104.9 per cent and 103.3 per cent correspondingly);
- in 2008-2009, the opposite tendency took place: employment's reduction (annual decrease rate was equal to 95.5 per cent and 96.4 per cent correspondingly).

In different SME groups, the employment's dynamics tended differently:

- o At medium-sized enterprises, the absolute employment's reduction took place within the whole analyzing period. In 2008-2009, the employment reduction rate intensified; in 2008, there was the peak of reduction (89.1 as compared with the previous year).
- o In small enterprises group, the employment rate's growth took place in 2006-2008; the relatively small employment's reduction was in 2009 (reduction rate – 97.4 per cent); in 2010, the growth took place again (103,3 per cent).
- o At micro-enterprises, there was the significant employment's growth in 2006-2007; in 2008 – the absolute reduction of employees' number took place (the reduction rate was equal to 90.4 per cent as compared with the previous year); in 2009 – a small growth took place again (102.1 per cent).

Table 3. The Rate of Growth of the Average Number of Employees, in respect of the previous year

Indicators	Rates of growth, %				
	2006	2007	2008	2009	2010
Total on enterprises, including:	99.5	99.9	100.0	94.2	97,6
<i>SME sector, including:</i>	104.9	103.3	95.5	96.4	97,8
Medium-sized	98.6	98.2	89.1	91.7	94,6
Small	101.9	104.2	107.7	97.4	103,3
Micro	123.4	110.8	90.4	102.1	94,8

Calculated on basis of: Bank of statistical data of NBS of Moldova:

<http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/databasetree.asp>. Access 10 April 2011.

Changes of Economic and Financial Results of the SMEs

The share of SMEs in GDP **increased in 2005-2006: from 22.4 per cent to 35.0 per cent. After 2005, this indicator was reducing from 35.0 per cent to 28.9 per cent in 2009 (see Table 4).**

Table 4. The Dynamics of SME's share to GDP in 2005-2009

Years	Share of SMEs to GDP, %
2005	22,4
2006	35,0
2007	34,4
2008	31,9
2009	28,9

Calculated by the authors on basis of statistics data

The dynamics of the showing of profit (+)/ loss (-) before the taxation is shown in Table 5.

The sum of profits (+)/ losses (-) before the taxation of enterprises (including SME sector) grew in 2006-2008. Besides, at SME sector, including two groups of enterprises from this sector (excepting small enterprises), the sales volume has decreased in 2008, but the profit continued growing. In 2009, the profit reduced in all groups of enterprises, but it grew again in 2010.

Table 5. The Dynamics of profit (+)/ loss (-) before the taxation

Indicators	profit (+)/ loss (-) before the taxation , mio. lei					2010
	2005	2006	2007	2008	2009	
Total enterprises, including:	3799,5	4965,6	10836,3	15549,4	3666,8	...
<i>SME sector, including:</i>	1100,3	1748,1	3777,5	5483,2	2243,2	5456,9
Medium-sized	488,9	587,1	1486,0	1847,0	725,6	1931,5
Small	581,0	911,2	1855,1	3124,4	1357,5	2842,4
Micro	30,4	249,8	436,4	511,8	160,1	683,0

Calculated by the authors on basis of statistics data <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/databasetree.asp>. Access 10 April 2011.

The Short Characteristics of SME Sector in 2010

Statistical data are those, which are used first of all in order to characterize the SME sector quantitatively. The NBS of Moldova considered 45.6 thousand enterprises as at the end of 2010. The majority of enterprises (98 per cent) belongs to SME sector. In SMEs, 59 per cent of the total number of employees is engaged; 37 per cent of the total sales income is received; 42 per cent of profit/ losses of all the enterprises have been earned.

Micro-enterprises prevail in the total number of SMEs (75 per cent). Small enterprises make 20 per cent, medium-sized enterprises – almost 3 per cent of SMEs. Main indicators of SME sector of 2010 are shown in Table 6.

Table 6. Main Indicators of SME Sector in 2010

Indicators	SME	Medium-sized	Small	Micro
Number of enterprises, units	45,6	1,6	9,1	34,9
% of Total enterprises	97,7	3,4	19,6	74,8
Average number of employees, persons	309,4	108,8	121,0	79,7
% of Total enterprises	58,8	20,7	23,0	15,1
Sales income, mio lei,	65263,2	22799,2	33992,7	8471,3
% of Total enterprises	36,8	12,8	19,2	4,8
Profit (+)/ loss (-) before the taxation, mio lei	5456,9	1931,5	2842,4	683,0
% of Total enterprises	41,4	14,7	21,6	5,2

Calculated by the authors on basis of the statistics data.

The qualitative characteristics of SME sector may be given on basis of SWOT analysis, presented in the Table 7.

Table 7. Swot analysis of the SME sector*

<p>Strengths</p> <p>Existence of a legislative basis, regulating the main aspects of SME development. Realization of SMEs' support goal-oriented state programmes. High share of SMEs in national economy and contribution of SMEs to GDP, employment. Low price of the labour force as compared with neighbour countries that could be a competitive advantage. Availability of fertile soils and favourable climatic conditions to raise agricultural crops; availability of qualitative raw materials for construction and experience and traditions of its processing. Good geographical position of the country, situated between the EU and CIS countries, taking into account advantages of working both at the EU and CIS markets. Positive attitude to SMEs by population.</p>	<p>Weaknesses</p> <p>Political instability, going on for a long time. Underestimation of SME's role in the national economy by politicians. Restricted possibilities of the state for SME's financing. Structural disproportions in SME sector's development (sectoral, territorial). Limited resource base of SMEs and their deficient access to all the resources. Lack of qualified managers, able to work in market economy conditions. Presence of significant bureaucratic barriers in the way of entrepreneurs. Lack of the trust among the entrepreneurs and public authorities. Undifferentiated external sale markets and raw materials suppliers' market, first of all of energy supply. Low competitiveness level of enterprises both in internal and external markets. Low level of development and introduction of innovations. Narrow internal market and low solvent population's demand. Corruption of functionaries. High share of the shadow economy.</p>
<p>Opportunities</p> <p>Growing attention of the state to problems and needs of SME sector. Presence of the potential in a tourism sector. Pro-European vector of the country's development, giving an opportunity of getting of the EU support. The development of the cross-border cooperation due to close contacts with citizens of neighbour countries – Romania and Ukraine. Knowing of foreign languages by Moldovan citizens as a chance for enterprises to establish and develop the international cooperation.</p>	<p>Threats</p> <p>Significant external and internal public debts. Presence of the territorial conflict. Lack of the afflux of young cadres, especially educated specialists, to business sphere, including SME sector. Considerable emigration, especially of the youth. High level of population's poverty and considerable difference in living standards of different population groups that is the potential source of conflicts in society. Split of the society by political and ethnic reasons, which provokes the society into instability. Unattractive image of the country as extremely poor one, characterizing by political and economic instability – that hinders from the investment's attraction.</p>

* The table is worked out by the authors

Conclusions. The World financial and economic crisis had a significant negative influence on SME sector showings' evolution. However, even in 2009, when all the principal macroeconomic showings have reduced significantly, the number of SMEs continued to grow.

The crisis has influenced differently the development of various groups of SME. Thus, in medium-sized enterprises group, the reduction of main showings has been registered during longer period (2008-2010); but in small enterprises, the reduction took place predominantly in 2009.

Different showings demonstrated opposite tendencies at the same period sometimes. Thus, the number of employees was reducing in SME sector in 2008-2010, but the number of enterprises was growing at that. On the whole, the growth of enterprises' number in SME sector took place mainly due to micro-enterprises and also small enterprises. These groups are distinguished by large weight and high annual rate growth.

In spite of measures, realized by the state during last years, the majority of SMEs does not feel enough positive changes in their activity. As earlier, they have to face significant barriers at all stages of the work. Only the long-term purposeful and consecutive state policy concerning SME – the policy, based on the study of business reality and taking into account entrepreneurs' opinion, co-ordinated with policies of other countries from the region – will allow to improve business environment and raise the SME's competitiveness.

References:

1. Law On Support of Small And Medium-sized Enterprises Sector (2006). N206 - XVI from 07.07.2006 //Official Monitor of RM.-2006.- N126-130.
2. National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova (2011). Statistics databank of Moldova: <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/databasetree.asp>. Access 10 April 2011.

ЗАРОЖДЕНИЕ АНТИЧНОЙ ДИАЛЕКТИКИ ПОЗНАНИЯ И СОВРЕМЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИСЛЕДОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ

(Научный доклад на Методологическом семинаре ИЭФС АНМ в марте 2011 года)

ГЕОРГИЙ ИЛИАДИ, док. хаб., профессор, научный консультант ИЭФС

1. ДРЕВНЕГРЕЧЕСКАЯ ДЕМОКРАТИЯ КАК ПРЕДПОСЫЛКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ АНТИЧНОЙ ДИАЛЕКТИКИ ПОЗНАНИЯ

Известно, что творческие силы греческого общества были ориентированы преимущественно на гуманитарные знания и духовное производство, а не на естественно-научные знания и материально-техническое производство, как это наблюдается в современном мире. По-этому, в сфере искусства и поэзии, общественно-политической и философской мысли (т.е. в решении логико-математических проблем и развитие дедуктивного мышления) античный мир добился успехов, многие из которых и поныне считаются непревзойденными

Этому способствовал политический строй, названный древними греками «'демократией», которой был основан на правовом равенстве и на принципе главенства закона. Демократия признавала за каждым гражданином свободу слова, право отстаивать то или иное мнение, подвергать критике государственные учреждения и политических деятелей. Это право, в свою очередь, базировалось на представлении, что истина – не предмет безотчетной веры, а знание, покоящееся на фактах и логике, на разумном (рациональном) основании. Таким образом, античный рационалистический образ мышления, взятый в общем виде, и правовые и политические устои древнегреческой демократии оказываются тесно связанными.

Демократия (в смысле свободы слова и «обсуждения дел речами»), диалог и диалектика связаны между собой не только исторически, но и по существу: диалог и диалектика в качестве полемического искусства предполагают речь, беседу, спор, рассуждение и обсуждение, т. е. «логос». Отсюда и определение диалога, данное Диогеном Лаэртским, как речи, состоящей из «вопросов и ответов» на политические или философские темы, а диалектики – как искусства приведения доводов, служащего для утверждения или опровержения суждений собеседника.

Итак, зарождение диалектики как полемического искусства явилось одним из результатов демократической практики «обсуждения дел речами» и уверенности в том, что свободный человек способен сделать правильный выбор и принять разумное решение.

Взаимоотношения гражданина и государства в греческих полисах были различными. Тем не менее полисная (большая или меньшая) демократия, нормальное функционирование которой было немислимо без присутствия и личного участия граждан в работе ее учреждений, в высшей

степени способствовала диалогическому и диалектическому (полемическому) образу мышления и развитию ораторского искусства.

Свойственная греческим полисам установка на диалог и диалектику (полемику) как способы обсуждения и решения конкретных политических проблем превращала живое слово (ораторское искусство) в одно из важнейших орудий влияния и власти.

Платон – создатель философского диалога – своего рода лаборатории изысканий, одушевленного поискового поля, метода совместного поиска истины, формы творческого мышления. Как и всякий диалог, он предполагает общение, присутствие участников и признание их равноправия и равноценности. Как видим, диалог, диалектика и античная демократия нераздельны, поэтому с диалого-диалектическим способом мышления связаны такие особенности древнегреческой философии, как рационализм и критическая направленность мысли.

Бесспорно, однако, что греческая философская мысль и вообще греческая пайдея (воспитание, просвещение, культура), акцентируя внимание по преимуществу на разумно-логических способностях человека, склонялись к ограничению человеческой природы логосом-разумом.

Секрет влияния греческой культуры (пайдея) и ее идеалов заключается не в том, что они сохраняют значение вечных «норм» или «образцов» человеческой культуры (хотя в известном смысле они остаются таковыми), а в содержащихся в них идее о человеке как «мере всех вещей» и в призыве к творчеству и созиданию нового и неповторимого.

Говоря о непреходящих ценностях греческой культуры, можно отметить, что выдающиеся произведения греческого искусства все еще продолжают доставлять нам художественное наслаждение и служить своеобразным эталоном – будь то в искусстве или философии – и не предполагает ни преклонения, ни подражания. Этот образец (парадигма) не запрещает и не сковывает никакими предписаниями, ограничиваясь, пожалуй, одной «нормативной» рекомендацией «сохранять явления». Греческий «образец» в качестве парадигмы стремится представить явления и процессы во всей их наглядности, простоте и целостности. Как нечто предварительное и представляемое, греческий «образец» не претендует ни на что абсолютное, окончательное и завершенное; он зовет к дальнейшему совершенствованию.

Демократическая и гуманистическая направленность греческой пайдеи, в том числе в познавательной деятельности позволила ей стать культурой (духовной ценностью) в собственном смысле слова, обеспечив возможность европейской науке и культуре занять и сохранить ведущее место в мире вот уже на протяжении 25 веков.

2. ТЕОРЕТИКО-СОЗЕРЦАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Сложность и значительность греческой культуры, в особенности богатство и оригинальность идей диалектики познания, делают правомерным существование различных ее толкований и являются основанием для более глубокого и всестороннего ее изучения. Разумеется, многообразие точек зрения на данный предмет исследования не означает их одинаковой истинности. Дело просто в том, что оживленное обсуждение проблем познавательной деятельности и возросший интерес к различным ее аспектам, наблюдаемый в наши дни, придадут этому вопросу особую остроту.

Античный грек смотрел на мир существенно иначе, чем мы – люди эпохи научно-технической революции. И отношение к природе у греческого «физика» было иным, чем у физика наших дней. Философы тоже только приступили к рассмотрению связей и зависимостей между людьми и роли городов-полисов в формировании общественный отношения в новых государствах. Первые, т.е. античные греки по преимуществу созерцали природу и создаваемое государственное устройство, ограничиваясь простыми наблюдениями явлений и процессов, и стремясь к «теорийному» их постижению. Такой вид познания считался наиболее ценным. Сторонники древнегреческого мировоззрения ссылаются на «Виос дэоритикос» («жизнь созерцательную») греков как на факт, подтверждающий их толкование античных культурных феноменов. Например, Аристотель считал жизнь человека, занятого созерцанием и осмыслением действительности, высшей формой жизни и деятельности. Такую постановку вопроса, которую в наши дни расценят как некорректную, Аристотель считал вполне правомерной на том основании, что разум составляет истинную сущность человека и отличительный признак его жизни и индивидуальности. Можно сказать что, философ, живущий созерцательной жизнью, ставит теорию (познание) выше практики, то есть приобретение, или точнее, приращение знаний является выше всякой иной деятельности, в отличие, например, от преподавателя для которого практика, точнее, дидактическая деятельности выше всякого знания и науки.

Вторые же, т.е. наши современники, ставят задачей овладение явлениями и силами природы, постоянно модернизируют мироздание и увлечены процессом глобализации, отвергая созерцательный подход к миру и ценя научные теории по степени их практической значимости.

Словом, древний грек «теориен», т.е. «теоретичен». Другими словами, он ценит отвлеченные построения сами по себе, а его наука (натурфилософия) созерцательна; нынешнее поколение людей «практично», их наука предметна, направлена главным образом на технологическое опредмечивание (овеществление, материализацию) добытых знаний, на освоение институционной, организационно-экономической модели государства и социологизацию внешнего окружающего мира.

По справедливому замечанию Ю. А. Шрейдера, даже глубинные (фундаментальные) слои науки «осмысляются нами сегодня с точки зрения того технологического могущества, которому они служат». (4)

Рассмотрим познавательную деятельность греков как «тэорию», как созерцательное постижение мира в целом. Для греческих философов «тэория» была умозрительным охватом бытия в целом, постижением мира мысленным взором и, другими словами, созерцанием всего сущего в понятиях. Умозрительно-теоретический характер философии, ее стремление созерцать мыслью живую картину мира, живой «вид» или «образ» всеобщего миропорядка (космоса), дает повод для толкования греческого мировоззрения как возникшего на основе «телесных интуиций» и «телесном опыте жизни» греков.

Таким образом, этот процесс по существу мысленного постижения истины, отражает его функциональные, т.е. содержательные аспекты. С другой стороны слово «идея», ставшее со времени Платона столь популярным в философии и ассоциируемое с чем-то отвлеченным (понятием, общим свойством, началом, принципом и т. п.), происходит от слова «видеть» и в обыденном языке греков означало «внешний вид», «облик», «образ» и т. п. Поэтому познавательная деятельность греков, их «тэория», будучи созерцанием (видением), мыслью «образа» действительности, не сводилась просто к рациональному осмыслению всеобщего миропорядка, т. е. к чисто понятийному уразумению действительности. Можно сказать, что рационализм греческого толкования процесса познания являлся созерцательно чувственным рационализмом. Это вторая сторона процесса познания отражает его структурные аспекты, т.е. форму. Здесь наглядно отражаются связи и взаимозависимость двух парных философских категории: содержания и формы, которые при определенных условиях развития обуславливают их взаимные переходы и взаимодействия, что полнее и объективнее отражает процесс познания.

Вместе с тем, древнегреческая «теория» - это нечто большее и одновременно нечто меньшее в сравнении с современной научной теорией. Большее, ибо «теория» древних стремилась охватить картину мира в целом и означала нахождение первопричины (первоначала, «метафизической» сущности) вещей и явлений, а не просто описание их причинно-следственных связей. Меньшее, так как «теория», основываясь на логической дедукции, не знала экспериментального исследования и ограничивалась простыми наблюдениями и аналогиями (по крайней мере, когда речь шла о познании явлений природы) для подтверждения своих гипотез, идей и догадок. Греки открыли теорию, теоретическое знание вообще как систему идей и понятий, как мышление понятиями и категориями. Ц. Г. Арзаканян справедливо замечает, что человечество обязано грекам созданием типа умственной активности, связанной со «способностью концептуализировать знание и тем самым оперировать не только фактами и их описаниями, но и понятиями, т. е. мыслить теоретически» (5).

3. ПРАКТИКО-СОЗИДАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ НАУЧНОЙ МЫСЛИ

Далее рассмотрим вопрос о том, насколько представление о познавательной деятельности и ее отношении к жизни было свойственно более раннему периоду греческой философии.

Судя по некоторым высказываниям, первоначально греки употребляли слово «философия» в самом общем смысле, разумея под ним вообще знание и осведомленность (информированность, сказали бы мы сегодня).

В глазах Гераклита философом является не просто тот, кто занят исследованием природы, вещей и процессов, а тот кто стремится за внешним усмотреть внутреннее, за явным – скрытое, ибо «природа любит скрываться», тот, кто за многообразием вещей и явлений находит их единый Логос, согласно которому «все происходит», т.е. философ – это человек, не только постигающий всеобщий логос, но и сообразующий с ним свои действия и поступки. Иначе говоря, познавательная деятельность — это не только интеллектуальная активность, но и определенный образ жизни и поведения; философия — направляющая сила жизни, а не пассивное созерцание происходящего в мире, т.е. «мудрость - говорить истину и поступать (разумно).

Пифагор, говоря о философии как о созерцательной деятельности, имел в виду отрешенность философа от материальных благ и стяжания славы ради благ интеллектуальных и вообще духовных. Понимание же философии как отрешенно-созерцательного и безучастного отношения ко всем аспектам жизни не свойственно как учению и деятельности самого Пифагора и его религиозно-политического союза, так и известному «пифагорейскому образу жизни». Нет

надобности доказывать тот общеизвестный факт, что Пифагор и его союз принимали активное участие в общественно-политической жизни греческих полисов.

Для Сократа знания представляли ценность лишь в той мере, в какой способствовали нравственному совершенствованию человека, точнее, добродетель есть знание, и поэтому глубокое интеллектуальное проникновение в морально-этические проблемы с неизбежностью ведет к нравственному совершенствованию. По учению Сократа, знания человека и его поступки составляют единство: знание (слово) определяет ценность «дела», а «дело» — ценность знания. Отсюда и его уверенность в том, что истинные знания и подлинная мудрость (философия), доступные человеку, неотделимы от справедливых дел и других проявлений добродетели. Таким образом, с точки зрения Сократа, не может быть назван философом тот, кто обладает знаниями и мудростью, но, если судить по его образу жизни и поведению, лишен добродетели. Поэтому «всякое же знание, отделенное от справедливой и другой добродетели, представляется плутовством, а не мудростью». (7)

Если добродетель есть знание, т. е. сообразование поступков с осознанием (познанием) добра, то отсюда следует, что философия - даже как чисто теоретическая (познавательная) деятельность - с необходимостью ведет к выбору определенного образа жизни и практической деятельности. Поэтому можно согласиться с мнением известной исследовательницы древнегреческой философии К. Фогель, что «для Сократа и Платона философия могла быть чистой теорией, но она была чистой теорией, направляющей практическую жизнь». (8)

Платон много говорил и писал о созерцательном или умозрительном постижении истины, но он никогда не был «созерцательным» философом. Как никто из древних мыслителей Платон был исполнен веры в возможность преобразования всей общественной и государственной жизни. И никто из творческих деятелей античного мира не стремился и не надеялся повлиять на жизнь людей в такой мере, в какой стремился и надеялся Платон. Он был глубоко убежден, что занятия философией и интеллектуальные усилия «узреть» прекрасное как таковое или справедливое как таковое не могут не изменить человека, не сделать его нравственно совершенным и добродетельным. (6)

Платон был уверен, что несчастьям людей не будет конца и государства не избавятся от зол до тех пор, пока философы не будут правителями, а правители - философами, т. е. пока не сольются воедино «государственная власть и философия».

4. ДИАЛЕКТИЧЕСКИЙ МЕТОД И СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ

Среди широкого круга вопросов выдвинутых на авансцену отечественной экономической науки, в своем переходе к рыночной экономике, особое место принадлежит методу исследования. Интерес к разработке методологических проблем вызван глубокими качественными преобразованиями в общественной экономической жизни, появлением новых процессов и явлений, которые ранее не были объектом изучения.

В современных условиях без обстоятельного и всестороннего анализа методологии исследования не могут быть удовлетворены запросы рыночной практики хозяйствования.

Усиление внимания к методологии исследования рынка диктуется также логикой развития самой экономической науки переходного периода, которая к настоящему времени востребована практикой и требует теоретического осмысливания. Все это предполагает творческое решение целого ряда крупных методологических проблем.

В любой науке применение диалектического метода не является чисто механистической задачей. Метод исследования каждой области общественной жизни непременно учитывает ее своеобразие, особенности предмета данной науки. Именно поэтому метод исследования образует единство общего, особенного и единичного.

МЕТОД И МЕТОДОЛОГИЯ. Метод исследования, применяемый в той или иной науке, опирается на общие законы развития, общества и человеческого мышления и одновременно учитывает специфику отражаемого объекта. Хорошо известно, например, что в отличие от анализа законов природы исследование законов общественного развития предполагает изучение содержания, направленности и мотивов человеческой деятельности, а в условиях нынешних реформ и роли экономических интересов в осуществлении рыночных законов и т.д. Свообразные задачи встают и при изучении разных сфер самой общественной жизни переходного периода – экономической, социальной, политической и духовной. Именно это обуславливает необходимость применения наряду с общими также специфических приемов и способов исследования.

Поскольку метод представляет собой совокупность приемов и способов, с помощью которых изучаемый объект воспроизводится в системе категорий науки, постольку специфика метода данной науки определяется особенностями ее предмета. Как происходит отражение, во многом зависит от того, что служит предметом данного отражения.

Сказанное позволяет сделать вывод, что метод исследования формируется, отрабатывается в ходе самого процесса исследования, а не создается в готовом, окончательном виде до начала изучения.

Другими словами, метод выступает одновременно и как предпосылка, и как результат научного исследования. Приступая к изучению тех или иных проблем, исследователь всегда опирается на известные предпосылки, логические приемы, и т.д.

В экономической литературе понятия метод и методология часто употребляются без достаточно четкого разграничения, а порой даже отождествляются. Однако такая нечеткость в понятиях неприемлема.

Метод исследования – это совокупность приемов и способов, с помощью которых достигается отражение изучаемого объекта в системе категорий и законов науки. Методология в строгом значении представляет собой метод исследования и учение о нем. В более широком смысле методология включает в себя также разработку общих проблем экономической теории, поскольку их решение образует предпосылку и средство успешного исследования относительно частных и конкретных процессов и явлений экономической жизни.

Особый интерес представляет использование ряда общенаучных способов и приемов анализа, в том числе такого широко известного и развитого в современных условиях, как кибернетические связи.

Один из наиболее ярких приемов в этой области – системный подход, важнейшими чертами которого являются рассмотрение изучаемого объекта как целостной системы, выявление внешних условий ее развития, присущих ей прямых и обратных связей, существование единого критерия и т.д. Этот вид анализа применяется, как известно довольно давно, в частности для изучения общественно-экономической формации, способа производства. Поэтому есть все основания рассматривать системный анализ объектов как характерную черту или элемент диалектики. Теория и методология по большому счету включает в себя принцип системности в качестве одного из важнейших компонентов.

Особые приемы и способы исследования экономической жизни общества также сохраняют свое значение в изучении системы основных отношений по поводу производства и особенно переходного этапа системы, присущего современной национальной экономике. К сожалению, нередко этой стороне методологии не уделяется достаточно внимания, хотя ее роль исключительно велика.

Один из наиболее сложных вопросов – выделение в методологии приемов и способов, применимых лишь к анализу данного, а именно переходного этапа становления рыночной экономики и соответственно их разграничение с методологией исследования рыночной экономики в зрелых формах ее проявления. Несмотря на трудность этой задачи, ее решение исключительно важно. Только на основе подобного решения можно выработать те специфические методы, с помощью которых отражается своеобразие данного этапа рынка и всего комплекса проблем, характерных переходным экономикам.

В экономическом исследовании исключительно важно учесть те своеобразные методологические приемы и способы, в которых отражается специфика данной научной разработки. Здесь имеется еще непочатый край для работы. Именно к этому аспекту методологии науки и относится в первую очередь вывод о том, что метод не готовая предпосылка, а результат научного исследования.

Целый ряд специфических методов исследования связан с их задачами и функциями. Имеются в виду, прежде всего проблемы совершенствования производственных отношений и разработка научных основ управления рыночной экономикой. Они призваны отразить и наиболее адекватно воспроизвести в системе категорий и законов реально сложившиеся формы и отношения. Однако наряду с таким отражением и на его основе они – специфические методы – призваны разработать наиболее действенные, эффективные пути совершенствования отношений и форм переходной экономики. Это выдвигает перед методологией новые, более сложные задачи. Одна из них – необходимость того, что можно назвать «опережающим моделированием».

В теории познания проблема отражения, воспроизведения в сознании объективного мира, занимает одно из центральных мест. Ряд аспектов этой проблемы (исходный пункт познания, критерий истины и др.) заслуживает отдельного рассмотрения. Здесь же речь идет лишь о необходимости отразить не только существующее (переходное), но и намечаемое (зрелое) состояние экономики, т.е. не только то, что «есть», но и то, что «должно быть».

Возрастание роли субъективного фактора в условиях рыночного реформирования экономики, возможность с его помощью совершенствовать экономические отношения существенно повышают требования к научному уровню принимаемых решений и предпринимаемых на их основе действий. В этих условиях метод познания призван определить

объективную необходимость тех или иных изменений, предсказать их последствия, предопределить закономерности экономического развития.

Разработка наиболее эффективных форм и методов исследования экономических законов также не сводится к отражению того, что уже есть в реальной жизни. Очень часто требуется найти такие формы и методов, которых нет, но которые необходимы. Как их найти? Как проверить, в какой мере найденное имманентно объективно действующим законам? Ответы на эти вопросы, естественно, предполагают обогащение методологического арсенала.

Творческое применение категорий диалектики к анализу объекта и проблемы исследования форм их проявления и использования – один из важнейших аспектов метода познания. В целом данная проблема исключительно широка, многопланова, и поэтому здесь представляется возможным лишь перечислить несколько ее сторон, имеющих непосредственное отношение к проблематике экономических исследований переходных экономик. Речь должна идти в первую очередь о категориях диалектического противоречия, детерминизма, содержания и формы проявления, объективного и субъективного.

Овладев скальпелем методологического анализа и вооружившись силой абстрактного мышления, мы можем (и более того - должны) вычленив в сложной и противоречивой картине экономического развития то, что относится к объективным условиям, и то, что характеризует субъективную форму их реализации. Только при таком подходе можно изучить реальный механизм действия и выработать на этой основе наиболее эффективные формы и методы хозяйствования.

Категории диалектики используются не только в процессе познания но и при изложения добытых истин. Это подводит нас к рассмотрению одной из кардинальных методологических проблем – проблемы соотношения метода исследования и метода изложения.

МЕТОД ИССЛЕДОВАНИЯ И МЕТОД ИЗЛОЖЕНИЯ

Речь идет об известном отождествлении метода исследования и метода изложения, а в последнее время, к сожалению, частой подменой первого вторым. Одно из необходимых условий дальнейшего творческого развития метода познания рыночной экономики состоит в том, чтобы преодолеть такие представления и добиться четкого понимания общего и специфического в методе исследования и в методе изложения.

Исследование – это всегда путь в неизвестное, творческий поиск истины, стремление к открытию новых закономерностей. Изложение же связано в основном с истинами, уже добытыми научным знанием. Но и оно – творческий процесс, не просто воспроизводящий путь, уже пройденный исследованием, а во многих пунктах перекрещивающийся с ним.

Диалектический метод исключительно богат и многогранен; он включает многочисленные элементы, разнообразные способы и приемы исследования. Овладение им равнозначно умению пользоваться всем многообразием приемов научного анализа. Значимость метода восхождения от абстрактного к конкретному как одного из элементов диалектики неоспорима, но и его было бы неоправданно считать всеобъемлющим методом. И дело не только в том, что восхождение от абстрактного к конкретному лишь один из элементов диалектики, необходимо также отметить, что при анализе названного движения научной мысли следует учитывать соотношение исследования и изложения.

Движение научного познания включает в себя две ступени исследования: первая – от конкретного к абстрактному, от явления к сущности, от анализа реальных экономических процессов к теоретическим обобщениям и выводам на основе этого анализа; вторая – от абстрактного к конкретному, от сущности к явлению, от наиболее общих теоретических выводов к объяснению всего многообразия и богатства экономических категорий. Обе ступени исследования концентрированно выражены в известной формуле: «От живого созерцания к абстрактному мышлению и от него к практике – таков диалектический путь познания истины, познания объективной реальности».

Тем не менее в экономической литературе часто абсолютизируется ступени восхождения от абстрактного к конкретному и в этой связи смешивается метод исследования и метод изложения.

Важное место при изучении метода исследования занимает рассмотрение двух ступеней научного познания. Обе его ступени – эмпирическая и теоретическая – относятся к науке, к научному освоению мира. На первом этапе познание связано с накоплением огромного количества фактов, конкретных процессов и явлений, образующих, как иногда говорят, поток массовой информации или базу данных. Ведется анализ этих актов, их описание и первичная классификация, формулируются первые обобщения и выводы. Являясь частью научного познания, этап эмпирического изучения предшествует стадии теоретического исследования, на которой формируется собственно теория как система наиболее общих и принципиальных законов и положений данной науки.

Единство эмпирического и теоретического изучения наглядно проявляется, в частности, в эксперименте, к сожалению, в последнее время забытом. Его постановка предполагает выборку определенной совокупности идей, которые подлежат проверке. И в то же время эксперимент дает новый фактический материал, обогащает арсенал практического опыта.

На стадии теоретического изучения, переходя от анализа явлений к выяснению все более глубокой их сущности, наука открывает законы, категории и закономерности. Именно открытие законов поднимает исследование до уровня подлинной науки. Исходная база для решения этой задачи – изучение всего многообразия реальных процессов общественно-экономического развития, выделение в них устойчивых, повторяющихся признаков.

От изучения отдельных законов, взятых как бы сами по себе, наука переходит к методологии познания системы взаимосвязанных законов (и категорий) и способов (приемов, методов и т.д.) их сознательного использования. На этой стадии теория достигает своей развитой формы. От выяснения наиболее глубокой сущности общественного строя наука идет по пути выведения из нее и объяснения всего многообразия конкретных процессов и явлений, т.е. по пути восхождения от абстрактного к конкретному. После этого появляется возможность проверить на практике правильность научных выводов.

Все сказанное выше относится непосредственно к методу исследования. В определенной степени это применимо и к методу изложения, хотя последний обладает немалой спецификой.

Метод изложения в основном совпадает со степенью движения научной мысли. Вот почему отождествление метода изложения и метода исследования нередко приводит к изображению последнего в виде одностороннего восхождения от абстрактного к конкретному.

Изложение сопряжено с уже добытыми научным исследованием истинами, и поэтому главная проблема и главная трудность – найти способы логически стройного и убедительного изображения полученных наукой результатов. Если говорить о методе изложения в наиболее общем виде, то в отличие от метода исследования он, во-первых, охватывает лишь часть движения научной мысли (а именно восхождение от абстрактного к конкретному), во-вторых, «выпрямляет» или исправляет путь исследования и его возможные зигзаги, поскольку в науке, как известно, нет широкой столбовой дороги и научный поиск очень часто сопровождается «ложными ходами» и отклонениями. Кроме того, учет характера читателя, специфика самого излагаемого материала и особенности труда (учебник, монография, научный отчет, диссертация) и т.д. предъявляют различные требования к характеру изложения.

В данном случае подчеркивается особенность метода изложения в широком смысле, когда имеется в виду любое изложение результатов научного исследования. Однако можно выделить и метод изложения в узком смысле, в значительной степени совпадающий с заключительным этапом процесса исследования.

Возвращаясь к проблеме соотношения науки и учебника, следует отметить, что нередко они рассматриваются как явления тождественные или, по крайней мере, однопорядковые. Именно в этом, как представляется, и коренится убеждение в том, будто бы метод познания экономики сводится к методу изложения, принятому в учебнике, т.е. исключительно и всецело к восхождению от абстрактного к конкретному.

Рассмотренные здесь вопросы (научное абстрагирование, этапы научного познания, метод изложения и др.) являются частью единой темы – метода диалектики и ее применения в экономике. Именно так поставлена (и должна стоять) задача. Диалектический метод един, и различные методологические приемы и элементы (часто также называемые методами) не могут заслонить этой целостности и не должны превращаться в абсолютные средства решения всех возникающих проблем.

Разработка научных приемов и способов экономического анализа играет активную и возрастающую роль в исследовании экономических законов переходной экономики и механизма их использования. Важное место в этой разработке принадлежит обобщению уроков, накопленных в ходе исторического процесса становления и развития рыночной экономики. Оглядываясь на мировой и европейский опыт, критически оценивая достигнутое и принимая во внимание особенности современного этапа рыночных реформ в Молдове, мы укрепляем силы и энергию для дальнейшего движения вперед отечественной экономической науки. Знание истории науки о рыночной экономике вырабатывает надежный иммунитет против повторения ошибок прошлого.

Таким образом, прочный фундамент для разработки крупных методологических проблем образует диалектический метод, глубокое овладение которым, искусство пользоваться им, позволяет проникать в самые сокровенные тайны общественной жизни, обнажать внутренние причины экономического развития, раскрывать сложный механизм функционирования рыночной экономики. Овладение диалектическим методом позволяет избежать скольжения по

поверхности и бесплодных схоластических упражнений. Прочная опора на него убергает исследователя как от плена частных фактов и изолированных явлений, так и от соблазна подогнать факты под умозрительно составленные схемы.

В связи с этим, следует подчеркнуть, что в науке, как и в жизни, надо не столько не допускать ошибок, сколько избегать их повторения. Исторические уроки служат для этого хорошей школой. Именно руководствуясь этим в данной работе предпринята попытка в сжатом виде рассмотреть некоторые подходы, а также типичные ошибки и упущения в экономических исследованиях, недопущение повторения которых – залог дальнейшего творческого развития.

В заключении, представляется целесообразным сделать некоторые обобщения изложенной проблемы диалектики познания и ее современных особенностей:

1. Прежде всего, это процесс основательного изучения, осмысливания и творческого раскрытия объекта и предмета исследования, целенаправленного поиска истины, накопления и систематизации научных знаний;

2. Научные знания отражают продукт общественного развития, итог творческих изысканий, общения и познания, детерминированный степенью свободы личности исследователя, в свою очередь, предопределяющий его возможность свободы выбора и меру ответственности за качество результатов труда в конкретно-исторических условиях жизни общества;

3. Это деятельность, ориентированная на познания бытия и получение нового знания и как всякое подлинное знание продукт этого труда – не повторим и отличается индивидуальностью, оригинальностью и новаторством, движущей силой которого является дух вечной неудовлетворенности и постоянных изысканий.

4. Это целеустремленный поиск истины, несущий на себе яркие признаки изучения духовной и материальной деятельности. Но поскольку полученные знания продукт творения, то он выражен в важнейших категориях философии: теории (как содержательная его сторона) и идеи (по форме исследования и изложения);

5. Научная разработка (здесь и далее мы имеем в виду науку, прежде всего, гуманитарного профиля) предполагает наличие сочетания ряда противоположностей. Среди них - наглядный образ и отвлеченное понятие, живое созерцание и абстрактное мышление, чувственно-интуитивное и рационально-логическое толкование видения двух (парных) категорий - формы и содержания. В экономической науке, исходя из этого, аппликативное и теоретическое изучение объекта и предмета исследования может рассматриваться как сочетание структурных и функциональных аспектов развития национальной экономики на этапе ее реформирования.

Как видим, диалектические аспекты приращения знаний содержат некоторые логически-последовательные признаки, отражающие процесс познавательной деятельности, без которых исследование не является гармонически целым и завершенным. В процессе познания, таким образом, не только мыслится и уразумевается, но также одновременно и наблюдается, созерцается, обозревается и представляется.

Исходя из вышеизложенных признаков диалектики познавательной деятельности и воздавая должное почтение и благодарность нашим учителям далеких античных времен, можно предположить и выдвинуть в качестве основополагающих, следующие постулаты современной организации научно-исследовательского труда:

Первое - мы чтим научные изыскания без фальши, демагогии и расточительности.

Второе - мы предаемся рецензированию без предвзятости и утраты доблести.

Третье - мы оцениваем творческие результаты в духе доброжелательной взыскательности.

И, несомненно, эти базовые профессиональные и морально-нравственные критерии научно-исследовательской деятельности могут вдохновлять ученых – экономистов на творческий поиск истин и конкретных путей совершенствования отечественной науки, а полученные результаты должны способствовать устойчивому и долговременному развитию национальной экономики и благополучию населения.

Библиография:

1. Beker J. Comportamentul uman. O abordare economică. editura ALL, București; 1994.
2. Blaug M. Teoria economică în retrospectivă, ed. Didactică și pedagogică, București, 1992.
3. M.-L. Lez, S. Ewencyk, R. Jammes. Comprendre l'information économique et sociale. Guide méthodologique. Paris, Hartier, 1989.
4. Шрейдер Ю. А. Стремление к новому синтезу // Вопросы философии, № 10, 1976.
5. Арзаканян Ц. Г. Актуальные проблемы исследования творческого наследия Аристотеля // Вопросы философии. № 3, 1979.
6. Платон. Пир
7. Платон. Менексен, с. 247
8. Vogel C. J. Philosophia. Part I. Assen, 1970.

**SECTORUL AGROALIMENTAR
LA ETAPA PRIMELOR 10 ANI DUPĂ PRIVATIZARE**

**TUDOR BAJURA, dr. hab., conf. univ., IEFS
SVETLANA GANDACOVA, cercet. șt., IEFS**

Recenzent: ION VASILAȘCU, dr., cercet. șt. superior, IEFS

As the end of the first decade of operation under private ownership of means of production, including agricultural land, local food sector shows growth rates slow and unstable. To become more dynamic for this sector is needed considerable investments, the only real base of the successful economic activity in the agrifood sector.

Fiind la finele primului deceniu de funcționare în baza proprietății private asupra mijloacelor de producție, inclusiv asupra pământului agricol, sectorul agroalimentar autohton manifestă ritmuri lente și instabile de creștere. Pentru ca dezvoltarea acestui sector să devine mai dinamică, sunt necesare investiții considerabile în agricultură, ramură de bază de activitate economică a sectorului agroalimentar.

Cuvinte cheie: sector agroalimentar, agricultură, lanț valoric, investiții, patrimoniu agricol, fonduri fixe, fonduri circulante, cheltuieli de salarizare.

Bazele organizatorice actuale ale sectorului agroalimentar autohton au fost conturate spre finalizarea procesului de privatizare în masă a patrimoniului (inclusiv a pământului) agricol, care s-a produs la mijlocul a.2000.

Cu toate că partea activă a scenariului de privatizare a fost de scurtă durată (a.a.1998-2000), anume în această perioadă, în cadrul Programului Național "Pământ" au fost reorganizate aproape toate gospodăriile agricole colectiviste (fostele "colhozuri") și o bună parte din întreprinderile agricole de stat (sovhozuri). Drept consecință directă a procesului de privatizare în sectorul agrar (agricultură, silvicultură și pescuit), au fost legiferate o multitudine de forme organizatorico-juridice de activitate economică, care ulterior au devenit o adevărată bază, de data aceasta – preponderent privată, a sectorului agroalimentar.

Sub noțiunea „sector agroalimentar”, conform aprecierilor Biroului Național de Statistică, se subînțelege „... ramurile ce asigură complexul agroindustrial cu mijloacele de producție, toate ramurile din sectorul agrar, întreprinderile de comercializare a produselor agroalimentare, precum și întreprinderile de alimentație publică” [1, p. 224].

Astfel, în perioada respectivă (a.1990), în cadrul sectorului agroalimentar, conform sursei anterior menționate, au activat 2615 de organizații și întreprinderi, din care:

- 1.întreprinderi agricole, silvice și de pescuit – 1077 unități;
- 2.întreprinderi și organizații industriale – 238 unități;
- 3.întreprinderi și organizații comerciale – 487 unități;
- 4.întreprinderi și organizații de construcții capitale – 229 unități;
- 5.întreprinderi de transport – 57 unități;
- 6.întreprinderi ale științei și deservirii științifice – 34 unități;
- 7.întreprinderi și organizații de altă destinație – 493 unități.

În total, potrivit datelor statistice, „... cota-parte a ramurilor, incluse în complexul agroindustrial (inclusiv cele ce-l asigură cu mijloace de producție), constituie: produsul social global (echivalentul PIB-ului) – cca 52%; fondurile fixe de producție – 56,6%; numărul de lucrători – 56,9% [1, p. 225].

Deci, la etapa inițială de lansare a reformelor economice din anii '90 ai secolului trecut, sectorul agroalimentar a format, practic, mai bine de 50 la sută din toată economia națională. Pe parcursul primilor zece ani de reformare, după cum arată analiza și aprecierile argumentate ale experților în domeniu, sectorul agroalimentar a degradat puternic. Statistica oficială, la rândul său, stabilește, că „... producția agricolă a diminuat cu 35% în prima jumătate a anilor '90 și cu încă 20% în a doua jumătate” [2, p. 87].

Odată cu finalizarea privatizării în masă a factorilor de producție, sectorul agrar a început a demonstra tendințe de creștere economică. Ritmurile acestei creșteri, însă, au fost atât de lente și instabile, încât spre mijlocul primului deceniu al secolului curent, volumul producției agricole a constituit abia 50 la sută față de nivelul anilor 1989-1991 [2, p. 87].

Cu toate că anume sectorul agrar ar trebui să fie apreciat ca un domeniu de bază al economiei naționale, drept consecință a reformelor nereușite din ultimii 20 de ani, constatăm în acest sector cele mai scăzute ritmuri de dezvoltare. Reieșind din faptul, că majoritatea produselor agroalimentare trec treptat prin etapele de producție (sectorul agrar), transportare, procesare (industrie prelucrătoare) și comercializare, pentru a stabili tendințele adecvate, vom compara dinamica creșterii valorii adăugate brute în toate aceste ramuri ale lanțului valoric de mișcare a mărfurilor (vezi tabelul 1, figura 1). Independent de faptul, că este vorba despre mișcarea, în exclusivitate, a produselor agroalimentare sau, în genere, a tuturor genurilor de marfă, sunt de constatat ritmuri radical diferite de dezvoltare ale principalelor domenii de activitate economică pe parcursul primelor 10 ani de funcționare a economiei naționale în baza, preponderent, a proprietății private.

Tabelul 1. Dinamica valorii adăugate brute pe unele ramuri din cadrul economiei naționale (prețuri curente, milioane de lei)

Anii	Treptele ierarhice ale lanțului valoric				Total pe economia națională
	Sectorul agrar	Transporturi și comunicații	Industrie prelucrătoare	Comerț cu ridicata și cu amănuntul	
2000	4070,5	1527,7	2280,6	2002,7	14022,1
2001	4271,3	1974,3	3005,3	2287,2	16773,0
2002	4741,7	2254,5	3352,4	2488,1	19689,3
2003	5062,1	2977,0	4265,3	2966,8	23523,0
2004	5633,3	3780,2	4650,8	3383,9	27517,6
2005	6174,8	4603,9	5022,0	3928,6	31615,9
2006	6488,8	5288,7	5599,2	5144,8	37338,7
2007	5333,9	6582,0	6300,2	6713,8	44412,9
2008	5544,0	7601,1	7093,9	8148,6	51773,6
2009	5037,0	7396,0	6305,0	7792,0	50449,0

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS.

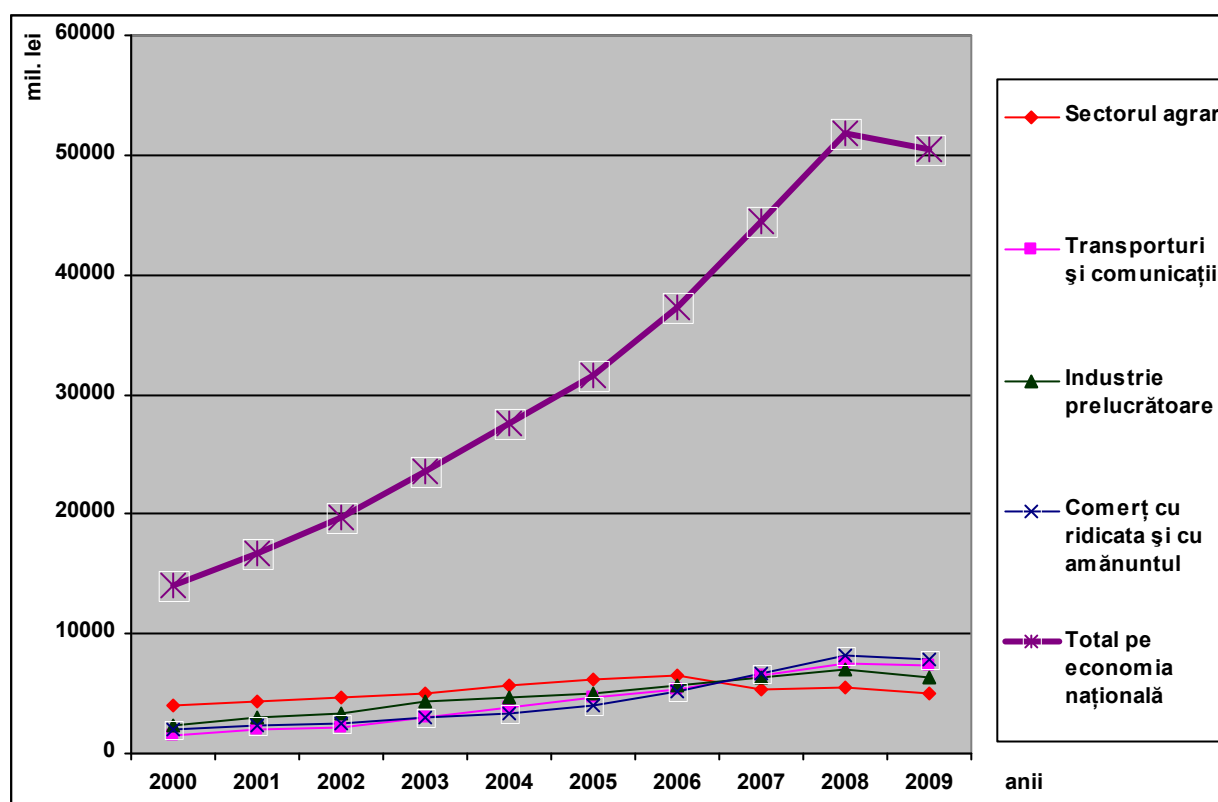


Fig. 1. Dinamica valorii adăugate brute în cadrul lanțului valoric agroalimentar

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS.

Creșterea volumelor de producție a industriei prelucrătoare în a.2008 de 211,1% față de a.2000, nivelul mult mai înalt de creștere a serviciilor de transport și de comunicații de 397,6%, precum și a comerțului cu ridicata și cu amănuntul de 306,9%, în perioada indicată, demonstrează efectul adevărat al procesului de reformare (în primul rând, al procesului de privatizare) a domeniilor respective de activitate economică. Aproximativ, la același nivel (269,2%) a crescut în perioada menționată volumul de producție pe economia națională în întregime.

Totodată, sectorul agrar a contribuit la creșterea valorii adăugate brute doar cu 36,2 la sută. Luând în considerație componenta inflaționistă a calculului respective, constatăm, de fapt, contribuția negativă a sectorului agrar în formarea valorii adăugate brute a țării.

Dacă la începutul perioadei analizate sectorul agrar a contribuit în formarea PIB-ului țării cu 25,4 la sută, depășind cu mult industria de prelucrare a materiei prime agricole (14,2%), comerțul cu ridicata și amănuntul (12,5%), precum și transporturi și comunicații (9,6%), atunci spre finele acestei perioade ponderea sectorului agrar (reamintim – agricultură, silvicultură și pescuit) a coborât până la 8,4%, pe

când indicatorul respectiv pentru industria prelucrătoare constituie 10,5%, transporturi și comunicații – 12,3%, comerțul cu ridicata și cu amănuntul – 13,0%.

Argumentele, precum că toate aceste schimbări sunt provocate de către îmbunătățiri structurale ale economiei naționale, nu pot fi apreciate drept obiective din simplul motiv, că o mare parte a serviciilor de transport, de procesare și de comercializare, în ultimii ani, sunt efectuate în baza produselor agroalimentare de import, ci nu a celor autohtone. Totodată, substituirea masivă și de lungă durată a producției agricole autohtone cu cea de import provoacă o creștere exagerat de alarmantă a deficitului comerțului exterior, influențează negativ asupra balanței de plăți, care reflectă toate tranzacțiile economice ale Republicii Moldova cu restul țărilor lumii.

Analiza factorială privind micșorarea indicatorului principal de formare a produsului intern brut, și anume – a valorii adăugate brute din sectorul agrar, denotă, că cea mai mare pondere în această privință o acumulează forța de muncă din acest sector. Sunt evidențiate ambele aspecte (calitativ și cantitativ) de micșorare a volumelor de producție ale valorii adăugate brute, rezultate din contribuția tot mai redusă a factorului uman.

În plan cantitativ, este necesar de menționat reducerea, practic, permanentă și în ritmuri destul de accelerate a numărului tuturor categoriilor de lucrători din sectorul agrar la etapa inițială de postprivatizare (tabelul 2, figura 2).

Tabelul 2. Dinamica micșorării numărului persoanelor, ocupate în sectorul agrar, mii de persoane

	Anii										a.2009 în % cătore a.2000
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Total populație ocupată,	1515	1499	1505	1356	1316	1319	1257	1247	1251	1184	78,2
din care: - sectorul agrar	766	764	747	583	533	537	422	409	389	334	43,6
Ponderea persoanelor ocupate în sectorul agrar, %	50,6	51,0	49,6	43,0	40,5	40,7	33,6	32,8	31,1	28,2	-22,4 p.p.
Total lucrători nămiți (salarizați) în economia națională,	696,8	692,1	685,3	668,3	666,0	660,0	641,5	639,5	633,7	608,2	87,3
din care: - sectorul agrar	184,9	165,7	157,7	137,4	126,7	113,4	92,3	78,9	70,0	63,9	34,6
Ponderea persoanelor salarizate (cu locul de muncă în sectorul agrar)	26,5	23,9	23,0	20,6	19,2	17,2	14,4	12,3	11,1	10,5	-16,0 p.p.

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS.

Micșorarea aproape de două ori a numărului persoanelor ocupate în sectorul agrar în primii zece ani după finalizarea procesului de privatizare și de trei ori a celor angajați în acest sector are o semnificație dublă.

Pe de o parte, reducerea numărului persoanelor ocupate în sectorul agrar manifestă schimbări structurale pozitive ale economiei naționale. Este indiscutabil faptul, că fiind ocupați în alte ramuri de activitate economică, foștii agricultori vor primi salarii mai mari, dar vor demonstra și o productivitate mai înaltă a muncii. Deci, există o latură pozitivă a procesului general de micșorare a numărului agricultorilor în cadrul unei economii naționale, orientate spre procesele de industrializare, de dezvoltare a ramurilor de prestare a serviciilor etc.

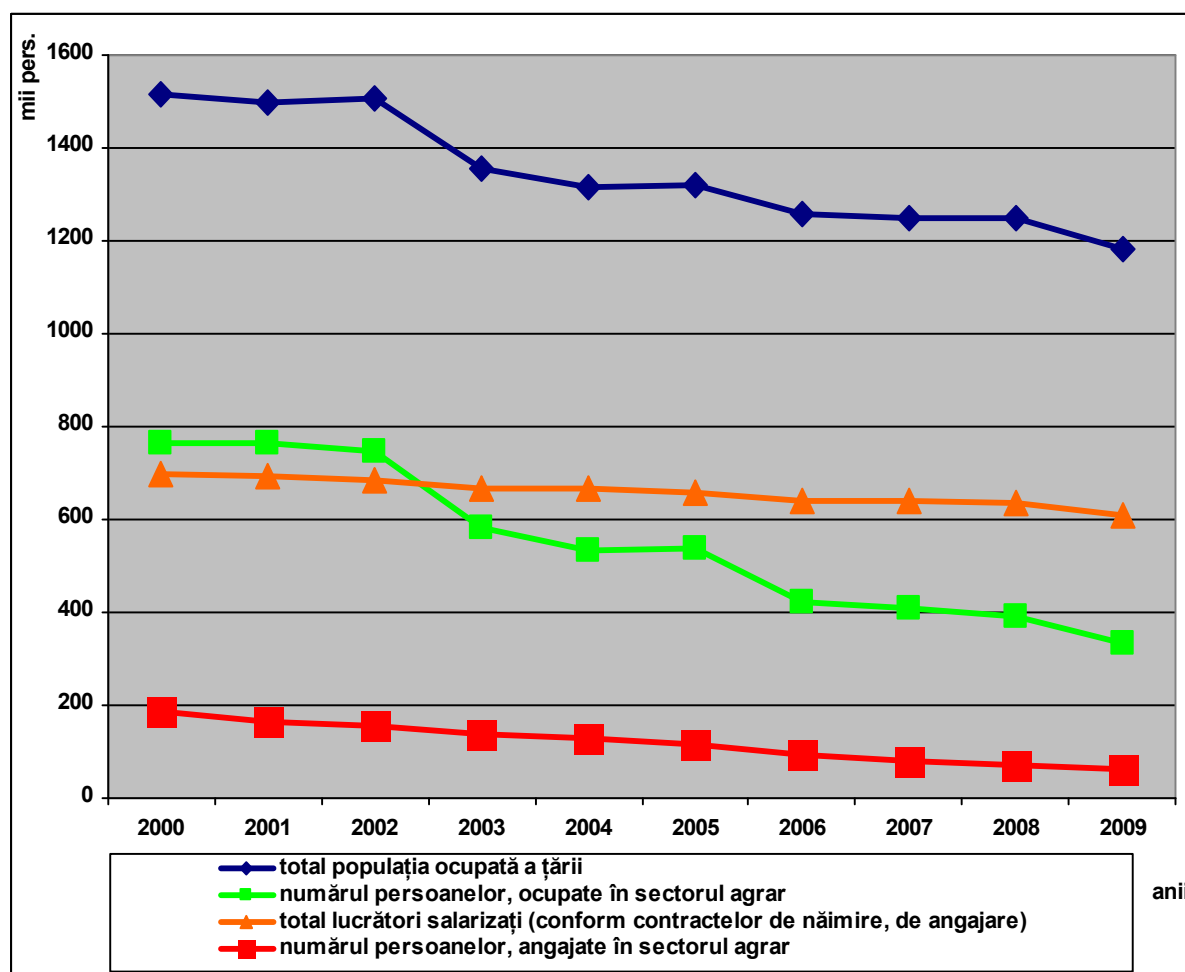


Fig. 2. Numărul persoanelor ocupate în sectorul agrar

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS.

Mult mai considerabile, însă, sunt aspectele negative ale procesului de depopularizare a sectorului agrar, precum și a spațiului rural, în întregime. Caracteristici mai concrete cu conținut negativ, în ceea ce privește depopularizarea satelor moldovenești, constituie următoarele:

- lipsa investițiilor adecvate în spațiul rural, capabile de a asigura creșterea productivității muncii celor rămași cu efect compensatoriu pozitiv;
- simplificarea asortimentului produselor agroalimentare, dispariția în acest asortiment a produselor cu valoarea adăugată sporită;
- substituirea produselor agroalimentare autohtone cu cele de import, devalorizarea factorului principal de producție – a pământului agricol, prețul de piață al căruia a devenit cel mai ieftin de pe continentul european etc.

Partea calitativă a forței de muncă în sectorul agrar poate fi exprimată, tangențial, prin volumele absolute și cele relative de salarizare, care, după cum ne arată tabelul 3 sunt cu adevărat cele mai joase, în comparație cu alte ramuri și domenii de activitate economică.

Cu toate că este în permanentă creștere, nivelul de remunerare a muncii în sectorul agrar demonstrează tendință clar evidențiată de rămânere în urmă în comparație cu salariul mediu la nivel național, constituind în ultimii ani, aproximativ, 1/2 din acesta. În gospodăriile agricole (sectorul corporativ), nivelul de salarizare a agricultorilor, chiar și în ultimii ani, nu acoperă nici măcar necesitățile minime de existență, care reprezintă „... volumul minimal de bunuri și servicii necesare pentru satisfacerea cerințelor primordiale, asigurarea menținerii sănătății și susținerii viabilității omului” [3]. Anume din cauza salariilor mizerabile numărul lucrătorilor angajați în sectorul agrar scade cu zi ce trece, lăsând proprietarii cotelor de terenuri agricole fără o mână de ajutor atât de necesară în perioadele de vârf de executare a lucrărilor de câmp.

Tabelul 3. Plata muncii în sectorul agrar la etapa inițială de postprivatizare

Anii	Salariul nominal mediu lunar al unui salarizat, lei			Remunerarea medie lunară a muncii în întreprinderile agricole, lei	Minimum de existență, total pe economia națională, lei	Corelația dintre salariul lunar și minimum de existență	
	în economia națională	în sectorul agrar	%			în sectorul agrar, %	în cadrul întreprinderilor agricole, %
2000	407,9	251,7	61,7	202,0			
2001	543,7	315,1	58,0	242,0	468,7	67,2	51,6
2002	691,5	393,8	56,9	292,0	538,4	73,1	54,2
2003	890,8	498,6	56,0	363,0	628,1	79,4	57,8
2004	1103,1	642,6	58,3	480,0	679,9	94,5	70,6
2005	1318,7	744,0	56,4	534,0	766,1	103,0	69,7
2006	1697,1	914,5	53,9	607,0	935,1	97,8	64,9
2007	2065,0	1098,6	53,2	732,0	1099,4	99,9	66,6
2008	2529,7	1484,4	58,7	1034,0	1368,1	108,5	75,6
2009	2747,6	1468,9	53,5	1048,0	1187,8	123,7	88,2

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică al RM.

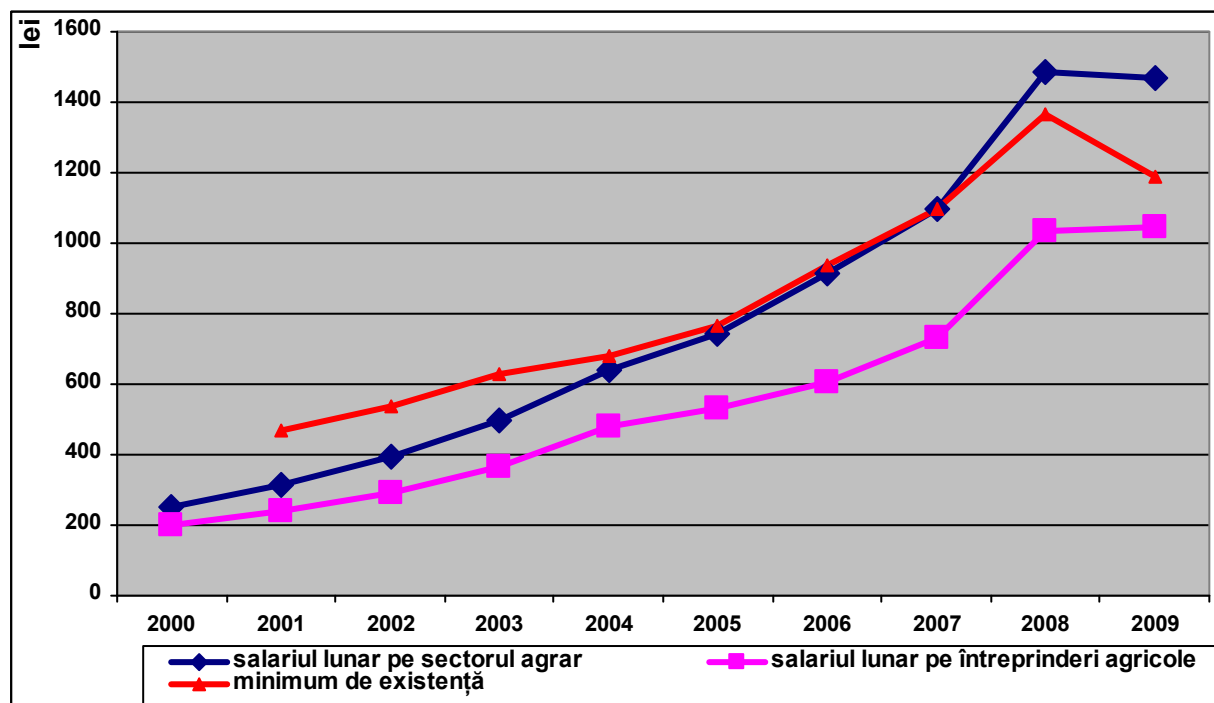


Fig. 3. Dinamica nivelului de salarizare a agricultorilor

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS.

De menționat, că în toată perioada înainte de reformare salariul mediu lunar al agricultorilor a fost mai înalt decât media de salarizare pe economia națională [4].

Totodată, calculele efectuate demonstrează, că fie cu salariul mizerabil, fie cu numărul absolut și relativ redus al agricultorilor, ponderea cheltuielilor de salarizare în volumul total brut al producției agricole (a.2009) constituie 44,3 la sută, iar în unele din gospodării, această proporție este mai mare de 50 la sută. În esență, constatăm faptul, că agricultura autohtonă poate fi numită ca un domeniu arhaic de activitate economică, un domeniu bazat preponderent pe munca manuală a țăranilor (mai ales în cadrul gospodăriilor casnice auxiliare, ponderea cărora în a.2009 a constituit 47,9% din volumul global al producției agricole). Pentru comparație, ponderea cheltuielilor de salarizare a lucrătorilor nămiți în SUA, de exemplu, constituie 20,9% din volumul total al valorii adăugate brute și câte 7,9% din totalul valorii brute a producției agricole [5].

Depășirea situației de arhaism și de dominare a muncii manuale în sectorul agrar cere ca, în paralel, să fie soluționate mai multe probleme contradictorii, principalele dintre care sunt:

- majorarea nivelului de salarizare și de obținere a venitului curat din activitatea agricolă;
- reducerea ponderii plății muncii în componența cheltuielilor generale de producție, care, chiar și cu salarii mizerabile, depășesc orice nivel admisibil, provocând: (i) scumpirea costurilor și prețurilor de piață; (ii) scăderea nivelului de competitivitate a produselor agroalimentare autohtone; (iii) pierderea piețelor de desfacere, mai ales în plan extern etc.

Există o singură soluție, acceptabilă din toate punctele de vedere, a problemelor contrapuse, menționate mai sus.

Aceasta presupune creșterea productivității muncii agricultorilor, care, evident, nu poate fi asigurată decât prin: (i) înzestrarea muncitorilor din sectorul agrar cu mijloacele tehnice (tehnologice) corespunzătoare; (ii) utilizarea soiurilor înalt productive de plante, a raselor (crosurilor) eficiente de păsări și de animale; (iii) utilizarea formelor moderne de organizare a muncii în sectorul agrar; (iv) asigurarea accesului liber și puternic facilitat din partea statului la sursele financiare sub formă de credite (inclusiv credite ipotecare), subsidii, servicii de asigurare etc.

Starea actuală a fondurilor fixe de producție în sectorul agrar este cu adevărat deplorabilă. Perioada lungă de reformare, însoțită de metodele deseori insuficient argumentate, lipsa certitudinii și încrederii în ziua de mâine, mai ales în rândul agricultorilor tineri, existența variantelor alternative de angajare în câmpul muncii, inclusiv peste hotarele țării, toate acestea și încă un șir întreg de alte circumstanțe nedorite au influențat negativ asupra înzestrării sectorului agrar cu mijloacele fixe de producție. De menționat, că nici aceste mijloace tehnice, pe care agricultorii autohtoni le au la dispoziție, nu sunt repartizate eficient și echidistant. Fiind concentrate în cadrul întreprinderilor agricole (sectorul corporativ de producție) serviciile de mecanizare, de exemplu, cu greu sunt prestate gospodăriilor țărănești (de fermier) de dimensiuni mici (până la 5 ha de pământ agricol), dar și gospodăriilor casnice auxiliare, care împreună produc peste 2/3 din toată producția agricolă. Starea actuală și tendințele ultimelor ani privind asigurarea sectorului agrar cu fondurile fixe de producție cu destinație agricolă sunt reflectate în tabelul 4 și figura 4.

Tabelul 4. Nivelul și dinamica înzestrării întreprinderilor agricole cu fondurile fixe de producție

	Anii										a.2009 în % cătref a.2000
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Valoarea fondurilor fixe de producție, total, mil. MDL	3764	2911	3120	3483	4030	4262	4639	4708	5355	6084	161,6
Valoarea fondurilor fixe de producție, în calcul la 1 ha de pământ agricol, intensiv lucrat (pământ arabil și plantații multianuale), MDL	1777,4	1374,6	1473,3	1644,7	1903,0	2012,6	2190,6	2223,2	2528,1	2872,0	161,4
Valoarea fondurilor fixe, în calcul la un agricultor activ, MDL	4913,8	3810,2	4176,7	5974,3	7561,0	7936,7	10992,9	11511,0	13766,0	18215,6	370,7

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS.

Din datele tabelului 4, constatăm creștere relativ stabilă a valorii fondurilor fixe de producție agricolă la etapa inițială de postprivatizare (a.a.2000-2009). Cu toate acestea, înzestrarea pământului agricol cu fonduri fixe, în a.2009, a constituit doar 2,87 mii de lei, în calcul la un hectar. Reieșind din faptul, că mărimea optimală de înzestrare tehnică constituie cel puțin 25-30 mii lei/ha, concluzionăm, că nivelul de facto de înzestrare a suprafețelor agricole cu fonduri fixe se încadrează abia în limitele de 9,6-11,5% față de mărimea normată, științific argumentată.

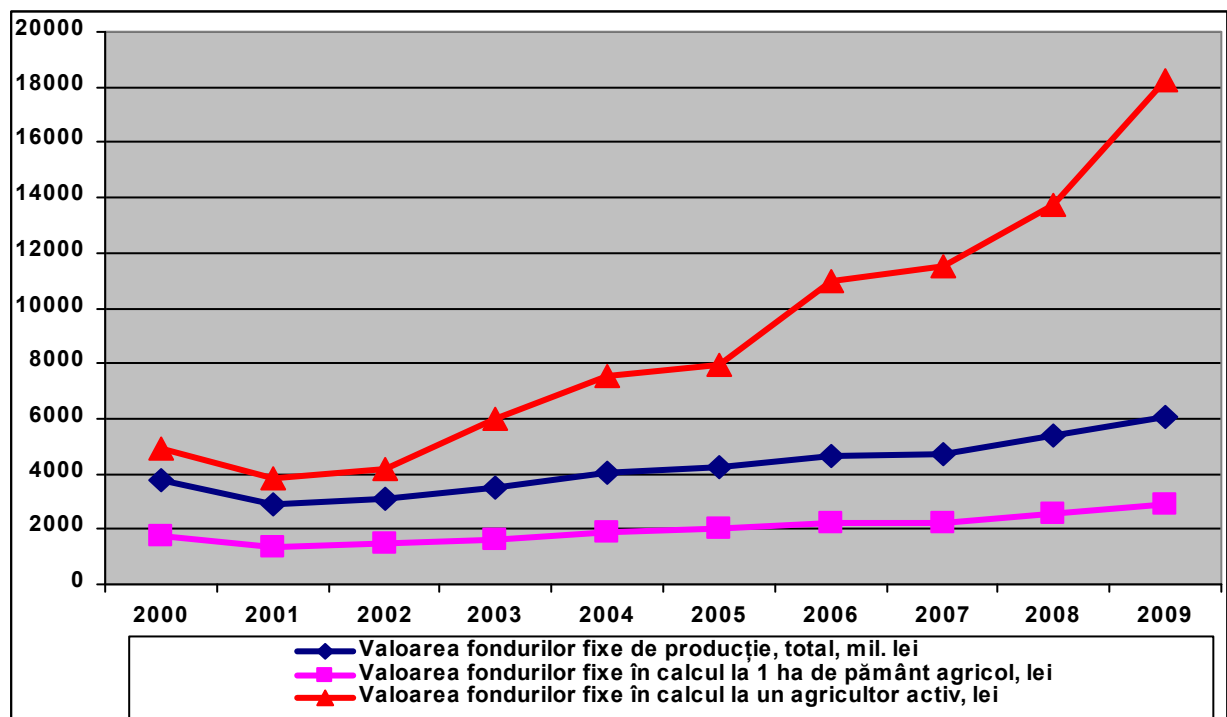


Fig. 4. Dinamica asigurării întreprinderilor agricole cu fondurile fixe de producție

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS.

La fel din datele tabelului 4, conchidem, că în prezent, un agricultor activ, înzestrat cu fonduri fixe în mărime de 18,2 mii de lei, lucrează (datele a.2009), în medie, 6,34 ha de pământ agricol intensiv utilizat (pământul arabil, plus plantații multianuale) și produce producție agricolă de, aproximativ, 38,5 mii de lei, din care 23,5 mii de lei cumulează produsele vegetale și 15,0 mii de lei – cele zootehnice. Conform calculului, în cadrul agriculturii autohtone, fiecare agricultor activ produce, în medie, pe an 37,8 tone de grâu sau echivalent de grâu, iar productivitatea unui hectar de pământ agricol intensiv lucrat constituie, în medie, 5,96 tone de grâu sau echivalent de grâu. Valoarea producției agricole, în calcul la 1 ha de suprafață intensiv lucrată, constituie 6280,4 lei (datele a.2009), din care numai fiecare a treia unitate de produs este preconizată pentru de a fi realizată pe piață, restul fiind produse de autoconsum și pentru consumul intern de reproducere (semințe, furaj, material săditor etc.).

Cea mai avansată practică agricolă o posedă companiile transnaționale din țările industrial dezvoltate, în cadrul cărora un agricultor activ îngrijește 200 ha de pământ agricol și obține roadă de 10,0 tone de grâu sau echivalent de grâu, finalizând anul cu 2000 tone/lucrător [6].

Prin urmare, concluzionăm, că în comparație cu practica mondială cea mai avansată, randamentul potențial al pământului agricol în Republica Moldova este utilizat la un nivel de, aproximativ, 60%

$(\frac{5,96}{10} \times 100 \approx 60\%)$, pe când productivitatea muncii unui agricultor – doar la nivel de 1,89%

$(\frac{37,8}{2000} \times 100 = 1,89\%)$.

Pentru ca productivitatea atât de scăzută să fie depășită, sectorul agrar, la general, iar agricultura, ca ramura de bază a acestui sector – în mod special, are nevoie de investiții. Doar în baza investițiilor, dispunând de pământuri din cele mai fertile în lume, de climă moderată, prielnică pentru creșterea unei game largi de culturi fitotehnice, putem transforma agricultura autohtonă în una modernă, puternic dezvoltată.

În mod tradițional, mai ales în perioada de înainte de reformă, în structura surselor de proveniență a investițiilor agricole au dominat investițiile bugetare de stat. Odată cu lansarea reformelor privind relații de producere, inclusiv relații de proprietate, ponderea statului în activitatea investițională a manifestat tendințe de micșorare, în prezent fiind la nivel de doar 3,3 la sută. Deci, aproape întregul volum de investiții în capital fix pentru dezvoltarea agriculturii, în ultimii ani, provine de la investitorii sectorului privat. De menționat, că, practic, simbolice rămân în ultimii ani investițiile străine în agricultură, care au constituit, aproximativ, 56,3 milioane de lei sau 6,2 la sută din volumul total al investițiilor (datele a.2009). Este indiscutabil, că ponderea investițiilor străine va rămâne nesemnificativă atâta timp, cât va fi în

vigoare norma juridică (art. 4 din codul funciar) care interzice vânzarea pământurilor agricole investitorilor străini. De menționat, că al doilea după număr și după importanță, factor care împiedică investițiile masive în sectorul agrar îl constituie parcelarea excesivă a pământurilor agricole la prima etapă de reformare a sectorului agrar – etapa privatizării în masă a pământului agricol. Informații mai detaliate privind dezvoltarea procesului investițional în agricultură sunt reflectate în tabelul 5 și figura 5, 6.

Tabelul 5. Datele privind investiții în agricultură

Anii	Total investiții în capital fix de menire productive, mil. MDL	din care:		Investiții în întreprinderile mixte și cele străine, mil. MDL		
		Investiții publice	Investiții private	Întreprinderi mixte (public-privat), fără capital străin	Întreprinderi mixte (cu capital străini)	Investiții străine
2000	58,9	8,2	46,2	3,8	0,3	0,4
2001	112,5	20,1	81,5	8,6	2,3	-
2002	159,9	17,5	131,4	5,7	5,3	0,008
2003	186,7	27,5	147,6	6,4	3,4	1,8
2004	308,2	30,2	248,3	5,5	24,2	-
2005	460,0	42,9	375,9	6,4	30,3	4,5
2006	498,6	45,8	383,9	5,4	61,8	2,0
2007	743,3	48,9	558,8	20,1	110,2	5,2
2008	1031,3	52,3	861,9	14,9	98,1	4,0
2009	908,8	30,4	777,2	2,5	85,1	13,6

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS.

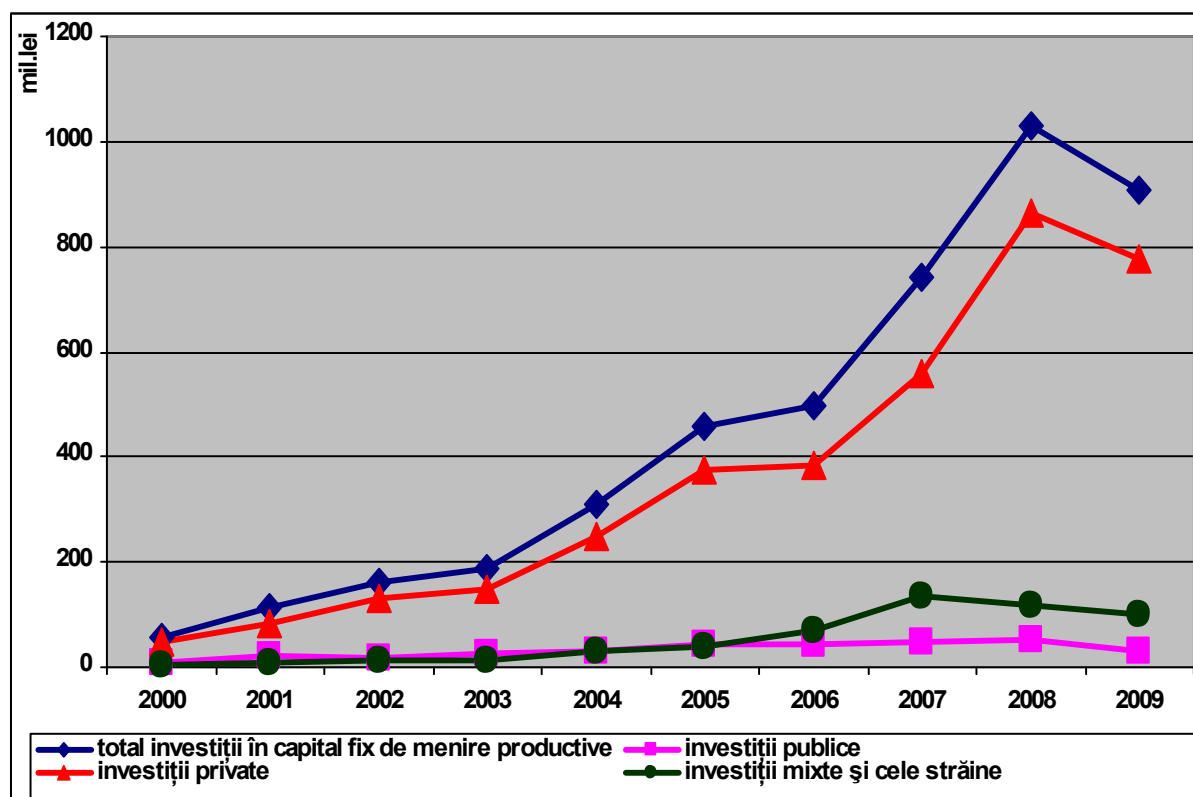


Fig. 5. Dinamica investițiilor în agricultură după sursele și formele de proprietate

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS.

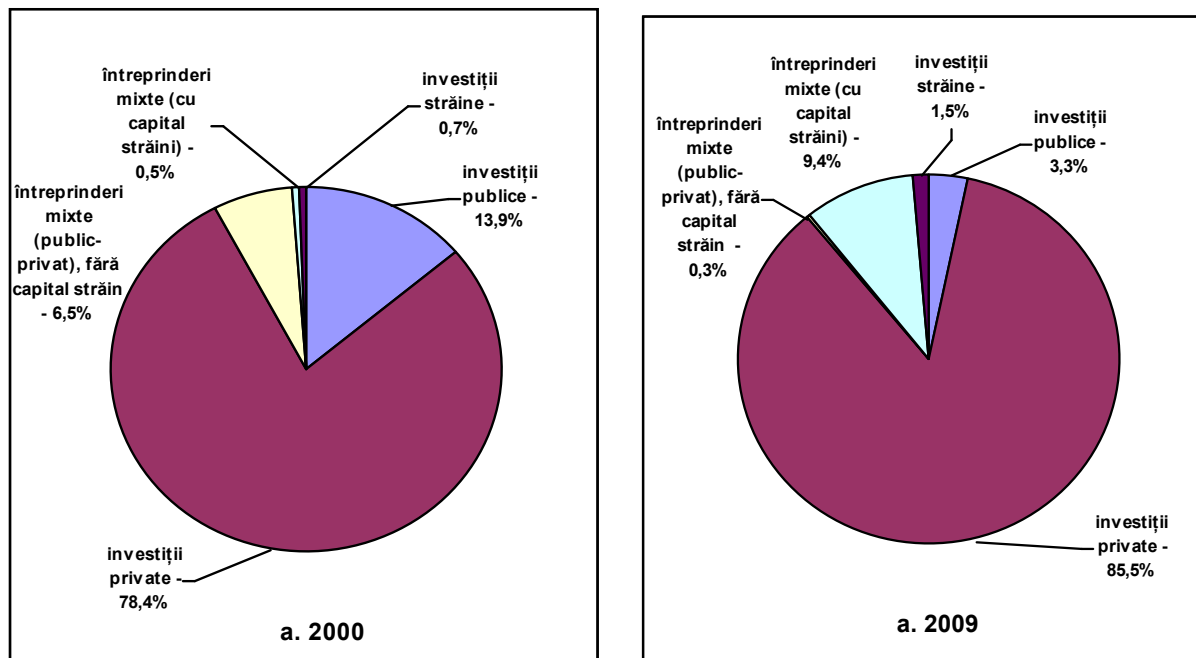


Fig. 6. Structura investițiilor în agricultură

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS.

Din datele tabelului 5, se atestă prezența tendințelor, clar evidențiate, de creștere stabilă și destul de dinamică a investițiilor în sectorul agrar. Ritmurile înalte de majorare a investițiilor în agricultură sunt stipulate, în primul rând, de bază inițială de calcul. Este bineștiut, că anii 1998-2000 au constituit drept o perioadă de finalizare a procesului de privatizare a pământului. Ca rezultat tangențial, evident negativ, investițiile în agricultură, în această perioadă, practic, au fost blocate. De exemplu, în a.2000, în calcul la un hectar de pământ agricol au fost investite doar câte 27,0 lei, din care 3,9 lei au constituit investițiile din bugetul de stat.

Investițiile masive din partea sectorului privat au avut loc anume după finalizarea procesului de privatizare, creșterea fiind la nivel de 73,1 milioane de lei anual. Cu toate acestea, fie și cu ritmuri destul de înalte a sporirii volumelor de investiții, în calcul la un hectar de pământ agricol intensiv lucrat, în anul 2009, au fost investite numai 429,1 lei sau 1,5-2% din nivelul optimal de înzestrare tehnico-tehnologică a agriculturii. Este evident, că un asemenea nivel de investiții nu permite nici măcar o reproducere simplă a fondurilor fixe, nemaivorbind despre formula extinsă a reproducerii bazei tehnico-materiale a sectorului agrar.

Fluxurile investiționale, reflectate în tabelul 5, sunt destul de diversificate atât după sursele de proveniență a capitalului investit, cât și după forma naturală și/sau destinația investițiilor efectuate. Conform precizărilor metodologice, „... în volumul investițiilor în capitalul fix pentru dezvoltarea agriculturii sunt incluse consumurile resurselor materiale, de muncă și financiare, orientate spre crearea mijloacelor fixe noi, precum și reconstrucția, extinderea și reutilizarea tehnică a celor existente” [3, p. 358].

O parte din investiții poate fi efectuată ani la rând (ex., plantarea livezilor sau înființarea plantațiilor de vită de vie), dar investiția, ca atare, este luată la evidență abia începând cu darea în exploatare a obiectului investițional. Drept consecință, pe lângă volumul general al investițiilor, este important de evaluat anume această sumă de bani, care a fost investită în procesul de producție sub formă de bani. Reieșind din datele ce urmează (vezi tabelul 6), concluzionăm, că din toate sumele de investiții, numai o parte mică pot fi numite ca investiții adevărate. Restul, adică partea majoră a fluxurilor investiționale, reprezintă, pur și simplu, plata muncii, plata pentru energie utilizată, alte tipuri de cheltuieli, care, în mod natural, nici nu ar trebui să fie recunoscute ca investiții capitale.

Conform datelor tabelului 6, în medie pe perioada analizată, investițiile sub forma plăților pentru procurarea activelor pe termen lung au fost utilizate de la, aproximativ, 1/10 până la 1/4 din suma totală a investițiilor efectuate. Important de subliniat, că ponderea plăților de procurare a activelor crește concomitent cu majorarea volumelor generale de investiții. Este o corelație logică, deoarece posibilitățile investiționale mai mari, în mod automat, asigură surse financiare, la fel, mai mari de procurare a tehnicii agricole, utilajului, a mijloacelor de transport etc.

Tabelul 6. Corelația dintre volumul general al investițiilor și plățile pentru procurarea activelor pe termen lung

	Anii										a. 2009 în % cătore a 2000
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Volumul total al investițiilor în agricultură, mil. MDL	58,9	112,5	159,9	186,7	308,2	460,0	498,6	743,3	1031,3	908,8	+15,4 de ori
Plățile pentru procurarea activelor pe termen lung, mil. MDL	5,7	16,2	26,7	38,0	43,6	76,1	53,7	104,0	256,8	157,1	+27,6 de ori
Ponderele plăților în volumul total al investițiilor, %	9,7	14,4	16,7	20,4	14,1	16,5	10,8	14,0	24,9	17,3	+7,6 p.p.

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS.

Concluzie: În concluzie, constatăm, că agricultura autohtonă, precum și întreg sectorul agrar, la etapa inițială de postprivatizare (a.a.2000-2009), chiar dacă nu demonstrează rezultate finale de activitate economică din cele mai pozitive, totuși, este orientată spre unele scenarii indiscutabile de capitalizare și de creștere a productivității muncii. Totodată, sunt necesare încă multe eforturi considerabile, inclusiv din partea statului și mai ales în ceea ce privește susținerea financiară a sectorului agroalimentar, pentru ca ultimul să devină cu adevărat unul de perspectivă și să fie atractiv pentru investitorii autohtoni, iar cu timpul – și pentru cei străini.

Bibliografie:

1. Departamentul de Stat pentru Statistică al Republicii Moldova, Anuarul statistic „Economia Națională a Republicii Moldova”, Chișinău, Editura „Universitas”, 1990, p. 224.
2. „Economic growth and Poverty Reduction Strategy Paper” // Government of the Republic of Moldova, 2004 – 2006., Chișinău, 2004, p. 87.
3. Anuarul statistic al Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Chișinău, 2010, p. 103, 358.
4. Economia națională a Republicii Moldova, anuarul statistic, Chișinău, 1991, p. 56.
5. Catan Petru, Popescu Silvia „Eficientizarea funcționării pieței funciare în Republica Moldova”, Chișinău CE IEFS, a. 2011, pag. 128.
6. Mazoyer Marcel, Rondart Laurence „Istoria agriculturilor din lumea întreagă”, Chișinău, 2002, p.13.

**SISTEMUL INFORMATIC EUROPEAN INTERCONECTAT DE MANAGEMENT AL PIETEI MUNCII
- O SOLUȚIE DE FLEXIBILIZARE ȘI MOBILITATE A FORȚEI DE MUNCĂ**

GEORGE ROMANESCU, drd., România

Recenzent: ZBANCĂ ANDREI, dr., UASM

The paper points out the need for the creation of an interconnected European information system of the labor force market as a solution for making the work force more flexible and mobile. To this end, the author has suggested a system providing for each interface the information regarding every person willing to enter the labor market or exiting that market into the social protection system.

Cuvinte cheie: flexibilizarea forței de muncă, mobilitate, întreprindere, piața muncii, psihoprofesogramă, sistem informatic interconectat.

Sistemul este prezentat ca o schemă bloc și nu ca o realizare tehnică. El reprezintă o nouă abordare a organizării și administrării în plan Paneuropean a pieței muncii. Logica funcționării sistemului se bazează pe principiul interconectării bazelor de date și conexiunii directe și inverse între ele, constituind, pe ansamblu, un sistem informatic intermodal cu acces flexibil din toate țările membre și sisteme de

control operațional bazate pe sistemul de conexiune inversă. Sistemul se bazează pe următorul principiu general de funcționare (figura 1).

Intrarea datelor de pe piața Id se stochează în baza generală de stocare a informațiilor BGS1 care se distribuie pentru verificare în bazele de date regionale BDR1 gestionate de firme, BDR chestionate de autorități publice specializate.

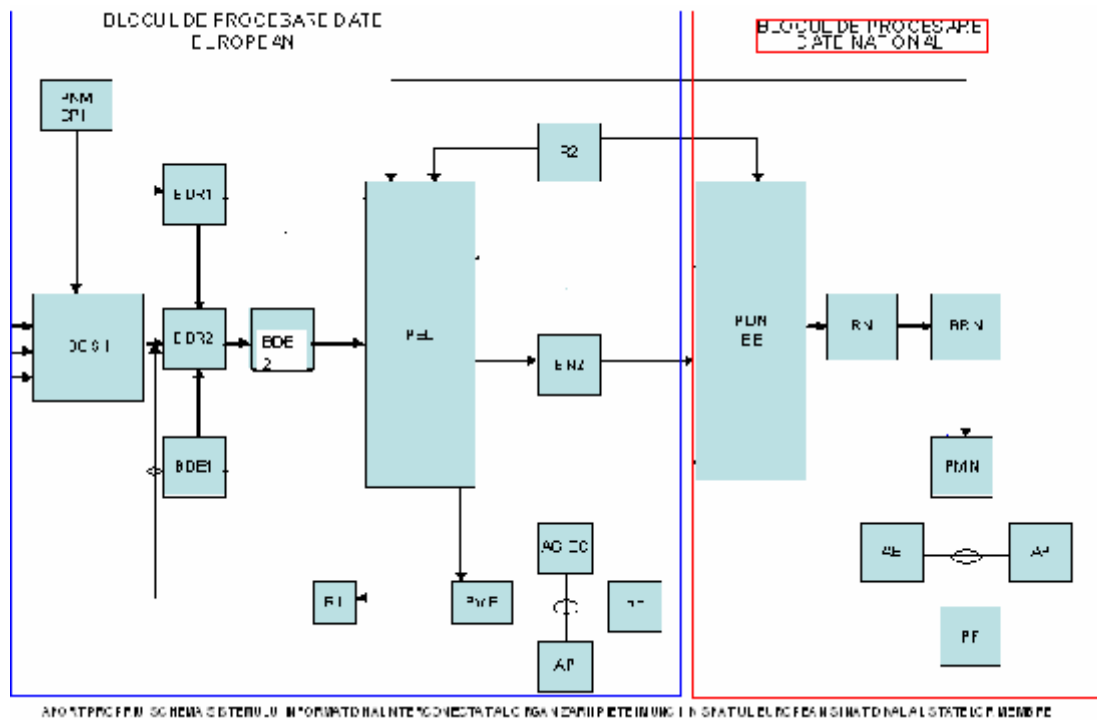


Fig. 1. Sistemul informatic european interconectat de management al pieței muncii

Baza de date europeană BDE 1 care gestionează intrările în piața muncii a absolvenților diferitelor forme de învățământ, transmite informațiile la bazele de date regionale BDR2 unde se gestionează informațiile verificate în plan regional și se transmit la bazele de date europene de nivel 2 BDE2, care gestionează informațiile verificate în plan regional și subregional și care le transmite pentru prelucrare conform parametrilor vectorului obiectiv al procesorului european de date PED. Procesorul european de date PED procesează datele din plan european transmise de statele membre și le transmite în bazele naționale de date ale statelor membre BN1. Din bazele naționale tip BN1 informațiile sunt transmise procesorului de date național de ieșiri europene PDNEE de unde informațiile procesate sunt repartizate într-un repartitor național RN, care repartizează informațiile către baze de repartiție naționale BRN interconectate la interfețe la agenții economici, autorități publice și persoane fizice interesate. O a doua ieșire a sistemului este la piața muncii integrate europene PME, unde sistemul pune la dispoziția pieței muncii informațiile centralizate din toate statele membre tuturor agenților economici, autorităților publice și persoanelor fizice din UE prin interfețele AG, AP și PF conectate prin baza PE la ieșirea din procesorul european de date PED. Sistemul este tratat ca un principiu de organizare a bazelor de date europene care operează pe piața muncii și nu ca o realizare tehnică. Acest model de organizare informatică este abordat din punct de vedere al eficienței economice de administrare a pieței muncii.

Prelucrările intrărilor Id și ieșirilor E prin intermediul sistemului de procesare a datelor se face pe baza unui operator valoric Opv, prin intermediul procesorului european de date PED și procesorului de date național pentru ieșiri europene PDNEE. Operatorul valoric Opv are rolul de a compara mărimile de intrare și ieșire din sisteme, fiecare bază de date și repartitoarele către piața muncii.

Starea de lucru a sistemului este dată de relația:

$$E = Opv \times Ig \tag{1}$$

Vectorul obiectiv de eficiență impus sistemului îl notăm cu Voe care are drept scop diminuarea intrărilor și ieșirilor perturbatorii ale sistemului. Sistemul funcționează normal când: $E \geq Voe$ și intră în stare de avarie când $E < Voe$. Readucerea sistemului din starea de avarie în starea normală de funcționare se face prin intermediul regulatorilor de decizie R și R2 care intervin pentru corectarea avariei prin operatori speciali de reglare DI1, DI2 pe intrări și DR1, DR2 pe regulatoare și DP1, DP2 pe procesoare. Se observă că pentru corectarea erorilor se intervine pe fiecare nivel tehnic al sistemului. Dacă în baza

generală de stocare a informațiilor BGSİ aflată pe intrarea sistemului se atașează fraudulos informații perturbatorii din piața neagră a muncii, sistemul intră în stare de avarie fiind depistate la intrare în procesorul european.

Restabilirea stării de lucru a sistemului se face prin îndeplinirea următoarei condiții matematice:

$$Voe = Opv(I \times \Delta I) \quad (2)$$

Mărimea operatorului de reglare este dată de relația matematică:

$$\Delta I = Opv - \frac{Voe \times I}{Voe} = \frac{Opv - E}{Voe} \quad (3)$$

Tabelul 1. Simularea funcționării sistemului matematic

Starea de funcționare normală a sistemului	Ces	Psn	Mei	Mei-Psn	Mei-Ma	(Mei-Ma) ²	(MeiMa) ² xPsn
	40	0,40	800	320	410	168100	67240
Starea de avarie a sistemului	Cep	Psa	Meip	Meip x Psa	Meip-Ma	(Meip-Ma) ²	(Mei-Ma) ² xPsa
	20	0,35	200	70	190	36100	12635
Mărimea așteptată de la sistem Ma= (Mei-Psn) +(Meip x Psa)=320+70=390							
Dispersia totală sistemului $\beta^2=67240$							

Sursa: Elaborat de autor

$$\text{Deviația standard a sistemului } \varepsilon = \sqrt{\beta^2} = \sqrt{(Mei - Ma)^2} \times Psn = \sqrt{67240}$$

Ces - creșterea ieșirilor din sistem;

Cep - creșterea ieșirilor perturbatorii;

Psp - probabilitatea subiectivă de îndeplinire a vectorului obiectiv în condiții normale de funcționare;

Psa - probabilitatea subiectivă a sistemului în stare de avarie;

Mei - mărimea estimată în stare normală a sistemului la ieșire;

Meip - mărimea perturbatorie a sistemului în stare de avarie estimată la ieșire;

Mp - mărimea ponderată a sistemului la ieșire;

Ma - mărimea așteptată a sistemului.

Factorii ecosistemului decizional ai sistemului informațional interconectat sunt:

1. Coeficientul de inteligență;
2. Pregătirea profesională;
3. Motivația intrinsecă;
4. Responsabilitatea individului;
5. Coeficientul de inteligență emoțională;
6. Experiența din activitate;
7. Viteza de reacție;
8. Orizontul de cultură.

Sistemul furnizează la fiecare interfață informații despre fiecare persoană care dorește să intre pe piața muncii sau care iese de pe piața muncii în sistemul de protecție socială. Pe baza informațiilor prelucrate sistemul întocmește psihoprofesiograma fiecărei persoane în vederea ocupării unui loc de muncă corespunzător aptitudinilor sale.

Pentru a demonstra eficiența sistemului în acest domeniu exemplificăm următorul studiu de caz: o firmă caută pe piața muncii o persoană pentru funcția de șef de serviciu care să îndeplinească următoarele criterii: 1.experiența în muncă minim 7 ani; 2.pregătire profesională superioară de specialitate economică; 3.gradul responsabilității la locul de muncă cuantificat într-un interval de la 80-90; 4.viteza de decizie necesară pentru postul de șef serviciu cuantificată la 70; 5.orizontul de cultură profesională cuantificat la 4, de unități, cerința medie condiționată de experiența de lucru într-un mediu economic; 6.coeficientul de inteligență QI=95 ±5unități; 7.inteligența emoțională QE=75±5 unități; 8.motivația intrinsecă 80±5 unități. Persoana care există în baza de date la momentul X: 1. cuantificare responsabilități 80 unități; 2. pregatire profesională, studii medii 40-50 unități; 3. experiența 15 ani din care 5 lucați în domeniul economic; 4. viteza de decizie 50 de unități; 5. coeficientul de inteligență QI=75±5 unități; 6. coeficientul de inteligență emoțională QE=120±5 unități; 7. motivația intrinsecă 55 unități; 8.orizontul cultural foarte scăzut de unități.

În urma analizei bazelor de date prin extragerea informațiilor specifice cerințelor pieței, sistemul întocmește psihoprofesiograma persoanei apte pentru a ocupa postul solicitat pe piața muncii.

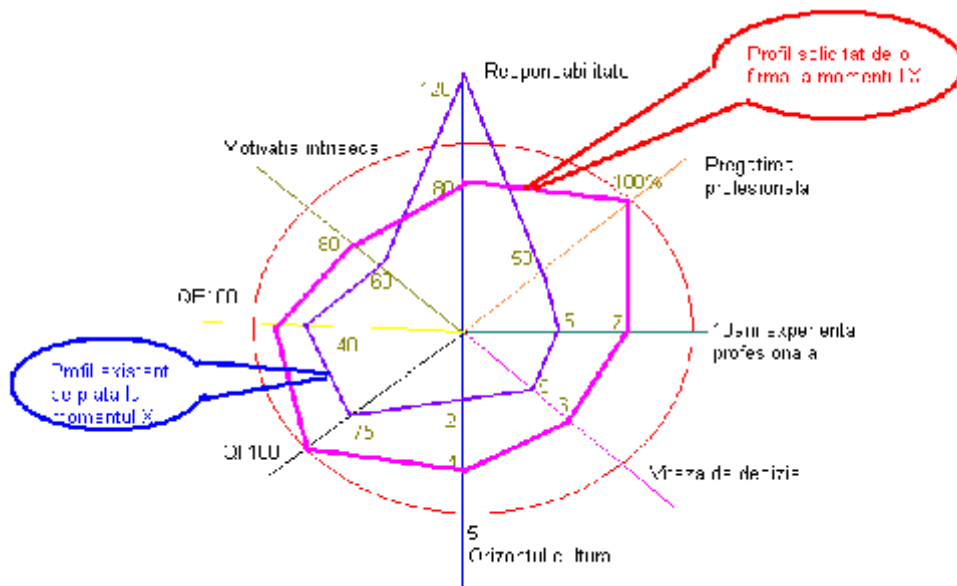


Fig. 2. Psihoprofesiograma întocmită de sistemul informatic (elaborat de autor)

Avantajul îl constituie faptul că fiecare persoană va ocupa un loc de muncă adecvat pregătirii și aptitudinilor personale dobândite.

Securitatea ocupării. Simultan cu creșterea flexibilității pieței muncii în România, este necesară îmbunătățirea nivelului de protecție a salariaților, inclusiv prin responsabilizarea individuală cu privire la eforturile acestora de a căuta un loc de muncă. Din acest punct de vedere un rol important îl are Serviciul Public de Ocupare (SPO) care își va reorienta măsurile active pe grupuri de persoane aflate în șomaj, care sunt reticente în a se implica în programe de activare sau întâmpină greutăți în a ocupa un loc de muncă prin creșterea atractivității locurilor de muncă. Vor fi dezvoltate servicii de asistență personalizată pentru șomeri, în special, pentru șomerii de lungă durată, tineri și grupuri vulnerabile. Pentru cazul lucrătorilor în vârstă aflați în căutarea unui loc de muncă sunt prevăzute inclusiv servicii de formare profesională. Creșterea calității serviciilor oferite de SPO va fi susținută prin scheme financiare în cadrul POS DRU.

În ceea ce privește securitatea socială, prin modificarea legislației privind sistemul asigurărilor de șomaj, modul de calcul al indemnizației de șomaj a fost schimbat, astfel încât indemnizația are, în prezent, un grad mai mare de înlocuire a veniturilor salariale pierdute de lucrători. Astfel, luând în considerare numărul de ani și nivelul contribuției la sistemul asigurărilor de șomaj, se așteaptă ca această metodă de calcul să ducă în viitor la o evaluare mai atentă cu privire la raportul dintre costul și beneficiul căutării unui loc de muncă și la o prezență mai ridicată pe piața forței de muncă.

Pentru reducerea presiunii asupra cheltuielilor publice din fondul de asigurare socială pentru șomaj s-a inițiat programul privind venitul minim garantat (VMG). Acest program creează legătura cu sistemul de asistență socială, prin formularea unui obiectiv complex: promovarea angajării în scopul de a reduce sărăcia și, în special, tendința către sărăcia extremă. Programul privește asigurarea veniturilor globale ale gospodăriei, pe de o parte prin stimularea muncii, existența unui membru al gospodăriei care muncește conduce la creșterea dreptului la ajutor social cu 15%, iar pe de altă parte prin responsabilizarea membrilor familiei care trebuie să presteze o muncă în folosul comunității, fără de care persoana asistată își pierde dreptul la asistență socială. În plus, acordarea VMG reprezintă o măsură complementară cu acordarea altor beneficii, cum ar fi: asigurarea medicală, ajutorul de urgență, ajutorul pentru încălzirea locuinței. Reglementările din anul 2006 prevăd reevaluarea condițiilor pentru acordarea ajutorului social, în sensul verificării veniturilor nete și al bunurilor disponibile în gospodărie.

Creșterea securității în ceea ce privește ocuparea privește nu numai componenta de intervenție, ci și cea preventivă, care implică stabilirea responsabilităților în relația angajat-angajator. În România există un sistem de stabilire a salariului minim pe economie, precum și posibilitatea de a stabili/negocia compensații bănești pentru pierderea locului de muncă. În prezent se urmărește redimensionarea bazei de referință pentru calcularea salariului minim pe economie, ca fundament pentru negocierea contractelor colective de muncă.

Simultan, s-au formulat noi reglementări cu privire la modul de stabilire a criteriilor de reprezentativitate a organizațiilor patronale și sindicale. Aceste modificări legislative vor contribui la îmbunătățirea dialogului social tripartit și bipartit. De asemenea, va fi încurajată îmbunătățirea sistemului

de negociere a salariilor în cadrul contractelor colective și individuale de muncă, astfel încât acestea să reflecte pregătirea profesională și experiența în muncă a angajatului. Obligativitatea includerii în contractele colective de muncă a clauzelor privind formarea profesională, precum și a unor compensații în cazul desfacerii contractului individual de muncă, sunt măsuri de natură să asigure un anumit nivel de securitate a angajatului, dar în același timp și șanse mai bune de reintegrare pe piața muncii.

De asemenea, România a transpus în legislația internă cea mai mare parte a reglementărilor europene cu privire la dreptul muncii și se află în etapa punerii în aplicare a acestora. Cele mai importante reglementări privesc: organizarea și funcționarea Comitetului european de întreprindere (anul 2005), prin care se instituie această structură sau una similară în scopul informării și consultării salariaților în întreprinderile de dimensiune comunitară sau în grupul de întreprinderi de dimensiune comunitară; protejarea drepturilor salariaților în cazul transferului întreprinderii în ceea ce privește obligațiile cesionarului care decurg din contractele individuale de muncă sau contractul colectiv de muncă aplicabil la data transferului (anul 2006); constituirea și utilizarea fondului de garantare pentru plata creanțelor salariale (anul 2006) din care se asigură plata creanțelor salariale ce decurg din contractele individuale și colective de muncă încheiate de salariați, în situația în care angajatorii se află, potrivit legii, în stare de insolvență; reglementările cu privire la securitatea și sănătatea la locul de muncă (anul 2006).

Modelul matematico-economic de securizare a pieței muncii. Se supune analizei mixarea unor parametri pe piața muncii și efectele reverse pe piața paralelă a muncii la negru. Se consideră ca vector determinant volumul producției industriale și serviciile ca sectoare majore care influențează creșterea și descreșterea cereri de locuri de muncă (figura 3).

Din analiza graficului se poate observa specularea dezechilibrelor din economie care influențează creșterea capacităților de producție și din care se desprind următoarele relații:

$$P_2 \triangleright P_1 \triangleleft P_3 \Rightarrow C_2 \triangleright C_1 \triangleleft C_3 \quad (4)$$

Această relație arată faptul că cererea de locuri de muncă pe piața oficială a muncii este direct proporțională cu mărimea volumului producției industriale și serviciilor la care se adaugă investițiile străine directe absorbite de economie.

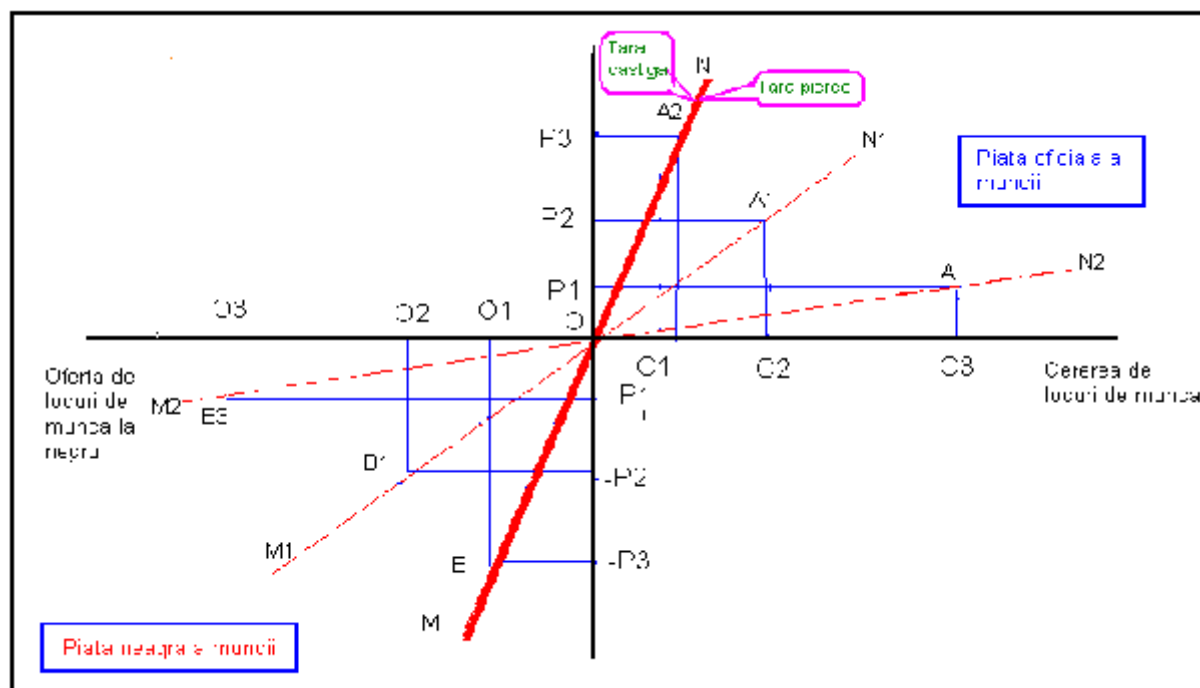


Fig. 3. Influența dezechilibrelor din economie asupra pieței muncii (elaborat de autor)

Pe piața neagră a muncii oferta de locuri de muncă crește proporțional cu scăderea volumului producției industriale, a serviciilor și a investițiilor străine directe. Se speculează dezechilibrele economice pentru creșterea veniturilor din munca la negru:

$$(-P_2) \triangleright (-P_1) \triangleleft (-P_3) \Rightarrow O_2 \triangleright O_1 \triangleleft O_3 \quad (5)$$

Din analiza celor două relații se poate observa că veniturile pe piața neagră a muncii cresc direct proporțional cu scăderea veniturilor de pe piața oficială a muncii.

Se poate observa că deplasarea dreptei MN spre dreapta, în sensul descreșterii producției industriale de la P3 la P2 și P1, crește cererea de locuri de muncă pe piața oficială ca urmare a absorbției

foarte mici de locuri de muncă. În același timp, mișcarea dreptei MN în piața muncii la negru mărește oferta de locuri de muncă de la O1 la O2 și O3. Acest lucru demonstrează faptul că scăderea volumului producției și serviciilor pe piața oficială a muncii generează direct proporțional creșterea ofertei pe piața neagră. În concluzie, cu cât oferta de locuri de muncă pe piața neagră a muncii crește de la B la B3, în raport cu scăderea volumului producției industriale de la P3 la P1, țara ratează și când volumul producției industriale crește de la P1 la P3 determinând scăderea ofertei de locuri de muncă pe piața neagră a muncii, de la B3 la B țara câștigă. Aceste fenomene sunt date de pozițiile de mișcare ale dreptei MN în raport cu volumul producției.

În acest context economic, formulăm relația matematico-economică de control volumetric pentru securizarea pieței muncii.

$$V_{pr/s} = \frac{v_{pt/zi} \pm 5\%}{N_{is}} \quad (6)$$

$V_{pr/s}$ - volumul producției industriale exprimat în număr de bucăți, kg, litri, metri liniari, metri pătrați etc.

$v_{pt/zi}$ - volumul producției totale pe zi exprimat în număr de bucăți, kg, litri, metri liniari, metri pătrați etc.

N_{is} - numărul total de salariați direct productivi.

Prin aplicarea acestui sistem de raportare a volumului de producție se instituie un control riguros pe piața muncii reducând la maxim munca la negru. Această formulă va eficientiza creșterea încasărilor la bugetul de stat, asanarea problemelor sociale și asigurarea unui sistem salarial decent pe piața muncii. Pentru sectorul serviciilor se impune raportarea lunară a graficelor de lucru a salariaților la instituția de control teritorial a rapoartelor de muncă și operarea modificărilor doar cu acordul acesteia și pe bază de documente legale justificative.

Reducerea impozitării muncii. Din punct de vedere economic, principala măsură luată începând cu anul 2005 a fost instituirea și menținerea cotei unice de impozitare, ceea ce a venit în întâmpinarea companiilor, pe de o parte pentru a încuraja investițiile și a crea noi locuri de muncă, iar pe de altă parte pentru a diminua procentul de lucrători cu activitate nedeclarată - măsura a clarificat până în prezent situația a cca. 150.000 de lucrători. Simultan, se urmărește atât promovarea campaniilor în rândul angajatorilor cu privire la stoparea muncii la negru, cât și întărirea capacității instituțiilor de control abilitate pentru respectarea legislației fiscale, precum și pe cea a muncii.

În contextul menținerii cotei unice de impozitare, reducerea costurilor cu forța de muncă reprezintă o preocupare permanentă. Având în vedere faptul că nivelul ridicat al contribuțiilor la sistemele de asigurări sociale reprezintă, încă, o barieră în crearea de noi locuri de muncă se urmărește reducerea poverii fiscale asupra locului de muncă. În ultimii ani, cotele de contribuție la sistemele de asigurări sociale au fost reduse, iar această tendință a fost continuată în perioada 2007 - 2009.

Alte căi de reducere a costurilor se realizează de către SPO prin subvenționarea locurilor de muncă, respectiv reducerea pe anumite perioade de timp a contribuției la sistemul asigurărilor pentru șomaj pentru anumite grupuri țintă: tineri absolvenți, lucrători în vârstă de peste 45 de ani, lucrători unici întreținători de familie, persoane cu handicap (pentru a crește șansele acestora de integrare/reintegrare pe piața muncii).

Concluzionând, flexibilizarea și securitatea pe piața forței de muncă presupun:

- a) promovarea unor relații de muncă flexibile și a instrumentelor de acompaniere;
- b) încurajarea dezvoltării de activități în mod independent și de formare de întreprinderi;
- c) creșterea atractivității locurilor de muncă pentru șomeri;
- d) reducerea presiunii asupra cheltuielilor publice din fondul de asigurare socială;
- e) protejarea intereselor salariaților în relația cu angajatorii;
- f) reducerea impozitării muncii.

Bibliografie:

1. Labour Market and Social Policies in Romania, OECD, 2000.
2. Thuy Phan, Hansen Ellen, Price David. The public employment service in a changing labour market, ILO, Geneva, 2001.
3. Vernier Eric, Richevaux Marc, Evoluția politicilor salariale în condițiile tranziției la economia de piață, Oeconomica, IRLI, nr. 2, 2002.

МЕХАНИЗМ ПОЯВЛЕНИЯ НОВЫХ ИННОВАЦИОННЫХ КОМПАНИЙ И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ БЫСТРОГО РОСТА В МОЛДОВЕ НА ОСНОВЕ ОПЫТА ФИНЛЯНДИ

НАТАЛЬЯ ПЕРЧИНСКАЯ, др., ИЭФС

Рецензент: МИХАИЛ ПОЙСИК, др., ИЭФС

The article reveals the mechanism of development and operation of high-tech startups in Finland. There is presented a brief description of the technology of realization of innovation projects through the venture fund, which can be used in Moldova

Ключевые слова: венчурный капитал, инновационные компании, стартовые компании, бизнес-ангелы

Успешно развивающаяся экономика, растущая налоговая база, увеличение доли рабочих мест с высокой оплатой труда всегда являлись следствием нового инновационного бизнеса. Большую роль в строительстве бизнеса вокруг инноваций, привлечении высоко рискованные инвестиций от частных инвесторов на ранних этапах развития, венчурных фондов и фондов прямых инвестиций на более поздних этапах развития играют стартап - компании (start-up)[5]. Большинство стартовых компаний с момента своего функционирования начинают искать различные способы финансирования.

Существует большое многообразие источников финансирования: из *неформального сектора и формального сектора*. Формальный сектор представлен такими источниками, как:

1. Фирмы венчурного капитала Фонды венчурного капитала.
2. Специализированные фонды по поддержке малых компаний, работающих в научно-технической сфере.
3. Инвестиционные компании.
4. Институциональные финансовые инвесторы (к примеру, пенсионные фонды и страховые компании).
5. Нефинансовые корпорации.
6. Промышленно-финансовые группы.
7. Национальные банки.
8. Коммерческие банки.
9. Транснациональные венчурные фонды.

Неформальный сектор имеет следующие источники финансирования:

1. Личные сбережения предпринимателя).
2. Личные средства знакомых и друзей
3. Частные средства, данные в долг.
4. Гранты и средства дарственных фондов.
5. Пожертвования меценатов, средства спонсоров, спонсорство.
6. Средства специализированных фондов по поддержке науки, инноваций, развития технологий и др.
7. Средства академических и отраслевых базовых институтов, университетов, а также конструкторские бюро и иные научно-технические учреждения - (инвестиции в виде предоставления площадей, испытательных стендов, аппаратуры, лабораторных установок, консультаций ученых и технологов, безвозмездного привлечения для участия в технических разработках студентов и аспирантов).
8. Бизнес - инкубаторы - инвестиции в форме аренды помещений и предоставления доступа к оборудованию, средствам связи и станочному парку, а также консультациям юристов, финансистов, маркетологов и т. д. на льготных условиях).
9. Средства бизнес ангелов.
10. Синдицированные средства частных венчурных капиталистов.

Как правило, стартапы со стороны друзей и семьи могут получить максимально до 100 тыс. долларов. Если они не могут себя финансировать, то обращаются к внешним инвесторам, таким как *венчурные капиталисты или бизнес - ангелы*¹. В основном бизнес ангелы - это достаточно состоятельные люди, которые заработали свой капитал в собственном бизнесе и располагают относительно свободными средствами. Для создания нового собственного бизнеса эти средства недостаточны. Поэтому они могут направить часть имеющихся у них средств для инвестиций в другие предпринимательские проекты, в том числе и высокорисковые. Финансируя чужой бизнес, бизнес ангелы превращают этот чужой бизнес частично в свой собственный, надеясь на получение высокой прибыли. Как правило, бизнес-ангел вкладывает свои средства в венчурные

¹ Бизнес-ангел— частный инвестор, вкладывающий деньги в инновационные проекты

предприятия на ранних этапах его становления и сотрудничает с компанией несколько лет, до выхода предприятия на рынок или фондовую биржу. Они добровольно делят с компанией всевозможные риски. [3]. Прежде чем рисковать бизнес - ангелы предварительно анализируют перспективность проекта, компетентность управленческого звена компании, реальность превращения идеи в готовые технологии, конъюнктуру рынка, экономическое положение страны и т.д. При этом бизнес ангелы никогда сразу не производят крупных вложений. Они осуществляют инвестиции дробно (в виде небольших траншей), при этом постоянно оценивают успешность реализации предыдущих порций капитала. До финансирования компании "ангелы" часто привлекают видных ученых в качестве консультантов научно-технических проектов для получения от них официальное квалифицированное заключение о реальной перспективности идеи, на базе которой планируется развитие новой компании. Но в основном они все же опираются на опыт собственную интуицию предпринимателя и предшествующий. Для них большее значение имеет не сама идея или технология, а вера в руководителя проекта и его команду, которые будут воплощать идеи в жизнь. Поэтому стартовые компании стараются заработать себе высокий уровень доверия.

Какую выгоду получают бизнес ангелы в обмен на свои инвестиции в венчурные предприятия?

Во-первых, для венчурных капиталистов, инвестирующих средства именно в ранние этапы развития малых высокотехнологичных компаний, государством предусмотрены значительные налоговые льготы. К примеру, в *Великобритании* тот, кто на длительное время вкладывает в компанию до 100 тысяч фунтов стерлингов и приобретает долю не менее 30 % акций этой компании, платит существенно меньше налогов. Это относится к компаниям, работающим в наиболее приоритетных направлениях) [1].

Во-вторых, получают долю растущего бизнеса, которая в последующем может дать значительную прибыль (например, за инвестирование в стартовый этап 100 тысяч долларов основатель компании нередко "ангелу" должен отдать до 35 % её стоимости, когда она станет рентабельной) [2].

В-третьих, бизнес ангелам не только предоставляются налоговые льготы за инвестирование в акции некоторых типов *некотирующихся компаний*, но и скидка с налога на доход от прироста капитала при реинвестировании. Это позволяет им с выгодой вкладывать часть доходов, полученных от прироста капитала, в новые венчурные высокотехнологичные предприятия.

Налоговые льготы привлекают бизнес ангелов, однако они не являются определяющими. Опытный бизнес ангел готов вложить средства в перспективную малую компанию, если даже никаких льгот не будет, потому что от его активности в обеспечении процветания компании, он получит прибыль, превышающую суммы, которые он сэкономил за счет уплаты меньшего процента налогов.

Для развития высокотехнологичных стартапов в республике Молдова необходимо предпринять следующие поэтапные шаги.

Этап 1. Нахождение первоначальных инвестиций. Это главная проблема для большинства высокотехнологичных стартапов. Высокотехнологичные стартапы необходимо развивать *как спин - оффы от университетов*. В Молдове функционирует технический университет, обладающий технологической базой- оборудованием и экспериментальными установками, которые позволяют проводить исследования в определенных областях. Государство должно финансировать эти исследования. Необходимо создать несколько фондов или привлечь крупные компании, которые могут выделить деньги на перспективные исследования. Если в результате исследований появляется продукт либо технологию, имеющее коммерческий потенциал, то происходит процедура спин-оффа. То есть создается *юридическое лицо – компания, в которой доли имеют все задействованные в процессе разработки стороны*. Спин-офф является самой типичной формой малого инновационного предпринимательства. Но в Молдове спин-оффы пока отсутствуют, поскольку мало крупных предприятий и компаний, которые ведут инновационные разработки, и от которых спин-офф может «отпочковаться», а также в нашей республике крайне агрессивная экономическая среда.

При условии отсутствия в вузах технической базы, необходимо искать исследовательские центры, где есть оборудование, которое можно использовать для работы над технологией. Если в республике таких центров нет, то необходимо связаться с зарубежными университетами (к примеру с Хельсинкский университетом, где имеется оборудование для нового направление развития), предложить сотрудничество, подписать проект для Академии наук, под который университету (или другому вузу) выделили финансирование. Взамен университет даст возможность часть времени работать на этом оборудовании для разработки собственных идей.

Если рассматривать данный процесс с юридической точки зрения, то механизм будет следующий: на базе университета (института) создается компания, в которую можно войти в качестве одного из учредителей. В рамках деятельности этой компании вуз будет вести исследования, на которые получил средства, а новаторы будут подпитывать их новыми идеями, помогать делать первые шаги в новой области и параллельно заниматься своими разработками, нацеленными на создание опытных образцов, с которыми будут идти к инвесторам.

Этап 2. Нахождение инвесторов. Для этого необходимо обратиться в венчурные фонды (они будут созданы в ближайшем будущем в Молдове), выслать им краткое описание проекта. Затем провести у них презентации на 10-15 минут (10 слайдов). На частных фондах лежит ответственность за экспертизу проекта: они должны оценить, насколько актуальны предлагаемые разработки и насколько пригодны для воплощения те результаты, которые компания заявляет. Поэтому инвесторы из числа высококвалифицированных специалистов в разных отраслях экономики и успешных бизнесменов тщательно проводят экспертизу инновационных проектов. В противном случае это может привести к распаду всего фонда.

За границей инвесторы, как правило, зарабатывают не на средних проектах. В типичном венчурном фонде половина компаний терпит крах, большинство остальных показывают посредственные результаты, а эффективными (перспективными) оказываются один - два проекта. Некоторые успешные венчурные фонды вкладывают крупные суммы денег (2-5 млн. евро) с целью получения и больших прибылей. Они ждут от компаний-реципиентов большей активности в поиске инвестиционных возможностей.

При отсутствии на данном этапе венчурных фондов в республике следует найти иностранные венчурные фонды по сайтам. К примеру, в Финляндии они достаточно известны в научных кругах и каждый фонд имеет специализацию. В Финляндии функционирует большое количество венчурных фондов, обладающих сравнительно скромным капиталом. Поэтому они стараются инвестировать в проекты на ранних стадиях развития, когда речь идет о суммах 100-300 тыс. евро. [2].

В Молдове необходимо создать также государственный венчурный фонд и осуществить тесное взаимодействие его с частным венчурным фондом. Государственный венчурный фонд для снижения рисков частных венчурных компаний (инвесторов) по инвестированию в инновационные стартапы может вкладывать в такие проекты **половину запрашиваемых компаний средств**.

Этап 3. Соглашение о долевом финансировании.

В развитых странах (в частности в Финляндии) очень развита система финансирования высокотехнологичных компаний. Венчурные капиталисты знают, кто на каких условиях работает, имеют более или менее долгую историю взаимоотношений и поэтому могут сами договориться между собой, если видят перспективную компанию. Разработчик не затрачивает много времени на поиски денег и преодоление бюрократических барьеров по оформлению документов и экспертизы своих проектов.

Кроме государственных и частных венчурных фондов существует Финское технологическое агентство – научная организация, которая инновационным стартапам выдает на льготных условиях займы для проведения исследований. Фактически такой займ не является грантом, потому что компании необходимо возвращать деньги (хотя рассрочка и действует длительное время) Это не является инвестицией, так как агентство не получает долю в компании. В случае, если компания не добьется успеха и будет иметь возможность вернуть деньги, никаких санкций к ней не применяется.

Чтобы технология или продукт совершенствовались, а компания развивалась, у разработчиков должна оставаться мотивация. Поэтому молдавские инвесторы не должны стремиться получить долю - 50, 80% в инвестируемую компанию. Это будет являться дополнительным фактором, способствующий успешной взаимосвязи стартапов с инвесторами.

Средства инвесторов (частный и государственный венчурные фонды) являются лишь первым этапом финансирования. Они необходимы даже не для исследований, а для покрытия операционных расходов. Пока совершенствуется технология, получают патенты, необходимо искать дальнейшие пути развития проектов.

Этап 4. Дополнительное финансирование. Венчурные фонды обладают капиталом, которого недостаточно для покупки дорогого оборудования. Часто процесс закупки, доставки и налаживания оборудования очень длительный и инвесторы не хотят финансировать в него, поскольку понимают, что в ближайшей перспективе затраты не окупятся. Необходимо поискать и других инвесторов, к примеру, в Германии, выстраивая положительные отношения с необходимой компанией

В Германии для получения возможности работать в технопарке, необходимо подать заявку,

после чего городские власти решают, насколько данное направление бизнеса перспективно для развития региона и страны, сколько компания создаст дополнительных рабочих мест, какие налоги сможет отчислять в бюджет и т.п. Решение принимается быстро, поскольку для хайтек - компании каждый день это устаревание технологии и потеря конкурентного преимущества. Если решение положительное, то город закупает «под тебя» специализированное оборудование и сдает его в лизинг на льготных условиях. Для подачи заявки городским властям надо создать в Германии юридическое лицо. Когда заявка прошла конкурс, то власти города могут выделить финансовые средства в пределах 10 млн евро на необходимое оборудование [1].

В Молдове серьезным ограничением при работе в технопарке является невозможность наладить массовое производство на его оборудовании, поскольку, таким образом, компания получает преимущество перед другими предприятиями, работающими на этом же рынке и развивающимися за свой счет.

Этап 5. Налаживание массового производства. Для налаживания массового производства необходимо искать тех, кто профинансирует переход к массовому производству. Инвестиционная компания может выкупить доли у инвесторов. К завершению проекта возможно, что будут существовать все три юридических лица: университет и две разные компании для пилотного производства и начала выпуска новой продукции для массового рынка. Все три организации они могут находиться в разных странах и иметь свои функции. В университете будут продолжаться определенные исследования для поддержания конкурентного уровня на технологически интенсивном рынке.

В Молдавии необходимо создать систему, в рамках которой мог бы удачно работать высокотехнологичный стартап. Сейчас система финансирования проектов на начальных этапах развития действует неэффективно. Именно в этом направлении государство и крупный бизнес должны работать в первую очередь. В менталитете принимающих сегодня политические решения деятелей Молдовы, должны произойти кардинальные сдвиги в сторону понимания ключевой роли венчурного бизнеса для оздоровления экономики республики.

Существует несколько способов финансирования венчурных проектов:

- a. прямое участие в формировании уставных капиталов
- b. размещение дополнительных выпусков акций
- c. привлечение средств путем выпуска облигационных займов
- d. получение кредитов и иных форм заимствований

Венчурные фонды являются наиболее эффективными инструментами организации венчурного финансирования в инновационные стартап - проекты с потенциально высокой доходностью. Венчурные фонды несут большие риски проекта и не рассчитаны на *розничного инвестора*, который способен адекватно оценить эти риски. С венчурными фондами работают только квалифицированные инвесторы. Информацию о фонде могут получить только владельцы инвестиционных паев этого фонда и квалифицированные инвесторы.

Технологии реализации инновационного проекта через венчурный фонд может выглядеть следующим образом:

1. Средства инвесторов-пайщиков, которые формируют активы фонда, направляются управляющей компанией на приобретение доли в уставном капитале организации, требующей инвестиций, а также на ее дополнительное финансирование. Венчурное финансирование проекта, возможно, осуществлять поэтапно. Так как большинство проектов (включая и венчурных финансируются поэтапно, то правилами фонда может быть предусмотрена *неполная оплата паев при их выдаче, что обеспечивает возможность траншевого финансирования проекта*. Возможно также и привлечение дополнительных средств в необходимом количестве и в нужное время (в рамках оплаты заранее объявленного количества дополнительных паев). Привлечение долгового финансирования в проект возможно как через временную продажу ценных бумаг с обязанностью их выкупа по истечении срока кредитования, так и путем привлечения кредитов и займов, обеспечиваемых залогом имущества составляющего фонд.

2. Полученные средства объект инвестирования использует для своего развития и повышения стоимости. Формирующуюся прибыль акционеры-инвесторы не используют, а реинвестируют, повышая капитализацию объекта инвестирования.

3. По истечении времени (обычно срок венчурного финансирования составляет около трех-пяти лет) инвестор выходит из бизнеса, продавая свою долю основному собственнику или третьей стороне - к примеру, стратегическому инвестору. Прибыль, полученная от данной сделки, составляет основной инвестиционный интерес пайщиков.

При венчурном финансировании в республике необходимо учитывать следующие моменты:

1. главный акцент при поиске инвестор делает не на новшество или изобретение, а на предпринимательские качества изобретателя. Одним из важнейших моментов на этапе выбора

проекта является грамотный бизнес-план и способность его реализовать;

2. после выбора проекта, знакомства с предпринимателем, компанией и бизнес-планом, между бизнесменом и венчурным инвестором проводятся переговоры. Компания подвергается различного рода проверкам, подписываются договора;

3. инвестиции могут быть предоставлены в виде покупки доли компании, предоставления займа;

4. венчурный инвестор, имеет определенный контроль над компанией и может влиять на происходящие в ней процессы.

Выводы

1. У Молдовы есть возможности течение 6-10 лет осуществить инновационный рывок. Для этого нужны принципиально новые технологии коммерциализации разработок отечественных ученых: простые, дешевые и высокоэффективные.

2. В республике существующая инновационная инфраструктура базируется в основном на базе технопарков и бизнес инкубаторов, которые ориентированы в основном на государственные ресурсы.

3. Выделяемые на поддержку инноваций бюджетные средства выгоднее направить на финансирование разработок с гарантированным спросом, поскольку отечественной промышленности нечем загружать свои мощности.

4. В Молдове отсутствует система, в рамках которой высокотехнологичный стартап мог бы удачно работать. Необходимо, прежде всего, изменить, менталитет властей и населения в сторону понимания ключевой роли венчурного бизнеса для оздоровления экономики республики.

5. В республике необходимо создать государственный венчурный фонд, который и осуществит тесное взаимодействие с частным венчурным фондом. Государственный венчурный фонд может вкладывать в инновационные проекты половину запрашиваемых компанией средств.

5. Для развития высокотехнологичных стартапов в Молдове необходимо предпринять пять поэтапных шагов: *нахождение первоначальных инвестиций, нахождение инвесторов, соглашение о долевом финансировании, дополнительное финансирование, налаживание массового производства.*

Библиография:

1. Silicon Vallte Journey Experiences of Finnish IT Startups from Dot-Com Boom to 2010. Tekes Rewiew 267/2010, Helsinki, 2010.
2. Evaluation of the Finnish National Innovation System Policy Report Helsinki University Print, 2009, 91p.
3. Азы венчурного финансирования, или где живут бизнес - ангелы. Экономическое обозрение №40,5 ноября, 2010.
4. Перчинская Н.П. Перспективы развития венчурного финансирования в Молдове ж-л. «Инновации» № 11 (145), 2010г., с. 4-8.
5. [http://ru.wikipedia.org/wiki/ Венчурное финансирование.](http://ru.wikipedia.org/wiki/Венчурное_финансирование)

METODE ȘI TEHNICI DECIZIONALE UTILIZATE ÎN ADMINISTRAREA PUBLICĂ

TATIANA TOFAN, dr., IEFS

Recenzent: GALINA SAVELIEVA, dr., IEFS

Actual adoption of a decision becomes art of choosing the best solution of all available options, choices to be made in one of three possible scenarios on information available to the decision maker on the issue: certainty, risk or uncertainty.

Key words: decisions, decision methods, decision-making techniques, status of certainty, strategic decisions.

Activitate specific umană, adoptarea deciziilor poartă amprenta subiectivismului decidentului, depinzând de personalitatea, temperamentul și experiența acestuia, în egală măsură, și de mediul în care decizia urmează a fi adoptată. Cu toate acestea, suntem în posesia unor instrumente, care pot asigura un anumit grad de obiectivitate al procesului decizional atunci când sunt folosite în mod logic și coerent.

Adoptarea efectivă a unei decizii devine, astfel, arta alegerii celei mai bune soluții din toate variantele disponibile, alegere care urmează a fi făcută în una din cele trei situații posibile privind informația de care dispune decidentul asupra problemei: certitudine, risc sau incertitudine.

Corespondența dintre calitatea informațiilor – exprimată prin parametrii precizie și completitudine – și modelele decizionale (economice sau economico-matematice) a fost sugestiv reliefată grafic de către unii specialiști (vezi figura 1).

Din examinarea graficului, rezultă, că cele două caracteristici ale informațiilor, și nu numai ele, determină utilizarea uneia dintre metodele decizionale, pe care teoria conducerii le-a pus la dispoziție practicii economice. Astfel, dacă unui grad redus de precizie și completitudine îi corespund decizii aleatoare și euristice, bazate pe intuiție, raționamentul și experiența decidentului, pe măsură ce informațiile sunt mai complete și mai precise, apare posibilitatea utilizării metodelor și tehnicilor centrate pe proceduri algoritmizate, care permit adoptarea unor decizii cu grad ridicat de fundamentare.

Modelele bazate pe teoria mulțimilor vagi (fuzzy), în care informațiile transmise conducerii pentru fundamentarea deciziilor sunt cu grad ridicat de completitudine, dar puțin precise, modelele probabiliste, utilizate în situația existenței unor informații precise, dar mai puțin complete, precum și modelele deterministe sunt, în opinia noastră, cele mai semnificative.

Pe lângă cele enumerate, există un mare număr de metode și tehnici, dintre care menționăm: metodele cercetării operaționale, furnizate de programarea matematică, teoria stocurilor, teoria grafelor, teoria firelor de așteptare, teoria jocurilor, simularea decizională, teoria echipamentelor, care pot fi folosite cu succes în practica microeconomică [1, p. 56].

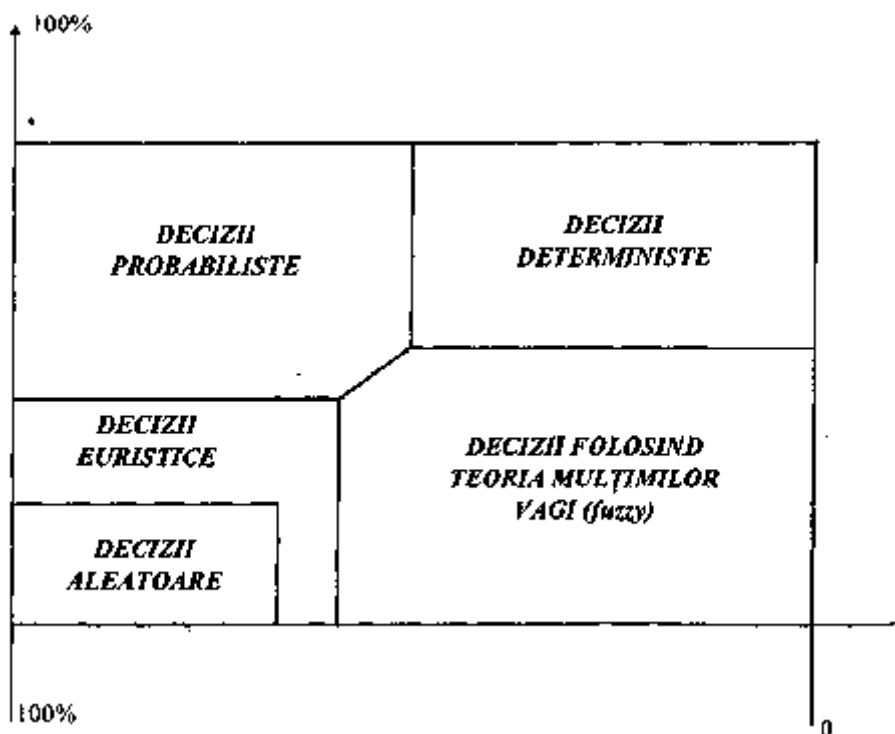


Fig. 1. Tipuri de decizii

Sursa: Adaptată după I.Popescu, D. Rădulescu. Modelarea sistemelor de producție. Ed. Tehnică, 1986, p. 78.

Totodată, aceste metode și tehnici decizionale se "pretează" foarte bine la specificul activității organismelor participative de management, datorită complexității problemelor decizionale, soluționate cu ajutorul lor, care necesită o participare activă a specialiștilor cu pregătire diferită, de natură să asigure o fundamentare multilaterală și aprofundată a deciziilor ce se adoptă.

Utilizarea acestor metode și tehnici determină o sporire a gradului de rigurozitate și, implicit, de eficacitate a deciziilor adoptate, însă diferențiate în funcție de tipul situațiilor decizionale implicate.

Deciziile constau uzual, după cum am relatat anterior, în alegerea dintre mai multe cursuri posibile ale acțiunii sau din mai multe strategii (variante decizionale). Frecvent, aceste alegeri se produc într-un mediu, asupra căruia decidentul are un control limitat sau nul.

Gradul, în care decidentul dispune de informații asupra acestor stări, le grupează în trei clase mari:

1. Stare de certitudine;
2. Stare de incertitudine;
3. Stare de risc.

Dacă privim acest grad de cunoaștere ca pe unul continuu, atunci *certitudinea* se află la un capăt, *incertitudinea* – la celălalt și *riscul* – la mijloc.

1) Conceptul de *certitudine*.

Certitudinea definește aceea stare de informare decizională, în care decidentul cunoaște apriori rezultatul specific, spre care fiecare variantă decizională conduce invariabil. Decidentul are, deci, *informația completă* asupra mediului decizional și a consecințelor variantelor decizionale.

Nicolescu O. caracterizează certitudinea prin: "probabilitatea maximă de a realiza obiectivul urmărit, utilizând modalitatea preconizată. Elementele, implicate în situația decizională, sunt de tipul variabilelor controlabile, caracteristicile lor sunt cunoscute, iar evoluția lor poate fi anticipată cu precizie" [2, p. 27].

Deși, la prima vedere, această stare există aparent doar la nivel teoretic, pot fi întâlnite, totuși, multe situații pe termen scurt, în care decidentul dispune de informație completă, informația necesară constând, de exemplu, în prețurile curente, termene de primire/livrare a unor materii prime/produse finite, cantități comandate etc.

Starea de certitudine este întâlnită în procesele decizionale care au la bază optimizări liniare și neliniare, utilizate pentru a găsi alocarea de resurse care conduce la valori maxime a anumitor indicatori (profit sau utilitate) sau minime a altora (costuri) în condițiile unor restricții date. Oricum, în realitatea economică, puține lucruri rămân certe pe termen lung. Rezultatele unei investiții de amploare, de exemplu, sunt imposibil de prevăzut cu certitudine atunci când considerăm interacțiunea dinamică dintre mai multe valori necunoscute, cum ar fi: situația economică generală, competiția națională/internațională, gusturile consumatorilor, climatul politic în diferite țări, progresul tehnologic.

Cele mai multe *decizii strategice* sunt luate în condiții mai puțin perfecte din punct de vedere al cunoașterii, adică în condiții de *risc* și *incertitudine*.

2) Conceptul de *risc*.

Riscul desemnează acea stare a cunoașterii, în care fiecare variantă decizională conduce la unul dintre rezultatele specifice dintr-o mulțime dată, fiecare rezultat având o probabilitate cunoscută obiectiv de către decident. În condiții de risc, decidentul posedă anumite cunoștințe *obiective* asupra mediului decizional și este capabil să prevadă obiectiv probabilitatea de apariție a stărilor naturii posibile și rezultatul fiecărei strategii analizate.

În opinia lui Ovidiu Nicolescu, situația se consideră de risc atunci când "obiectivul este posibil de realizat cu o probabilitate apreciabilă, existând, însă, o mare nesiguranță în ceea ce privește modalitățile cele mai adecvate de urmat. O parte relativ mare dintre variabile sunt necontrolabile și chiar evoluția unora dintre variabilele controlabile este dificil de anticipat." [2, p. 340].

3) Conceptul de *incertitudine*.

Incertitudinea definește acea stare, în care una sau mai multe alternative decizionale au rezultate dintr-o mulțime dată, a căror probabilitate de apariție este necunoscută sau imposibil de apreciat obiectiv. De aceea, în raport cu riscul, *incertitudinea* este un *fenomen subiectiv*. În această stare nu există doi decidenți care să aibă aceeași părere cantitativă din cauza diferențelor dintre gradul de cunoaștere de către fiecare a mediului decizional, precum și dintre personalități și opinii.

Incertitudinea este adesea datorată schimbărilor rapide în variabilele de structură și în fenomenele de piață, ce definesc mediul economic și social în care organizațiile operează.

În societățile comerciale și regiile autonome, se produc atât situații decizionale de certitudine, cât și de incertitudine și de risc. Apariția situațiilor de risc și de incertitudine și finalizarea lor în decizii este inevitabilă, în mare măsură, chiar necesară. Argumentele, pe care se bazează afirmația de mai sus, sunt următoarele:

- angajarea de acțiuni de mare eficiență privind, în special, introducerea progresului științifico-tehnic, pătrunderea pe piețele internaționale, privatizarea și restructurarea implică, prin natura lor, un anumit risc, condiționat de existența unor importante variabile necontrolate sau dificil de controlat;

- perioada în care se poate lua o decizie eficace este limitată. În cazul în care decizia nu s-a înscris în intervalul optim, condiționat, de regulă, de factori din afara zonei controlate de managementul organizației, aceasta devine tardivă, fiind uneori imposibil de aplicat. De aici, necesitatea adoptării deciziei, chiar dacă unele variabile sunt insuficient cunoscute și analizate static și dinamic.

Bibliografie:

1. Popescu I., Rădulescu D. Modelarea sistemelor de producție. Editura Tehnică, 1986, p. 56, 78.
2. Nicolescu O. Sisteme, metode și tehnici manageriale ale organizației. București: Editura Economică, 1998, p. 27, 340.

CREȘTERE ECONOMICĂ ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII – DEZIDERAT PEREN

ALA MODRÎNGA, asistent universitar, UASM

Recenzent: GHEORGHE ILIADI, dr. hab., prof. cercet., IEFS

Economic growth is the increase of per capita gross domestic product (GDP) or other measures of aggregate income, typically reported as the annual rate of change in real GDP. Economic growth is primarily driven by improvement in productivity, which involves producing more goods and services with the same inputs of labour, capital and materials.

The long-run of economic growth is one of the central questions of economics; despite some problems of measurement, an increase in GDP of a country greater than population growth is generally taken as an increase in the standard of living of its inhabitants.

Cuvinte cheie: creștere economică, PIB, PNB, Indicele Dezvoltării Umane, subdezvoltare economică, globalizare.

Creșterea economică sub toate aspectele ei reprezintă problema poate cea mai sensibilă de care omul a fost preocupat din totdeauna. Această afirmație nu este deloc lipsită de adevăr întrucât problema necorespunderii calității vieții la anumite standarde stabilite în diferite etape ale dezvoltării umane definită ca subzistență sau sărăcie este una deosebit de complexă.

Creșterea economică, proces preponderent cantitativ poate fi măsurată folosind indicatori macroeconomici cum ar fi: PIB, PNB sau venit național. Prin aceștia se exprimă mărimi absolute ale nivelului la care se situează diferite economii naționale. Pentru a permite comparații internaționale, creșterea economică este pusă în evidență prin indicatori ce exprimă mărimi relative, cum ar fi producția sau venitul național pe cap de locuitor, pe o perioadă mai îndelungată, de zece pînă la două zeci de ani.

Măsurînd producția națională și determinînd ritmul creșterii sale, obținem o imagine a potențialului de care dispune o țară pentru satisfacerea nevoilor populației ei, potențial ce poate fi comparat cu rezultatele obținute pe acest plan de alte națiuni. Bunăstarea ființei umane nu poate fi redusă însă la acest determinism economic. Cum să măsoari celelalte laturi, care țin de accesul ființei umane la educație, la asistență medicală la adoptarea deciziilor privind viața comunității, sau care se referă la dimensiunea timpului liber și modul de percepere a acestuia. Oricît de cantitativă ar fi știința economică, oricît de mult ar spori posibilitățile de cuantificare ale diferitor aspecte ale vieții economico-sociale, este greu de presupus că s-ar ajunge la o măsurare satisfăcătoare a gradului de dezvoltare atins de o societate la un moment dat. Mai ales că intervine aici sistemul de nevoi propriu fiecărei societăți care, dincolo de nevoile fundamentale ale omului — alimentația, locuința, educația, asistența medicală diferă atît de mult în funcție de considerente care țin de tradiții, de cultură, de religie, de așezare geografică.

**Tabelul 1. Indicele dezvoltării umane și alți indicatori în țări
cu diferit nivel de dezvoltare economică (2010)**

Țara	Indicele dezvoltării umane 2010	Durata vieții așteptată la naștere (ani)	Durata medie a procesului de învățămînt (ani)	PIB (dol. SUA)	Indicele inegalității între sexe
Norvegia	0,938	81,0	12,6	58810	0,234
SUA	0,902	79,6	12,4	47094	0,400
Federația Rusă	0,719	67,2	8,8	15258	0,442
Ucraina	0,710	68,6	11,3	6535	0,463
Turcia	0,679	72,2	6,5	13359	0,621
China	0,663	73,5	7,5	7258	0,405
Afganistan	0,349	44,6	3,3	1419	0,797
Nigeria	0,261	52,5	1,4	675	0,807
Moldova	0,623	68,9	9,7	3149	0,429

Sursa: Raportul de dezvoltare umană 2010, UNDP

Cu toate aceste dificultăți, știința economică și-a dotat arsenalul său de cercetare cu indicatori de cuantificare, care s-au perfecționat de-a lungul timpului, sporindu-și capacitatea de reflectare mai adecvată a realităților omenirii la acest început de mileniu. S-au implicat în acest proces cognitiv, în primul rînd, organisme internaționale din sistemul ONU, Banca Mondială și FMI, cu vocațiile lor mondialiste, care au stimulat armonizarea sistemelor naționale de statistică, apoi o serie de organisme neguvernamentale, cu vocație regională sau chiar planetară.

În cadrul Rapoartelor mondiale au fost utilizate două categorii de metode pentru evaluarea dezvoltării umane:

- Metode sintetice bazate pe indicii dezvoltării umane ca etalon al acestui proces și indicatorii derivați (indicii disparității între sexe, indicele participării femeii, indicele sărăciei umane, indicele realizării tehnologice) al căror rol constă în caracterizarea sintetică a disparităților din domeniul dezvoltării umane.

- Metode analitice bazate pe un sistem de indicatori statistici structurat pe domenii (sănătate, educație, tehnologie, performanță economică, inegalitate în venituri și consum, șomaj, infrafracționalitate etc.) având ca rol cunoscerea dimensiunilor elementare ale dezvoltării umane.

Din analiza rapoartelor se observă că reversul problemei de dezvoltare și creștere economică este subdezvoltarea. Țările care înregistrează acest fenomen, din păcate, sunt numeroase, populația care trăiește în aceste țări este majoritară în populația globului. Subdezvoltarea economică este recepționată ca una dintre cele mai grave probleme globale, inclusiv de către oamenii care au avut șansa de a se naște și a trăi în țările privilegiate ale Planetei. Evident, recepționarea acestui fenomen s-a făcut și se face încă în maniere diferite, pe baza unor variate criterii și cu aprecieri de la foarte pesimiste pînă la cele exagerat optimiste, în sensul că pe baza unor strategii decenale ONU de dezvoltare ar putea fi eradicată subdezvoltarea economică. Pentru aceste țări, pe ordinea de zi se află reducerea decalajului în nivelul de dezvoltare față de țările bogate, ruperea „cercului vicios” al subdezvoltării.

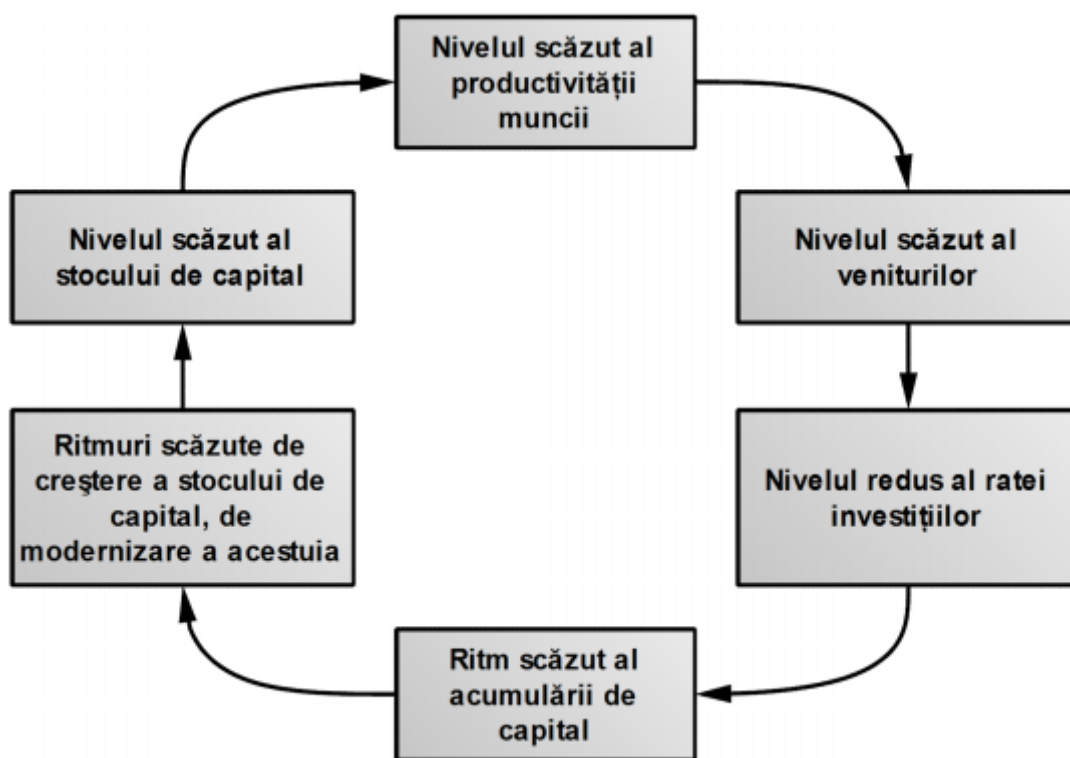


Fig. 1. „Cercul vicios” al subdezvoltării

De-a lungul celei de-a doua jumătăți a sec.20 și primii ani ai sec. 21, organismele internaționale au destinat mari resurse dezvoltării. În unele aspecte, acestea au avut efecte notabile. Serviciile sanitare și educația s-au îmbunătățit în aproape toate regiunile lumii. Mortalitatea infantilă s-a diminuat. Speranța de viață este astăzi mult mai mare decât în oricare alt moment al istoriei. Procesul de rapidă și susținută creștere economică experimentat de unele țări asiatice și latino-americane în ultimii 20 de ani arată clar că există posibilitatea ieșirii din subdezvoltare.

Dar diferența dintre săraci și bogați continuă să crească și continuă să existe populații fără îmbunătățire perceptibilă ale nivelului de viață.

În analiza sistemului de funcționare a țărilor celor mai dezvoltate putem descoperi că în realitate nu este unul ci sunt trei cercuri vicioase – cel cultural, cel demografic și cel economic – conectate între ele și care se alimentează reciproc (feed-back), reprezentând importante impedimente în calea creșterii economice. Stabilitatea sistemului este forțată de existența unor bariere ce o izolează de exterior dînd naștere la un efect de închistare.

- Lanțul demografic – cultural: familiile numeroase nu-și pot educa copiii și incultura împiedică controlul natalității.

- Lanțul cultural – economic: lipsa formării profesionale, reduce productivitatea muncii, iar salariile și veniturile joase împiedică investițiile în cultură și educație.

- Lanțul economico – demografic: salariile joase și lipsa protecției sociale stimulează natalitatea ca unica garanție pentru bătrânețe.

Canalele de comunicații cu exteriorul ce ar permite ruperea sistemului prin intermediul aporturilor culturale și de capital sunt închise prin două tipuri de bariere:

1. Bariere comerciale: dacă țările mai puțin dezvoltate își deschid porțile spre comerțul exterior, producția lor este puțin competitivă, dar dacă se izolează nu-și pot crește competitivitatea.

2. Bariere politice: subdezvoltarea implică societăți care dau naștere la dictaturi naționaliste și xenofobe ce împiedică intrările culturale, tehnologice și de capital din exterior.

Existența țărilor dezvoltate este speranța pentru țările mai puțin dezvoltate. Așa cum arată experiența istorică, pentru ieșirea din această situație, este necesară spargerea cercului vicios al subdezvoltării, prin realizarea unui salt calitativ, pe baza îndeplinirii unor programe eficiente de creștere economică. Acest salt depinde de elaborarea strategiilor de dezvoltare pe termen scurt, mediu sau lung, și adoptarea, pe baza lor, a măsurilor de politică economică. Astfel factorul extern este unul decisiv asupra dezvoltării și creșterii economice a statelor cu ritmuri de creștere scăzute. În opinia savanților, cooperarea internațională pentru dezvoltare se impune cel puțin din următoarele motive:

- În cadrul interdependențelor mondo – economice, subdezvoltarea afectează, sub o formă sau alta toate statele lumii, inclusiv cele dezvoltate, fiind, în consecință, o problemă de interes general, mondial.

- Ținând cont de o problemă globală, se cer, evident, și soluții globale. Îi revin, comunității internaționale, îndeosebi țărilor bogate și organizațiilor internaționale, obligația de a fi active în soluționarea problemei.

Astăzi și în perspectivă se cere ca toate statele să înțeleagă necesitatea obiectivă a armonizării măsurilor menite să impulsioneze cele trei sisteme: comercial, financiar și voluntar. O contribuție importantă la lichidarea subdezvoltării o pot avea, în deosebi, investițiile străine directe de capital al corporațiilor transnaționale. Prin aceste investiții se pot realiza totodată, un transfer de tehnologie, de experiență, de management.

Practica mondială ne demonstrează că, după decenii de experiență, mecanismele de funcționare a economiei mondiale nu sunt încă adecvate rezolvării acestei probleme globale și că sunt necesare unele schimbări importante, inclusiv reforma cadrului instituțional al economiei mondiale. Țările în dezvoltare au nevoie de o autoritate influentă care să conducă reformele necesare pentru a atinge obiectivele creșterii economice indispensabile reducerii sărăciei. În acest sens țările dezvoltate odată ce au format o asemenea autoritate trebuie să-și realizeze promisiunile în legătură cu micșorarea datoriilor și să introducă reguli internaționale favorabile comerțului și investițiilor în țările respective.

Concluzii

- ✓ Creșterea economică în condițiile globalizării reprezintă una din cele mai complexe probleme ale omenirii, care rămâne a fi și un deziderat în toate timpurile și pentru toate țările lumii.

- ✓ Deși dotată cu un divers instrumentariu de indicatori știința economică nu poate, din considerentul complexității problemei, defini și aprecia creșterea economică sub toate aspectele sale specifice fiecărei societăți în parte.

- ✓ Totuși în elaborarea unui vast arsenal de indicatori, pentru aprecierea cât mai obiectivă a creșterii economice în lume, s-au antrenat o serie de organisme internaționale.

- ✓ Factorii creșterii economice sunt diverși și specifici fiecărui stat în parte. Caracteristici țărilor subdezvoltate sunt factorii susținuți ai creșterii economice.

- ✓ Deși închistată de cercul vicios al subdezvoltării, creșterea economică în țările subdezvoltate depinde pe lângă predispozițiile interne existente depinde de efortul și contribuția statelor dezvoltate.

Bibliografie:

1. BARBU, C. Globalizare și creștere economică. În: Finanțe Publice și Contabilitate, 2004, nr. 4, p.24-27.
2. EFTODI, C. Globalizarea o soluție pentru țările slab dezvoltate. În: Prima conferință științifică internațională a IEFS, 2006, 21 iunie, p. 216-218.
3. GAVRILĂ, D. Creșterea economică – beneficii și costuri. În: Tribuna economică, 2002, nr. 50, p.65-67.
4. MOLDOVANU, D. Curs de teorie economică. Ch.:ARC, 2006, p.356-371.
5. Human Development Report 2010. UNDP, 2010. 227p.

К АНАЛИЗУ КОМПОНЕНТОВ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И МОЛДОВА

NATALIA GUSLICOVA, cercet. șt., IEFS

Recezent: NATALIA PERCINSCHI, dr., IEFS

Analysis of the components of the knowledge economy is part of a study intended to justify the need to improve the existing system of official statistics of the Republic of Moldova with the requirements of the knowledge economy. Components of a knowledge economy include the following: Human capital; Generalization of ideas, Development of ideas; Financing system of ideas and globalization.

Ключевые слова: экономика знаний, человеческий капитал, образование, дистанционное обучение, наука, инновации.

Первым компонентом экономики знаний выступает Человеческий капитал. Основными ресурсами развития признаны интеллектуальные ресурсы. В мировом масштабе идет интенсивное движение к новой цивилизации - цивилизации знаний. Для уточнения понятия "знания", прежде всего, следует отделить понятие "знания" от близких к нему понятий "информации", "данных", "сведений". По сути, знания представляют собой концентрированную и общественно (либо лично или коллективно) апробированную информацию, формирующую своеобразную микромодель окружающего мира. В 2003 году экспертами Европейской комиссии разработана следующая классификация знаний, приведенная в «Третьем европейском докладе о показателях развития науки и техники: к экономике, основанной на знаниях»: [5]

- научные знания, формируемые в университетах, государственных научно-исследовательских институтах и частном корпоративном секторе исследований и разработок;

- технические (технологические) знания, основными поставщиками которых являются компании предпринимательского сектора, проводящие собственные исследования и разработки, институты предпринимательского сектора и государственные научные учреждения, университеты, а также исследовательская активность в новых предпринимательских структурах, возникающих как при создании нового бизнеса, так и в качестве побочного продукта исследований, проводимых в существующих организациях;

- инновации, осуществляемые компаниями предпринимательского сектора и вновь созданными предприятиями;

- интеллектуальный капитал, создаваемый в результате деятельности университетов по подготовке специалистов и кадров высшей квалификации, в процессе исследований в государственном и предпринимательском секторах, а также в других специализированных заведениях высшего профессионального образования;

- квалификации (компетенции), получаемые в процессе обучения в высших учебных заведениях, в корпоративном секторе, на профессиональных курсах или являющиеся результатом профессионального опыта работников во всех секторах экономики, включая исследовательский сектор;

- информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), создаваемые в корпоративном секторе и распространяемые в результате их применения и деятельности сетевых структур.

Направление усилий к "обществу знаний" должно быть в том же направлении, в каком движется вся современная цивилизация. Необходима срочная и радикальная переориентация социально-экономической политики страны, направленная на развитие всех компонент процесса познания: создания знаний, распространения и закрепления знаний, хранения и аккумуляции знаний, использования знаний.

Решающее значение **образования**, постоянного получения новых знаний и навыков для обеспечения конкурентоспособности индивида и корпорации в современной экономике является общепризнанным фактом. Современный этап развития общества даже называют "экономика (или общество), которая учится" (learning economy, learning society, learning organisations). Необходимость в постоянном обучении связана с быстро меняющейся средой – технологической, рыночной, информационной, – в которой действует бизнес в условиях глобализации и усиления конкуренции. Ответом на обостряющуюся конкуренцию является ускорение инноваций, требующих от работников большей креативности, быстрой адаптации к новым условиям, освоения новой техники и навыков работы.

В Молдове внедрена Болонская система образования, внедряются элементы дистанционного обучения. Дистанционное образование основано на применении передовых образовательных технологий, комплексном программно-методическом обеспечении, индивидуальном характере обучения. В Национальной стратегии создания информационного

общества "Электронная Молдова", утвержденной Правительством Республики Молдова, содержится раздел «Электронное образование: подготовка будущего поколения», в котором названа в качестве перспективной задачи - интеграция в европейское пространство образования и реализация в полном объеме стандартов э-образования. Системы дистанционного образования дают равные возможности школьникам, студентам, гражданским и военным специалистам, безработным в любых районах страны и за рубежом реализовать права человека на образование и получение информации.

Сайт **Школы менеджмента в здравоохранении** является первым в области дистанционного образования в Республике Молдова, опыт которого служит помощью медико-санитарному просвещению. Центр по непрерывному образованию и международным связям имеется в **Техническом университете**, где также используются модули дистанционного образования. Студентам **Государственного аграрного университета Молдовы** предлагаются курсы по изучению конкретных методов для обеспечения поддержки дистанционного обучения. Начиная с 2005-2006 учебного года подготовка специалистов осуществляется в соответствии с лицензией по программам, которые были подключены к Европейской системе перезачета кредитов (ECTS) и Болонскому процессу. В 2005 году был создан Центр дистанционного обучения в **Институте Непрерывного Образования**. Языки обучения - русский и румынский. Специальности: информационные технологии, экономика, психология. Дистанционные образовательные технологии применяются и разрабатываются в **Академии Публичного Управления**. Модули дистанционного обучения применяются в **Международном Независимом Университете Молдовы** и в **Славянском университете**.

Дистанционное обучение вошло в 21 век как самая эффективная система подготовки и непрерывного поддержания высокого квалификационного уровня специалистов.

Главное в экономике, основанной на знаниях, – не столько создать новое знание, сколько использовать его продуктивно. **Главным отличием новой модели образования от прежней является фокус на необходимости образования в течение жизни.** Связь между теорией, принятием решений и хозяйственной практикой реализует **бизнес-образование**.

Вторым компонентом экономики знаний выступает Генерализация идей. Наука представляет собой часть экономики, во-первых, обладающую чрезвычайно длительным "производственным циклом", и, во-вторых, производящую продукцию, исключительно важную для обеспечения конкурентоспособности страны.

Исследовательские позиции Европы сильны. Ученым Европы принадлежат многие из научных достижений, ставших символами мирового развития последней четверти XX века. Тем не менее, за последние 40 лет во всем мире сократились бюджетные ассигнования на науку. Практически повсеместно происходит подчинение познания требованиям эффективности и быстрой востребованности на рынке. Система безусловных научных приоритетов фактически свелась к двум: медицине и фармакологии.

В промышленно развитых странах постепенно утрачивает значимость тезис о самодостаточности фундаментальных исследований. Наука становится "слишком прикладной" и с технологической точки зрения все более приближается к производственному процессу. В целом европейскую науку характеризуют сегодня как более сдержанный темп исследовательской активности, так и более критическое отношение массового сознания к ее достижениям.

Динамична и эволюция научных приоритетов. Спектр исследований британской науки весьма широк, но преобладает здесь медицина. Германия, Франция и Италия демонстрируют сходные модели исследовательской динамики с "классическими" приоритетами в физике и химии, в меньшей степени - в "науках о жизни". Италия уже к началу 1990-х опережала по количеству публикаций в фармакологии Францию и Канаду, в иммунологии и исследовательской медицине - Германию и Францию, все более заметен вклад Италии в физику, химию и математику.

Наиболее активно развивается весь спектр "наук о жизни": от генетики и до медицинских проблем реабилитации от наркозависимости. Общемировые тенденции в начале третьего тысячелетия характеризуются значительным ростом биомедицинских исследований, умеренным ростом публикаций в физических науках, значительным снижением интереса к "старой биологии" (классическим биологическим наукам) и небольшим снижением общего объема публикаций в таких отраслях научного поиска, как химия, математика и технические науки.

Институциональным стержнем наднационального развития европейской науки стали "Рамочные программы НИОКР" Европейского Союза. Это формы реализации научной и технологической активности, финансируемой ЕС и координируемой Европейской комиссией. Рамочные программы все активнее стимулируют инновационную реализацию научных знаний посредством кластеризации и концентрации ресурсов. Перспективы науки в Европе были намечены в концепции европейского научного пространства (ЕНП) как новой реалии стран ЕС. Эта

“идеология” заложена в стратегию поддержки исследований в странах Европейского Союза.

К приоритетам “европейских исследований” отнесены:

- “постгеномные” исследования в биологии и изучение основных болезней на уровне, соответствующем общемировым критериям;
- нанотехнологии как междисциплинарное поле исследований;
- исследования в области информационного общества, особенно касающиеся проблем объединенной Европы;
- авионавтика и космос как межгосударственная сфера исследований;
- исследования, характеризующиеся высокой неопределенностью и рисками;
- исследования, рассматривающие модель развития Европы как целостности.

Соответственно основным стратегическим направлениям развития науки и инновационной деятельности в Республике Молдова также определены направления исследований научных институтов и их подразделений. При этом особое внимание уделено приоритетным направлениям развития науки и техники в области охраны окружающей среды, энергосбережения, био- и нанотехнологий, таким как:

- Эволюция динамики и гео-антропогенных и природных экосистем в местном, региональном и трансграничном контекстах (**Институт экологии и географии АНМ**);
- Биохимические, физиологические механизмы и механизмы улучшения состояния окружающей среды и восстановления природных ресурсов (**Государственный Университет Молдовы**);
- Разработка передовых биотехнологий получения микробных препаратов (**Институт микробиологии и биотехнологии АНМ**);
- Разработка, проектирование и производство конкурентоспособной медицинской техники и электронного оборудования для энергетики, промышленности и информационных систем (**Институт электронной инженерии и нанотехнологий АНМ**);
- Исследование физических, фотонных и электронных процессов в твердых веществах на мезо- и наноуровнях, нанотехнологии в конструировании многофункциональных материалов и интеллектуальных продуктов. (**Институт прикладной физики АНМ, Институт электронной инженерии и нанотехнологий АНМ**);
- Оборудование и современные технологии для электро-физико-химической переработки поверхности, машиностроения, разработки аппаратуры для медицины, сельского хозяйства и экологии (**Институт прикладной физики АНМ, Институт электронной инженерии и нанотехнологий АНМ**);
- Методы, технологии и конкурентоспособные продукты для эффективной системы использования энергии и возобновляемых источников энергии (**Институт энергетики АНМ**).

Реализация концепции ЕНП происходит посредством создания сети национальных программ, координируемых ЕС, тематических, дисциплинарных и междисциплинарных “сетей превосходства” (основанных на поддержке инноваций и исследовательской инфраструктуры университетов и частного бизнеса через объединение финансовых потоков от национальных и региональных организаций, структурных фондов ЕС и частных инвесторов), движение к долговременным (более четырех лет) схемам поддержки научных исследований, устранение барьеров, мешающих передвижению исследователей, знаний и технологий, расширение диалога “наука - общество” (в том числе через СМИ) и систематическое распространение в обществе информации о научно-технических достижениях.

Для определения уровня развития науки имеются методики оценки, определенная система показателей. Однако оценка общего уровня развития науки, от которой в значительной мере зависят основные параметры социального и экономического развития общества, уровень благосостояния населения возможны лишь на основе относительных показателей, характеризующих научную деятельность. В приведенной типологии использованы показатели, которые относятся к двум группам:

1. Ресурсные показатели науки:

- а) число учёных и инженеров на 1 тыс. населения;
- б) расходы на НИОКР на одного жителя страны (дол. США);
- в) расходы на НИОКР в расчете на одного исследователя (дол. США);
- г) доля финансовых отчислений на НИОКР от ВВП страны (%).

2. Показатели эффективности науки:

- а) количество публикаций на 1 тыс. жителей;
- б) количество публикаций на 1 тыс. ученых и инженеров;
- в) число заявок на выдачу патента от резидентов на 1 тыс. населения;
- г) число заявок на выдачу патента от резидентов на 1 тыс. ученых и инженеров;

д) доля высокотехнологичной продукции в общем экспорте страны;

е) число компьютеров на 1 тыс. населения.

Постоянно возрастающий уровень востребованности исследователей Молдовы в международном разделении труда, следствием чего является увеличение динамики цитирования работ молдавских авторов, значительную долю которых составляют совместные с европейскими и американскими учеными публикации, служит дополнительным свидетельством, как широких возможностей международного сотрудничества, так и очевидных усилий по развитию такого сотрудничества, предпринимаемых Академией наук Молдовы. Немаловажно подчеркнуть, что "встраивание" молдавской науки в европейскую и мировую, процесс, который особенно интенсивно протекает в последние годы и о чем свидетельствуют данные исследований, является одной из сторон курса на европейскую интеграцию Молдовы.

Третьим компонентом экономики знаний выступает Развитие идей. Основной формой превращения знаний в благосостояние являются инновации, которые представляют собой ключевую характеристику экономики, основанной на знаниях. Как показывают исследования экономистов, инновации сегодня – основной источник экономического роста и важнейший фактор конкурентоспособности предприятий, регионов и национальных экономик. Подсчеты экспертов ОЭСР показывают, что экономический рост развитых стран в последние два десятилетия более чем наполовину обусловлен инновациями. Несколько лет назад Организация Экономического Сотрудничества и Развития (ОЭСР) опубликовала отчет «Март 2001 – Towards a Knowledgebased Economy», в котором перечислены основные черты экономики стран из первой десятки по суммарной величине капиталовложений в индустрию знаний и формирование интеллектуального капитала данной территории. Оказалось, что отличительными характеристиками этих стран являются:

- в структуре активов в экономике данной страны увеличивается доля нематериальных составляющих – патентов, ноу-хау, информационных/ телекоммуникационных систем и сетей;

- происходит увеличение доли высокотехнологичной продукции в объеме международной торговли в расчете на 1 человека (для стран с низким среднедушевым доходом – 5%, с высоким – 20% и выше);

- имеет место рост «знание-емкости» ВВП (увеличение в нем «мягкого» продукта);

- рост расходов на НИОКР;

- рост инвестиций, в первую очередь, бюджетных, – на науку, образование, здравоохранение, окружающую среду.

По сути дела, это – **ориентиры для правительств, которые выбирают путь строительства у себя экономики знаний.**

Инновации являются ядром экономики знаний и на их поддержку должны быть направлены усилия в различных областях политики, где может быть оказано воздействие на инновационные процессы.

Четвертым компонентом экономики знаний выступает Система финансирования идей и глобализация. Интернационализация и глобализация науки не снимают проблемы объяснения успехов и неудач на национальном уровне, проблемы поддержания национальных научных школ. Между тем эти вопросы тесно связаны с проблемой финансирования. Исторически сложились **три основные формы финансирования науки. Финансировать можно личность - отдельного ученого.** Такой подход демонстрирует доверие к ученому, оставляя выбор проблем и методов исследования на его усмотрение. Определенный контроль со стороны научного сообщества за деятельностью исследователя, конечно, предполагается, но не в явной форме. **Другой тип финансирования - финансирование научной организации.** Наконец, **третий основной способ финансирования науки - это финансирование научных проектов через грантовую систему.** Этот способ является в настоящее время доминирующим в Европе и США. Идея эффективности грантовой поддержки науки основана на том, что получение гранта - конкурентный процесс, а эффективный конкурентный механизм - гарантия успешной эволюции. Проблема в том, что процесс определения критериев эффективности и успешности вынесен за пределы науки. Фонды - такие же социальные институты, как и сама наука, а следовательно, подвержены коррупции. Сопоставление трех форм финансирования науки делает очевидным вывод: в области фундаментальных исследований преимущество за индивидуальным финансированием, в области прикладных - за грантовым. Было бы преувеличение утверждать, что тип финансирования - решающий фактор в успехах национальных научных школ. Вне всякого сомнения, огромную роль здесь играет научная традиция.

Финансирование инноваций в условиях глобализации мировой экономики. В мире сложилось преимущественно два типа финансовых систем, обеспечивающих прибыльное направление финансовых потоков: банковская - с опорой на банковскую систему и рыночная -

основанная на рынке ценных бумаг. Достоинство рыночной финансовой системы заключается в эффективности распределения ресурсов, а главная задача банковской системы состоит в поддержании высокой стабильности национальной экономики.

Таким образом, формирование экономики, основанной на знании, становится сегодня одним из основных стратегических приоритетов политики как развитых, так и развивающихся стран. В 2000 году на Лиссабонском саммите Совет Европы сформулировал стратегическую цель Европейского Союза – стать "наиболее конкурентоспособной и динамичной в мире экономикой, основанной на знании, способной обеспечить устойчивый экономический рост, наряду с ростом числа и качества рабочих мест и укреплением социального согласия".

При активном участии Академии Наук Молдовы в республике создается **система взаимодействия экономики, науки и образования**. Происходит сближение их интересов, что характерно для "общества, основанного на знаниях".

Статья написана в рамках исследований по фундаментальному проекту „Modernizarea funcționării sistemului statistic din Republica Moldova în contextul racordării la sistemul european”.

Литература

1. Eceles, R. The Performance Measurement Manifesto // Harvard Business Review. 1991. Vol. 69, No 1.
2. OECD (2003) The sources of economic growth in the OECD countries.
3. Крисилов, А., Крисилов, В. Информация, экономика, экология – компоненты социально экономического потенциала территории (инновационные характеристики региона и трехмерное представление кривой С.Кузнецца) . International Conference «Knowledge-Dialogue-Solutions» 2007.
4. Мильнер, Б.З. Управление знаниями. - М.: ИНФРА-М, 2003.
5. Третий европейский доклад о показателях развития науки и техники: к экономике, основанной на знаниях. Европейская комиссия, 2003.
6. Сергеев, Виктор (профессор МГИМО). Система финансирования науки// http://www.computerra.ru/offline/2002/441/17635/for_print.html.

ANALIZA PRINCIPALELOR DIRECȚII ALE POLITICII ANTICRIZĂ UTILIZATE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

**VICTORIA IORDACHI, dr., cercet. șt. superior, IEFS
OLGA TIMOFEL, cercet. șt., IEFS**

Recenzent: ANGELA TIMUȘ, dr., conf. cercet., IEFS

Recent financial crisis has imposed a huge effort on behalf of state authorities to annihilate the negative effects over national economies. Most of implemented policy measures in EU member countries have a lot of common peculiarities, being directed towards the support of internal demand and development of real sector, as well as protection of financial and bank sector. This article relates the main directions of anti-crisis policy measures implemented by the European Union member countries, especially for the development of financial and bank sector, as well as fiscal policies.

Cuvinte cheie: criza financiară globală, politici anticriză, politica fiscală, sector financiar-bancar, sector real, Banca Central Europeană, taxa pe valoare adăugată, impozit pe venit, norma rezervelor obligatorii, lichidități.

Criza financiară mondială, care s-a declanșat începând cu vara anului 2007, este una fără precedent datorită extinderii impactului acesteia asupra economiilor naționale. Cauzele acestei crize au devenit, deja, foarte bine cunoscute: lichidități abundente în sector financiar-bancar, suprasăturarea cu economiile populației, dezvoltarea inovațiilor pe piața financiară și abuzul utilizării acestora, însă cel mai important, la momentul de față, este identificarea provocărilor și lecțiilor ce urmează de implementat, în special, pentru autoritățile monetare, care au fost dur învinuite de gravitatea extinderii crizei.

Analiza măsurilor anticriză implementate în primii ani de criză în țările europene denotă faptul că, acestea, deși, au ținut cont de caracteristicile fiecărei țări în parte, au multe în comun, măsurile fiind concentrate, în special, în trei domenii cheie:

- asigurarea stabilității sistemului financiar-bancar;
- suportul păturilor vulnerabile ale populației;
- stimularea cererii interne, în special, consumului, din contul cheltuielilor publice;
- modificarea sistemului fiscal.

Diferența esențială între politicile anticriză promovate de majoritatea țărilor Europei continentale

și cele adoptate de SUA și Marea Britanie, se conturează la capitolul ce ține **de rolul statului în contracararea efectelor crizei**. Țările europene au atribuit statului rolul de garant și intermediar în procesul de contractare a diferitor împrumuturi, în același timp, excluzând posibilități de apelare frecventă la injectări masive ale fondurilor publice în economie.

În centrul programelor anticriză ale statelor europene rămân a fi *măsurile guvernului, ale Băncii Centrale Europene și băncilor centrale orientate spre creștea stabilității și lichidității sistemului financiar*. Printre aceste măsuri sunt, în primul rând, majorarea prezenței statului în sectorul bancar – prin naționalizarea (până la vremuri mai bune) și recapitalizarea instituțiilor financiare. Pe scară largă a fost utilizată procedura de răscumpărare a pachetului majoritar de acțiuni a băncilor problematice, garantarea guvernamentală a împrumuturilor interbancare și depozitelor bancare ale persoanelor fizice. Tot la aceste măsuri se referă și reducerea ratelor de refinanțare și adoptarea unor „planuri de stimulare” (injectări bugetare pentru susținerea cererii în sectorul real).

În plus, pe timp de criză, Comisia Europeană temporar a relaxat restricțiile privind deficitele bugetare și nivelul datoriei publice prevăzute de Pactul de stabilitate și creștere, oferind mai multă libertate guvernelor în punerea în aplicare a politicii anticriză.

În vederea stimulării cererii interne și dezvoltării sectorului antreprenorial, politicile guvernamentale promovate, în special, au utilizat următoarele măsuri: reducerea taxei pe valoarea adăugată, reducerea ratelor maxime la impozitul pe venit, facilități fiscale pentru investiții noi, amânarea plăților la impozite, precum și rambursări parțiale de impozite, garantarea împrumuturilor companiilor mici și mijlocii, etc.

Însă, cel mai mare efort din partea autorităților centrale a fost direcționat spre oferirea unor stimuli eficienți pentru asanarea sistemului bancar pentru evitarea stopării creditării sectorului real și garantării protejării depunerilor populației. În vederea stabilizării situației în care s-au pomenit țările din zona Euro în rezultatul declanșării crizei financiare mondiale guvernele acestor state s-au angajat să-și coordoneze eforturile naționale pentru a sprijini sistemul bancar, pentru a proteja pe deponenți și pentru a crește fluxul de credite. ***Mecanismul european de stabilizare presupunea, pe de o parte, măsuri de stabilizare a sistemului financiar și, pe de alta, măsuri de susținere a sectorului real al economiei (pentru păstrarea locurilor de muncă și stimularea cererii interne).***

Pentru regiunea europeană, printre măsurile comune este necesar de remarcat mai întâi cele întreprinse de Banca Centrală Europeană (BCE), care *a coborât în mod repetat, rata de refinanțare* - de la 4,25% în vara anului 2008, până la 3,75% în luna octombrie, 3,25% – în noiembrie, 2,5% – decembrie, ajungând în luna ianuarie 2009 la 2%, iar din martie (1,5%) până în mai atingând limita record de numai 1% [5].

BCE a întreprins și alte măsuri pentru a revitaliza și stabiliza situația în sectorul bancar, orientate spre injectări de fonduri băncilor problematice și nu numai. Astfel, în iunie 2009, *volumul total al creditelor acordate băncilor comerciale* (mai mult de 1100 la număr) a constituit o sumă record de 442 miliarde Euro, fiind acordate pentru o perioadă de un an de zile (anterior scadența acestora varia până la 6 luni) [5].

În plus, BCE a promovat un program *de răscumpărare a datoriilor*, într-un volum de 60 mld. Euro. Însă, necătând la toate eforturile întreprinse de BCE, problema creditării întreprinderilor și gospodăriilor nu a fost total soluționată, datorită faptului, că băncile continuau să mențină cerințe exagerat de stricte pentru debitori.

Pe lângă eforturile BCE și fiecare țară individual a încercat să implementeze unele măsuri în vederea stabilizării sistemului financiar. Guvernele statelor europene în scopul susținerii sistemelor lor bancare au întreprins măsuri ce prevedeau fluiditatea monedelor naționale și străine, accentuarea cooperării dintre bănci, crearea unor fonduri de recapitalizare, care urmau să injecteze lichidități în bănci și utilizeze ajutoare din partea Fondului Monetar Internațional și a Uniunii Europene.

Marea Britanie a pus în aplicare cel mai costisitor plan de salvare a sectorului financiar, o parte din fonduri fiind folosite pentru garantarea creditelor inter-bancare și asigurarea cu lichidități a Băncii Centrale. Depozitele populației au fost garantate până în limita a 50 mii de lire sterline. De asemenea, guvernul britanic a creat o schemă de salvare a băncilor și a unor mari companii din sectorul construcțiilor, disponibilizând fonduri în valoare de 500 mlrd. de lire sterline. Acestora li se adaugă alte 200 de miliarde provenind de la Banca Angliei și garanții bancare în valoare de 250 de miliarde de lire sterline menite să stimuleze băncile să se împrumute între ele [1].

În octombrie 2008 **Germania** a adoptat o lege privind punerea în aplicare a unui pachet de măsuri pentru stabilizarea pieței financiare, obiectivele sale fiind: protejarea locurilor de muncă, creșterea economică și a economiei sociale de piață; restabilirea încrederii în piețele financiare; garantarea depozitelor populației. Mai mult decât atât, asistență se acorda doar companiilor care dețineau un program propriu de soluționare a situației de criză în conformitate cu condițiile stricte de performanță impuse de stat: constrângerea salariilor, anularea bonusurilor pentru top-manageri, limitarea

dividendelor etc.

Printre măsurile întreprinse putem menționa: modificarea normelor de evaluare a activelor și de perfectare a bilanțurilor; înființarea Fondului de stabilizare sub supravegherea Ministerului Federal al Finanțelor, în valoare de 100 miliarde euro (prin atragerea resurselor de către stat de pe piața de capital); garanții guvernamentale federale pentru creditele de pe piața interbancară (la operațiuni de refinanțare), până la 400 miliarde de euro (cu o taxa de aproximativ 1,5% din suma tranzacției garantate); recapitalizarea instituțiilor financiare și răscumpărarea de către guvern a activelor; asigurarea pieței monetare cu lichidități prin intermediul acestui fond; perfectarea supravegherii pieței financiare; garantarea depozitelor; participarea subiecților federali în măsurile de stabilizare.

În **Franța**, la fel ca și în Germania, în toamna anului 2008 a fost elaborat planul de anticriză pentru sprijinirea sectorului financiar, care prevedea în special creditarea băncilor mari în vederea micșorării evoluțiilor negative de pe piața bursieră franceză. Conform planului respectiv, băncile aveau posibilitate să profite de garanții guvernamentale pentru împrumuturile de pe piața interbancară (cu o limită de garantare în valoare de 320 miliarde euro) și de fonduri pentru recapitalizare (40 miliarde euro). Pentru realizarea acestor măsuri, precum și pentru mobilizarea procesului de creditare a companiilor și persoanelor fizice, au fost create diverse instituții specializate, spre exemplu, o companie de refinanțare și un holding de stat.

Stabilitatea **sistemului bancar italian** este protejată prin: intervenția statului prin recapitalizarea sau cumpărarea activelor băncilor private problematice; crearea unui fond de intervenție, constând în linii de creditare acordate, în caz de faliment, în valoare de 20 mld. EUR; crearea unui fond de garantare a tuturor depozitelor bancare până în limita sumei de 103 mii EUR. De asemenea, din octombrie 2008, a fost adoptată legea cu privire la „Măsurile urgente în vederea garantării stabilității sistemului creditar”. Aceasta prevedea trei direcții principale: recapitalizarea băncilor, susținerea nivelului de lichidități și garantarea depozitelor. Ministerul Economiei și Finanțelor a fost împuternicit cu dreptul de a accepta sau garanta creșterile de capital a băncilor, a căror capital era considerat insuficient de către Banca Italiei. În interesul contribuabililor, băncile au fost impuse să adopte un plan de stabilizare și consolidare, și să-și urmeze politica de plată a dividendelor, acestea fiind, anterior, aprobate de Banca Italiei. O altă lege aprobată ceva mai târziu prevedea măsuri concrete în vederea creșterii lichidității activelor bancare și asistență în probleme de refinanțare în conformitate cu măsurile adoptate de alte țări din zona euro. Prevederile sale principale fiind: furnizarea de garanții pentru împrumuturile noi ale băncilor italiene cu o scadența de până la 5 ani; punerea în aplicare a mecanismului de schimb temporar a activelor bancare sau obligațiunilor altor bănci italiene pe HVS; acordarea de garanții la contractele încheiate între băncile italiene și cele străine, pentru a oferi băncilor italiene, temporar, posibilitatea refinanțării în Eurosistem (Banca Italiei negociind condițiile acordării acestor credite).

Guvernul austriac a aprobat, la 8 octombrie 2008, un plan detaliat de garantare a depozitelor, potrivit căruia economiile populației sunt garantate integral, indiferent de sumă. Separat, Guvernul a adoptat un set de inițiative menite să consolideze sistemul bancar din Austria, cum sunt: crearea unei baze legale care să permită acordarea de garanții de stat pentru nevoile de lichidități pe termen lung ale băncilor; crearea unei baze legale pentru aportul de capital din bani publici în vederea consolidării băncilor cu probleme; crearea unei baze legale privind operațiunile de clearing cu lichidități și acordarea de garanții din partea statului la împrumuturile de pe piețele financiar-bancare.

În **Islanda**, piața monedei străine a fost înghețată după căderea celor mai mari trei bănci locale și a planului, abandonat de guvern, de a avea o rată de schimb fixă. În aceste condiții, autoritățile locale au rugat băncile să folosească rezervele de valută în tranzacții esențiale, cum ar fi cele pentru mâncare, medicamente sau petrol.

În **Belgia**, a fost naționalizat cel mai mare angajator din sectorul privat, care avea drept clienți aproximativ jumătate din locuitorii țării, grupul financiar belgiano-olandez Fortis de autoritățile belgiene, olandeze și luxemburgheze. De asemenea, statul belgian a garantat depozitele populației la bănci până în limita sumei de 100 mii EUR/depozit/bancă. Totodată, potrivit anunțului făcut de premierul Yves Leterme, începând cu data de 9 octombrie 2008, statul garantează toate operațiunile interbancare din sistemul național belgian. Garanțiile se acordă după modelul Dexia, respectiv băncile vor plăti un comision/taxă în schimbul acestor garanții de stat, a cărui/cărei valoare va compensa avantajul obținut în urma intervenției statului [1].

În **Grecia**, statul garantează depozitele populației până în limita sumei de 100 mii EUR /depozit/banca. Guvernul de la Atena și-a asumat, totodată, angajamentul de a garanta și depozitele persoanelor juridice.

Banca Națională a **Poloniei** a pregătit un așa numit „pachet de încredere” pentru a păstra stabilitatea sistemului bancar polonez. Măsurile instituției de supraveghere constând din propuneri pentru „animarea pieței”, fluiditatea monedei poloneze, fluiditatea monedelor străine și întărirea cooperării între bănci.

În ceea ce privește **Ungaria**, Fondul Monetar Internațional și Uniunea Europeană s-au declarat dispuse să ajute guvernul ungar să facă față crizei internaționale, inclusiv pe plan financiar, în condițiile în care moneda națională s-a depreciat puternic. Președinția franceză a UE și Comisia Europeană au anunțat că au primit favorabil disponibilitatea FMI de a acorda asistență tehnică și financiară, în funcție de nevoile Ungariei, pentru a susține încrederea și stabilitatea. Aceasta este una din primele măsuri de asistență financiară pe care Fondul le-a luat de când a început criza financiară.

Din perspectiva fiscală, abordările în vederea combaterii efectelor crizei economice globale cuprind pachete stimulative, măsuri ad-hoc, prevederi temporare, accelerarea procesului de implementare a unor măsuri planificate anterior alternativ sau adoptarea concomitentă a tuturor acestor abordări.

În continuare vom revizui practica țărilor străine privind implementarea reformelor în sistemul fiscal. De menționat, că am fost inspirați de *Raportul Deloitte „Soluții Fiscale pentru criza economică globală”*, care oferă un rezumat al măsurilor fiscale luate de diverse economii din întreaga lume, fiind direcționat, în cea mai mare măsură, asupra aspectelor privind impozitul pe profit, impozitele indirecte și impozitul pe venit [3]. Aceste măsuri au fost luate în contextul stabilirii bugetelor naționale, ele fiind, în cele mai multe cazuri, implementate cu scopul de a diminua sau neutraliza efectele recesiunii economice, însă există și cazuri în care măsurile luate au o influență incidentală în contracararea crizei.

Un exemplu evident este **Bulgaria**, țară care a implementat anumite măsuri, cum ar fi: scutirea de impozit pe o perioadă de 5 ani pentru investiții în regiuni defavorizate și scutiri sau reduceri de impozite pe venit pentru familiile tinere, care achită dobânzi la credite imobiliare.

În **Cehia**, rata de impozit pe profit a fost redusă de la 21% la 20%, de rând cu rata contribuțiilor sociale de sănătate pentru angajați și angajatori, iar rambursările de TVA sunt realizate mai rapid în condițiile depunerii în format electronic a declarațiilor fiscale de către contribuabil.

În același timp, în **Ungaria**, au fost propuse o serie de măsuri fiscale în vederea impozitării consumului, și nu a venitului, precum și reducerea impozitului pe venit și a contribuțiilor sociale. **Marea Britanie** a redus cota de TVA pentru o perioadă de un an, de la 17,5% la 15%, și a permis amânarea plății impozitelor pentru societățile care au fost afectate de perioada de criză, în condițiile demonstrării necesității unor astfel de amânări. Atât Olanda, cât și Spania au introdus măsuri stimulative referitoare la metodele de amortizare accelerată pentru investițiile, efectuate în a. 2009 [3, 1].

Belgia a redus cota de TVA pentru construcțiile de locuințe noi, de la 21 la 6%.

Printre măsurile adoptate de **România**, se numără scutirea de la plata impozitului a dividendelor reinvestite, începând cu anul 2009. De asemenea, vor fi scutite de la plata impozitului pe dividende și dividendele investite în capitalul social al altei persoane juridice române.

Compania **KPMG International** realizează anual un sondaj privind cotele de impozitare a profitului și impozitele indirecte. În anul curent, cercetarea a cuprins 106 țări, în rezultatul căreia s-a constatat faptul, că pentru prima dată, în ultimii 14 ani, a fost consemnată o pondere tot mai importantă la nivel global a impozitelor indirecte, cota impozitului pe profit, înregistrând creșteri nesemnificative.

În acest context, Patrick Leonard a marcat, că **România a urmat, în general, o tendință scăzută în aplicarea impozitelor directe, majorând, constant, cotele impozitelor indirecte.**

Ca regulă, în țările dezvoltate nivelul impozitelor directe este mai dezvoltat decât cel al impozitelor indirecte, ceea ce nu poate fi menționat în cazul țărilor în curs de dezvoltare. Predominarea impozitelor indirecte în țările în curs de dezvoltare este explicată prin faptul, că este destul de greu de a duce evidența veniturilor impozabile și perceperea unui impozit indirect este mult mai comodă și presupune un cost relativ mic.

Astfel, nu este de loc surprinzător faptul, că tot mai multe țări recurg la reformarea sistemului fiscal în vederea contracarării efectelor crizei.

Măsurile, înaintate de autoritățile de stat în cadrul unei politici fiscale expansive, trebuie să cumuleze un set de inițiative corecte și bine intenționate, care să contribuie, în mod intensiv, la formarea unei viziuni strategice și de soluții coerente pentru depășirea crizei și limitarea efectelor.

Concluzii. Recenta criză financiară, afectând, practic, majoritatea țărilor lumii, îndeamnă **la reorientarea mixului de politici promovate.** Totodată, conținutul mixului de politici trebuie să considere specificul fiecărei economii naționale de a face față turbulențelor, declanșate, în prezent, pe piețele financiare internaționale.

Numeroase țări sărace au capacități limitate pentru a promova politici anticiclice pentru a menține impactul crizei globale în vederea asigurării stabilității financiare a statului. Această constatare pune în evidență importanța sporită a susținerii externe, pentru a face ca țările sărace să fie capabile să atenueze efectele crizei asupra sărăciei. Răspunsurile politicii interne trebuie să includă cheltuirea punctuală a fondurilor publice pentru protejarea păturilor vulnerabile, flexibilitatea cursului de schimb pentru ca acesta să faciliteze ajustările și supravegherea financiară vigilentă.

Totodată, **o redresare durabilă a economiei nu va fi posibilă până când nu va fi restabilită**

funcționalitatea sectorului financiar și piețele creditului nu vor fi deblocate.

Pentru a atinge acest obiectiv este necesar de:

1. impunerea noilor inițiative în contextul mixului de politici privind permiterea recunoașterii credibile a pierderilor aferente creditelor;
2. clasificarea societăților financiare în funcție de viabilitatea acestora pe termen mediu și acordarea susținerii de stat organizațiilor viabile prin injecții de capital și lichidarea activelor de proastă calitate;
3. politicile monetare și bugetare trebuie să susțină și mai insistent cererea globală și trebuie să continue acest sprijin pe o perspectivă previzibilă, în timp ce vor fi stabilite strategii de garantare a viabilității pe termen lung a finanțelor publice;
4. determinarea și aplicarea acestor politici va cere o cooperare la scară internațională.

Bibliografie:

1. Timuș V. Integrarea Republicii Moldova în fluxurile financiare internaționale. Teză de dr. în economie. Chișinău, 2010. 209 p.
2. Timuș V. Gestiunea fluxurilor financiare în condițiile crizei financiare internaționale In: Progrese în teoria deciziilor economice în condițiile de risc și incertitudine. Sisteme FUZZY în economie: sesiunea științifică națională, ediția XXIV, 18 septembrie. 2009. Iași, 2009, Vol. VII, p. 154 – 159.
3. DELOITTE. Tax responses to the global economic crisis, [On-line] 2009, 24 p.
http://www.deloitte.com/assets/DcomGlobal/Local%20Assets/Documents/dtt_tax_respondingtoeconcrisis_032009.pdf
4. International Monetary Fund. The implications of the global financial crisis for Low-income countries. In: IMF. 2009, 70 p.
5. www.ecb.int

**POLITICA DE COEZIUNE – INSTRUMENT MAJOR
PENTRU MODERNIZAREA ECONOMIEI UNIUNII EUROPENE**

TATIANA IAȚIȘIN, cercet. șt., IEFS

Recenzent: VADIM MACARI, dr., conf. cercet., IEFS

The article reflects the experience of several European Union member countries in developing and implementing regional and cohesion policies in order to reduce disparities in economic and social development of different regions in these countries.

Cuvinte cheie: politica regională; politica de coeziune, dezvoltare regională.

Politica regională europeană este o politică axată pe solidaritate. Ea alocă mai mult de o treime din bugetul Uniunii Europene (UE) pentru reducerea inegalităților în materie de dezvoltare între regiuni și a disparităților dintre cetățeni în ceea ce privește gradul de bunăstare a acestora. Prin această politică, Uniunea Europeană va contribui la revitalizarea regiunilor rămase în urmă, la restructurarea zonelor industriale aflate în criză, la diversificarea economică a zonelor agricole supuse declinului sau la revitalizarea cartierelor defavorizate ale orașelor. Intr-un cuvânt, este vorba de consolidare **“coeziunii”** economice, sociale și teritoriale a UE.

Astăzi, UE include 27 state membre, care formează o comunitate și o piață internă de 493 de milioane de cetățeni [2]. În același timp, însă, disparitățile economice și sociale dintre aceste țări și cele 271 regiuni ale acestora rămân în continuare semnificative. Uniunea Europeană reprezintă una dintre cele mai prospere zone economice din lume, care generează 43% din veniturile sale economice pe doar 14% din teritoriul său – pentagonul geografic, format din Londra, Hamburg, Munchen, Milan și Paris, – care include, aproximativ, o treime din populația Uniunii. Decalajele economice și sociale din Europa sunt substanțiale, adâncindu-se semnificativ odată cu recentele aderări. Luxemburg, cel mai prosper stat membru, în termeni de venit pe cap de locuitor, este în prezent de șapte ori mai bogat decât cel mai sărac membru - România. Provocarea cheie a coeziunii va continua să fie integrarea și convergența noilor state membre, în ciuda vitezei de creștere impresionante a PIB-ului din ultimii ani.

Fiind mai mult decât o piață comună, Uniunea Europeană se bazează pe valori comune și pe politici agreate de către statele membre în beneficiul cetățenilor lor. Politica regională a UE pune în practică solidaritatea între popoarele Europei, întărind în același timp competitivitatea economiei UE în întregime. Aceasta facilitează atingerea unuia din obiectivele fundamentale, stipulate în Tratatul Comunității Europene (Tratatul CE) - dobândirea coeziunii economice și sociale prin reducerea decalajelor dintre

regiuni și prin extinderea mai echitabilă a avantajelor pieței comune pe întreg teritoriul UE.

Politica de coeziune a Uniunii Europene, integrată în tratate începând din 1986, și-a fixat ca obiectiv reducerea diferenței dintre nivelurile de dezvoltare ale diferitor regiuni, pentru a consolida coeziunea economică și socială. Odată cu integrarea celor zece țări noi în 2004, apoi – a Bulgariei și României în 2007, acest efort de armonizare a necesitat consolidarea. Politica de coeziune cuprinde toate acțiunile ce vizează dezvoltarea economică armonioasă, prin reducerea disparităților între dezvoltarea diferitor regiuni, prin promovarea egalității oportunităților și a dezvoltării durabile. În același timp, întreaga UE face față unor provocări, rezultate din accelerarea restructurării economice, ca urmare a globalizării, a deschiderii schimburilor, a efectelor revoluției tehnologice, a dezvoltării economiei cunoașterii, a unei populații pe cale de îmbătrânire și a unei creșteri a imigrației.

În perioada 2007-2013 [4], instrumentele financiare sunt compuse din următoarele elemente: Fondul European de Dezvoltare Regională, Fondul de Coeziune și Fondul Social European. Aceste instrumente sunt evaluate la un total de 347,4 miliarde de euro între 2007 și 2013, din care 82% vor fi investiți în cele mai sărace regiuni ale UE.

- Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDER) finanțează programele ce țin de infrastructura generală, inovație și investiții. Bani proveniți din FEDER sunt destinați celor mai sărace regiuni din UE.

- Fondul Social European (FSE) finanțează proiecte de formare profesională și alte tipuri de programe de asistență în domeniul ocupării și creării de locuri de muncă. Ca și în cazul FEDER, toate țările din UE pot beneficia de asistență prin intermediul FSE.

- Fondul de Coeziune (FC) finanțează proiectele care au ca obiect protecția mediului, infrastructura de transport și dezvoltarea în domeniul surselor de energie regenerabile. De acest tip de finanțare pot beneficia doar țările, în care standardul de viață se situează sub 90% din media înregistrată la nivelul UE, adică 12 state membre care au aderat recent la UE, la care se adaugă Portugalia și Grecia. Spania, care a beneficiat până în prezent de asistență prin intermediul Fondului de Coeziune, devine, treptat, ineligibilă pentru acest tip de finanțare.

În cazul tuturor programelor politicii de coeziune, principalele **domenii de investiție**, respectiv cotele alocate fiecăruia, sunt:

- **cercetare și inovare:** aproape 83 miliarde de euro (24%) vor fi cheltuite, de exemplu, pentru centre de cercetare și infrastructură, transfer de tehnologie și inovație în firme, dezvoltarea și difuzarea tehnologiei informației și a comunicării;

- **transport:** în jur de 76 miliarde de euro (22%) au fost alocate pentru îmbunătățirea accesibilității regiunilor, finanțarea rețelelor transeuropene de transport, investiții în facilități de transport mai durabile din punct de vedere ecologic, în special, în perimetrele urbane;

- **protecția mediului și prevenirea riscurilor:** investiții de aproximativ 51 miliarde de euro (19%) vor fi folosite pentru a finanța infrastructura de tratare a apei și a deșeurilor, de decontaminare a pământului în vederea pregătirii lui pentru a primi o nouă utilizare economică, precum și pentru protecția împotriva riscurilor ecologice;

- **resurse umane:** 76 miliarde de euro (22%) vor fi cheltuite pentru programe de educație, instruire, ocupare a forței de muncă și regimuri de reinserție socială, finanțate de FSE.

Alte intervenții se referă la: promovarea spiritului întreprinzător, rețelele energetice și eficiență, reabilitare urbană și rurală, turism, cultură și întărirea capacității instituționale a administrațiilor publice.

Instrumentele financiare sunt fundamentate legal în **regulamentele UE**. Concentrarea asupra acestor domenii este esențială, pentru că aceste priorități vor contribui la o redresare mai rapidă și vor îmbunătăți competitivitatea. Prin investirea în infrastructura prioritară, în capacitatea de producție a firmelor și în potențialul capitalului uman, politica de coeziune sporește cererea internă pe termen scurt, menținând o focalizare durabilă pe termen mediu. Astfel, aceasta poate juca un rol important în restabilirea încrederii în economia reală. Deci, politica de coeziune se dovedește a fi un instrument de stabilitate puternic, deoarece oferă resurse sigure de finanțare și investește în strategii pe termen mediu și lung, pe care se pot baza partenerii locali și regionali.

Rolul acestei politici nu se limitează, însă, numai la aspectul financiar. Această politică are ca scop nu numai o simplă redistribuire a resurselor, dar și crearea resurselor, de investire în potențialul regiunilor și al colectivităților acestora. De asemenea, este vorba și despre atribuirea instantanee măsurilor de dezvoltare concepute la a unei „valori adăugate” cu totul specifice: dimensiunea europeană. Cu alte cuvinte, se subînțelege favorizarea gândirii și acțiunii în comun și promovarea unui model european de dezvoltare regională: pentru regiunile Europei, acest lucru reprezintă o șansă într-o lume din ce în ce mai globalizată. În ultima perioadă, criza economică și financiară a pus accentul pe politica de coeziune și pe mijloacele acesteia de a grăbi redresarea economică a UE. În 2004, Comisia Europeană a adoptat al treilea Raport privind coeziunea economică și socială [2]: „Un nou parteneriat privind coeziunea în Uniunea lărgită: convergență; competitivitate; cooperare”.

Obiectivele politicii de coeziune a UE pentru perioada 2007-2013 sunt:

1. **Obiectivul "Convergență"**, pentru care au fost repartizate 81,5% din resursele financiare. În cadrul acestui obiectiv se urmărește **creșterea economică** pentru regiunile retardate prin investiții în dezvoltarea competitivității pe termen lung, ocuparea forței de muncă, dezvoltarea durabilă, dezvoltarea capacității instituționale și eficiența administrației publice. O regiune din patru înregistrează un PIB pe cap de locuitor sub 75% din media, înregistrată în Uniunea Europeană cu 27 de state membre.

În clasamentul celor **69 de regiuni, care se situează sub nivelul de 75% din media europeană**, 15 sunt din Polonia, 8 - din România, 7 - din Cehia, 6 - din Bulgaria, Grecia și Ungaria, 5 - din Italia, 4 - din Portugalia, 3 - din Franța și Slovacia și câte o regiune - din Germania, Spania, Slovenia, Estonia, Letonia și Lituania.

Din cele 15 cele mai puțin dezvoltate regiuni ale Uniunii Europene, 6 sunt din România - sud-vestul Olteniei (locul 5 - cu 28% din media europeană), sudul Munteniei (locul 6 - cu 29%), sud-estul țării (locul 8 - cu 31%), nord-vestul țării (locul 10 - cu 34%) și centrul țării (locul 13 - cu 36%). Singura regiune românească care nu se regăsește în clasamentul celor mai sărace zone din Europa este București-Ilfov cu 74% din media PIB pe locuitor a UE.

2. **Obiectivul "Competitivitate Regională și Ocuparea Forței de Muncă"**, pentru care au fost preconizate 16% din resursele financiare (pentru regiunile care nu sunt eligibile pentru obiectivul Convergență). În cadrul acestui obiectiv se urmărește anticiparea și promovarea schimbărilor economice din zonele industrializate prin sprijin acordat întreprinderilor (în vederea anticipării și promovării schimbărilor în zonele industriale, urbane și rurale) și persoanelor (pentru a anticipa și a se adapta la schimbări, prin eliminarea șomajului, promovarea calității și productivității muncii, și incluziunea socială).

3. **Obiectivul "Cooperare Teritorială Europeană"**, pentru care au fost prevăzute 2,5% resurse financiare (pentru regiuni, județe și zone transnaționale). În cadrul acestui obiectiv se urmărește întărirea cooperării la nivel transfrontalier, transnațional și interregional [5]. Atenția se concentrează, în special, asupra statelor membre din Europa Centrală și de Est, la care se adaugă regiunile cu nevoi speciale din alte state ale UE. Cele 12 țări care au aderat începând cu anul 2004 vor primi 51% din bugetul total, alocat politicii de dezvoltare regională pentru perioada 2007-2013, deși acestea reprezintă mai puțin de un sfert din populația totală a UE. Conform celor mai recente evaluări, politica de coeziune are un mare impact, **impulsionând creșterea economică și crearea a noi locuri de muncă** în statele membre care au cea mai mare nevoie și jucând un rol important în îmbunătățirea standardelor de viață în toată Europa. La nivel național, Grecia, Spania, Irlanda și Portugalia – cele mai mari beneficiare ale politicii de coeziune - au atins performanțe de creștere economică impresionante începând cu anul 1995. Grecia a redus diferența față de restul țărilor UE cu 27 state, majorând media PIB-ului pe cap de locuitor de la 74% în 1995 la 88% în 2005. În aceeași perioadă de timp, Spania a majorat valoarea indicatorului de la 91% la 102% și Irlanda - la 145% de la 102% [4].

Situația este diferită în **noile state membre**, unde politica de coeziune abia începe să funcționeze. Având inițial niveluri foarte scăzute, toate cunosc o creștere economică rapidă, concentrată adesea în regiunile capitalelor sau ale orașelor mari. PIB-ul celor trei state baltice, practic s-a dublat în decada 1995-2005. Polonia, Ungaria și Slovacia au evoluat de asemenea, cu rate mari de creștere economică, depășind dublul mediei UE. Cu toate acestea, presupunând, că actualele rate de creștere se vor menține, va dura mai mult de 15 ani până când Polonia, Bulgaria și România ar putea să atingă un nivel al PIB-ului de 75% din media UE cu 27 state.

La nivel regional, creșterile economice, relativ, mari din ultimii 10 ani din aceste țări cu PIB scăzut pe cap de locuitor au însemnat că regiunile UE s-au apropiat. Între 1995 și 2004, numărul regiunilor cu un PIB pe cap de locuitor sub 75% din media UE a scăzut de la 78 la 70, în timp ce numărul celor sub 50% s-a diminuat de la 39 la 32. Regiunile din UE cu 15 state care rămân în urmă, care au fost beneficiari majori ai fondurilor de coeziune în perioada 2000-2006, au înregistrat o creștere semnificativă a PIB-ului pe cap de locuitor între 1995 și 2004, care a depășit pragul de 75% într-un sfert din numărul lor total.

Referitor la perioada 2007-2013, studiile estimează, că **politica de coeziune va adăuga în jur de 6% la PIB** în cele mai multe dintre statele membre peste previziunile inițiale. De exemplu, se anticipează o creștere suplimentară de 9% a PIB-ului în Lituania, Republica Cehă și Slovacia; 5,5-6% în Bulgaria, Polonia și România; 3,5% - în Grecia și 1-1,5% - în Spania, Landul Est-German și Mezzogiorno. Până în 2015, prin investițiile din programul de coeziune vor fi create până la 2 milioane de noi locuri de muncă.

Această politică de solidaritate ajută în mod concret oamenii să-și găsească un loc de muncă și să trăiască mai bine în țara, regiunea, cartierul sau satul lor. Grație acestei politici, regiunile periferice vor stabili legătura cu polii majori ai dezvoltării economice prin autostrăzi, trenuri de mare viteză sau aeroporturi. În regiunile mai îndepărtate se vor crea întreprinderi mici și mijlocii. Starea mediului înconjurător se va îmbunătăți în fostele zone industriale. Societatea informațională se va înrădăcina în spațiul rural. În suburbii vor fi create servicii educative și recreative.

În concluzie, constatăm că **politicile de dezvoltare regională și de coeziune în țările UE** sunt

orientate spre crearea condițiilor, necesare pentru a permite regiunilor să-și realizeze potențialul său și să dețină o pondere maximală în economiile naționale. Dezvoltare regională, va fi bazată pe o solidaritate eficientă, concentrată asupra celor mai defavorizați, dar modulată în funcție de situații.

Dezvoltarea regională se realizează prin intermediul programelor de dezvoltare, în elaborarea cărora sunt implicați mai mulți actori, finanțate de regulă, prin intermediul Fondurilor structurale europene. Totodată, **la nivelul statelor naționale** sunt utilizate un șir de **instrumente de dezvoltare regională**, cum ar fi: crearea fondurilor de dezvoltare, stimularea financiară a investițiilor sau aplicarea unor stimulente fiscale pentru antreprenorii ce activează în zonele defavorizate.

Bibliografie:

1. ATONESCU, D. Politica de dezvoltare regională în Uniunea Europeană. În: Tribuna economică. București, 2003. nr. 45. pag.68-71.
2. Ivana Katsarova. Ghid Practic: Dezvoltarea regională. [Online], Accesibil pe Internet URL:<http://www.bookshop.europa.eu>
3. ONICA, D. Politica de dezvoltare regională și de coeziune la nivelul UE. În: Finanțe Publice și Contabilitate. - București, 2009. nr. 6. pag. 51-55.
4. Politica Regională a UE 2007-2013. În slujba regiunilor, ianuarie, 2008 [Online], Accesibil pe Internet URL:<http://www.europarl.europa.eu>
5. Politica regională a UE – de la concept la necesitate. [Online], Accesibil pe Internet URL:<http://www.europa.eu>
6. Politica regională europeană. [Online], Accesibil pe Internet URL:<http://www.bookshop.europa.eu>
7. Politica de coeziune 2007-2013. [Online], Accesibil pe Internet URL:<http://www.bookshop.europa.eu>

ESTIMĂRI DE PROGNOZĂ PENTRU PERIOADA ANILOR 2012-2014

**ZAHARIA OLĂRESCU, cercet. șt., IEFS,
ZINOVIA TOACĂ, lector universitar superior, ASEM**

Recenzent: VADIM MACARI, dr., conf. cercet., IEFS

The situation in the national economy in post-crisis period (2010) is analyzed in the paper. The consistency of the previous forecasts is appreciated. The estimates of the forecast of the main macroeconomic indicators for 2012-2014 are performed.

Cuvinte cheie: prognoză, analiză, macroeconometrie, produsul intern brut, indicatori economici

Depășirea consecințelor crizei financiar-economice din anul 2009 și intrarea în faza relansării economice. Economia Republicii Moldova în anul 2010 a continuat să evolueze fiind încă puternic influențată de urmările crizei financiar-economice globale. De menționat, totuși, că consecințele crizei au fost nu atât de dezastruoase ca la vecinii noștri și țările baltice, iar recuperarea întru totul a declinului economic din 2009 prin creșterea cu 6,9% a Produsului Intern Brut (PIB) în anul 2010, confirmă cele spuse. În linii generale, evoluția economiei naționale în perioada post criză s-ar putea de caracterizat prin următoarele.

În ianuarie-decembrie 2010 prețurile de consum au crescut cu 7,4% față de decembrie 2009, comparativ cu 0,0% la sfârșitul anului 2009. Rata anuală de creștere a prețurilor a constituit 8,1% și s-a încadrat în obiectivul Băncii Naționale de a se menține în limitele unei cifre (sub 10%).

Leul moldovenesc s-a depreciat față de dolar și față de Euro. Cursul de schimb al monedei naționale în 2010 a marcat o depreciere față de dolarul SUA cu 11,2% și față de Euro – cu 10,7%.

Situația din sectorul bancar treptat s-a îmbunătățit. Volumul de credite acordate în economie s-au majorat de la 22,4 mild. lei la sfârșitul anului 2009 până la 25,5 mild. lei (+13,8%) la sfârșitul anului 2010. Depozitele totale pe parcursul anului s-au majorat de la 26,4 mild. lei până la 28,7 mild. lei (+ 8,7%). Cu 6% au crescut activele totale ale băncilor comerciale.

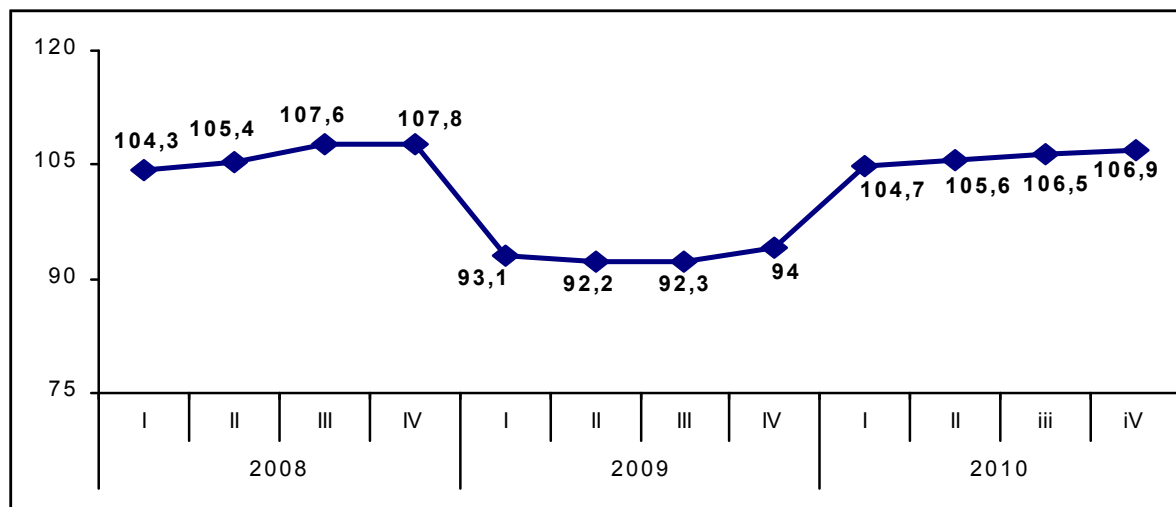
La sfârșitul anului 2010 soldul datoriei de stat a constituit 18,9 mild. lei, majorându-se cu 4,3 mild. lei (29.5%) de la începutul anului, fapt ce se datorează creșterii datoriei de stat externe cu 4,1 mild. lei (331,4 mil. dolari SUA) și a datoriei de stat interne – cu 0,2 mild. lei. În raport cu PIB datoria de stat a constituit 26,3%. Datoria publică totală a constituit 22,83 mild. lei, din care – 71,9% – datoria externă.

Veniturile și cheltuielile bugetului public național au înregistrat creșteri. La bugetul public național

au fost acumulate venituri în sumă de 27,6 mild. lei, în creștere cu 17,1% față de anul precedent și au fost efectuate cheltuieli de 29,3 mild. lei, în creștere cu 7,2%. Astfel, deficitul bugetar a constituit 1,8 mild. lei, față de 3,8 mild. lei în anul 2009.

În sectorul real al economiei naționale de asemenea au fost înregistrate unele performanțe. De menționat creșterea producției industriale cu 7%, a producției agricole – cu 7,9%, a vânzărilor de mărfuri cu amănuntul – cu 8,9%, a exporturilor și importurilor – cu 22,9 și respectiv 17,6%. S-au soldat cu “plus” activitățile ce țin de transportul mărfurilor și investițiile în capital fix.

Creșterea PIB cu 6,9% a fost condiționată de creșterea valorii adăugate brute (+6,1%), contribuția acesteia la creșterea PIB constituind 5,8%, precum și de creșterea impozitelor nete pe produse și import (+11,6%) contribuția constituind 1,1%. Evoluția trimestrială a PIB pe parcursul anilor 2008-2010 este redată în figura și tabelul ce urmează.



Sursa: Graficul autorilor în baza datelor statistice.

Tabelul 1. Evoluția cumulativă a indicatorilor principali în anul 2010 în raport cu anul 2008 (an de până la criză)

Față de 2008	3 luni	6 luni	9 luni	Total
PIB	97,5	97,4	98,3	100,5
Industria	79,5	80,1	80,5	83,2
Agricultura	114,7	114,3	97,6	98,1
Mărfuri transportate	28,8	35,3	40,6	53,8
Investiții în capital fix	45,5	59,4	66,3	76,0
Exportul de bunuri	95,1	84,8	84,1	100,3
Importul de bunuri	73,4	71,8	71,8	78,7
Vânzări de mărfuri cu amănuntul	101,6	102,7	103,0	104,1

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor statistice.

Judecând după evoluția PIB din perioada anului 2010 s-ar putea de spus că, în linii generale, în acest an s-a ajuns la nivelul anului 2008 – adică de până la criză, ba chiar s-a obținut și un surplus de 0,5%. Însă, dacă privim separat fiecare din indicatorii din tabel vedem că, nivelul anului 2008 a fost depășit doar la capitolele „Vânzări de mărfuri cu amănuntul” și la „Exportul de mărfuri”, iar în agricultură volumul producției a fost aproape la același nivel. Pe de altă parte, mari restanțe s-au format la capitolele „Mărfuri transportate” (-46,2%), „Investiții în capital fix”(-24%), „Industria” (-16,8) și „Importul de bunuri” (-21,3%). Și dacă restanțele acestea pot fi recuperate timp de un an (chiar și la investiții), apoi la capitolul „Industria” vor fi necesari nu mai puțin de 2-3 ani.

Verificarea gradului de veridicitate a indicatorilor macroeconomici anterior prognozați. Procesul de prognozare a indicatorilor macroeconomici ai Republicii Moldova, efectuat de IEFS în cadrul cercetărilor științifice, se bazează pe două modele principale: în baza modelului macroeconomic utilizând pachetul EViews și în baza trendului de dezvoltare. De fiecare dată se elaborează mai multe scenarii de dezvoltare, principalele fiind scenariul de bază și alternativ.

În tabelul ce urmează sunt prezentați indicatorii din scenariul de bază din Raportul științific

„Monitorizarea, analiza și prognozarea dezvoltării social-economice pe termen mediu și lung” din 27 noiembrie 2007. De menționat că, la momentul elaborării prognozei pentru perioada 2008-2010, economia Moldovei, deși era inhibată de embargoul la exportul vinurilor în Rusia, avea un trend pozitiv de dezvoltare și era firesc ca indicatorii prognozați să fie destul de optimiști. În acea perioadă nu existau premise ale crizei financiar-economică mondială, nu se știa nimic despre impactul final și durata acesteia.

Tabelul 2. Gradul de coincidență a indicatorilor real obținuți cu cei prognozați din ultimii trei ani

	Unitatea de măsură	2008			2009			2010		
		Prognoza	De facto	Gradul de exac.%	Prognoza	De facto	Gradul de exac. %	Prognoza	De facto	Gradul de exac.%
PIB nominal	mild. lei	62,4	62,9	99.2	71.4	60.4	84.6	80.2	71.8	89.5
Față de anul precedent în prețuri comparabile	%	108.8	107,8	88.6	107.5	94.0	x	107,0	106.9	98.6
Indicele prețului de consum mediu anual	%	110	112,7	78,7	107.0	100.0	x	105.0	107.4	67.6
Cursul mediu de schimb al leului	lei/USD	12.3	10,4	84.5	12.8	11.0	85.9	13,3	12.37	93.0
Export de bunuri	mil.USD	1510	1591.2	94.9	1660	1288	77.6	1830	1582.1	86.5
Față de anul preced.	%	115	118.6	x	110.0	80.9	x	110.0	122.9	x
Import de bunuri	mil.USD	4360	4899	89.0	4842	3278	67.7	5264	3855.3	73.2
Față de anul preced.	%	119	133,3	x	111.0	66.9	x	109	117.6	X
Soldul balanței comerciale	mil.USD	2748	3308	83.1	3182	1991	62.3	3434	2273.2	66.2
Producția industrială în prețuri curente	mild. lei	34,0	30.0	88.2	39.3	22.6	57.5	44.1	27.1	61.5
Față de anul preced. în prețuri comparab.	%	110	101.5	x	108.0	78.9	x	107	107.0	x
Producția agricolă în prețuri curente	mild. lei	21,2	16.5	77.8	23.8	13.3	55.9	26.2	19.7	75.2
Față de anul preced. în prețuri comparab.	%	120	132.1	X	105	90.4	x	105.0	107.9	x
Investiții în capital fix	mild. lei	19,4	18,2	93.8	25.7	10.9	42.4	32.7	12.9	39.4
Față de anul preced. în prețuri comparab.	%	121	102.3	x	118	65.0	x	116	116.7	x
Salariul nominal mediu lunar	lei	2460	2530	97.2	2900	2747.6	94.7	3350	2972.2	88,7
Față de anul preced:	%									
a) nominal		121	122,5	X	118	108.6	x	116	108.2	x
b) real		110	108,7	x	110	108.6	x	110	100.7	x

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor statistice.

Analizând scenariile de prognoză din ultimii trei ani la subiectul gradului de veridicitate a indicatorilor prognozați cu cei real obținuți am putea constata următoarele. Dacă excludem anul 2009, afectat de criza financiar-economică mondială, vedem că indicatorii prognozați pentru ceilalți doi ani (2008 și 2010) nu diferă esențial de cei real obținuți.

Astfel, pentru anul 2008, din 11 principali indicatori macroeconomici cu „exactitate înaltă” (peste 90%) au fost prognozați 4 indicator, cu „exactitate bună”(peste 80%) – 5 indicatori și cu „exactitate satisfăcătoare” (peste 70%) – 2 indicatori.

Rata dobânzii la creditele acordate	%	20,96	20,31	16,25	15	14	13	12
Indicele ratei dobânzii la creditele acordate	2000=100	62,96	61,01	48,81	45,06	42,05	39,05	36,05
Cursul de schimb al monedei naționale	Lei/USD	10,39	11,11	12,37	12,53	12,69	12,85	13,02
Agregatul monetar M2, la sfârșit de an	mil. lei	21774,1	20942	24770,7	26976,7	29278,3	31666,7	34133,5
Numărul populației RM	mii	3572,7	3567,5	3560,7	3560,7	3560,7	3560,7	3560,7
Remitențe de peste hotare	mil. US\$	1660,1	1182,0	1244,1	1309,5	1378,3	1450,8	1527,0
Indicele prețului de consum mondial	2000=100	137,6	141,0	146,3	152,8	158,0	162,8	167,5
PIB mondial	bil. US\$	43985,7	43755,2	45947,3	47969,5	50134,3	52410,4	54835,4
Indicele prețului mondial la produsele alimentare	2000=100	192,10	166,88	186,45	231,31	220,71	210,60	200,95
Indicele prețului mondial la gazele naturale	2000=100	380,37	256,38	238,07	253,34	265,40	278,03	291,26
Indicele prețului mondial la produsele minerale	2000=100	343,67	218,80	279,90	379,51	382,50	385,52	388,56

Sursa: Elaborat de autori.

Premisele principale ale scenariului propus al evoluției economiei naționale sunt determinate de valorile factorilor exogeni (vezi tabelul 3) utilizați în macromodel, care pot fi divizați în factori interni și externi.

Factorii interni:

1. Se presupune, că rata medie a dobânzii la creditele acordate va avea o descreștere în continuare și, în anul 2014, va atinge nivelul de 12%. În model acest indicator direct influențează investițiile. În procesul de prognozare a investițiilor în capital fix, atât în anul trecut cât și în acest an se obțin ritmuri de creștere destul de înalte (de e

2. xemplu, pentru anul 2010 modelul a estimat o creștere de peste 40%), ceea ce poate fi explicat prin faptul, că mediul de afaceri este favorabil pentru creșterea investițiilor în capital fix, dar există factori de influență negativă asupra acestui proces. De aceea, evoluția investițiilor în capital fix a fost ajustată conform opiniilor experților cu implicarea variabilelor „added” incluse în pachetul econometric EWIEVS.

3. Referitor la cursul de schimb al valutei naționale s-a convenit asupra unei ușoare deprecieri a leului, care ar impulsiona exportul și ar îmbunătăți balanța comercială.

4. Masa monetară a fost apreciată în baza unui trend în afara modelului.

5. Deși, în ultimii ani, are loc o descreștere a numărului populației, în model acest indicator fiind exogen, pentru anii următori (2011-2014) el a fost considerat la nivelul anului 2010.

O ipoteză nu mai puțin importantă pentru prognoza propusă este evoluția favorabilă a economiei mondiale, care este estimată de experții FMI, exprimată prin creșterea anuală a PIB-ului mondial în prețuri constante de la 4,4% în 2011 până la 4,6% în 2014. În același timp se prevede o creștere anuală a IPC mondial în jurul la 3,4%, a prețurilor la produsele alimentare cu 24% în anul 2010 și descreștere cu 5% în ceilalți ani. De asemenea, se prevede o majorare a prețului mondial la gazele naturale, în mediu, cu 5% și a produselor minerale cu 10%. Conform prognozelor FMI o creștere a prețurilor mai accentuată va avea loc în anul 2011.

Dacă ipotezele menționate vor fi confirmate, modelul estimează o creștere a PIB-ului pentru anii de prognoză cu un ritm mediu de 7,9% (vezi tabelul 4), care este determinat și de progresul relativ înalt al sectorului agricol și industrial, care constituie o cotă-parte importantă în valoarea adăugată a economiei naționale. În caz că volumul producției în agricultură va crește în medie cu 7% anual, valoarea adăugată a acestui sector va avea un ritm de creștere în medie cu 10%, motivat de o creștere mai lentă (cu 5% anual) a prețurilor de vânzare a producției agricole, având în vedere că în anul 2010 prețurile au crescut cu 42%. Modelul prognozează creșteri și în alte sectoare ale economiei naționale, cum este comerțul cu amănuntul

și cu ridicata (pentru 2011 – 7,7%, pentru ceilalți ani – 6%), transportul – 12,7% și 10,7% în mediu pentru 2011-2014. Printre factorii care determină creșterile în aceste sectoare sunt și cei externi, deoarece în regresiiile respective sunt incluse remitențele și importul.

Indicele prețurilor de consum este determinat de indicele prețului mondial la produsele minerale (deoarece prețul la aceste produse în RM se va ridica la nivelul mondial), de ritmul de creștere a masei monetare M2 și de deflatorul PIB, ceea ce caracterizează creșterea prețurilor la producători.

Tabelul 4. Evoluția în dinamică a indicatorilor macroeconomici principali în anii 2008-2014

	Unitatea de măsură	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
		efectiv			estimări	prognoză		
PIB nominal	mild. lei	62,9	60,4	71,9	81,5	91,1	102,5	115,3
Față de anul precedent în prețuri comparabile	%	107,8	94	106,9	107,4	107,7	108,1	108,2
Indicele prețului de consum mediu anual	%	112,7	100	107,4	107,2	106,9	106,6	105,8
Cursul mediu de schimb al leului	lei/USD	10,4	11,11	12,36	12,52	12,68	12,85	13,02
Export de bunuri	mil.USD	1591	1287,5	1541,5	1814,6	2104	2423,1	2788
Față de anul precedent	%	118,6	80,9	119,7	117,7	115,9	115,2	115,1
Import de bunuri	mil.USD	4899	3278,3	3855,3	4526,5	5236	5905,4	6622
Față de anul precedent	%	132,8	66,9	117,6	117,4	115,7	112,8	112,1
Soldul balanței comerciale	mil.USD	-3308	-1991	-2314	-2712	-3132	-3482	-3834
	Unitatea de măsură	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
		efectiv			estimări	prognoză		
Producția industrială în prețuri curente	mild.lei	30,0	22,6	27,1	30,6	34,7	39,4	44,30
Față de anul precedent în prețuri comparabile	%	101,5	79,9	107,00	108,5	109	109,0	108,7
Producția agricolă în prețuri curente	mild.lei	16,5	13,2	19,7	21,7	24,3	27,9	31,10
Față de anul precedent în prețuri comparabile	%	132,1	90,4	107,9	106,8	107	107,1	107,4
Investiții în capital fix	mild.lei	18,1	10,82	12,9	16,1	19,9	24,7	30,5
Față de anul precedent în prețuri comparabile	%	104,1	64,5	116,7	118,1	118	118	117,9
Salariul nominal mediu lunar	lei	2530	2747,6	2972,2	3272	3618	4026	4496
Față de anul precedent, real	%	108,7	108,6	100,7	102,7	103,4	104,4	105,5
Fondul de remunerare a muncii	mild.lei	25,30	27,47	29,7	32,7	36,2	40,3	45
Forța de muncă	mii pers.	1303	1265,3	1235,4	1213	1191	1172	1154
Numărul angajaților în economie	mii pers.	1251	1184,4	1143,4	1228,8	1116	1105,6	1097
Rata șomajului		4	6,4	7,4	7,4	6,7	6,0	5,2

Sursa: Estimările autorilor în baza datelor statistice.

Ritmurile de creștere a exportului de bunuri vor fi valabile în cazul când în anul 2011 ritmul de creștere a exportului la produsele alimentare va depăși 14%. Se poate de menționat, că modelul prognozează o creștere mai mare a volumului nominal, în comparație cu cel real, ceea ce ne permite să concluzionăm că prețurile de export vor fi în creștere. O situație analogică se atestă și în cazul importului, unde poziția decisivă revine importului de resurse minerale.

Cu toate că tendința negativă de descreștere a numărului populației nu a fost acceptată și pentru anii de prognoză, observăm o reducere a forței de muncă. De altfel, descreșterea numărului angajaților în economia națională, nu ar trebui să ducă la creșterea ratei șomajului, în deosebi în cazul creșterii economice. Cu toate acestea, o situație similară a avut loc în anul 2010. Conform modelului s-a obținut o menținere a ratei șomajului pentru anul 2011 și o descreștere lentă pentru anii următori. O rată joasă a șomajului este una din cauzele ritmului relativ înalt de creștere a salariului. Salariul nominal mediu lunar va avea o creștere anuală în jurul de 11%, iar cel real – în jurul de 4%.

Concluzii: Prognoza efectuată poate fi considerată ca „pasivă”, deoarece evoluția indicatorilor, în mare măsură, este determinată de factorii externi incluși în model, prognoza cărora este apreciată de FMI și alte organisme internaționale. Un alt factor important pentru evoluția economiei sunt remitențele – la fel un factor extern.

Această prognoză nu este deliberată de anumite decizii, cu excepția celor, care țin de creșterea masei monetare, de cursul de schimb al monedei naționale și de rata medie la creditele acordate economiei.

Bibliografie:

1. Dobrescu Emilian, Albu Lucian-Liviu. Dezvoltarea durabilă în România. Modele și scenarii pe termen mediu și lung. București. Editura Expert, 2005.
2. Report for selected country groups and subjects.
http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=63&pr.y=9&sy=2005&ey=2010&sort=country&ds=, &br=1&c=001,110,998,901&s=NGDP_RPCH,NGDP_RPCHMK&grp=1&a=1 (accesat 12 mai 2011).
3. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova. Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare. 2011-2014 Chișinău, 2011.

ESTIMĂRILE POTENȚIALULUI DE DEZVOLTARE A ÎNTREPRINDERII COMERCIALE: ASPECTUL MANAGEMENTULUI STRATEGIC

ILEANA ANASTASE (BĂDULESCU), drd., România

Recenzent: VIRGILIU MOREI, dr., UASM

The paper puts the issue of creating a theoretical and practical bases required for each enterprise, called "strategic theory of the firm". The lack of such theoretical support for enterprises makes them vulnerable. The fate of the company largely depends on the professionalism of managers, employees. Coming from other activities, other experiences they are not always able to solve the economic problems of the firm. The problem can be solved only if there were common theoretical support for all firms. The article proposes a method of analyzing the questions and answers based on an economic survey conducted by a group of researchers.

Cuvinte cheie: întreprindere, potențial potențial de dezvoltare, manager, teorie strategică a firmei.

Noțiunea de "teorie strategică a firmei" pentru prima dată a fost introdusă pentru prima dată în atenția cercetătorilor științifice științifici a fost introdusă de către Rumelt R. [21]. Conform autorului, actualmente, o astfel de teorie, necesară tuturor întreprinderilor și firmelor, în teoria neoclasică economică este lipsă. Fiecare firmă funcționează în mediul incertitudinilor, își soluționează, de regulă, problemele curente și nu cele strategice cu metodele (nu întotdeauna teoretic argumentate) de care dispun. Un paliativ ar fi elaborarea teoriei strategice pentru firmele reprezentative din ramurile economiei naționale. În viziunea economistului V.S.Caticalo [3], nici acest mod de tratare nu ar contribui la soluționarea problemei. Firmele utilizează acele metode teoretice cu care este dotat managerul [17]. Și fiindcă selectarea managerilor nu întotdeauna poate fi reușită, firma riscă să falimenteze. Astfel, este necesară teoria strategică a firmei. În acest context, este necesar important de precizat noțiunea de "teorie a firmei", care ar cuprinde problemele teoriei, inclusiv managementul firmei. După V.L.Tambovțev [12], orice teorie referitoare la întreprindere, care se pretinde suport în cercetările științifice, ar trebui să dea răspuns la următoarele întrebări:

- 1.Existența. De ce firmele apar și există? De ce nu toate schimbările economice (marfă-bani; bani-marfă) nu se fac prin intermediul pieței?
- 2.Frontiere. De ce frontierele firmelor sunt stabilite acolo unde se găsesc? Frontierele firmelor se schimbă sau nu? Sub influența căror factori frontierele firmelor suportă modificări?
- 3.Organizarea. De ce structura organizatorică a firmei este așa cum este? Cum interacționează structurile formale cu cele neformale?
- 4.Funcționare. Cum se realizează coordonarea lucrurilor substructurale a activităților angajaților?

5.Performața. Cum firma reușește să realizeze anumite performanțe?

6.Mecanisme creatoare de valori. Cum firma creează valori pentru consumator?

Problematica teoriei firmelor, noțiunea de firmă (întreprindere) a servit subiect de discuții științifice, au fost propuse cele mai diverse forme de tratări pe care V.L.TambovțevТамбовцев В. Л. le grupează: tratarea transacționară; tratarea resurselor; tratarea bazată pe cunoștințe științifice; conceptul capacităților dinamice; teoria antreprenorială a firmei; tratarea procesuală, bazată pe teoria comportamentului firmei.

Pe parcursul a peste 25 de ani, afirmația economistului Rumelt cu privire la necesitatea de a preciza noțiunea de întreprindere (firmă), de teoria strategică a firmei, a cunoscut (în bibliografia științifică) o anumită dezvoltare. Fiecare din participanții la discuțiile științifice, inclusiv [1], [2], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [13], [14], [15], [16], [23] ș. a., în total peste 170 de lucrări și articole științifice, a propus modul său de viziunea sa în raport cu teoria strategică a întreprinderii. În linii mari, putem concluziona, că până în prezent nici unuia din participanții la discuțiile științifice nu i-a reușit să asigure răspunsuri adecvate la cele șase întrebări formulate de către Rumlet. De aceeași părere este și Phelan S.E. și Lewin P. [20]. În viziunea noastră, la baza teoriei firmei trebuie puse interesele indivizilor respectivi cu suportul drepturilor, disponibilul de fonduri productive. O privire mai "integrăală" asupra tratărilor și răspunsurile la cele 6 întrebări, formulate de Rumlet, poate fi realizată printr-o matrice (tabelul 1). Mai aproape de o definire adecvată a teoriei strategice a firmei este tratarea "Teoria antreprenorială a firmei", care a realizat 3 răspunsuri convingătoare și 3 răspunsuri parțial convingătoare.

Tabelul 1. Matricea "Tratări-Răspunsuri"

Întrebări la care tratările răspund	Existența. De ce firmele apar și există? De ce nu toate schimbările economice se fac prin intermediul pieței?	Frontiere. De ce frontierele firmelor sunt stabilite acolo unde se găsesc? Frontierele firmelor se schimbă sau nu? Sub influența căror factori frontierele firmelor suportă modificări?	Organizarea. De ce structura organizatorică a firmei este așa cum este? Cum interacționează structurile formale cu cele neformale?	Funcționare. Cum se realizează coordonarea lucrurilor substructurale, ale activităților angajaților?	Performanța. Cu firma reușește să realizeze anumite performanțe?	Mecanisme creatoare de valori. Cum firma creează valori pentru consumator?
Tratări						
Tratare transacționară	Răspunsul este convingător	Răspunsul este convingător	Răspunsul parțial este parțial convingător	Răspunsul este lipsă	Răspunsul este lipsă	Răspunsul conține suspiciuni
Tratare resurse	Răspunsul este lipsă	Răspunsul este lipsă	Răspunsul este lipsă	Răspunsul parțial este parțial convingător	Răspunsul este convingător	Răspunsul conține suspiciuni
Tratare bazată pe cunoștințe științifice	Răspunsul conține suspiciuni	Răspunsul conține suspiciuni	Răspunsul parțial este convingător	Răspunsul parțial este parțial convingător	Răspunsul este convingător	Răspunsul conține suspiciuni
Conceptul capacităților dinamice	Răspunsul este lipsă	Răspunsul este lipsă	Răspunsul parțial este parțial convingător	Răspunsul conține suspiciuni	Răspunsul conține suspiciuni	Răspunsul conține suspiciuni
Teoria antreprenorială a firmei	Răspunsul este convingător	Răspunsul este convingător	Răspunsul este convingător	Răspunsul parțial este parțial convingător	Răspunsul parțial este parțial convingător	Răspunsul parțial este parțial convingător

Tratare procesuală, bazată pe teoria comportamentului firmei	Răspunsul este lipsă	Răspunsul este lipsă	Răspunsul este convingător	Răspunsul este convingător	Răspunsul este lipsă	Răspunsul conține suspiciuni
--------------------------------------------------------------	----------------------	----------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------	------------------------------

Tratarea "Existența" are o interpretare firească. Firma, întreprinderea, organizația există fiindcă indivizilor le este convenabil să fie parte din această întreprindere, au un "confort" material sau moral superior "confortului" pe care acestea aceștia îl pot avea în exteriorul firmei. Firma poate exista atât timp cât va utiliza mecanisme de motivare a angajaților. O remunerare, de exemplu, sub nivelul firmelor din exterior, de exemplu, va "goli" firma de angajați, și aceasta va dispărea. Succesul sau insuccesul firmei îleste asigurat de nivelul de motivație a muncii, de calitatea și cantitatea a muncii. Întreprinderile pot apărea, dispărea sub impactul factorilor exogeni, endogeni. Tehnologiile productive pot contribui la stabilirea "frontierelor" firmelor: unele tehnologii contribuie la "fracționarea" întreprinderilor, altele la integrarea acestora. De regulă, nu există întreprinderi care ar produce produsul finit de la "a" la "z": la apariția unui produs contribuie mai multe firme, întreprinderi, care funcționează pentru firma "asamblatoare". Fiecare tehnologie de producere, sub impactul progresului tehnico-științific, poate evolua. Întreprinderea va exista în frontierele de "azi", dacă nu intervin alte interese economice.

De exemplu, modificarea politicilor impozitare în favoarea firmelor mici, poate contribui la creșterea numărului firmelor și invers. Interesele economice pot fi generate și de tehnologiile productive, de costul muncii manuale etc. Potențialul firmei, deci, depinde indirect de existența, de frontierele firmei în perioada următoare. Interesul economic al firmei (al indivizilor ce constituie firma) determină forma ei de organizare.

Însă, aceasta (interesul) nu este suficient pentru ca activitățile interne ale întreprinderii să contribuie la maximizarea (minimalizarea) unui criteriu. Multe costuri pot fi reduse, dacă managerul dispune de un potențial științific suficient de mare pentru a impune o structură organizatorică optimă. Nici o "teorie strategică a firmei" nu-l poate înzestra pe manager cu metodele necesare pentru ca acesta să devină manager iscusit. Managerul, în caz de necesitate, poate apela la serviciile unor echipe de specialiști, dotați din plin cu succesele tehnico-științifice, cu metodele de organizare, pentru a soluționa, a determina structura optimă de organizare a muncii. Managerul, după definiție, nu poate cunoaște posibilitățile potențiale ale firmei. Aceasta Acesta în permanență este în căutare de metode, care pot fi preluate din experiența proprie, sau din experiența firmelor similare, din "biblioteca" de cercetări operaționale. Firma funcționează cu, sau fără succes în dependență de nivelul de coordonare a lucrărilor, a substructurilor, a activităților angajaților. Și în acest caz, managerul se poate inspira din metodele de cercetări operaționale. Întreprinderea își poate crește potențialul productiv dacă produsele finale ale acesteia sunt performante, sau calitative, sau cu calități ordinare, dar la un preț relativ mai redus (în comparație cu produsele de la firmele concurente) de comercializare. relativ (în comparație cu produsele de la firmele concurente) mai redus. Succesul în această direcție poate fi realizat de manager, dacă acesta urmărește în permanență acesta urmărește progresul tehnico-științific, tehnologiile moderne de producere, dacă reușește să reducă costurile productive, și, în consecință, prețul de comercializare al produsului final. Firma poate avea succes maxim în cazurile când reușește să creeze valori (produse) noi, servicii noi.

Produsele, serviciile, principial noi îi permit firmei să stabilească un preț discriminatoriu, să exploateze situația sa de monopolist. Produsele, serviciile principial noi, de regulă, apar nu în întreprinderile, firmele productive, ci în laboratoarele științifice. Managerul, care în permanență urmărește succesele științifice cu mare probabilitate, poate, cu mare probabilitate, asigura firmei respective succese economice considerabile. Succesul firmei este asigurat și de măiestria managerului de în a angajarea lucrători la serviciupersonalului: angajații trebuie nu să nu se "dubleze", dar să se completeze [18]. Mecanismele de creare a valorilor sunt generate de cunoștințele teoretice cunoscută de către managerului. Fiecare manager dispune de teoria firmei [22]. În orice situație managerul trebuie să se conducă de anumite etape: determinarea scopului; stabilirea variantelor posibile de realizare a scopului; stabilirea criteriilor de selectare a variantelor; determinarea restricțiilor interne de resurse, capacități, finanțe etc.; determinarea restricțiilor externe (cererea, prețul). În această direcție, managerul poate dispune de o listă amplă de metode, de exemplu Knudsen T. [19]. Și totuși, firma poate avea succese, dacă managerul este dotat cu cunoștințe teoretice și practice.

Susținerea conducerii unor lucrări industriale, comerciale, de construcție poate fi efectuată prin intermediul acordării unor subvenții, creării infrastructurii productive, instituționale, prin inițierea antreprenorilor în metodele moderne de organizare a managementului, prin punerea la dispoziția acestora a datelor cu privire la prețuri, cerere, oferta pe piețele interne, externe. Susținerea unor lucrări, prin acordarea subvențiilor, poate asigura funcționarea în continuare a tehnologiilor moral depășite. Pentru evitarea unor astfel de situații susținerile antreprenoriatului trebuie să fie orientate la crearea condițiilor omogene, accesibile pentru toți antreprenorii, nici un antreprenor nu trebuie să fie favorizat

individual. Orice susținere individuală, legalizată creează premise și pentru corupție. Susținerile retro ale antreprenoriatului prin crearea unor favoruri nu pot fi puse la baza tendințelor de perspective.

Concluzii. Actualmente, în bibliografia economică "Teoria strategică a firmei" este lipsă. Încercările de a elabora un astfel de suport analitic pentru practicieni nu s-au soldat cu răspunsuri plauzibile. Întreprinderile au sau nu au succes economic, în dependență de dotarea teoretico-practică a managerului și a angajaților. Teoria strategică a firmei are de răspuns la următoarele 6 întrebări: existența; frontiera; organizarea; funcționarea; performanța; mecanismele creatoare de valori. Crearea unei teorii utile pentru tuatoarele firmelor este mai mult o dorință decât o posibilitate. Potențialul de dezvoltare al unei întreprinderi, oricât de importantă nu ar fi necesitatea activităților acesteia, poate, dar nu trebuie menținut cu susțineri, numite subvenții, din partea statului, numite subvenții. Statul trebuie să acorde favoruri, subvenții, ajutoare etc. indirect, prin crearea condițiilor de funcționare a întreprinderii: dezvoltarea infrastructurii sociale, productive, instituționale etc.; prin pregătirea personalului de o înaltă calificare; prin organizarea cercetărilor științifice, ale căror rezultatele cărora să fie utile întreprinderii.

Bibliografie:

1. Бухвалов А.В., Катъкало В.С., 2005 "Эволюция теории фирмы и ее значения для исследований менеджмента" în rev. Российский журнал менеджмента 3(1), p. 75-84.
2. Грант Р.М., 2003 "Ресурсная теория конкурентных преимуществ: практические выводы для формулирования стратегии", Вестник Санкт-Петербургского университета, сер. Менеджмент, 3, p. 47-76.
3. Катъкало В.С. Эволюция теории стратегического управления. СПбГУ: изд. дом Санкт-Петербургского государственного университета, pag. 79.
4. Катъкало В.С., 2006 "Эволюция теории стратегического управления ", Санкт-Петербургского государственного университета.
5. Клейнер Г.Б., 2004 "Наноэкономика и теория фирм", Вестник Воронежского унив. Серия "Экономика и управления", (2), p. 99-123.
6. Клейнер Г.Б., 2005 "Системно-интеграционная теория предприятия и эволюционный подход" Доклад на VI Международном симпозиуме по эволюционной экономике. Пушкино, Россия, 23-24/IX. 2005.
7. Тамбовцев В. Л., 1993 "Пятый рынок: экономические проблемы производства информации", М. изд. МГУ.
8. Тамбовцев В. Л., 1996 "С типологии контрактов ", în ЕММ, 3, p. 152-160.
9. Тамбовцев В. Л., 1997 "Исследования по метаэкономике", М, ТЕИС.
10. Тамбовцев В. Л., 2000 "Контрактная модель стратегии фирмы", М, ТЕИС.
11. Тамбовцев В. Л., 2008 "Перспективы экономического империализма", Общественные науки и современности, 5, p. 129-136.
12. Тамбовцев В. Л. "Стратегическая теория фирмы: состояния и возможное развитие", în rev. Российский журнал менеджмента, Т.8, N.1, 2010, p.5-40.
13. Тис Д.Дж. și а. 1997 "Динамические способности фирмы и стратегическое управления", Вестник Санкт-Петербургского государственного университета, сер. Менеджмент, 4, p. 133-185.
14. Шаститко А.Е., 2001 "Концентрация производства: условия, факторы, политика", М, ТЕИС.
15. Уильямсон О., 1996 "Экономические институты капитализма", СПб, Лениздат.
16. Уильямсон О. Е., 2003 "Исследования стратегии фирм: сравнения концепции механизмов управления и компетенции", РЖМ, 1. p. 79-114.
17. Engle E.M, Lord R.G. 1997 Implicit theories, self-schemas, and leader exchange. Academy of Management Journal 40(4), p. 988-1010.
18. Ennen E., Richter A., 2009 "The Whole is More than the Sun of its parts", p. 351.
19. Knudsen T. Levinthal D.A. 2007, "Alternative generation and alternative evaluation" Organization Science 18 (1), p. 39-54.
20. Phelan S.E., Lewin P. 2000, Arriving at a strategic theory of the firm, International Journal of Management Reviews, 2, p. 304-323.
21. Rumelt R. Toward a strategic theory of the firm. In: Competitive Strategic Management, Lamb R (ed.). Prentice-Hall: Englewood Cliffs, NJ. 1984, p. 556-570.
22. Santos J.F. 1997. "All Managers have a theorz of the firm." Faculdade de Economie e Gestão. Universidade Catolica Portuguesa, Working Paper No 97-005.
23. Wernerfelt В., 2006 "Ресурсная трактовка фирмы", Вестник Санкт-Петербургского государственного университета, сер. Менеджмент, 1, p. 103-118.

**SINTEZA EXPERIENȚEI INTERNAȚIONALE DE IMPLEMENTARE
A MANAGEMENTULUI CUNOAȘTERII
ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ**

ALEXEI STURZA, master, drd., IEFS

Recenzent: GHEORGHE ILIADI, dr. hab., prof. cercet., IEFS

Knowledge management has become a mainstream technology that determines the actual managerial paradigm as a whole. There are conditionally distinguished 3 basic international approaches to knowledge management, including in public administration: European, American and Japanese. Knowledge (smart) governance is much more benefic for every country than electronic one.

Cuvinte cheie: administrare publică, administrație publică (AP), guvernare electronică (GE), guvernare inteligentă (GI), managementul cunoașterii (MC), managementul cunoașterii în administrația publică (MCAP).

Managementul cunoașterii (MC) a devenit tehnologie mainstream, care determină paradigma managerială actuală în ansamblu. Cunoștințele și capitalul intelectual sunt cele mai valoroase resurse strategice ale oricărei organizații, iar pentru asigurarea supraviețuirii, competitivității, eficienței și succesului său durabil, într-un mediu extern tot mai turbulent, ele trebuie gestionate adecvat. MC era inițial conceput pentru sectorul de afaceri, însă sfera sa de aplicare s-a extins la toate organizațiile, inclusiv și autoritățile publice.

MC se tratează diferit în literatura de specialitate. Prin prisma managementului comparat putem distinge condiționat cel puțin 3 abordări internaționale de bază ale MC (tabelul 1), inclusiv și în AP.

Tabelul 1. Trei abordări internaționale majore ale MC

Nr. d/r	Abordare	Puncte critice	Reprezentanți-lideri
–	Europeană (în special scandinavă)	Măsurarea cunoștințelor (evaluarea economică a capitalului intelectual)	K. Sveiby, L. Edvinsson (Suedia)
–	(Nord-) Americană	Procesul MC (abordare tehnologică – diagnoza, analiza, crearea, sistematizarea și utilizarea cunoștințelor la toate etapele ciclului de viață al organizației, afacerii, produsului și inovațiilor)	P. Drucker, K. Wiig, T. Davenport și L. Prusak (SUA)
–	(Est-) Asiatică (în particular japoneză)	Crearea cunoștințelor, mai ales la nivel managerial mijlociu (abordare social-psihologică, orientată spre formarea și dezvoltarea culturii cunoașterii; un rol deosebit se acordă învățării colective informale pe parcursul vieții, prin schimburi de cunoștințe tacite)	I. Nonaka, H. Takeuchi (Japonia), C. Yong (Coreea de Sud)

Sursa: Elaborat de autor în baza [1].

La rândul său, UNPAN contribuie la atingerea ODM prin diferite inițiative, de ex., UN PAKS (United Nations Public Administration Knowledge Space) – un proiect bazat pe tehnologii web 2.0 pentru facilitarea transferului de cunoștințe (inclusiv resurse intangibile, practici avansate și soluții inovatoare) și a studiilor comparative internaționale în domeniul AP. În comparație cu paginile statice și unilaterale web 1.0, cele de generația a 2-a (de ex.: rețele de socializare, blog-uri, wiki-uri, torrent-uri, webcast-uri, aplicații web, inclusiv și procesare cloud) sunt mult mai dinamice și interactive. Prin analogie, se deosebesc și: GE 1.0 de GE 2.0 (uneori – GEM), MC 1.0 de 2.0 (MC 1.0 + colaborare (feedback) la diferite niveluri, inclusiv globală), UNPAN 1.0 de 2.0. Deci, facilitățile oferite de tehnologiile web 2.0 sunt indiscutabile privind guvernarea electronică mobilă (GEM), dezvoltarea instituțională și a resurselor umane (RU), privind participarea cetățenilor la guvernare, MCAP, TIC pentru ODM etc. [18].

Un interes deosebit pentru noi prezintă definiția UNPAN a GI (bazate pe cunoaștere sau post-electronice) – stabilirea politicilor, reglementărilor, instituțiilor, proceselor, structurilor și capacităților

pentru obținerea și utilizarea cunoștințelor, inovațiilor și tehnologiilor (KIT – knowledge, innovation and technology) întru atingerea obiectivelor de dezvoltare (ameliorarea administrării publice și calității vieții). Diferența majoră dintre GE și GI constă în faptul, că prima ține doar de o parte a proceselor și relațiilor organizaționale și manageriale – anume cele informatizabile, iar cea de-a doua este orientată spre intelectualizarea întregului sistem administrativ, a economiei și chiar a societății în ansamblu, care necesită schimbări profunde (calitative) în toate variabilele organizaționale interne (obiective, planuri, sisteme, tehnologii, procese, resurse, îndeosebi cele umane și intelectuale, culturi ș.a.) și externe (factori economici, politici, tehnologici, socioculturali etc.) [18]. În această ordine de idei, MCAP (sau GI) este un concept atotcuprinzător, care vizează toate aspectele de funcționare a autorităților publice, și nicidecum nu este sinonim cu GE (aplicarea TIC în AP întru transformarea proceselor și relațiilor sale interne și externe în vederea optimizării îndeplinirii funcțiilor asumate), care totodată este o precondiție majoră pentru implementarea GI [18].

În continuare vom sintetiza și exemplifica experiența implementării MCAP pe toate continentele.

Experiența europeană se conceptualizează în diferite documente de politici ale UE, însă cel mai mare interes pentru noi prezintă proiectul KIWI (tabelul 2).

Tabelul 2. Documente de politici ale UE ce țin de MCAP

Nr. d/r	Tip de document	Denumire	Perioadă de implementare	Obiective
1.	Strategie	Lisabona 2000	2000-2009	Să devină cea mai competitivă și dinamică în lume economie bazată pe cunoaștere
2.	Strategie	Europa 2020	2010-2019	Să iasă din criză mai puternică și să transforme UE într-o economie inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii, caracterizată prin niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă, productivitate și coeziune socială
3.	Strategie	e-Europe	2000-2004	O Societate Informațională pentru toți
4.	Strategie	i2010	2005-2009	O Societate Informațională Europeană pentru creștere și ocupare a forței de muncă
Nr. d/r	Tip de document	Denumire	Perioadă de implementare	Obiective
5.	Strategie	Agenda Digitală pentru Europa	2010-2019	O Societate și Economie Digitală pentru toți
6.	Program-cadru	FP-7 (The Seventh Framework Programme)	2007-2013	Principalul instrument de finanțare a cercetării și dezvoltării din bugetul UE; stabilește un cadru comun pentru inițiativele de cercetare ale UE, considerate a avea un rol crucial pentru ameliorarea competitivității și crearea locurilor de muncă
7.	Proiect (în cadrul FP-7)	KIWI („Knowledge in a Wiki”)	Faza 1-a (2002-2004); faza a 2-a (2008-2011)	Dezvoltarea infrastructurii inovaționale a MC pentru transformarea tuturor autorităților publice și a altor entități economice (în toate țările membre și la toate nivelurile de administrare) în organizații bazate pe cunoaștere (OBC), iar a angajaților acestora – în lucrători inteligenți

Sursa: Elaborat de autor în baza [5].

Faza 1-a a proiectului, cu un buget de 2,89 mil. EUR, a avut drept obiectiv crearea mediilor inteligente distribuite, care permiteau angajaților publicii europeni să acceseze servicii de MC de pe un portal unic (Intranet Knowledge Warehouse) prin terminale fixe și mobile, astfel realizând principiul guvernării în orice timp și loc. Proiectul se baza pe ingineria proceselor MC și managementul RU, sprijinând procesele specifice, cum ar fi: dezvoltarea RU și managementul echipelor în autoritățile publice naționale și regionale mari, cu mai multe pagini web. În cadrul proiectului, sistemul și procesul MC se adapta pentru fiecare autoritate publică (se analiza detaliat și se supunea reengineeringului, reieșind din cerințele concrete ale personalului și oportunitățile, oferite de tehnologiile infocomunicaționale (TIC) avansate, în special de comunicații wireless – de ex., telefonie mobilă 4G, UMTS) și aplicații web 2.0 interactive, creând spații virtuale de interacțiune și colaborare, apropiate maximal de comunicarea vie. În calitate de organizații pilot au fost alese autoritățile regionale și locale din Milano (Italia), Turko (Finlanda) și Gironde (Franța) [3]. În perioada 2004-2007, experiența reușită a organizațiilor pilot a fost

implementată în multe alte autorități publice din țările membre ale UE.

Faza a 2-a a proiectului, cu un buget de 3,8 mil. EUR, combină filosofia wiki (enciclopediei libere online) cu metodele web-ului semantic, dezvoltând o nouă abordare a MC. Componentele proiectului: 1) „viziunea KIWI” avansată (paradigma „convenției asupra configurației”, îmbinată cu tehnologii semantice, va face MC mai flexibil și orientat spre rezolvarea problemelor); 2) „sistemul KIWI” (un mediu de colaborare, bazat pe web, care sprijină crearea, schimbul de cunoștințe și coordonarea în MC în domeniul softului și proiectelor); 3) evaluarea acestui sistem în 2 cazuri concrete și reprezentative de aplicare la partenerii industriali ai proiectului; 4) „manualul KIWI” (descrierea viziunii proiectului, funcționalitățile sistemului KIWI, recomandări și cele mai bune practici pentru utilizarea acestuia în scenarii concrete ale MC). Faza a 2-a este orientată spre crearea clusterelor de cunoaștere, care asigură continuitatea ciclului inovațional: cercetare – dezvoltare (universități, instituții științifice) – inovare (corporații, autorități publice). Cel mai convingător exemplu în acest sens este însuși Consorțiul KIWI, care cuprinde instituții științifice (Salzburg Research, LMU Munich), universități (Aalborg, Brno) și 2 corporații internaționale (Sun Microsystems și Logica), lideri în MC [11].

Proiectul KIWI a adus și (va) aduce beneficii reale atât autorităților publice și celorlalte organizații, cât și angajații lor: transformarea primelor în OBC, adică în angajatori mai atractivi pe piața muncii europene și globală tot mai competitivă; formarea și dezvoltarea culturii creativității, inovării, învățării pe parcursul vieții, a lucrului în echipă și schimbului intensiv de cunoștințe, inclusiv cele tacite, prin distrugerea oricăror bariere individuale, interpersonale, organizaționale, lingvistice, geografice, temporale etc. în comunicare; eficientizarea activității angajaților publici ș.a. [3].

Experiența americană se consideră cea mai comprehensivă, sistemică și avansată pe plan tehnologic (căci în SUA se concentrează majoritatea liderilor tehnologici – Silicon Valley, Google, Microsoft, IBM, Apple, Intel, NASA, Department of Defense etc.), orientată spre excelență în performanțe și, condiționat, poate fi denumită „guvernare bazată pe rețele (de cunoștințe)”. Încă în anul 2000 a fost creat Grupul de Lucru Federal pentru MC ca un organ consultativ interdepartamental pentru valorificarea beneficiilor activelor intelectuale ale Guvernului pentru toate organizațiile federale, cetățeni și parteneri. Grupul identifică, cercetează, dezvoltă, promovează și implementează cele mai inteligente sau „smart” practici în cadrul și în afara agențiilor federale [2], întrucât, spre deosebire de „cele mai bune practici”, care se consideră să fie „universale”, deseori, soluțiile „magice” pentru rezolvarea unor probleme într-un context (de ex., al unei țări) nu se potrivesc pentru rezolvarea problemelor similare în alt context (al altei țări).

Autoritățile publice americane, inclusiv și cele statale și locale, își elaborează și implementează programe de MC, caracterizate prin: management bazat pe performanțe (MBP – stabilirea clară a măsurilor (criteriilor și indicatorilor) de performanță, măsurarea, gestiunea și evaluarea rezultatelor); orientare strategică către dezvoltare durabilă; învățare organizațională continuă; practici „smart” (adaptarea contextuală, adoptarea și aplicarea creativă a inovațiilor potențial benefice în politici, programe și proiecte publice).

Implementarea MBP necesită formarea și dezvoltarea profesională a autorităților publice și a angajaților acestora cu competențe globale (abilitatea de a conduce diverse echipe multidisciplinare și organizaționale în medii dinamice, integrarea diferitor cunoștințe; asumarea riscurilor acceptabile, posedarea tehnicilor de management anticriză, simțul răspunderii personale ș.a.); conducerea cercetării prin acțiune în baza datelor cantitative și calitative (elaborarea agendei de cercetare focalizate și comprehensive, selectarea metodelor de cercetare și măsurilor de performanță relevante, colectarea și analiza datelor, diseminarea eficientă a rezultatelor cercetării); ajustarea rezultatelor cercetării la contextul politicilor publice (implică un transfer intensiv de cunoștințe, inclusiv „lecții învățate”, în domeniul politicilor publice prin excelență, prin spații/comunități virtuale (portaluri web, conferințe video, wiki-uri, blog-uri); integrarea competențelor globale în sistemul de formare inițială și continuă în domeniul administrării publice (diverse forme de instruire și cercetare inter- și multidisciplinară – licență, masterat, doctorat, dezvoltare profesională, proiecte de cercetare în echipă, schimburi academice etc.) [19].

Experiența japoneză, conceptualizată în modelul SECI (socializarea, exteriorizarea, combinarea și interiorizarea cunoștințelor), propus de I. Nonaka și H. Takeuchi [1], este caracteristică îndeosebi sectorului de afaceri, multe corporații japoneze nucedând și chiar depășind din punct de vedere tehnologic cele americane și europene, și mai puțin caracteristică AP din cauza constrângerilor bugetare, structurilor organizatorice relativ rigide ș.a. Însă în ultimii ani, autoritățile japoneze manifestă un interes sporit față de MC, formalizat în diferite documente de politici, de ex., Strategia „i-Japan 2015” [10], orientată spre crearea economiei digitale, conduse de cetățeni, prin incluziune și inovare. Sunt multe exemple reușite de aplicare a MC în AP, mai ales la nivel local, unde autoritățile publice locale sunt mai aproape de cetățeni decât cele centrale. Abordarea dată poate fi denumită „guvernare bazată pe cunoaștere și performanță”, fiind capabilă de a eficientiza atât procesele administrative interne (de ex., controlul bugetar, interacțiunea diferitor autorități locale și centrale), cât și comunicarea interactivă (schimbul de cunoștințe) cu cetățenii și organizațiile lor (de regulă, necomerciale, care deseori sunt mai

competente în probleme specifice decât autoritățile locale, de ex., managementul urban în orașul Mitaka sau cel al dezastrelor în prefectura Mie). Inițial, se stabilește structura politicilor publice (relații reciproce dintre priorități, obiective, politici, programe, proiecte și indicatori de performanță) cu implicarea activă a societății civile, care monitorizează ulterior implementarea agendei politice și auditează rapoartele autorităților locale [10].

Experiența est-asiatică se asociază cu Noile Țări Industriale (NIC), care în scurt timp au atins o dezvoltare economică durabilă, cu ritmuri înalte datorită valorificării la maxim a oportunităților economico-geografice și a resurselor umane și intelectuale – Singapore (una din cele mai avansate țări pe planul TIC și GI, cu 300 servicii publice electronice, inclusiv inteligente) [8], Coreea de Nord (care planifică să-și transforme către 2015 sistemul de GE actual în cel SMART – Seamless (integral), Mobile, Any Time, Real Time, Together) [14], Hong Kong (care își implementează „guvernul digital”) [9], Taiwan, Malaiezia. Privind Malaiezia, un sondaj după modelul lui I. Nonaka și H. Takeuchi, realizat în anul 2008 în 3 autorități centrale din Putrajaya asupra 48 de manageri publici de rang mijlociu, a relevat o corelație pozitivă moderată (13,5% din variație) între calitatea (relevanța, claritatea, acuratețea, completitudinea, siguranța și oportunitatea temporală) schimbului de cunoștințe între angajați, care trebuie gestionate eficient, și valoarea (operativitatea, calitatea și satisfacția beneficiarilor) serviciilor publice prestate de ei. Totodată, alți factori (de ex., performanța angajaților) joacă un rol crucial (explică celelalte 86,5% din variație) [17].

De asemenea, prezintă interes și *experiența multor altor țări*, cum ar fi: India (Centrul pentru Buna Guvernare [18]: cursuri de instruire on-line, conferințe video, instituționalizarea distincțiilor pentru bună performanță pentru cetățeni și instituții, vizite de documentare, seminare tematice, subcentre regionale), Australia și Noua Zeelandă (guvernare bazată pe cunoaștere, îndeosebi managementul eficient al politicilor publice, prin parteneriate strategice cu stakeholderii – așa părți interesate, ca agenții economici, cetățenii și ONG-urile), țările arabe (Școala de Guvernare din Dubai [18], având drept misiune „crearea cunoștințelor, diseminarea celor mai bune practici și instruirea responsabililor de politici publice în lumea arabă”, promovează „Guvernul 2.0”), Republica Africa de Sud (comunități de practică ca un instrument eficient de formare a încrederii cetățenilor în guvern [18]), Brazilia (cazul elaborării și implementării politicii de MC în statul lider São Paulo (după numărul populației – 1/4 și PIB – 1/3), orientată spre promovarea economiei inovaționale, schimbul liber de cunoștințe și performanțe măsurabile în satisfacerea cerințelor cetățenilor) ș.a. În referire la ultimul stat, menționăm, că în 2006, a fost efectuat un sondaj în 21 de autorități statale, care, cuprinzând 6 domenii cheie: învățare, evaluarea performanțelor, guvernare, cultură, management informațional și rețele de colaborare, a relevat un nivel redus de 44,3% de pregătire către implementarea MC. La fel, s-a stabilit, că São Paulo, ca și Guvernul federal, va trece de la exemple izolate ale practicilor bune ale MC la o politică sistemică de promovare a MC și inovării în AP [18].

Însă, pentru RM, un interes mai mare prezintă totuși *experiența țărilor vecine*: România (instituționalizarea MC în promovarea mișcării MC, crearea OBC, fondarea Knowledge Management Institute – România, filială International Knowledge Management Institute [12] cu sediul în SUA, colaborarea acestuia cu instituțiile de formare a funcționarilor publici, lansarea site-urilor specializate [15] și proiectelor de cercetare tematice, de ex., la Universitatea din București ș.a.), Ucraina (proiectul DESPRO – The Swiss-Ukrainian Decentralization Support Project in Ukraine [4], care elaborează și implementează proiecte de MC în autorități locale) și Rusia [minsvyaz.ru] (orientarea spre edificarea economiei inovaționale; crearea portalului unic al tuturor autorităților federale [7], deși MC, inclusiv și în AP, suficient cercetat și discutat în mediul academic, este mai puțin implementat, iar în documente oficiale, de ex., Programul de stat „Societatea informațională 2011-2018”, figurează mai des cuvintele „informatizare” și „electronic”).

Concluzii:

Actualmente, MC se consideră cea mai perspectivă paradigmă și tehnologie managerială, inclusiv și în AP. Există diferite abordări ale MCAP, însă pe plan internațional, cele mai cunoscute sunt cea europeană, americană și japoneză. Nicio abordare nu poate fi considerată „cea mai bună”, universal valabilă pentru orice spațiu și timp. Cea mai perfectă abordare este cea contextuală, „smart”, ideal potrivită pentru AP. În cazul RM, care la etapa actuală își implementează concepția GE 2.0, cea mai prioritară problemă, în opinia noastră, este transformarea paradigmei manageriale și trecerea treptată la GI, pe care o considerăm mult mai benefică pentru edificarea și dezvoltarea economiei și societății bazate pe cunoaștere.

Bibliografie:

1. Крымская А. Хронологическая шкала основных событий в развитии концепции «управления знаниями» за рубежом и в России. http://www.kmtec.ru/publications/library/select/chron_km.shtml (vizitat la 03.06.2011).
2. [http://blogs.nasa.gov/cm/newui/wiki/pagehierarchy.jsp?projectname=Federal%20Knowledge%20Management%20Working%20Group%20\(KMWG\)](http://blogs.nasa.gov/cm/newui/wiki/pagehierarchy.jsp?projectname=Federal%20Knowledge%20Management%20Working%20Group%20(KMWG)) (vizitat la 03.06.2011).
3. http://cordis.europa.eu/fetch?CALLER=PROJ_ICT&ACTION=D&CAT=PROJ&RCN=61545 (vizitat la

- 03.06.2011).
4. <http://www.despro.org.ua/>. (vizitat la 03.06.2011).
 5. <http://www.ec.europa.eu/> (vizitat la 03.06.2011).
 6. http://www.e-government.az/library/files/IntlTrackingRptJune03no2_knowledge_managment.pdf (vizitat la 03.06.2011).
 7. <http://www.gov.ru/> (vizitat la 03.06.2011).
 8. <http://www.idsi.asm.md/files/file/Prezentarea%20%20e%20gov%20Ieseanu%2025%2011%202009.ppt>, p. 2 (vizitat la 03.06.2011).
 9. <http://www.info.gov.hk/digital21/> (vizitat la 03.06.2011).
 10. <http://www.kantei.go.jp/> (vizitat la 03.06.2011).
 11. <http://www.kiwi-project.eu/index.php/use-cases> (vizitat la 03.06.2011).
 12. <http://www.kminstitute.org/> (vizitat la 03.06.2011).
 13. <http://www.knowmacons.ru/> (vizitat la 03.06.2011).
 14. http://www.korea.go.kr/new_eng/html/files/information/Smart_Government_Impementation_Plan.pdf, p. 7 (vizitat la 03.06.2011).
 15. <http://www.managementulcunoasterii.ro/> (vizitat la 03.06.2011).
 16. <http://www.minsvyaz.ru/> (vizitat la 03.06.2011).
 17. <http://www.tlinc.com/articl177.htm> (vizitat la 03.06.2011).
 18. <http://www.unpan.org/> (vizitat la 03.06.2011).
 19. <http://www.usa.gov/> (vizitat la 03.06.2011).

SPECIFICUL DEZVOLTĂRII RESURSELOR UMANE DIN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

TATIANA TOFAN, dr., IEFS

Recenzent: GALINA SAVELIEVA, dr., IEFS

Conduct of effectively of public administration reform depends to a large extent the degree of competency and the professional of the public administration and the staff who work in them.

How we design personnel the reform issues and the tasks faced by these authorities in relation to its development, how they dealt with the extent to which responsibility for the consequences of their work, how they working together with the citizens, effectiveness of depends on the changes in this field.

Key words: HR, the human resources in the public administration, development of the HR, the public Administrative reforms.

Desfășurarea eficientă a reformei administrației publice depinde, în mare măsură, de gradul de competență și profesionalism al organelor administrației publice și al personalului ce activează în ele.

De felul în care personalul concepe problemele reformei și sarcinile ce stau în fața organelor respective, în legătură cu desfășurarea ei, de modul în care le soluționează, de măsura în care își asumă responsabilitatea pentru consecințele activității lor, de felul în care conlucrează cu cetățenii, depinde eficiența transformărilor în acest domeniu de activitate.

Pe parcursul desfășurării reformei administrației publice, în această sferă de activitate au fost comise erori serioase. Deseori, în organele administrației publice, atât centrale, cât și locale, erau atrase cadre incompetente, fără experiență nu numai în domeniul administrației publice, ci și în activitatea de muncă în general.

Viața a demonstrat că o atare practică este nu numai incorectă, dar și dăunătoare, consecințele ei sunt resimțite și până astăzi. Exercitând conducerea generală a administrației publice, Guvernul Republicii Moldova evidențiază în Programul său de activitate „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” pentru anii 2011-2014, printre direcțiile prioritare de activitate, și sarcina de organizare a pregătirii cadrelor pentru organele administrației publice. Și aceasta este firesc, deoarece reformarea societății, edificarea și funcționarea pe nou a structurilor administrative fac să devină necesară constituirea unui sistem calitativ nou de formare a funcționarilor pentru serviciul public.

Pregătirea personalului pentru funcțiile publice se poate realiza prin învățământul superior de lungă durată (universitar) și superior de scurtă durată (colegial) [1]. În practică, se aplică principiul unei interpătrunderi a funcționarilor cu studii medii și superioare. Se consideră nerațională ocuparea de către candidații cu studii superioare a funcțiilor pentru care este suficientă pregătirea medie de specialitate [2]. Aceasta ar însemna o organizare nerațională a resurselor umane.

Pregătirea personalului pentru funcții de conducere de nivel superior cu un pronunțat caracter politic presupune, pe lângă absolvirea unei instituții de învățământ superior, dar și o pregătire temeinică postuniversitară. Practica dovedește că în cadrul studiilor postuniversitare se cere, alături de asimilarea diferitelor prevederi legale privind funcționarea administrației publice, să fie însușită știința administrației, să se cultive priceperea de a se orienta în principiile administrației publice și în materiile fundamentale politico-juridice și economice din această sferă importantă de activitate.

O astfel de pregătire nu poate fi asigurată nemijlocit în organele administrației publice în virtutea complexității acestui proces, dar numai în instituții de învățământ postuniversitar, specializate în domeniul administrării publice și în baza unor programe de studii care ar corespunde condițiilor ce urmează, ulterior, a fi satisfăcute de funcționarii publici.

Ulterior, pe parcursul exercitării profesiei de funcționar public, este necesară îmbunătățirea pregătirii profesionale, având ca obiectiv nu numai menținerea, dar și amplificarea cunoștințelor în concordanță cu nivelul dezvoltării științei și tehnicii de specialitate, precum și în funcție de evoluția reformei administrației publice. Aceasta se realizează prin cursurile de perfecționare cu o anumită periodicitate și care, de fapt, asigură permanentizarea pregătirii profesionale a funcționarilor publici.

Într-o strânsă legătură cu necesitățile pregătirii profesionale sunt și *factorii de motivare* a instruirii funcționarilor publici. De faptul pe cât de amplu va reflecta procesul de instruire și perfecționare aspirațiile și speranțele funcționarilor publici, depinde, în mare măsură, voința și dorința lor de a îmbrățișa această profesie și de a spori pregătirea lor profesională. De aceea, în condițiile reformei administrației publice, este foarte important de a estima factorii ce condiționează comportamentul funcționarilor publici în acest domeniu.

Motivarea reprezintă suportul pe care se sprijină persoana care își alege ca sferă de activitate administrația publică, devenind funcționar public, cât și impulsul care contribuie la creșterea permanentă a pregătirii lui profesionale. Având la bază o gamă întreagă de valori umane, factorii de motivare a activității și pregătirii profesionale a funcționarilor publici țin de interesele lor materiale, morale și profesionale.

Instituționalizarea serviciului public în cadrul reformei administrației publice este strâns legată și de crearea unui *sistem bine definit de pregătire* a funcționarilor publici. În țările din Europa Occidentală, la sfârșitul anilor șaizeci, a fost conștientizată în mod deosebit necesitatea pregătirii funcționarilor publici [3]. Fenomenul s-a produs într-o strânsă conexiune cu procesele de reformare a administrației publice din aceste țări, cu implementarea noilor tehnici de administrare, metodelor noi de planificare, organizare și activitate a serviciului public. Anume în această perioadă de reformare a administrației publice țările vest-europene și-au constituit și sistemele lor de instruire a personalului, diferite de la țară la țară, deoarece factorii care determină structura și funcționarea lor sînt diferiți.

Experiența acumulată în țările respective demonstrează că obiectivele principale ale procesului de instruire în serviciul public sînt susținerea implementării reformelor ce se desfășoară în societate, în primul rând, reforma administrației publice, precum și mărirea capacităților și gradului de calificare a personalului pentru a atinge nivelul necesar de eficiență.

Aceste obiective sînt caracteristice și pentru serviciul public din Republica Moldova, aflat în proces de constituire. Pe parcursul evoluției reformei administrației publice, în Republica Moldova s-a întreprins o serie de acțiuni în direcția edificării unui sistem de instruire a funcționarilor publici. Menționăm, în această ordine de idei, deschiderea în 1993 a Academiei de Studii în Domeniul Administrării Publice pe lângă Guvernul Republicii Moldova (din 22 aprilie 1998 - Academia de Administrare Publică), adoptarea în 1995 a Legii serviciului public care reglementează la modul general, alături de alte probleme, și aspectele pregătirii și perfecționării funcționarilor publici, constituirea în 1996 a Direcției pentru Politica de Cadre pe lângă Guvernul Republicii Moldova care are în componența sa o secție în a cărei atribuții intră perfecționarea profesională și evaluarea muncii funcționarilor publici. A fost elaborată Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr.158-XVI din 04.07.2008, la fel a fost elaborat și aprobat Clasificatorul unic al funcțiilor publice, Regulamentul cu privire la evaluarea performanțelor profesionale ale funcționarilor publici aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.201 din 11.03.2009.

Toate acestea mărturisesc că se evidențiază niște contururi care, ulterior, vor putea să ducă la formarea unui sistem de instruire profesională a funcționarilor publici cu condiția creării pentru această sferă de activitate a unui cadru legislativ bine determinat. În această ordine de idei, se cere elaborată și adoptată o lege privind instruirea profesională a funcționarilor publici care ar conține principiile de organizare a acestor activități, responsabilitățile și drepturile organelor administrației publice, funcționarilor publici, instituțiilor de învățământ, precum și mecanismele realizării unei instruirii eficiente, secundate de un suport financiar și logistic respectiv. În condițiile în care reforma administrației publice se află într-o fază determinativă, oportunitatea unei asemenea legi devine de la sine înțeleasă, dat fiind faptul că în toate transformările ce urmează a se desfășura în administrația publică,

funcționarului public îi revine o misiune aparte – să devină promotorul și realizatorul acestor transformări.

De regulă, funcționarii organelor administrației publice din Republica Moldova erau și, în mare măsură, continuă să fie recrutați din rândurile absolvenților instituțiilor universitare, care s-au manifestat prin activitatea lor la locul de muncă. Buna pregătire teoretică, aptitudinile organizatorice, ținuta morală sînt calitățile care trebuie să se ia numai de cînd în considerare atunci cînd se efectuează actul de recrutare a personalului pentru organele administrației publice. Dar a fi un specialist într-un anumit domeniu de activitate nu este îndeajuns pentru exercitarea eficientă a unei funcții publice. Pentru aceasta se cere un anumit volum de cunoștințe în domeniul administrării și anumite aptitudini care pot fi însușite printr-o instruire specială.

Un rol important în sistemul instruirii profesionale a funcționarilor publici îl constituie rețeaua instituțiilor de învățămînt care prestează servicii de instruire. Noi dispunem în cadrul ministerelor, departamentelor, altor instituții ale administrației publice de specialitate de o astfel de rețea moștenită, în temei, din trecut care, în virtutea noilor sarcini ale organelor administrației publice, se cere a fi revăzută. Practic, fiecare minister, departament organizează instruirea personalului din sistemul său și acesta este un lucru binevenit. Astfel, se realizează instruirea profesională ramurală sau departamentală.

Aceasta este o practică destul de răspîndită în străinătate. De exemplu, sistemul de pregătire profesională din Portugalia cuprinde și instruirea departamentală efectuată în cadrul organelor administrației publice, în majoritatea cazurilor de niște structuri instructiv-didactice ale acestor organe ori chiar de instituții de învățămînt subordonate lor. Instruirea respectivă se face ținîndu-se seama de specificul ramural de activitate a organelor administrației publice.

De exemplu, în cadrul Ministerului Muncii și Solidarității activează Institutul Formării Profesionale care are ca atribuții principale executarea politicii de formare profesională elaborată de Guvernul Portugaliei. Institutul nominalizat are un șir de structuri de instruire la nivel național, regional și local cu un personal didactic și administrativ de 3879 unități [9]. Obiectivele principale ale acestui institut și ale structurilor sale de pe teren sînt instruirea profesională a adulților. O atenție deosebită acordă acest institut instruirii andragogice a formatorilor din organele administrației publice. Instruirea departamentală (ramurală) joacă un rol important în pregătirea profesională a adulților și constituie o verigă importantă a sistemului de instruire profesională în Portugalia.

În ceea ce privește realizarea instruirii profesionale de ramură sau departamentale de către organele administrației publice din Republica Moldova, considerăm că se cere de făcut o "inventariere" a structurilor de instruire din aceste organe în scopul determinării oportunității acestora, reorientării activităților de instruire chemate să corespundă exigențelor timpului, funcțiilor noi ale organelor administrației publice în contextul reformei administrației publice.

Un rol aparte în pregătirea și perfecționarea profesională a funcționarilor publici îi revine Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova.

Pe parcursul celor optsprezece ani de activitate, în această instituție de învățămînt s-a constituit un sistem nou de pregătire și instruire a cadrelor, de care republica în trecut n-a dispus. Obiectivele Academiei constau în pregătirea cadrelor care au menirea să folosească în activitatea lor metode moderne de dirijare, bazate pe principiile noi ale serviciului public. Este vorba despre o nouă concepție de pregătire a cadrelor, despre pregătirea funcționarilor publici profesioniști, ceea ce corespunde întocmai obiectivelor reformei administrației publice.

Colaborînd cu instituții similare din alte țări și studiind experiența acestor, ținînd seama de particularitățile țării noastre, treptat s-a constituit modelul actual de instruire, care, în viziunea noastră, a parcurs cinci etape principale.

Prima etapă ține de anii 1993-1995, cînd, practic, s-au făcut primii pași în pregătirea postuniversitară a cadrelor. Modelul de instruire din acești ani și-a avut particularitățile sale. Una din ele ține de durata studiilor de un an la secția cu frecvență la zi și doi ani la secția fără frecvență. A doua particularitate se referă la conținutul studiilor. Programele de studii prevedeau o pregătire generală a funcționarilor publici, familiarizîndu-i cu bazele științei administrației, bazele managementului, proceselor macro- și microeconomice, precum și unele cunoștințe ce țin de sfera umanistică de pregătire a funcționarului public. În anii 1994 și 1995 au absolvit Academia potrivit acestui model de instruire 115 persoane [10].

A doua etapă cuprinde anii 1995-1997. Pentru această etapă este caracteristic faptul că s-a trecut la durata de studii de doi ani, la secția cu frecvență, și trei ani la secția fără frecvență. Aceasta a dat posibilitate să se schimbe esențial modelul de instruire. Principalul conținut al acestui model constă în faptul că, alături de pregătirea generală, audienții Academiei capătă posibilitatea să studieze la una din cele trei specialități: "Administrare publică", "Management" și "Relații internaționale". Mai mult de jumătate din volumul de ore consumat ține de obiectele de specializare.

La îmbunătățirea planurilor și programelor de studii a contribuit și faptul că anume în această perioadă Academia devine beneficiară a unui proiect de pregătire a cadrelor didactice în cadrul Programului TACIS "Consolidarea administrației guvernamentale și serviciului public în Republica Moldova". Studiarea experienței de pregătire a cadrelor pentru serviciul public în străinătate, stagierile pe care le-au avut în această perioadă 36 de cadre didactice ale Academiei în Portugalia, Belgia și Olanda, contactele întreținute cu experți din alte țări, în cadrul aceluiași program au ridicat procesul de instruire la o treaptă calitativ nouă. În Academie se implementează tot mai larg formele active, participative de predare, utilizarea tehnologiilor andragogice, ceea ce găsește susținere și aprobare din partea audiențelor.

A treia etapă cuprinde anii 1997 - 2000, pentru care este semnificativ faptul că, alături de studiile postuniversitare, în Academie au fost deschise, pentru prima dată, și studiile universitare la specialitatea "Administrare publică", unde și-au făcut studiile 283 de studenți. Instruirea universitară în Academie prevede o pregătire teoretică și practică a specialiștilor în scopul modelării unei înalte conștiințe civice și cultivării aptitudinilor practice care le-ar permite viitorilor funcționari să exercite la un nivel profesionist funcții în organele administrației publice.

A patra etapă cuprinde anii 2000 - 2009, s-a încercat să se transforme o instituție ce pregătea funcționari publici la comanda partidului de guvernământ, a fost introdus la fel și studiile de master la specialitățile: „Management”, „Servicii publice”, „Administrare publică”, „Drept administrativ”, „Relații Internaționale”.

A cincea etapă 2009 - prezent, pentru învățământul postuniversitar din această etapă este caracteristic faptul că a sporit ponderea lui aplicativă și a început instruirea în baza modulelor. Aceasta se realizează pe mai multe căi. Una din ele este atragerea în procesul de instruire în calitate de formatori a funcționarilor din organele administrației publice, care transmit audiențelor Academiei experiența acumulată de ei pe parcursul anilor. În această ordine de idei, se desfășoară o conlucrare fructuoasă atât cu organele administrației publice centrale, precum și cu organele administrației publice locale.

Activitatea de instruire și pregătire a funcționarilor publici desfășurată în Academie în perioada ce s-a scurs de la înființare mărturisește despre acumularea unei anumite experiențe în domeniul pregătirii cadrelor pentru organele administrației publice. În această perioadă, au absolvit Academia 3658 de funcționari. Majoritatea absolvenților Academiei activează în organele administrației publice centrale și locale și se manifestă ca funcționari publici eficienți. La fel începând cu anul 1994 la cursuri de perfecționare a funcționarilor publici din cadrul academiei, au fost instruiți circa 21 mii funcționari publici.

Interesele asigurării organelor administrației publice cu cadre bine pregătite cer ridicarea în continuare a eficienței de instruire în Academie. Aceasta se poate obține pe calea revizuirii sistemului de înmatriculare în Academie, ridicându-se esențial, în acest proces, responsabilitatea organelor administrației publice care delegă funcționari la studii. Anume acestor organe le revine sarcina majoră de a selecta pentru efectuarea studiilor postuniversitare în cadrul Academiei persoane dotate, căroră ulterior, după absolvire, li s-ar putea încredința funcții publice de răspundere, în organele administrației publice centrale, județene și locale de nivelul unu.

Alături de pregătirea (formarea) personalului pentru organele administrației publice, conform unui program de lungă durată, *perfecționarea* se impune ca o activitate de instruire periodică și ridicare a nivelului profesional al personalului în termene reduse și are ca obiectiv amplificarea cunoștințelor, îmbunătățirea aptitudinilor și deprinderilor practice de activitate administrativă a cadrelor.

În acest sens, perfecționarea profesională este un proces sistematic de instruire, prin intermediul căruia angajații serviciului public și solicitanții se pregătesc pentru exercitarea activității de muncă pe calea asimilării și dezvoltării aptitudinilor și capacităților profesionale. Îmbinarea și integrarea acestor aptitudini și capacități fac posibilă adoptarea unui comportament corespunzător performanței profesionale.

Pornind de la acest deziderat și ținând seama de cerințele pe care le înaintează reforma administrației publice, crește simțitor rolul perfecționării profesionale a funcționarilor încadrați în serviciul public. Viața a demonstrat că oricât de înalt ar fi gradul de pregătire a funcționarilor la începutul carierei lor, pe parcursul exercitării profesiei este necesară îmbunătățirea pregătirii profesionale, amplificarea cunoștințelor în concordanță cu cerințele înaintate mereu de viață.

Aceasta se realizează prin instruirea profesională care are o anumită periodicitate și care, de fapt, asigură permanentizarea pregătirii profesionale a funcționarilor publici.

Bibliografie:

1. Decretul Președintelui Republicii Moldova *privind pregătirea cadrelor pentru organele administrației de stat și de autoadministrare locală* din 21 mai 1993, *Administrarea publică*, 1993, nr.1.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, nr.468 din 22 aprilie 1998, *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr.62-65, 9 iulie.

3. Legea serviciului public, Monitorul oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.61, 02 noiembrie.
4. Regulamentul Direcției pentru Politica de Cadre pe lângă Guvernul Republicii Moldova, Monitorul oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.24, 17 aprilie
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.312 din 20 martie 1998, Monitorul oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.24, 17 aprilie.
6. Legea învățământului, Monitorul oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.62-63, 09 noiembrie.
7. Mihai T. Oroveanu, *Tratat de știința administrației*, București, 1996, pag. 229.
8. Public Service Training SYSTEMS IN OECR COUNTRIES. Support Improvement in Governance and Management in Central and Eastern European Countries. SIGMA PAPERS, No.16.1998.
9. Datele statistice se dau după Anuarul informațional al Institutului formării profesionale din Lisabona, 1998.
10. Datele statistice se dau în baza documentației curente de secretariat a Academiei de Administrare Publică pe lângă Guvernul Republicii Moldova.

**АНАЛИЗ ФОРМ ПОДДЕРЖКИ ЭКСПОРТНЫХ МАЛЫХ И СРЕДНИХ ПРЕДПРИЯТИЙ
С ЦЕЛЬЮ ОБЛЕГЧЕНИЯ ИХ ДОСТУПА К ФИНАНСОВЫМ РЕСУРСАМ**
(на основе опыта зарубежных стран)

НАТАЛЬЯ ВИНОГРАДОВА, др., ИЭФС

Рецензент: НАТАЛЬЯ ПЕРЧИНСКАЯ, др., ИЭФС

The number of investigations of the sector of small and medium-sized enterprises (SME) of abroad demonstrates the significance of the problem of SME's restricted access to formal sources of financial resources. This problem stays topical during the whole life cycle of the enterprise and becomes aggravated when the matter regards export-oriented small enterprises. The foreign countries' experience of the exporting SMEs' support in order to facilitate their access to finance is generalized in the article.

Numeroasele cercetări ale sectorului de întreprinderi mici și mijlocii (IMM) în țările străine confirmă importanța problemei accesului limitat al acestor întreprinderi la sursele formale de mijloace financiare. Această problemă este actuală pe întreg parcursul activității companiei și se acutizează când este vorba despre întreprinderile mici de export. În articol este generalizată experiența străină de susținere IMM-lor exportatoare cu scopul de a facilita accesul lor la finanțare.

Ключевые слова: экспортные малые и средние предприятия, доступ к финансовым ресурсам,

Для многих стран мира характерна ситуация, когда малые и средние предприятия (МСП) в большинстве случаев работают на удовлетворение потребностей внутреннего рынка, а крупные – на внешние рынки. Однако в условиях глобализации перед МСП открываются стратегические возможности развития бизнеса, частью которых является экспорт. Ориентация на внешние рынки повышает конкурентоспособность и устойчивость малых и средних предприятий в долгосрочный период.

В экспорте стран, где созданы благоприятные условия для развития предпринимательства и имеется накопленный опыт эффективной поддержки МСП, их доля составляет порядка 20-40 % [13, 14]. В странах, формирующих рыночную экономику, доля МСП в экспорте незначительна. Например, в Румынии доля МСП в общих поступлениях от экспорта составляла в 2002 г. 6,0% [12]; в России лишь 3-4% общей стоимости товарного экспорта создаются малыми предприятиями. Кроме того, место МСП в экспорте часто ограничено определенными, часто традиционными отраслями. Например, основу экспортной продукции МСП Индонезии составляет сельскохозяйственная продукция (кофе), ремесленные изделия, мебель [4].

По мере роста и развития сектора предпринимательства в этих странах, МСП все чаще становятся участниками внешнеэкономических сделок, активно развивают экспорт. Однако внешнеэкономическая деятельность по целому ряду причин оказывается сложнее, чем деятельность на внутреннем рынке. Так, ни одно предприятие не может начать экспортную деятельность без достижения необходимого минимального уровня развития навыков менеджмента, производства, внедрения системы менеджмента качества и качества продукта / услуги, креативного дизайна и финансовой стабильности. Кроме того, малые предприятия сталкиваются с рядом проблем при организации экспорта своей продукции. Так, аналитики ВТО отмечают значимость административных барьеров в деятельности малых экспортных предприятий, не способных регулярно отгружать большие партии товаров [5]. Специалисты Организации промышленного развития Объединенных наций (UNIDO) в свою очередь выделяют

следующие препятствия:

- слабое знание рынка и недостаток финансов;
- производство продукции в качестве, количестве и ассортименте, которые не удовлетворяют иностранных покупателей;
- несоответствие техническим и экологическим стандартам;
- недостаток навыков налаживания контактов и заключения сделок с иностранными покупателями [3].

Таким образом очевидно, что проблема недостатка финансов, характерная для сектора МСП, обостряется, когда речь идет об экспортных малых предприятиях.

Внешние источники финансирования становятся более доступными для экспортирующих МСП благодаря специальным мерам, предпринимаемым государством. Эти меры в основном направлены на: а) стимулирование экспортной деятельности предприятий, независимо от их размеров; б) поддержку сектора МСП.

Анализ зарубежного опыта позволил сгруппировать институты, участвующие в разработке и реализации государственной политики поддержки экспортеров, в том числе МСП, в следующие организационные формы:

Специализированные министерства, в функции которых входит разработка и координация государственной политики в области торговли, экспорта, государственной поддержки малого предпринимательства (в США это Министерство торговли; в Японии – Министерство экономики, торговли и промышленности; в Германии - Федеральное министерство экономики и технологий; в Великобритании - Министерство торговли и промышленности; в Дании – Министерство экономики и бизнеса; в Чешской Республике – Министерство промышленности и торговли; в Польше – Министерство экономики; в Бразилии - Министерство развития, промышленности и внешней торговли; в Румынии - Департамент внешней торговли; в России - Министерство экономического развития и торговли и т.д.);

Государственные организации и компании, непосредственно занимающиеся реализацией государственной политики, они часто создаются внутри или в подчинении курирующих экспорт министерств. Например, в США вопросами развития экспортных возможностей МП занимаются 16 федеральных ведомств, в числе которых Комитет малого бизнеса в Конгрессе США, Комитет малого бизнеса в Сенате США, Администрация малого бизнеса США (SBA). Совместными усилиями SBA, Министерства торговли и ЭКСИМбанка открыто 19 центров содействия экспорту, осуществляющих предварительный отбор кандидатов на получение капитала для реализации экспортно-ориентированных проектов. Кроме того, они кредитуют внешнеторговые операции малых предприятий. [13, 6]. В Великобритании к таким организациям относятся агентство Службы малого бизнеса, Департамент гарантированных экспортных кредитов и др. [13]. В Японии для обеспечения устойчивого роста МСП и развития их экспортных возможностей создано правительственное Агентство малого и среднего предпринимательства [13]. Следует отметить, что далеко не во всех странах созданы организации поддержки экспорта, специализирующиеся именно на малых предприятиях-экспортерах. Но даже в этом случае малые предприятия составляют значительную долю потребителей услуг. Так, среди клиентов Канадской государственной корпорации по поддержке экспорта около 90% - МСП [9].

Государственные экспортные банки, предоставляющие льготные кредиты экспортерам, либо банки, ориентированные на поддержку МСП. Перед ними стоит задача предоставления максимально льготных условий финансирования, следовательно получение прибыли отходит на второй план. Гарантом выполнения банком своих обязательств является государство (примерами экспортных банков могут служить ЭКСИМбанк США, Чешский экспортный банк, украинский Укрэксимбанк и др.).

Частные коммерческие банки и другие финансовые институты, в т.ч. фонды, кредитующие МСП или экспортирующие предприятия любых размеров из средств государственных фондов либо под гарантию государства. Например, в Великобритании под гарантии Департамента гарантированных экспортных кредитов предприятиям (включая МСП), занимающимся внешнеэкономической деятельностью, выдаются кредиты во всех отделениях 23 крупнейших банков страны [13]. В Германии банк с государственным участием не предоставляет кредиты непосредственно заемщикам (малым предприятиям), а стимулирует микрофинансирование путем предоставления средств финансовым институтам, работающим с малыми предприятиями (это может быть сберегательная касса, кредитное товарищество или коммерческий банк).

Специальные центры по продвижению экспорта, либо другие организации поддержки, помогающие экспортным предприятиям продавать их продукцию за рубеж; они используют свои финансовые возможности, а также знание и понимание технологии, чтобы поддержать уже имеющиеся МСП и новые отрасли промышленности. Торговые компании, как правило,

осуществляющие экспортную деятельность предприятий, служат своеобразным внешним экспортным отделом малых предприятий. Такие организации могут создаваться в форме корпораций с долей государства в акционерном капитале (Сингапур, Филиппины), торговых домов (Япония, Южная Корея); государственных торговых предприятий (Вьетнам); экспортных агентств; компаний по управлению экспортом и экспортных торговых компаний (США) [17]. Институты, занимающиеся обучением, предоставлением информации и консультациями, могут быть ориентированы на поддержку экспортной деятельности экономических агентов.

Проекты международных организаций-доноров и кредитные линии международных финансовых организаций. Например, румынские банки кредитуют МСП, в частности на развитие торговли, в рамках кредитных линий ЕБРР, Германского Банка Kreditanstalt fur Wiederaufbau, Румынско-Американского фонда поддержки предприятий, схемы программы ФАРЕ и др. [12].

Экспортные консорциумы, представляющие собой добровольные общественные объединения фирм, созданные с целью продвижения товаров и услуг их членов за рубеж и облегчение экспорта за счет совместных усилий. Консорциумы могут создаваться предприятиями одной отрасли или предприятиями различных отраслей; конкурентами, производящими один вид товаров, или производителями комплементарных товаров; быть нацеленными на определенный регион или на глобальный рынок. В Италии существует более 300 экспортных консорциумов, объединяющих более 7000 малых и средних предприятий, обеспечивающих 9% итальянского экспорта [3].

Среди принимаемых различными государствами мер, способных улучшить финансовое состояние экспортных МСП прямым или косвенным путем, можно выделить следующие: кредиты; лизинг; субсидии; страхование экспорта; налоговые и таможенные льготы; стимулирование прямых иностранных инвестиций; прочие услуги и льготы.

Наиболее распространенным источником внешнего финансирования экспортных МСП являются **кредиты**. Известно, что доступ малых предприятий к банковским кредитам ограничен. Кредитные линии, специально создаваемые для МСП, облегчают доступ малых предприятий к заемным средствам.

Например, широкие возможности для кредитования малых экспортных предприятий предлагаются в США Администрацией малого бизнеса (SBA), в которой был создан Департамент международной торговли. Краткосрочные экспортные и возобновляемые кредиты предоставляются на срок 1 -10 лет. Кредиты на приобретение оборудования выдаются на срок до 10-15 лет. Долгосрочные кредиты на приобретение недвижимости предоставляются на срок до 25 лет. Финансовые возможности SBA по развитию экспорта значительно расширяются благодаря тесному взаимодействию с Экспортно-Импортным банком США (ЭКСИМбанк) и множеством других банков и их филиалов. Ежегодно около 20% от общей суммы экспортных кредитов ЭКСИМбанк предоставляет сектору МСП, в 2005 г. эта сумма превысила \$ 1 млрд. Начиная с 2006 г., SBA реализует программу Экспресс кредитования экспорта (SBA Export Express), которая наряду с ускоренным оформлением кредита до \$150-\$250 тыс. (в течении 36 часов) предоставляет техническую помощь экспортёрам [13].

Программа Канадской государственной корпорации по поддержке экспорта «Финансирование экспорта» (Financing for Exporting) предусматривает финансирование экспорта или связанной с экспортом деятельности малых предприятий путем предоставления так называемых «доотгрузочных» кредитов, направленных на возмещение расходов на инициирование и развитие внешнеэкономической деятельности. Эти кредиты отличаются гибкими сроками выплаты [1].

В 1994 году Институт государственного кредита и Институт внешней торговли Испании создали специальную кредитную линию, способствующую интернационализации деятельности испанских предприятий. Основной задачей этой линии государственного кредитования является финансирование производственных капиталовложений испанских фирм за рубежом. Этой кредитной линией могут воспользоваться предприятия, находящиеся в Испании, осуществляющие свою деятельность на национальной территории, а также предприятия, находящиеся за рубежом, основная доля капитала которых принадлежит испанским фирмам, отвечающим следующим требованиям:

- а. число занятых - менее 500 чел.,
- б. постоянные средства - менее 75 млн. экю (около 12.525 млн. песет.),
- с. доля участия крупных фирм в их капитале не превышает 33,3%.

Финансироваться по этой линии могут до 70% общего объема инвестиций [13].

Необходимо упомянуть о разновидности коммерческого кредита: кредитовании иностранных покупателей при приобретении продукции предприятия-экспортера. Это еще один вид экспортного финансирования малых и средних предприятий. Например, канадская торгово-

финансовая корпорация «Northstar» финансирует кредитоспособных иностранных покупателей продукции канадских МСП-экспортеров на сумму экспортной сделки от \$100 000 до \$5 миллионов сроком от года до 5 лет [1]. Аналогично, некоторые экспортные агентства не только выдают гарантии для разделения некоторой доли рисков с банком-агентом экспортера, но и сами осуществляют финансирование экспорта через ссуды зарубежным покупателям путем выкупа у экспортеров долговых расписок, выпущенных иностранными заказчиками для закупки товаров и услуг.

Лизинг позволяет получать предпринимателям в пользование автотранспорт, спецтехнику, оборудование и коммерческую недвижимость с минимальными первоначальными вложениями. В странах ЕС лизинговые компании являются вторым (после банков) по частоте обращения источником финансирования МСП [8]. В среднем по странам ЕС 51% МСП пользовались в своей практике лизингом. Причем, лизинг наиболее широко используется МСП Германии (71%), Австрии (65%) и Швеции (63%). Во многих странах финансовый инструмент лизинга используется, прежде всего, благодаря своим налоговым льготам. При этом необходимо законодательно закрепить минимальный срок лизингового договора, чтобы избежать злоупотребления заключением лизинговых сделок с целью неоправданного использования налоговых льгот. В идеале НДС с лизинговых операций должен взиматься по тому же принципу, что и с выплат по банковскому займу, т.е. НДС начислялся бы только на проценты по заемным средствам, включенным в состав лизинговых платежей.

Субсидии МСП-экспортерам выдаются в рамках объявленных программ в ограниченном размере на четко определенные цели. Например, в Польше в 1999-2000 гг. была реализована Программа по продвижению экспорта МСП, в рамках которой, помимо прочего, 200-м малым экспортным предприятиям были предоставлены гранты на улучшение качества экспортируемой продукции [2]. Маркетинговый фонд экспорта МСП Гонк-Конга субсидирует следующие статьи затрат экспортных МСП, связанных с продвижением экспорта:

- a. плата за участие в международных выставках, ярмарках;
- b. стоимость создания выставочного стенда;
- c. затраты на рекламу в каталогах;
- d. междугородние поездки, связанные непосредственно с деятельностью;
- e. плата за рекламу в торговых публикациях, нацеленных на экспортные рынки и напечатанных организаторами выставки.

Максимальная сумма гранта на каждую заявку составляет 50% от подтвержденных расходов, но не более \$30,000. Максимальная накопленная сумма, полученная от Маркетинговый фонд экспорта МСП Гонк-Конга не может превышать \$100,000 [10].

В Чешской Республике министерством промышленности и торговли за счет бюджетных ассигнований компенсируются расходы на рекламно-выставочную деятельность чешских экспортных предприятий в следующих пределах: при проведении выставок в Европе – 50% или максимум 100 тыс.чеш.крон (3 тыс.долл.) на участника; при проведении выставок в других странах – 90% или максимум 100 тыс.чеш.крон (3 тыс.долл.) на участника; при проведении специализированных выставок – 90% или максимум 200 тыс.чеш.крон (6 тыс.долл.). За счет средств госбюджета частично компенсируются расходы чешских участников выставок на публикацию каталогов, пресс-релизов, организацию пресс-конференций.

Страхование экспорта осуществляется через предоставление государственных гарантий на экспортные кредиты. Гарантии выдаются банкам, предоставляющим экспортные кредиты. Страхование покрывает не только традиционные коммерческие, но и политические риски. Распространяется в настоящее время на широкий круг товаров и стран, сроки страхования достаточно разнообразны. Реализуется через специальные учреждения, например, Экспортно-импортный банк (США), Департамент гарантий экспортных кредитов (Великобритания), Государственную корпорацию по поддержке экспорта (Канада), через частные страховые компании, располагающие государственными средствами на эти цели (Германия, Бельгия) [15, 9].

Налоговые и таможенные льготы являются косвенной формой финансовой поддержки экспорта со стороны государства. Например, в Германии экспортеры освобождены от уплаты налога на добавленную стоимость (16% на продукцию промышленности и услуги, льготы по начислению НДС на с/х продукцию и 7% на основные виды продтоваров) при вывозе товаров в третьи страны [13]. В Узбекистане отменены почти все пошлины на экспорт товаров (за исключением нескольких специфических) [18].

Политика **привлечения прямых иностранных инвестиций** предусматривает создание специальных экспортных зон, поощрение экспорта через снижение налогов для экспортирующих предприятий с иностранными инвестициями или включение в качестве обязательного условия “экспортной” составляющей. Например, в начале 80-х годов Тайланд разрешал мажоритарное

участие иностранцев в предприятиях с иностранным участием только в экспортных производствах, не позволяя его в производствах, ориентированных на внутренний рынок (при 100%-ом экспорте разрешалось создание полностью принадлежащих иностранцам производств). Таким фирмам также позволялось владеть землей, для них не существовал и целый ряд ограничений, действовавших для других фирм. В настоящее время значительная часть тайландского экспорта производится на предприятиях с иностранным участием. При этом также произошли заметные сдвиги в его структуре в сторону повышения доли промышленных изделий [15].

Кроме того, для малых экспортных предприятий методом привлечения инвестиций является создание совместных предприятий. Но данный метод широко не используется, так как в большинстве случаев владельцы МСП не желают делить управление предприятием с иностранным инвестором [16]. В результате уже упоминавшегося исследования МСП Болгарии, Польши, Эстонии, Латвии и Литвы [7] было выявлено, что лишь 6% обследованных предприятий в качестве метода продвижения продукции на зарубежные и внутренние рынки использовали создание совместных предприятий.

Среди **прочих услуг и льгот**, выгодных с финансовой точки зрения для МСП-экспортеров, можно выделить следующие:

а. *Создание беспошлинных зон* для приобретения импортных товаров, необходимых для собственного экспортного производства. В Индии одной из мер правительства, направленных на стимулирование экспорта, выделяется создание частных бондовых складов (складов для хранения не оплаченных пошлиной грузов). Через них разрешено импортировать и реализовывать даже те товары, которые включены в ограничительный список ВТО. Соответственно экспортеры получают надежный и своевременный доступ к необходимым сырью и полуфабрикатам. Такая возможность особенно важна для МСП, для которых осуществление прямых импортных операций часто сопряжено с большими трудностями, в том числе материального плана.

б. *Создание Специальных Экономических Зон* для расширения производства конкурентоспособной экспортной продукции. В Индии к концу 2002 г. было образовано 13 СЭЗ. Внутри СЭЗ действуют специальные льготы для МСП. Эти льготы включают в себя: беспошлинное приобретение средств производства, комплектующих изделий, запчастей, материалов и т.д., освобождение от таможенных проверок экспорта и импорта, гарантии сохранения ссуд и валютных резервов от реализации экспорта, на банковских счетах в течение 12 месяцев [18].

с. *Разрешение* предприятиям-экспортерам сектора МСП реализовывать свой товар зарубежному потребителю или оказывать ему услуги непосредственно на территории страны за наличную иностранную валюту через кассы учреждений банков с зачислением средств на свой счет (Узбекистан) [18].

Выводы

1. Проблема недостатка финансов, характерная для сектора МСП, обостряется, когда речь идет об экспортных малых предприятиях.

2. Благодаря специальным мерам, предпринимаемым государством, внешние источники финансирования становятся более доступными для экспортирующих МСП. Меры, способные улучшить финансовое состояние экспортных МСП, включают кредитование, лизинг, субсидии, страхование экспорта, налоговые и таможенные льготы, стимулирование прямых иностранных инвестиций и др.

3. Поддержка экспортирующих предприятий, в том числе МСП, во многих странах реализуется посредством принятия целевых государственных или региональных программ.

4. Государственные программы финансовой поддержки экспорта малых предприятий могут быть весьма эффективны при благоприятных макроэкономических условиях, развитой инфраструктуре, продуманности и четкости реализации мер на основе накопленного опыта по оценке эффективности уже существовавших программ.

Библиография:

1. EXPORTING Business Sourcing Guide. British Columbia Business Services Society. Canada, 2004 [citat 01.06.2010]. URL: <http://www.smallbusinessbc.ca/pdf/export.pdf>.
2. MAREK, M. Polish Experience in Building Up SME Support. In: Round Table "The Polish Experience of Transition: Accomplishment and Problems". Geneva, 1999 [citat 15.05.2010]. URL: <http://www.unece.org/indust/sme/poland.htm>
3. RUSSO, F. Cluster and Export Consortia Development. In: International Clustering Conference. Istanbul, 25-26 May 2006 [citat 1.03.2010]. URL: www.clustering06.com/pdf/WS-2/Mr_.pdf
4. SANDEE, H., IBRAHIM B. Evaluation of SME Trade and Export Promotion in Indonesia. In: ADB Technical Assistance SME Development. April 2002 [citat 1.06.2010]. Disponibil pe Internet: URL:

- www.bappenas.go.id/pnData/ContentExpress/180/evaluationSME.pdf.
5. SMALL and Medium Sized Business in the Context of WTO Reform: Thunder Lake Management Inc. Brief [citat 1.03.2010]. URL: www.thunderlake.com/briefings/smes.doc
 6. SMALL Business Export Credit Insurance Policy: Export-Import Bank of the United States [10.05.2010]. URL: http://www.exim.gov/products/insurance/small_bus_multi_buyer.cfm
 7. SMALLBONE, D. Internationalization of Markets and SME Development: some results from an international comparative study. In: The scientific journal Facta Universitatis, Series: Economics and Organization, Vol.1, No 6, 1998, pp. 13 - 25 [citat 01.06.2010]. URL: <http://facta.junis.ni.ac.yu/eao/eao98/eao98-02.pdf>
 8. SME Access to Finance. Executive Summary: EOS Gallup Europe, European Commission, 2005 [citat 10.05.2011]. URL: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl174_summ_en.pdf
 9. SUPPORTING Canadian exports and foreign direct investment: Export Development Canada [citat 15.05.2010]. URL: <http://www.edc.ca/english/corporate.htm>
 10. THE SME Export Marketing Fund (EMF): Hong Kong [citat 15.05.2011]. URL: <http://www.smefund.tid.gov.hk/eng/emf.html>
 11. THE SME Financing Gap. Volume I "Theory and Evidence": OECD, 2006 [10.05.2010]. URL: http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/document.cfm?action=display&doc_id=624&userservice_id=1
 12. АНТОН, И. Развитие малого и среднего бизнеса в Румынии: Международный центр исследований в области предпринимательства [citat 01.06.2010]. URL: <http://research.by/pdf/Seminars/2003/20030924/02Anton.pdf>
 13. ЗАРУБЕЖНЫЙ опыт поддержки предпринимательства: Фонд развития предпринимательства Казахстана [01.06.2010]. URL: <http://www.frmp.kz/UserFiles/File/posobie1.doc>
 14. ЛЮ, В. Малый бизнес Тайваня - уроки взлетов и падений [citat 05.06.2011]. URL: http://world.lib.ru/w/walentin_l/smetw2004doc.shtml
 15. ОСНОВНЫЕ черты политики стимулирования экспорта в развивающихся странах в 70-90 гг.: Фонд "Бюро экономического анализа", 1 февраля 1999г. [citat 12.05.2010]. URL: <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/bea/analysis/1999/bea01021999rept/bea01021999rept000.htm>
 16. СТОРИ, Давид Д. Потенциальная и фактическая современная роль малых и средних предприятий в международных инвестициях. În: Иностранные прямые инвестиции в малые и средние предприятия и с помощью малых и средних предприятий в странах с переходной экономикой, Москва: Инфомарт, 1996. – с. 71-110. ISBN5-900727-11-4
 17. ТОЧИЦКАЯ, И.; ГЛАМБОЦКАЯ, А. Содействие развитию экспорта через создание товаропроводящих сетей: какова роль государства?: Немецкая экономическая группа в Беларуси, Минск, март 2006г. [citat 10.05.2011]. URL: <http://research.by/pdf/pp2006r01.pdf>
 18. ШУЛЬГАН, С. Большие задачи для малого бизнеса. În: Территория Бизнеса, nr.4, август 2007 [citat 12.05.2011]. URL: <http://www.tb.mk.ua/magazines/?article=23>

**REPERTORIUL PUBLICAȚIILOR PERIODICE ACHIZIȚIONATE
DE BIBLIOTECA REPUBLICANĂ TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ ÎN ANUL 2011**

**NIONILA DALINIȚCHI, BRTȘ
DIANA PELEPCIUC, BRTȘ**

Coordonator: ELENA BORDIAN, director BRTȘ

Index bibliografic. Colecția de Publicații periodice ale Bibliotecii Republicană Tehnico-Științifică include 1244 de titluri și 102 441 de seturi/ seriale în domeniile: economie, tehnică și inginerie, agricultură și industria de prelucrare, construcții și arhitectură, industria alimentară și ușoară, transport și ecologie. Seturile de reviste (în limbile română, rusă, engleză, franceză, germană și italiană) sunt păstrate din anul 1991 și se pot consulta în sălile de lectură a bibliotecii.

Repertoriul publicațiilor periodice din anul 2011 este o continuare a edițiilor precedente. Lucrarea se realizează anual, fiind un instrument de referință pentru toate categoriile de beneficiari. Indexul bibliografic cuprinde informații despre 171 de titluri de publicații periodice, intrate în colecțiile BRTȘ în anul 2011, inclusiv din:

Republica Moldova - 75 de titluri
 România - 25 de titluri
 Federația Rusă - 71 de titluri

Publicațiile sunt prezentate în următoarele compartimente:

I. Ziare

II. Reviste

În cadrul compartimentelor este acceptat principiul lingvistic (publicații în limbile română și rusă) și ordinea alfabetică a titlurilor. Pentru fiecare titlu se indică periodicitatea (numărul de apariții pe an).

Nr	TITLUL	Apariții / an
	I. ZIARE	
	1.2. ZIARE ÎN LIMBA ROMÂNĂ	
	<i>Republica Moldova</i>	
1	ADEVĂRUL MOLDOVA	240
2	AGRO INFORM	24
3	ALTARUL CREDINȚEI	24
4	APROPO MAGAZIN	48
5	ASIGURAREA SOCIALĂ	12
6	CAPITAL MARKET	51
7	CAPITALA	95
8	COMUNICAȚII	12
9	COMUNISTUL	48
10	CURIERUL AGRICOL	52
11	CURIERUL ECONOMIC	12
12	CURIERUL ORTODOX	12
13	DREPTUL	48
14	ECONOMIST MAGAZIN ECONOMIC	49
15	FĂCLIA	48
16	FEROVIARUL MOLDOVEI	32
17	FLUX GPF	48
18	FUNȚIONARUL PUBLIC	24
19	JURNAL DE CHIȘINĂU	97
20	GARDIANUL	24
21	GAZETA DE SUD	48
22	LITERATURA ȘI ARTA	52
23	MISIONARUL	12
24	MOLDOVA SUVERANĂ	198
25	MONITORUL DE CHIȘINĂU	11
26	NATURA	12
27	OASTEĂ MOLDOVEI	24
28	SĂPTĂMÎNA	53
29	SPORT PLUS	48
30	TAINILE SĂNĂTĂȚII	12
31	TIMPUL	48
32	TOACA	12
33	UNIVERS PEDAGOGIC PRO	48
34	UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA	12
35	UT MESAGER UNIVERSITAR	12
36	VOCEA POPORULUI (rom., rus.)	48

37	ZIARUL DE GARDĂ	49
38	ZIARUL LIBER	48
39	VETERAN	12
România		
40	UNIVERS INGINERESC	24
<i>1.2. ZIARE ÎN LIMBA RUSĂ</i>		
Republica Moldova		
41	ВАШ ДОМАШНИЙ ДОКТОР	12
42	ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНИК МОЛДОВЫ	32
43	КИШИНЕВСКИЕ НОВОСТИ	52
44	КИШИНЕВСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ	47
45	КОММЕРСАНТ PLUS	48
46	КОММУНИСТ	48
47	МОЛДАВСКИЕ ВЕДОМОСТИ	137
48	НАШ ДОМ КИШИНЕВ	46
49	НЕЗАВИСИМАЯ МОЛДОВА	162
50	НОВОЕ ВРЕМЯ	48
51	ПАНОРАМА	137
52	ПУЛЬС	45
53	РАБОТА ЗА РУБЕЖОМ	24
54	СЕМЕЙНЫЙ ДОКТОР	24
55	СПОРТ CURIER	205
56	СТОЛИЦА	95
57	STROIKA	24
58	ТАЙНЫ ЗДОРОВЬЯ	12
59	ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ ЛОГОС -ПРЕСС	52
Federația Rusă		
60	БЮЛЛЕТЕНЬ ИНОСТРАННОЙ КОММЕРЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ. БИКИ	48
II. REVISTE		
<i>2.1. REVISTE ÎN LIMBA ROMÂNĂ</i>		
Republica Moldova		
61	AGRICULTURA MOLDOVEI	12
62	BUSINESS CLASS	12
63	CONTABILITATE ȘI AUDIT	12
64	DREPTUL MUNCII	12
65	ECONOMICA	4
66	FIN-CONSULTANT	12
67	MONITORUL OFICIAL AL RM	104
68	PROFIT	12
69	TENDINȚE ÎN ECONOMIA MOLDOVEI	4
70	VITICULTURA ȘI VINIFICAȚIA	8
România		
71	BIBLIOTECA	12
72	BIBLIOTECONOMIE - CULEGERI DE TRADUCERI PRELUCRATE	4
73	CALITATE ȘI MANAGEMENT	12
74	CALITATEA VIETII	4
75	CASA LUX	12
76	CONTROLUL ECONOMIC FINANCIAR	12
77	DOMUS	12
78	ECONOMIE ȘI ADMINISTRAȚIE LOCALĂ	12
79	ECONOMISTUL	52
80	EUROCONSULTANȚA - GHIDUL FIRMEI	12
81	FERMA	12
82	FINANȚE. BĂNCI. ASIGURĂRI.	12
83	MARKETING. MANAGEMENT : STUDII, CERCETĂRI, CONSALTING	6

84	OECONOMICA	4
85	PIAȚA FINANCIARĂ	12
86	PLANUL CASEI MELE	12
87	RAPORTURI DE MUNCĂ	12
88	REVISTA BIBLIOTECII NAȚIONALE A ROMÂNIEI	2
89	REVISTA ROMÂNĂ DE BIBLIOTECONOMIE ȘI ȘTIINȚA INFORMĂRII	12
90	REVISTA ROMÂNĂ DE ECONOMIE	12
91	REVISTA ROMÂNĂ DE MARKETING	12
92	REVISTA ROMÂNĂ DE PROPRIETATE INDUSTRIALĂ	12
93	REVISTA ROMÂNĂ DE STATISTICĂ	12
94	TRIBUNA ECONOMICĂ	52
	<i>2.2. REVISTE ÎN LIMBA RUSĂ</i>	
	Republica Moldova	
95	БУХГАЛТЕРСКИЕ И НАЛОГОВЫЕ КОНСУЛЬТАЦИИ	12
96	ДИЗАЙН. АРХИТЕКТУРА. СТИЛЬ.	12
97	ДОКУМЕНТ. Приложение к экономическому обзору "Логос Пресс"	12
98	КАДРЫ И ЗАРАБОТНАЯ ПЛАТА	12
99	МЕБЕЛЬ И ИНТЕРЬЕР	12
100	MONITORUL OFICIAL AL REPUBLICII MOLDOVA	104
101	OMNIBUS. Сад. Огород. Подворье	12
	Federația Rusă	
102	АГРАРНАЯ НАУКА	12
103	АПК : ЭКОНОМИКА, УПРАВЛЕНИЕ	12
104	АСД/АСД. АРХИТЕКТУРА. СТРОИТЕЛЬСТВО. ДИЗАЙН	6
105	БАНКОВСКОЕ ДЕЛО	12
106	БИБЛИОГРАФИЯ	6
107	БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЕ	6
108	БСТ. БЮЛЛЕТЕНЬ СТРОИТЕЛЬНОЙ ТЕХНИКИ	12
109	БУРДА	12
110	ВЕСТНИК МОСКОВСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. СЕРИЯ 6. ЭКОНОМИКА	6
111	ВИНОДЕЛИЕ И ВИНОГРАДАРСТВО	6
112	ВОПРОСЫ СТАТИСТИКИ	12
113	ВОПРОСЫ ЭКОНОМИКИ	12
114	ДЕНЬГИ И КРЕДИТ	12
115	ДЕРЕВООБРАБАТЫВАЮЩАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ	12
116	ЗА РУЛЕМ	12
117	ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ. СЕРИЯ ТЕХНОЛОГИЯ ТЕКСТИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	6
118	ИЗОБРЕТАТЕЛЬ И РАЦИОНАЛИЗАТОР	12
119	ИНТЕРЬЕР - ДИЗАЙН	12
120	КОНДИТЕРСКОЕ И ХЛЕБОПЕКАРНОЕ ПРОИЗВОДСТВО	12
121	ЛИКЕРОВОДОЧНОЕ ПРОИЗВОДСТВО И ВИНОДЕЛИЕ	12
122	МАРКЕТИНГ	6
123	МАРКЕТИНГ В РОССИИ И ЗА РУБЕЖОМ	6
124	МЕЖДУНАРОДНАЯ ЭКОНОМИКА	12
125	МЕЖДУНАРОДНЫЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ ЖУРНАЛ	6
126	МЕНЕДЖМЕНТ В РОССИИ И ЗА РУБЕЖОМ	6
127	МЕТОДЫ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА	12
128	МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА И МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ	12
129	МОДЕЛИСТ-КОНСТРУКТОР	12
130	МОЛОЧНОЕ И МЯСНОЕ СКОТОВОДСТВО	8
131	МЯСНАЯ ИНДУСТРИЯ	12
132	НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКАЯ ИНФОРМАЦИЯ СЕР. 1	12
133	НАУЧНЫЕ И ТЕХНИЧЕСКИЕ БИБЛИОТЕКИ	12
134	НАЦИОНАЛЬНЫЕ СТАНДАРТЫ	12
135	ОБЩЕСТВО И ЭКОНОМИКА	12

136	ПАТЕНТЫ И ЛИЦЕНЗИИ	12
137	ПИВО И НАПИТКИ	6
138	ПИТАНИЕ И ОБЩЕСТВО	12
139	ПИЩЕВАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ	12
140	ПИЩЕВЫЕ ИНГРЕДИЕНТЫ: СЫРЬЕ И ДОБАВКИ	2
141	ПРАВО И ЭКОНОМИКА	12
142	ПРИУСАДЕБНОЕ ХОЗЯЙСТВО	12
143	ПРОБЛЕМЫ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ	6
144	ПРОБЛЕМЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ УПРАВЛЕНИЯ	6
145	ПРОМЫШЛЕННОЕ И ГРАЖДАНСКОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО	12
146	ПТИЦЕВОДСТВО	8
147	ПЧЕЛОВОДСТВО	8
148	РАДИО	12
149	РАДИОМИР	12
150	РОССИЙСКАЯ ЭКОНОМИКА : ПРОГНОЗЫ И ТЕНДЕНЦИИ	12
151	РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ	12
152	САДОВОДСТВО И ВИНОГРАДАРСТВО	6
153	СЕРТИФИКАЦИЯ	4
154	СОВРЕМЕННАЯ ЕВРОПА	4
155	СТАНДАРТЫ И КАЧЕСТВО	12
156	СТРОИТЕЛЬНЫЕ МАТЕРИАЛЫ. ОБОРУДОВАНИЕ. ТЕХНОЛОГИИ ХХІ ВЕКА	12
157	ТАРА И УПАКОВКА	6
158	ТЕХНИКА МОЛОДЕЖИ	12
159	ТЕХНИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ	12
160	ФИНАНСЫ	12
161	ХЛЕБОПРОДУКТЫ	12
162	ХОЛОДИЛЬНАЯ ТЕХНИКА	12
163	ХРАНЕНИЕ И ПЕРЕРАБОТКА СЕЛЬХОЗСЫРЬЯ	12
164	ЧЕЛОВЕК И ТРУД	12
165	ШВЕЙНАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ	6
166	ЭКОНОМИКА И МАТЕМАТИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ	4
167	ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА РОССИИ	12
168	ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ И ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ	12
169	ЭКОНОМИСТ	12
170	ЭКОНОМИЧЕСКИЕ СТРАТЕГИИ	8
171	ЭНЕРГОСБЕРЕЖЕНИЕ И ВОДОПОДГОТОВКА	4

FINANȚE

ANALIZA COST-BENEFICIU A PROIECTELOR DE INVESTIȚII

TATIANA MANOLE, dr. hab., prof. univ., IEFS

În acest atricol autorul analizează importanța evaluării proiectelor de investiții, utilizând metoda analiza cost-beneficiu (ACB). Proiectele de investiții sunt alese din mai multe variante posibile, luând în calcul beneficiile sociale aduse de aceste proiecte.

Eficiența proiectelor se analizează atât după criteriul de termen de recuperare, cât și după alte criterii, de exemplu, valoarea actualizată netă (VAN). La aprobarea proiectelor spre implementare o mare importanță are analiza ex ante. Această evaluare ne dă posibilitatea să evidențiem beneficiile sociale pentru populație.

Key words: analiza cost-beneficiu, proiect de investiții, analiza ex ante, valoarea actualizată netă (VAN), analiză financiară, externalități, decizie, beneficii sociale, beneficii direct tangibile și beneficii indirect intangibile.

Analiza cost-beneficiu (ABC) reprezintă un instrument de mare utilitate pentru luarea deciziilor de alocare a resurselor pentru investițiile finanțate din fondurile publice.

În țările, care au aderat la Uniunea Europeană în ultima perioadă de aderare, ca Bulgaria, Republica Cehă, Estonia, Ungaria, Letonia, Polonia, România, Slovacia și Slovenia, renumite „țări beneficiare” conform unor Reglementări ale Uniunii Europene, sunt incluse în alocări de fonduri, care au ca obiective prioritare:

1. Promovarea dezvoltării și adoptării structurale a regiunilor, a căror dezvoltare economică este rămasă în urmă;
2. Sprijinirea conversiei economice și sociale a zonelor care se confruntă cu dificultăți structurale;
3. Sprijinirea adoptării și modificării politicilor și sistemelor de educație, pregătire și ocupare a forței de muncă.

În Uniunea Europeană există anumite reglementări, în conformitate cu care atât investițiile în infrastructură, cât și cele productive pot fi finanțate prin intermediul unui sau mai multor instrumente financiare ale Comunității: în special granturi fără garanții (Fonduri Structurale, Fondul de Coeziune, dar și ajutoarele rambursabile pentru IPSA); credite și alte instrumente financiare (Banca Europeană de Investiții, Fondul de Investiții).

Fondurile Structurale ale Uniunii Europene pot finanța o gamă largă de proiecte, atât din punct de vedere al sectorului implicat, cât și din cel al mărimii financiare a investiției.

Fondul de Coeziune și IPSA finanțează în exclusivitate proiecte în sectoarele transportului și mediului.

Fondurile Structurale și, în special, Fondul European pentru Dezvoltare Regională pot finanța și proiecta în sectoarele energetic, industrial și de servicii.

De menționat, că în Reglementările pentru Fonduri Structurale este definită mărimea financiară a proiectelor evaluate de Comisie, care nu trebuie să fie mai mică de 50 de milioane de Euro.

În Regulamentele pentru Fondul de Coeziune și pentru IPSA, este stabilit pragul financiar în mărime de 10 milioane de Euro pentru Fondul de Coeziune și 5 milioane de Euro – pentru IPSA [6, p. 10]. La fel, menționăm, că pentru toate proiectele de investiții, indiferent de mărimea lor financiară, este necesar de efectuat analiza cost-beneficiu (ACB), care ia în considerare efectele sociale directe și indirecte asupra cetățenilor, asupra ocupării forței de muncă etc.

După cum am relatat mai sus, investitorii din Fondurile Uniunii Europene indică câteva specificații referitoare la pragul financiar, și anume:

1. variabila economică cheie este costul total al investiției, adică valoarea economică de ansamblu a investiției de infrastructură sau alte domenii propuse;
2. dacă se presupune, că costurile investiției se vor răsfrânge asupra mai multor ani, atunci trebuie luată în calcul suma tuturor costurilor anuale;
3. în cazul când se iau în considerare doar costurile investiției, fără a include cheltuielile de exploatare, este indicat ca în calcularea costului total să fie incluse și cheltuielile excepționale, care apar în fazele de pornire: licențele, studiile preliminare, studiile de sistematizare sau alte studii tehnice, modificările prețurilor, alocarea capitalului de exploatare etc.;
4. uneori, interconexiunea dintre diferite proiecte mai mici este de așa natură încât este mai bine ca ele să fie considerate ca un proiect mai mare (de ex., cinci tronsoane ale aceleși autostrăzi, fiecare costând câte 6 milioane de Euro, pot fi considerate un proiect mai mare, de 30 milioane de Euro).

Este foarte important ca evaluarea proiectului de investiții să înceapă cu evaluarea ex ante. Evaluatorii sunt responsabili pentru evaluarea ex ante a proiectului de investiții. În acest caz, o mare importanță o dețin informațiile furnizate de autorul (autorii) proiectului.

De menționat, că, în general, pentru orice tip de investiții este recomandată întotdeauna o **analiză financiară**. În cazul dat, este important, în special, să se înțeleagă întinderea până la care capitalul investit în proiect poate fi, cel puțin parțial, compensat peste ani. Această compensare poate veni, de exemplu, prin intermediul vânzării serviciilor, dacă se intenționează, sau prin intermediul altor căi de finanțare netranzitorii, care pot genera intrări de bani suficiente pentru a acoperi cheltuielile pe întreaga perioadă de implementare a proiectului.

Cele mai multe proiecte de investiții se realizează în sectorul public. De aceea, banul public trebuie să fie cheltuit cu maximă eficiență.

În practica internațională, analiza eficienței cheltuielilor *publice se face prin utilizarea metodei analiză cost-beneficiu*.

Pentru un control mai riguros al cheltuirii banului public, este bine de elaborat proiecte de investiții (sub formă de programe), prin care s-ar putea de urmărit mai bine rezultatul, obținut în baza efortului depus.

Acest proces s-ar putea urmări cu ajutorul metodei de analiză cost-beneficiu – o metodă pe larg utilizată atât în sectorul public, cât și în sectorul privat.

La furnizarea unui serviciu public comunității, rezultatul ar fi **beneficiul** obținut. Pentru a obține rezultatele dorite, este bine ca serviciul public planificat să fie exprimat printr-un proiect. În toate cazurile elaborării unui serviciu public este necesar să fie mai multe variante de proiecte. Alegerea proiectului pentru implementare se va baza pe analiza cost-beneficiu, care va releva un cost minim și un beneficiu maxim.

Deoarece cheltuielile publice, cu prioritate, au un caracter social, este important să fie analizată eficiența cheltuirii banilor publici în acest domeniu: educație, sănătate, asistență socială, cultură etc.

În literatura de specialitate, în scopul evaluării eficienței cheltuielilor publice este utilizată cu preponderență metoda analizei cost-beneficiu. Avantajele acestei metode constau în faptul, că aceasta poate fi analizată nu numai la nivel teoretic-conceptual, dar și la nivel practic-aplicativ.

Orice proiect de investiții, fie în sectorul public, fie în sectorul privat, necesită o analiză minuțioasă a costurilor viitoare.

Totodată, orice proiect are un termen de recuperare, care ar însemna o însumare a fluxurilor financiare pe perioada de recuperare. Acest criteriu, de asemenea, trebuie de luat în considerare atunci când un proiect se selectează anume după acest criteriu din mai multe proiecte-variante.

Un proiect investițional din sectorul privat are ca beneficiu acoperirea cheltuielilor, investite inițial în acest proiect, și obținerea profitului.

Un alt beneficiu ar fi cel obținut în rezultatul implementării unui proiect în sectorul public. **În sectorul public se acordă atenție, în primul rând, beneficiului social.**

Să analizăm acest beneficiu social la nivel teoretic.

Să presupunem, că există estimări ale valorilor bănești ale beneficiilor sociale: B_1, B_2, \dots, B_n . Ele pot fi experimentate în fiecare n ani, pe durata de viață a proiectului. Este important ca aceste sume să fie actualizate. Deci, putem utiliza un criteriu de selectare a proiectului după **valoarea actualizată netă (VAN)**.

În continuare, vom calcula mai întâi valoarea prezentă (**VP**) a beneficiilor (câștigurilor) sociale. Valoarea prezentă a câștigurilor sociale poate fi calculată prin relația:

$$VP = \frac{B_1}{(1+r)} + \frac{B_2}{(1+r)^2} + \frac{B_3}{(1+r)^3} + \dots + \frac{B_n}{(1+r)^n}, \quad (1)$$

unde: VP – valoarea prezentă a proiectului;

B_1, B_2, \dots, B_n – beneficii sociale pe perioade;

r – rata de actualizare.

În formula dată sunt analizate cash-flow-urile actualizate ale investiției. Încasările și costurile apar la diferite perioade. Mai întâi, vor apare costurile și apoi, peste o anumită perioadă, vor apare încasările ca fluxuri de cash-flow-uri. Costurile proiectelor sunt costuri de capital (investiții) și sunt incluse într-un proiect nou în perioada prezentă (I_0). Pe parcursul realizării proiectului, vor fi efectuate costuri curente ($C_1, C_2, C_3, \dots, C_n$).

În procesul realizării proiectului, investițiile de capital avansate, în acest proiect, vor genera **fluxuri de beneficii nete anuale (B-C)**. Ele trebuie actualizate pentru a evalua valoarea prezentă netă (VPN) a proiectului sau valoarea actualizată netă (**VAN**), care reprezintă diferența dintre suma actualizată a fluxurilor câștigurilor și costurile inițiale ale proiectului.

VAN se calculează conform formulei:

$$VAN = -I_0 + \frac{(B-C)_1}{(1+r)^1} + \frac{(B-C)_2}{(1+r)^2} + \frac{(B-C)_3}{(1+r)^3} + \dots + \frac{(B-C)_n}{(1+r)^n}, \quad (2)$$

unde: VAN – valoarea actualizată netă (sau valoarea prezentă netă) a proiectului;

I_0 – capitalul inițial investit (în formulă este utilizat cu semnul minus, deoarece exprimă o ieșire de capital);

$B-C$ – câștigurile obținute în fiecare din cei n ani ai proiectului;

În știința financiară, pentru calcularea VAN se poate utiliza următoarea formulă mai restrânsă:

$$VAN = -I_0 + \sum_{i=1}^n \frac{(B-C)_i}{(1+r)^i} \quad (3)$$

De menționat, că există deosebiri și asemănări în modalitatea de utilizare a ACB în sectorul public și în sectorul privat. Mai jos, în tabelul 1, vom încerca să ilustrăm cele elucidate.

Tabelul 1. Modalitatea de utilizare a ACB în sectorul public și în sectorul privat

Probleme	Sectorul public	Sectorul privat
1. Deosebirile, care există între aplicarea ACB în sectorul public și în sectorul privat	- Evaluarea proiectelor de investiții se face pe perioade lungi; - Este necesară actualizarea valorii nete.	- La fel; - La fel.
2. Ce este specific pe sectoare în utilizarea metodei ACB?	- Variația costurilor (C) și variația beneficiilor (B) se calculează conform formulei: $VPA = -I_0 + \sum_{i=1}^n \frac{(B-C)_i}{(1+r)^i};$ - Variațiile corespunzătoare apar în sectorul public; - Variația corespunzătoare a ratei de actualizare r apare în sectorul public.	- Se utilizează aceeași formulă: $VPA = -I_0 + \sum_{i=1}^n \frac{(B-C)_i}{(1+r)^i};$ - Variațiile corespunzătoare apar în sectorul privat; - Variația corespunzătoare a ratei de actualizare r apare în sectorul privat.
3. Obiectivele urmărite	Obiectivul, urmărit în sectorul public, este maximizarea bunăstării sociale .	Obiectivul, urmărit în sectorul privat, este maximizarea profitului .
4. Estimarea veniturilor și costurilor	- Prețurile de piață nu sunt întotdeauna bune pentru estimarea costurilor și beneficiilor în sectorul public, deoarece pentru un serviciu public pot fi transferate subvenții din buget pentru anumite categorii de cetățeni; - Factorul de actualizare depinde și de alți factori decât rata dobânzii. Avem în vedere tendința administrației publice de a îmbunătăți calitatea serviciului public.	- Beneficiile (veniturile) și costurile se vor estima la prețurile de piață; - În sectorul privat, factorul de actualizare este în funcție de rata dobânzii.

Sursa: Elaborată de autor în baza sursei [1].

Astfel, în sectorul public, un serviciu public oferit populației va urmări să îmbunătățească bunăstarea economică și socială a consumatorului privind utilizarea serviciului public.

De exemplu, economiștii români [7, p. 174], în baza cercetărilor efectuate și, în deosebi, a cercetărilor economistului francez R. A. Musgrave, afirmă, că proiectele de investiții pot aduce beneficii direct tangibile și beneficii indirect intangibile (*tangibil – care are un aspect concret, care se poate percepe prin atingere (fr. tangible), intangibil – care nu poate fi atins (fr. intangible)*).

Astfel, un **proiect de investiții în irigație**, menționează R. A. Musgrave, va aduce beneficii directe tangibile prin creșterea activității firmei pe piață (va crește volumul producție și venitul din vânzări).

Pe de altă parte, beneficiile indirecte intangibile se vor realiza prin reducerea eroziunii solului în apropierea dealurilor.

Un alt exemplu poate fi un **proiect de investiții în sănătate**. Acest proiect aduce beneficii directe

tangibile prin reducerea costurilor la examinarea medicală a bolnavilor, pe de altă parte, prin faptul, că bolnavul se însănătoșește și intră în activitatea de muncă, respectiv, se bucură de viață, totodată se va îmbunătăți mediul de sănătate al celor care-l înconjoară – toate aceste beneficii pot fi considerate ca beneficii indirecte intangibile.

Un **proiect de investiții în învățământ** va aduce beneficii directe tangibile prin faptul, că persoana instruită își va crește veniturile în viitor, se va implica în cercetări, se va simți mai fericită, că poate să se realizeze într-un anumit domeniu și să obțină rezultate îmbucurătoare, se va simți fericită și plină de viață.

Pe de altă parte, beneficiile indirecte intangibile ar fi că persoana bine instruită va deține o bancă largă de informație, va putea lua decizii de importanță socială corecte (participarea la un referendum de importanță pentru țară, în perioada electorală etc.).

De menționat, că beneficiile directe tangibile sunt strâns legate cu cele indirecte intangibile, aceste din urmă afectând un număr mai mare de beneficiari.

Cercetările, efectuate de către economiști, conduc la concluzia, că costurile și beneficiile, în temei, a proiectelor de investiții în servicii publice pot fi clasificate ca directe tangibile și indirecte intangibile.

În continuare, vom încerca să ilustrăm această clasificare în tabelul 2.

Tabelul 2. Proiecte de investiții cu destinații publice

1. Proiectul de investiții pentru construcția unei șosele		
Caracteristici	Beneficii	Costuri
<i>Reale</i>		
<i>Directe</i> Tangibile	Economisirea costurilor cu combustibil pentru șoferi	Creșterea deprecierii vehiculului
<i>Indirecte</i> Intangibile	Economisirea timpului	Creșterea accidentelor
<i>Pecuniare</i>		
Tangibile		
Intangibile	Câștigurile proprietarilor de garaje, situate pe noua șosea	- Pierderile proprietarilor de garaje, situate pe vechea șosea; - Scăderea producției firmei, a costurilor pieselor.
2. Proiect de investiții pentru îngrijirea medicală		
Caracteristici	Beneficii	Costuri
<i>Reale</i>		
<i>Directe</i> Tangibile	Economisirea costurilor tratamentelor viitoare	Costuri medicale curente
<i>Indirecte</i> Intangibile	Economisirea timpului; Îmbunătățirea calității timpului liber.	Costul timpului pentru pacient
<i>Pecuniare</i>	Câștigurile producătorilor pentru îmbunătățirea stării de sănătate a lucrătorilor (număr mai redus de foi de boală etc.)	Scăderea câștigurilor producătorilor medicamentelor necesare pentru ameliorarea diagnosticării bolnavilor.

Sursa: Elaborat de autor în baza sursei [1].

Astfel, concluzionăm, că ACB se referă, în principal, la costurile și beneficiile sociale decât la cele private.

De aceea, este important de luat în considerație externalitățile în procesul utilizării ACB.

Externalitățile sunt situațiile, în care prețurile pieței nu reflectă unele dintre costurile sau beneficiile asociate producției sau consumului. Costurile sau beneficiile ce nu sunt încorporate în prețurile pieței posedă un caracter extern, întrucât nu sunt asociate vânzătorului sau cumpărătorului, ci unei părți terțe.

Prin urmare, în analiza costurilor și beneficiilor unui proiect investițional, este necesar de a lua în calcul efectul extern, care poate fi considerat pozitiv când afectează mai puțin bunăstarea altuia; dacă, însă, o afectează negativ, acest cost al externalității trebuie să fie inclus în preț și, astfel, suportat de cel care afectează negativ bunăstarea.

De exemplu, proiectul unui nou aeroport, după cum menționează economiștii¹ [7, p. 173], trebuie să

¹ Citat după „Finanțe publice, coordonator I. Văcăre, București, ediția 2007, p. 173.

ia direct în calculul proiectului costul zgomotului avionului.

Prin urmare, este necesar de a face distincții între beneficii și costuri directe (tangibile) și indirecte (intangibile); la fel, de a delimita beneficiile și costurile reale (cuantificate fizic) și pecuniare (cuantificate în monedă).

În referire la costuri și beneficii ca simpli indivizi, se subînțeleg doar **propriile costuri și beneficii**. În mod similar, în evaluarea diferitor alternative de investiții, firmele au tendința să ia în considerare numai propriile costuri (cheltuieli) și beneficii (venituri), care decurg din acestea. În analiza cost-beneficiu, se încearcă a ține cont de **toate costurile și beneficiile societății, considerate ca un întreg**. Din acest motiv, unii se referă la **ACB ca la o analiză cost-beneficiu socială**. Există mai multe tipuri de analiză cost-beneficiu: **ABC ex ante, ABC ex post și in medias res**. În tabelul 1, mai jos, prezentăm valoarea diferitor tipuri de ACB.

Tabelul 3. Valoarea diferitelor clase de ACB

Valoare ACB pentru	Ex ante	In medias res	Ex post	Comparații Ex ante/ Ex post sau Ex ante/ In medias res
Decizia de alocare a resurselor pentru proiect	Dacă analiza este exactă, ea ajută la selectarea celui mai bun proiect sau conduce la decizia de continuare sau de renunțare la proiect.	În cazul în care resursele deja alocate sunt mici, resursele disponibile ar putea fi redirecționate. Dacă nu, se recomandă continuarea.	Prea târziu, proiectul este finalizat.	La fel ca în analizele <i>in medias res</i> sau <i>ex post</i> .
Aflarea valorii actuale a unui anumit proiect	Slabă estimare – mare incertitudine a beneficiilor și costurilor viitoare.	Mai bună estimare – se reduce incertitudinea.	Excelentă, deși pot exista unele erori.	La fel ca în analizele <i>in medias res</i> sau <i>ex post</i> .
Contribuția la aflarea valorii actuale a unor proiecte similare.	Puțin probabil să aibă o contribuție semnificativă.	Bună. Cu cât se efectuează mai târziu, cu atât contribuția ei crește. Necesită ajustări pentru proiecte diferite.	Foarte utilă, deși pot apărea erori și necesită ajustări pentru proiecte diferite.	La fel ca în analizele <i>in medias res</i> sau <i>ex post</i> .
Cercetarea omisiunilor, erorilor de estimare, de măsurare și de evaluare în ACB.	Nu	Nu	Nu	Da, furnizează informații despre erorile și despre acuratețea ACB pentru proiecte similare.

Sursa: [1, p. 5].

Concluzii. ACB trebuie să ia în considerare variantele rezonabile și să le aleagă pe cele cu cel mai mic cost, pe cele mai eficiente din punct de vedere al costurilor și mai puțin împovărătoare sau să ofere explicații în cazul în care astfel de variante nu au fost selecționate.

Aproape toate țările occidentale, dezvoltate industrial au reglementări de programe sau de domenii specifice. Astfel, de exemplu, în **construcția barajelor** (actual și pentru Republica Moldova, și România), înaintea începerii oricărei lucrări de construcție, proiectele trebuie să fie evaluate minuțios din punct de vedere **tehnologic** și să fie viabile din punct de vedere economic. **Viabilitatea economică a proiectului se determină cu ajutorul analizei cost-beneficiu**.

Prin acest studiu, am relevat, că ACB se ocupă de modul în care trebuie luate deciziile de alocare a resurselor. În practică, însă, ACB este distorsionată adesea de intervențiile politicianilor și ale funcționarilor. Funcționarii guvernamentali au tendința de a vedea costurile și beneficiile în mod diferit, în funcție de poziția și instituția lor.

Poziția unui funcționar are o puternică influență asupra convingerile acestuia despre ce este sau ce

**Noțiunea de externalitate a fost introdusă în teoria economică la începutul sec. al XX-lea de către A. Marshall. Externalitățile constituie o ilustrare excelentă a faptului, că, din perspectiva alegerilor privind modul de alocare a resurselor, agenții economici sunt interdependenți.*

ar trebui să fie ACB. Deși la nivel guvernamental ar putea fi luate alte decizii, știința financiară recomandă considerarea criteriului VAN ca unul din principiile ACB la alegerea alternativei de investire eficientă a resurselor bănești.

Bibliografie:

1. Anthony E. Boardman; David H. Greenberg; Aidan R. Vining; David L. Weimer. Analiza cost-beneficiu: concepte și practică. Editura ARC, 2004, ediția a doua, traducere din l. engleză.
2. Botnari N. Finanțele întreprinderii. Editura „Tipografia centrală”, 2006.
3. Ковалев В. В. Ведение в финансовый менеджмент. Москва: издательство „Финансы статистика”, 2000.
4. Финансы: учеб. 2- изд. под ред. В В Ковалева. Москва: изд-во Проспект, 2007.
5. Paul Halpern, J. Fred Weston, Eugene F. Brigham. Finanțele manageriale. Model canadian, 1994. Editura Economică, 1998, traducere din l. engleză.
6. Ghid pentru analiza cost-beneficii a proiectelor de investiții. Fondul European de Dezvoltare Regională, Fondul de Coeziune și IPSA, p. 10.
7. Finanțe publice. Coordonator I. Văcăre. București: ediția 2007, p. 174.

«ЗА» И «ПРОТИВ» ВВЕДЕНИЯ С 2012 ГОДА НАЛОГОВ НА ОБОРОТ И ДОХОД

МИХАИЛ ПОЙСИК, д.э.н., ИЕФС

Recenzent: GALINA SAVELIEVA, dr., IEFS

This paper examines the positive and negative aspects of imposition in 2012 of corporate income tax rate of 12% and corporate tax of 4% on turnover for small enterprises.

Ключевые слова: Оффшорными зонами – в самом общем виде под оффшорными зонами понимаются страны и/или территории, осуществляющие регистрацию компаний, на деятельность которых распространяется льготный режим налогообложения.

Как известно, 12 мая премьер-министр и министр финансов обнародовали решение правительства о введении с 2012 года налога на доход с юридических лиц в размере 12% и для малых предприятий с годовым оборотом до 600 тыс. леев налога на оборот – 4%.

Прежде всего, что это за малые предприятия? Фактически, это микро предприятия, так как даже при максимальном месячном обороте в 50 тыс. леев в них реально могут быть задействовано до 5 работников. Еще более яркая картина получается, когда мы из общей группы этих 42 тыс. предприятий выделим те, у которых годовой оборот менее 300 тыс. леев. А их абсолютное большинство: по последним данным 37,7 тыс. с суммарным объемом продаж около 2 млрд. леев. При этом прибыль из них задекларировали только 8,2 тыс. или 22% на общую сумму 248 млн. леев.

По сути, их в основной массе представляет семейный бизнес, с трудом сводящий концы с концами. Именно те люди, которые отчаялись найти достойную работу, для которых неприемлемо стоять в очередях за пособием или прятаться в подворотне с ножом, чтобы кого-то ограбить или что-то украсть. И только за это мы должны быть им благодарны.

Данная группа предприятий и до сих пор работала в неадекватных условиях. Минфин отказывается регистрировать их, как плательщиков НДС. Поэтому они вынуждены включать НДС, выплаченный за сырье, материалы, комплектующие и услуги, необходимые для производства собственного товара, в затраты. И если произведенная продукция или услуги реализуются физическим лицам, то проблем как бы и нет.

Но из мировой практики маховиком, раскручивающим экономику, являются именно малые предприятия, работающие на крупные. И для них каждая страна стремится создать максимально тепличные условия. В нашей же действительности продажа продукции и услуг без НДС предопределяет их удорожание как раз на сумму включенного НДС в затраты. Что, естественно, существенно снижает конкурентоспособность и нежелание крупного бизнеса работать с малым.

Теперь о вводимой «новаторской» инициативе правительства. И первое, что следовало бы проанализировать, так это степень равнозначности налоговой нагрузки на данные два типа ведения бизнеса. Поэтому составим простенькое равенство, заложив условие, что они выплачивают одинаковую сумму налога и обозначив через С – себестоимость, а через П – прибыль:

$$4\%/100 \times (C + П) = 12\%/100 \times П$$

Проведем простейшие преобразования, получим:

$$C = 2П$$

Это означает, что при рентабельности в 50% оба данных типа экономических агентов будут выплачивать одинаковую сумму налога. Например, при себестоимости 100 леев и прибыли 50 леев каждый выплатит по 6 леев налога. Но рентабельность в 50% для Молдовы что-то из области высшего пилотажа. Сегодня в бизнесе разумно достаточной является рентабельность к себестоимости и в 10%, что обеспечивает рентабельность вложенного капитала в пределах 20-22%.

А при рентабельности в 10% микро предприятие обязано будет отдать со 110 леев продукции 4,4 лея налога, тогда как остальной бизнес лишь 1,2 лея. Но это теоретически. На практике уже много лет более половины молдавских предприятий показывают в своих отчетах либо убытки, либо zero. Вот и получается, что основная масса экономических агентов, как ничего не платила в бюджет из полученного дохода, так и не будет платить дальше. А вот микро предприятия закрутят в «бараний рог».

В принципе, налог на доход для малых предприятий применяется и в других странах, например, в России. Там установлена ставка в 6%, что при 18% НДС, казалось бы, эквивалентно нашим 4%. Но малым предприятиям предоставлен также и другой выбор: 15% из прибыли. Остальные выплачивают 20.

И это логично. Одно дело, когда ты оказываешь услуги, основную затратную часть которых составляет оплата труда, и совсем другое, когда изготавливается продукция из сырья, материалов и комплектующих изделий. Поэтому предприниматели для первого случая выбирают налог на оборот, а для второго – налог на прибыль. Как в прочем и для случая, когда прибыль незначительная или же по результатам деятельности получены убытки.

Что же касается «за» и «против» введения 12% ставки, то все затрагиваемые факторы не столь очевидны. Казалось бы, время до ее введения еще есть, но сигнал бизнесу уже подан. И он незамедлительно начал принимать превентивные меры, не дожидаясь 1 января.

Все, что можно было бы отнести к «за» укладывается, по сути, в единственный плюс. Он лежит на поверхности – это, достаточно, существенная прибавка в местные бюджеты. Но, к сожалению, кажущаяся простота решения в жизни оборачивается, как правило, целым рядом проблем. Попробуем их проанализировать.

Если исходить из динамики роста суммарных объемов прибыли предприятий, то просматривается интересная закономерность. 12 лет назад налог на прибыль был 32%. Для бизнеса это была обременительная ставка, поэтому в стране доходы всячески утаивались. Например, в 1999 году в целом по бизнесу были зафиксированы убытки в размере 1,9 млрд. леев. По официальной статистике убыточно было предпринимательство и в 2000-2001 годах. И только в 2002 году была официально получена прибыль и всего 138 млн. леев. Прежняя власть, наряду с другими мерами и реформами, уже тогда начала поэтапно снижать ставку данного налога. И бизнес стал постепенно выходить из тени, высокими темпами наращивая свою доходность «по белому». В 2007 году, когда налог на прибыль снизился до 15%, предприятия задекларировали 10,8 млрд. леев!

27 апреля 2007 года законом РМ №111 принимается беспрецедентное решение об установлении с 2008 года нулевой ставки налога. И предприниматели сразу же декларируют 15,5 млрд. леев. Но даже тогда из 42,1 тыс. предприятий прибыль показали только 19,1 тыс. или 45%. И надо быть чрезмерно наивным, чтобы поверить, что остальные сработали с убытками. Ибо массовое ведение бизнеса с убытками противоречит базовой логике предпринимательства.

Понятно, что в 2009 году Молдову накрыл не только финансово-экономический кризис, страна вступила в разрушающую стадию перманентной политической нестабильности. В том году прибыли уже задекларировали лишь на 3,9 млрд. леев. Пока не опубликованы итоги 2010 года, но надо полагать, что от уровня 2008 года по деловой активности мы по-прежнему отстаем в разы. Это наглядно демонстрируют данные платежного баланса РМ. Прямые инвестиции во внутреннюю экономику в 2008 году достигли 712,8 млн. долларов, в 2009 – 127,8 млн. и в 2010 – 198,9 млн. долларов.

Крылатая фраза: «Невидимая рука Адама Смита указывает, куда течь деньгам». А коль поток денег в нашу экономику изрядно усох, значит налицо симптомы серьезной болезни. А тут еще и инициатива пустить дополнительную кровь. Ответ бизнеса на данное нововведение предсказать не сложно: форсированный откат в тень.

Если бы все сводилось только к этим 12%. Но дело в том, что прибыль, наряду с заработной платой, является составным элементом валовой добавленной стоимости, на которую, фактически, и начисляется налог на добавленную стоимость НДС. Таким образом, задекларированная прибыль

теперь будет облагаться не только 20% НДС, но и 12% на доход. А это уже серьезное искушение, учитывая, что бизнес обычно закладывает на потери, связанные с сокрытием доходов, примерно 10-15%: на взятки, обналичивание и т.д. Вот и выходит, что страна не только не получит существенных поступлений от введения налога на доход, но и в значительной мере потеряет поступления от НДС и не только.

Возникнут также существенные проблемы и у бухгалтеров. Сегодня в процессе составления балансов при любых сомнениях, связанных с возможностью отнесения расходов на затраты, бухгалтера их возмещение относят за счет прибыли. С 2012 года такая возможность исчезнет, и мы вернемся к практике, когда налоговый инспектор трактует любые возможные двойные толкования, как попытку сокрытия доходов. Эта сумма должна изыматься в бюджет, на нее начисляются штраф, пени... Разумеется, подобные процедуры в обычной жизни заканчиваются банальной взяткой.

Но лично я во введении 12% ставки налога на доход усматриваю, куда большую потерю. Осуществленные в прошедшем десятилетии реформы и нулевая ставка на доход, фактически, превратили нашу страну в оффшор. Убежден, что именно оффшорная составляющая, наряду с недавней политической стабильностью предопределили раскручивание молдавской экономики.

В Молдове, и это признано, упрощенная процедура регистрации обществ с ограниченной ответственностью SRL. Для этого требуется мизерный уставный капитал. В стране создана современная инфраструктура обслуживания компаний, дистанционное управление счетами, можно сразу в нескольких банках, сняты ограничения по выводу ввезенных ранее денег за границу, практически, отсутствуют валютные ограничения. Нулевая ставка на доход, НДС оплачивается только при операциях внутри страны. За последние годы выросло значительное количество сертифицированных бухгалтеров, аудиторов, менеджеров, юристов со свободным владением иностранными языками и все за умеренную оплату.

Можно было бы и дальше приводить атрибуты, характерные для общепризнанных мировых оффшоров. Но наша страна еще и расположена чрезвычайно удачно между Востоком и Западом, и она единственная с такими параметрами в регионе.

Выводы:

- 1) Казалось бы, и дальше развивать с таким трудом сотканную паутину для мирового капитала? Однако стране предлагается отказаться от оффшорных преимуществ, что неминуемо скажется потенциальных возможностях развития Молдовы.
- 2) Если и вводить налог на оборот, то для малых предприятий необходимо сохранить альтернативу в форме налога на доход

Библиография:

1. М.Шикирлийская. О едином налоге без подробностей. Логос-Пресс, №19, 20.05.2011
2. Obiectivele politicii fiscale și vamale pe termenul mediu 2012-2014.
http://www.mf.gov.md/common/news/29.11.2010_1/obiectivele_politicii_fiscale-vamale_2012-2014.doc

POLITICILE BUGETARE – INSTRUMENTE DE DECIZIE ALE STATULUI ÎN FINANȚELE PUBLICE

RODICA PERCIUN, dr., IEFS

Recenzent: NATALIA VINOGRADOVA, dr., IEFS

Expresia alegerilor bugetare realizate de un centru de decizie publică, care vizează finalitățile exclusiv economice și sociale reprezintă politica bugetară, care este complementară politicii fiscale. Cele două politici reprezintă ansamblul de instrumente la dispoziția statului, prin care acesta implementează obiectivele de intervenție în mediul economic și social.

Cuvinte cheie: relansare, creștere echilibrată, modelul IS-LM, stagflație, bugetare pe programe

Politicile bugetare acționează asupra economiei prin variațiile pe care le induc asupra diverselor tipuri de cheltuieli și venituri publice. În cadrul politicilor anticiclice, economiștii keynesiști consideră că politica bugetară exercită o influență directă mult mai eficientă decât politicile monetare, pe care prefera să le considere necesare numai pentru completarea politicii bugetare.

Politica bugetară la nivel macroeconomic se referă la utilizarea instrumentelor bugetare ca un întreg, în vederea influențării variabilelor macroeconomice, cum sunt balanța de plăți, inflația sau nivelul general al dezvoltării economice, exprimat sintetic prin indicatorul PIB/locuitor.

Teoria financiară delimitează în prezent 4 tipuri de politici bugetare:

- 1) Politica bugetară a relansării.
- 2) Politica bugetară a creșterii echilibrate.
- 3) Politica bugetară a ofertei.
- 4) Politica bugetară a stagflației.

1. Politica bugetară a relansării. Relansarea prin politici bugetare presupune fie creșterea cheltuielilor publice, fie diminuarea fiscalității. Acest gen de relansare este însoțit de efectul de evicțiune financiară. Efectul apare în măsura în care relansarea este însoțită de creșterea ratei dobânzii. Ambele componente ale politicii bugetare au ca efect creșterea venitului agenților economici. Această creștere duce la mărirea cererii de bani, care, în condițiile unei oferte de bani constante, generează o creștere a ratei dobânzii. Investițiile suferă un impact negativ care conduce la diminuarea venitului social. Astfel, fenomenul evicțiunii financiare temporizează efectul de creștere indus prin politica bugetară. Dacă evicțiunea este suficient de puternică, poate anula efectul de creștere sau determină chiar un recul economic.

2. Politica bugetară a creșterii echilibrate. În concepția neoclasică, politica bugetară echilibrată corespunde cerințelor de funcționare echilibrată a economiei naționale, realizarea echilibrului finanțelor publice constituind criteriul bunei gestiuni economice. Respectiv, dacă veniturile și cheltuielile previzionate coincid, bugetul va fi echilibrat. Bugetele deficitare implica injectarea în fluxurile economice a unei cantități superioare celei obținute de pe urma reținerii impozitelor; de aceea au un efect expansiv. Bugetele excedentare, din contra, în reținerea de fonduri, au un efect restrictiv sau contractiv și ar putea fi utilizate ca mijloace de politica economică, dacă cererea agregată ar fi atât de mare încât producția potențială ar fi depășită de următoarea apariție a efectelor inflaționiste.

Economiștii clasici considerau ca bugetele statului ar trebui să fie întotdeauna echilibrate, ca existența unor deficite sau excedente era o mostră a unei administrări ineficiente sau de un intervenționism distorsionator al piețelor. Propunerea keynesiană a fost că bugetul trebuia să fie ciclic echilibrat, să fie deficitar în fazele economice de recesiune ce cer o intervenție stimulative, finanțând deficitul prin intermediul datoriei publice ce ar fi amortizată cu excedentul altor ani. Cu toate acestea, aplicarea politicii keynesiene de către guvernele occidentale după al doilea război mondial s-a tradus în realitate într-un deficit public susținut an după an. Chiar dacă în anii de expansiune economică deficitul diminuează ca procent PIB-ul, nu renunța niciodată să fie negativ [1].

Echilibrul anual al bugetului presupune egalitatea dintre nivelul încasării veniturilor obligatorii ale statului (R) și nivelul cheltuielilor totale (C).

Putem avea una din următoarele situații:

- 1) $R = C$, pentru echilibru bugetar anual;
- 2) $R < C$, pentru deficit bugetar anual;
- 3) $R > C$, pentru excedent bugetar anual [2].

Totodată, politica bugetară a creșterii echilibrate poate fi analizată și prin prisma condițiilor apărute în anii 50-70 ai sec XX, care reclamau simultan evitarea încetirii creșterii (generatoare de șomaj) și evitarea "ambalării" conjuncturale, generatoare de inflație. Asta a dus la *modularea politicii bugetare și combinarea cu politica monetară*. Ce presupune modularea politicii bugetare? În primul rând, modularea politicii bugetare este o adaptare a principiilor keynesiene, astfel: *când rata șomajului crește prea mult, guvernul trebuie să intervină prin aplicarea acțiunii de relansare*, pe baza aceluiași instrumente ca în cazul recesiunii grave, dar cu o intensitate mai mică, datorită înscrierii economiei pe traiectoria creșterii echilibrate, și invers.

Limitele acestei politici sunt:

a) în condițiile modulării frecvente a variabilelor bugetare, înclinația spre consum a subiecților economici nu mai este constantă (așa cum a presupus, prin ipoteză, Keynes); aceștia anticipează incitația bugetară inversă ce va urma, reacționând în alt sens decât cel vizat.

b) în absența normelor, modularea variabilelor bugetare se realizează empiric, fără eficiență.

c) Soldul bugetar depinde efectiv de diferențele dintre exporturi și importuri și cele dintre investiție și economisire.

În concluzie, modularea politicilor bugetare este un mod de acțiune imperfect asupra conjuncturii. Fără a pune în discuție fundamentele politicii bugetare, eficiența acesteia devine pasibilă, prin combinarea cu politica monetară. Modelul IS-LM este acel model care studiază interacțiunea dintre piața bunurilor și piața monetară, precum și modalitatea de determinare a ratelor dobânzii și rolul lor în ciclul de afaceri, ținând cont de efectele pe care politica monetară le are asupra venitului național. Acest model menține

nivelul prețurilor constant, considerând ca acesta nu reacționează la modificările cererii agregate. Modelul determina atât nivelul PIB-ului cât și al ratei dobânzii cărora le corespund un echilibru pe piața bunurilor și piața monetară.

Acest model continuă să fie folosit și astăzi, aproape după 70 de ani de la crearea sa, deoarece oferă o analiză simplă și corespunzătoare a efectelor politicilor monetare și fiscale asupra cererii agregate și ratei dobânzii.

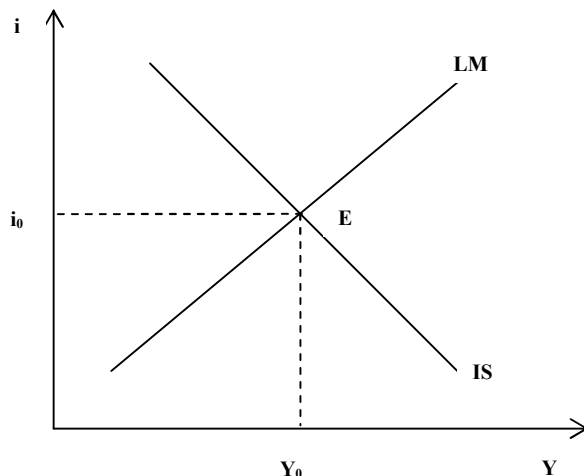
Termenii IS și LM sunt reprezentările prescurtate a relației dintre investiții și economii pe de o parte (IS - Investment=Saving) și respectiv cererea și oferta de bani pe de altă parte (LM - Money Demand=Money Supply). Noi ne vom referi la situația, când curbele IS și LM restrâng condițiile necesare pentru ca cele două piețe să se afle într-un echilibru individual. Pentru a avea însă un echilibru simultan între cele două piețe, rata dobânzii și nivelul venitului sunt determinate de intersecția celor două curbe.

Nivelul de echilibru al venitului depinde de două variabile exogene: (1) *cheltuielile autonome* (A), acestea incluzând atât consumul cât și investițiile autonome (C_a și I_a), cât și parametrii fiscali (G , T) și (2) *stocul real de bani* (M/P). Echilibrul venitului este cu atât mai ridicat cu cât sunt mai ridicate cheltuielile autonome (A) și stocul real de bani din economie (M/P). Cu alte cuvinte, echilibrul pe cele două piețe este marcat în punctul E . Deplasarea acestui punct poate fi urmare a acțiunii statului în două feluri:

1) menținând neschimbate condițiile de echilibru pe piața monetară (curba LM), *politica bugetară perturbă piața bunurilor, deplasând curba IS*;

2) schimbarea condițiilor de echilibru monetar prin cantitatea de monedă și nivelul dobânzilor, asociate unui anumit nivel al PIB, deplasând curba LM.

Politica bugetar-fiscală influențează asupra curbei IS prin utilizarea instrumentelor sale (G, T). Dacă cresc cheltuielile bugetare G și se reduc taxele și impozitele T , atunci IS se deplasează în sus, ca urmare crește rata dobânzii și venitul, și invers.



Politica monetar – creditară influențează asupra curbei LM, creșterea masei monetare duce la deplasarea curbei LM în jos în dreapta, iar micșorarea masei monetare duce la deplasarea curbei LM în sus. *Exemplu: Dacă statul a majorat cheltuielile guvernamentale, atunci curba IS se deplasează în sus, venitul a crescut peste nivelul său potențial, ca urmare se observă o influență de factori de producție, iar din această cauză la acești factori prețurile au crescut. Dacă prețurile cresc, oferta de bani reală M/P se reduce, în consecință curba LM se deplasează în sus, iar economia revine la nivelul venitului potențial și rata dobânzii a crescut într-o măsură mai mare.*

Unele critici aduse de școala monetaristă (Școala de la Chicago), în special M. Friedman, susțin că numai politica monetară are efecte asupra conjuncturii, iar eficacitatea politicii bugetare este aparență, întrucât deficitul bugetar este finanțat prin creație monetară. Chiar dacă s-ar accepta că politica bugetară este un auxiliar al politicii monetare, se afirmă că aceasta este mai eficace în raport cu alte mijloace de intervenție [3].

3. Politica bugetară a stagflației (neinflationistă). Există politici bugetare tradiționale și sectoriale. Tipurile de politici tradiționale sunt politici bugetare selective și finanțarea non monetară a deficitului. Politicile bugetare tradiționale aplicate până în anii '70 devin ineficiente, de aceea apare necesitatea adaptării politicilor bugetare tradiționale la condițiile de stagflație, încercându-se relansarea economică prin deficitul bugetar și prin politicile sectoriale.

Se pune problema alegerii între o politică bugetară bazată pe subvenții pentru investiții productive

și bazată pe aplicarea deducerilor fiscale pentru investiții.

Experiența a demonstrat că încercările relansării bugetare neinflaționiste nu au fost convingătoare, restricțiile bugetare parțiale nu și-au dovedit eficacitatea, chiar au fost mai eficiente în domeniul ocupării forței de muncă.

În cazul politicilor de luptă contra inflației fără accentuarea șomajului restricțiile bugetare însoțesc măsurile de luptă contra inflației: reducerea sau stabilizarea deficitului; diminuarea dimensiunii deficitului [4].

Atât șomajul, cât și inflația, au și caracteristică structurală; astfel, rata șomajului structural este evidentă atunci când acțiunea de relansare contribuie la relansarea inflației, fără a reduce șomajul, iar rata inflației structurale se relevă atunci când prin reducerea activității economice inflația persistă.

Șomajul și inflația trebuie combătute simultan prin instrumente adecvate: creșterea și orientarea economisirii spre investiții productive, ca o componentă a politicii bugetare stagflaționiste; modularea accesului la energie: în mod restrictiv, prin folosirea prețurilor și a fiscalității, urmărindu-se incitarea investițiilor pentru utilizarea rațională a energiei; în mod stimulat, sub forma primelor acordate economisirii energiei; accelerarea mutațiilor industriale, prin reducerea progresivă a acțiunilor bugetare globale și promovarea incitațiilor sectoriale.

4. Politica bugetară a ofertei. Politica bugetară a ofertei se bazează pe principiile teoriei ofertei, astfel nu cererea este motorul economiei (conform teoriei keynesiste), ci oferta. Fundamentul teoretic este reflectat din modelul lui A. Laffer, explicat mai jos.

În cadrul modelului Laffer, din punct de vedere bugetar, orice diminuare a ratei fiscalității sporește oferta de factori, adică producția oferită, majorând baza de impozitare prin care se obține creșterea încasărilor fiscale. Raportul optim dintre rata impozitării și baza de impozitare, stabilit în funcție de evoluția economiei reale, reprezintă instrumentul de dimensionare a cheltuielilor bugetare, a deficitelor și a structurilor bugetare.

În condițiile în care se introduc impozite, parametrii echilibrului pieței se modifică. Ipoteza existenței impozitelor exprimă în fond intervenția statului pe piața prin pârghia fiscalității.

Producătorul abordează impozitul ca pe o cheltuială și are tendințe de a încerca să-l recupereze prin preț. Majorarea prețului poate determina însă o reducere a cererii și astfel recuperarea impozitului nu se mai poate face integral. Pe o piață cu un dezechilibru de tip absorbție este însă posibil acest transfer de sarcină fiscală pe seama consumatorului, datorită excesului de cerere.

Impozitele indirecte sunt, prin definiție, așezate asupra consumului, astfel încât duc la creșterea prețului și modificarea raportului cerere/ofertă, implicit capacitatea de absorbție a pieței și prin aceasta oferta însăși [2].

Un rol esențial al politicii bugetare a ofertei reprezintă efectele economice. Principalele fiind:

1) *asupra investițiilor* – relaxarea fiscală are efecte benefice asupra investițiilor. Acest lucru este unanim recunoscut. Intensitatea efectelor apare în funcție de modalitățile adoptate: facilității fiscale specifice, cu destinație precisă sau reducere fiscală generală.

2) *asupra consumului și economisirii* – cu cât înclinația spre consum este mai mare cu atât efectele diminuării fiscalității asupra consumului sunt mai evidente. Experiența demonstrează că elasticitatea economisirii față de rata impozitării este deseori semnificativă (fiind cuprinsă între 0,3 și 0,7), variind în funcție de conjunctura și caracteristicile economiei.

Politicile inspirate din teoria ofertei au ca principiu central reducerea impozitelor, care pun în discuție însă cheltuielile bugetare, deoarece o agravare a deficitului bugetar antrenează efecte de evicțiune pe piața financiară, fiind defavorizate întreprinderile.

Așa dar, în mixul de politici macroeconomice un loc aparte revine politicilor bugetare, ale căror scop este armonizarea stabilității macroeconomice cu creșterea durabilă și stimularea economisirii și a investițiilor.

Politicile bugetare pot fi, de asemenea, definite prin trei clase:

1. *politica deficitului bugetar*, exprimată prin controlul acestuia;
2. *politica fiscală*, exprimată prin consolidarea reformei sistemului de impozite;
3. *politica cheltuielilor bugetare*, exprimată prin raționalizarea acestora (implicit al opțiunilor bugetare) în funcție de priorități [5].

Politica deficitului bugetar are în vedere finanțarea neinflaționistă a sectorului public și utilizarea veniturilor din privatizare pentru dezvoltarea economică. Argumentarea dimensiunii cheltuielii solicitate, corelată cu menționarea surselor de finanțare, este de natură să asigure realizarea respectivului program, adică a satisfacerii unei necesități recunoscute, prin neangajarea unui efect de deficit bugetar.

Descentralizarea atribuțiilor și competențelor bugetare, adică sporirea ponderii bugetelor locale în totalul bugetului general consolidat, este o altă soluție pentru a se evita crearea unor presiuni asupra deficitului bugetar.

Creșterea gradului de colectare a impozitelor în scadențele de plată menționate de legile specifice este o soluție pentru diminuare a apelului la îndatorarea publică, prin concordanță la plata costurilor îndatorării și în final a reducerii presiunii asupra deficitului bugetar.

Politica fiscală, exprimată prin consolidarea reformei sistemului de impozite, are în vedere introducerea unor sisteme/practici și reafirmarea unor principii care să stimuleze munca, economisirea, investițiile, echitatea. Structural, sistemul fiscal menține principalele categorii de impozite: pe venit, pe proprietate, pe valoarea adăugată și accizele.

Elementele de reformare se referă la:

- reducerea cotelor marginale de impozitare,
- alinierea impozitelor indirecte la practicile Uniunii Europene,
- găsirea unui nivel stabil, la principalele impozite etc.

Politica cheltuielilor bugetare, exprimată prin raționalizarea acestora în funcție de **priorități** are în vedere creșterea eficienței lor operaționale. Procedul angajării cheltuielilor pe bază de programe sau altfel spus, bugetarea pe programe, este în măsură să fundamenteze mai bine prioritățile și să realizeze ierarhizarea definită în strategie. Utilizarea acestei metode presupune identificarea obiectivelor ce urmează să fie îndeplinite pe termen lung, cuantificarea costurilor și avantajelor diferitelor programe ce pot fi finanțate de la buget și stabilirea unui clasament al acestora în raport de indicatorii de eficiență. Metoda permite identificarea "opțiunilor verticale", în cadrul aceluiași minister, agenție sau alt ordonator de credite bugetare, ținând seama de specificul criteriilor decizionale elaborate, criteriile care diferă de la un ordonator la altul, în raport de destinația cheltuielilor publice (educație, sănătate, apărare etc.). Potrivit acestei metode, bugetele ordonatorilor principali de credite (ministere sau agenții, primari sau președinți de consilii raionale) nu mai sunt prezentate ca o simplă enumerare de credite bugetare, ci sunt formulate pe programe, gestiunea bugetară globală fiind concepută ca un sistem de sub politici optimale.

În prezent tot mai des se vehiculează și cu alte abordări mai specifice privind definirea politicii bugetare. Astfel, politica bugetară poate fi analizată, conform înțeleșului **reformist**, drept două cuvinte separate, *politică* și *buget*, care sunt contrare, opuse „antitetice, politica fiind privită ca un intrus cu efecte negative asupra procesului de luare a deciziilor bugetare”. **Concepția incrementalistă** (a lui Ch. Lindblom) [6] vede politica bugetară ca un proces de negociere între grupuri de interese. Este considerat a fi o negociere deschisă, la care fiecare grup de interese are acces și în care nu există conflicte, deoarece fiecare are ceva de câștigat și nu există un unic câștigător sau un singur pierdant. Cea de-a treia abordare a politicii bugetare consideră grupurile de interese - actorii implicați în procesul bugetar, proces dominat de negocieri mai dure, în care doar grupurile puternice de interese care au acces la negocieri pot influența politicile în sensul dorit. În acest caz există în urma negocierilor mari câștigători (poate chiar unul singur) și mari pierdanti.

În R. Moldova, procesul bugetar se află la baza politicii bugetare, fiind subiect de negociere. Cei care au anumite obiective încearcă să le atingă prin modificări asupra procesului bugetar pentru atingerea obiectivelor lor. Gradul în care grupurile de interes și publicul au acces la formularea politicilor bugetare, gradul în care este respectat procesul transparenței decizionale reprezintă instrumente prin care bugetele pot fi influențate într-o anumită direcție pentru atingerea obiectivelor. Politica bugetară este dependentă și de comportamentul instituțiilor politice și administrative. În acest context, trebuie remarcat faptul că politica bugetară poate fi privită și ca un proces care *arată unde, când și de către cine* sunt alocate resursele cât mai eficient. Politica bugetară este parte a politicii financiare, care la rândul ei, se încadrează în politica economică a unui stat. Ca și componente ale politicii bugetare poate fi definite: politica bugetară a veniturilor, politica bugetară a cheltuielilor și politica bugetară a echilibrului. Obiectivele politicii bugetare sunt de ordin calitativ: bunăstarea, echitatea, solidaritatea, securitatea și altele, aflate în interacțiune cu sfera neproductivă, din care componența socială este cea mai puternică. Acestea sunt cuantificate sub forma unor indicatori, cu exprimare specifică. Obiectivele, privite ca intervenții bugetare, se disting temporal și spațial ca: obiective structurale și obiective conjuncturale, putând fi sau nu complementare.

Specific economiei de piață este faptul că eficacitatea economică a intervențiilor bugetare este superioară celei generate de controlul bugetar.

Bibliografie:

1. <http://www.eumed.net>
2. Stroe R. ș.a. Modelarea financiară. <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro>
3. http://en.wikipedia.org/wiki/Milton_Friedman
4. Mladen L., Manolescu Gh., Buget și trezorerie, Editura Fundației România de Măine, București, 2007
5. **Ghercu M. Managementul dezvoltării serviciilor fiscale în România și Republica Moldova** <http://www.cnaa.md/thesis/18662/>
6. <http://strategmanag.tk/chastnyiy-inkrementalizm/>

**PROFITABILITATEA INVESTIȚIILOR ALTERNATIVE:
TENDINȚELE INTERNAȚIONALE**

*IVAN LUCHIAN, doctor, conferențiar universitar,
Institutul Internațional de Management IMI-NOVA
ANGELA TIMUȘ, doctor, conferențiar cercetător,
Institutul de Economie, Finanțe și Statistică*

Recenzent: GHEORGHE ILIADI, dr. hab., conf. cercet., IEFS

An alternative investment is an investment product other than the traditional investments of stocks, bonds, cash, or property. The term is a relatively loose one and includes tangible assets such as art, wine, antiques, coins, or stamps and some financial assets such as commodities, private equity, hedge funds, venture capital, and others. This article is concerned to present some details of alternative investments profitability.

Investitiile alternative reprezintă investiții de capital, care nu sunt atribuibile claselor tradiționale de active.¹

Cu alte cuvinte, în cadrul piețelor de capital, există investiții cunoscute ca fiind tradiționale:

- 1) *investițiile reale*, care reprezintă alocarea mijloacelor bănești nemijlocit pentru constituirea activelor reale (clădiri, construcții, mijloace de transport, terenuri etc.);
- 2) *investițiile de portofoliu* (financiare), care se realizează prin cumpărarea titlurilor de valoare, operelor de artă, crearea unor depozite bancare etc., ținându-se cont îndeosebi de rata dobânzilor bancare, în funcție de care se apreciază dacă sunt sau nu sunt rentabile;

Ele sunt numite tradiționale pentru simplul motiv ca exista de peste o sută de ani.

Însă în ultimele câteva decenii, s-au conturat și alte tipuri de investiții, cunoscute sub denumirea generică de investiții alternative. Acestea, și în mod special fondurile care investesc în strategii alternative se referă la plasamentele în următoarele tipuri de active^{2,3,4}:

- 1) investițiile în metale și pietre prețioase;
- 2) investițiile în operele de artă și anticariat;
- 3) investițiile în vinuri și colecții de vinuri;
- 4) investițiile în imobil (inclusiv prin plasamente fiduciare în fondurile de investiții în imobil);
- 5) investițiile venture în companiile cu tehnologii înalte;
- 6) investițiile în monede, timbre, insigne și decorații;
- 7) investițiile în cadre;
- 8) etc.

Premisele de bază pentru apariția investițiilor alternative și a cererii la acestea din partea investitorilor particulari au constituit¹⁵:

- 1) neîncrederea în profitabilitatea și stabilitatea formelor tradiționale de investire în urma crizelor financiare;
- 2) dorința investitorilor să-și păstreze mijloacele bănești prin investirea în „valorile veșnice”;
- 3) dorința de a obține un nivel calitativ nou al diversificării capitalului investit.

Avantajele de bază ale investițiilor alternative sunt următoarele¹⁵:

- a. în cele ai dese cazuri, mijloacele bănești sunt plasate nu în active virtuale sau fictive, ci în cele reale;
- b. valoarea acestor active depind foarte slab de oscilațiile pe piețele financiare și ciclitatea economiei globale;
- c. corelația foarte joasă cu piața de acțiuni și obligațiuni și volatilitatea relativ joasă a valorii acestor active;
- d. profitabilitatea relativ înaltă.

În același timp, trebuiesc menționate și dezavantajele investițiilor alternative¹⁵:

- e. necesitatea deținerii inițiale a unei competențe înalte în domeniul investirii;
- f. caracterul limitat al datelor istorice ale prețurilor și a profitabilității;
- g. transparența relativ joasă a unor piețe atractive pentru investire și complexitatea dobândirii informației necesare;
- h. dificultatea determinării prețului curent și complexitatea prognozării dezvoltării unei piețe

¹ Investitii, tradepedia.tradepville.eu/wiki/Investitii

² Investitii, tradepedia.tradepville.eu

³ Alternative investment, en.wikipedia.org

⁴ Авдюшкин Александр, Альтернативные инвестиции. Определение, предпосылки возникновения, особенности, www.beintrend.ru

anumite, pe care sunt efectuate investițiile alternative, precum și o anumită dependență de modă;

i. în locul riscurilor specifice investițiilor alternative apar altele: riscul lichidității joase, riscurile legate de procurarea activelor necalitative și a falsificării;

j. adesea investițiile alternative necesită un volum relativ mare al capitalului.

În continuare să trecem la analiza trendurilor de bază ale profitabilității unor investiții alternative la nivel internațional.

Investiția în aur a reprezentat, tradițional un adăpost financiar pentru doritorii de a păstra valoare constituită prin mijloacele bănești. În ultimi zeci de ani investițiile au adoptat un trend de "popularizare", iar investiția în aur a fost fidelă acestui trend. Au apărut modalități de investire accesibile marelui public.

Investițiilor în aur poate lua următoarele forme¹:

1. deținere fizică de aur, în proprietate directă
 - a) lingouri și alte variante fizice
 - b) monede de aur pur
 - c) numismatică (monede ce dețin aur în proporție variabilă)
 - d) bijuterii de aur (unii specialiști nu consideră a fi o metodă de investiție)
2. deținere fizică în proprietate indirectă, la bancă sau brokeri specializați
 - a) în forme fungibile
 - b) în forme infungibile
3. hârtii de valoare legate de aur
 - 1) ETF (Exchange Traded Funds sau Fonduri de Tranzacționare)
 - 2) Certificate
4. derivate legate de aur (tranzacționate pe piețele bursiere)
 - 1) contracte forward
 - 2) contracte futures
 - 3) contracte options
5. acțiuni ale firmelor miniere care extrag aur.

În graficul 1 este prezentată dinamica prețurilor internaționale la o uncie de aur.



Graficul 1. Dinamica prețurilor la aur în perioada din anul 1973 până luna iunie 2011

Sursa: goldprice.org

După cum se vede din grafic, în perioada indicată tendința generală în mișcarea prețurilor la aur a fost de creștere. Astfel, din anul 1973 până în luna iunie 2011 prețurile la aur s-au ridicat cu 1463,60 USD/uncie sau cu 2251,69%!

Investițiile în diamante, de asemenea, prezintă interes.

Un diamant nou se evaluează după 4 criterii: tăietura, claritatea, caratajul și culoarea.²

La fel ca și aurul, pe parcursul unei perioade relativ îndelungate diamantele pot aduce investitorului venituri substanțiale.

În graficul 1 este prezentat trendul prețurilor la diamantele de un carat de categoria D din anul 1960 până în 2010, care denotă o creștere de la 2700 până la 25000 USD, adică cu 22300 USD sau 825,9%!

¹ Luca Dezmir, *Investiția în aur*, milionarulmioritic.com, 23.12.2009

² <http://magicwholesale.ro/diamantele-scumpe-sunt-considerate-investitii-in-perioada-de-criza.html>

Investițiile în vinuri, reprezintă plasarea mijloacelor bănești în vinurile îmbuteliate în sticle.

După cum arată practica internațională, aceste plasamente pot aduce o profitabilitate de circa 900% într-un termen de zece ani.



Graficul 2. Dinamica prețurilor la diamantele de un carat de categoria D din anul 1960 până în anul 2010 (USD)

Sursa: www.ajediam.com/investing_diamonds_investment.html

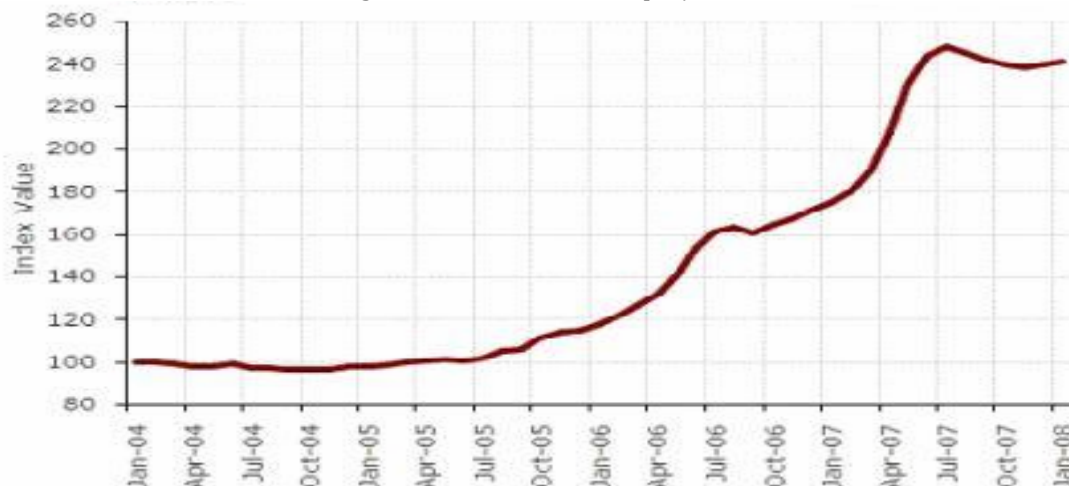
Astfel, în anul 2009 o lada cu 12 sticle de Lafite Rothschild din 1982 cumpărată cu anterior cu 2613 de lire sterline a fost vândută după 10 ani cu 25000 de lire, valoarea fiind cu 857% mai mare.¹

O sticlă cu capacitatea de 0,75 litri de Chateau Margaux din anul 1997, procurată inițial cu \$65, s-a scumpit timp de unsprezece ani până la \$1200, aducând investitorilor o profitabilitate de 1700%.

Pe piața internațională a vinului indicii bursieri de bază sunt *Liv-ex 100* și *Liv-ex 500*, calculați în baza rezultatelor tranzacțiilor la bursa de vin de la Londra.²

Dinamica *Liv-ex 100* este prezentată în graficul 3. Din graficul nominalizat rezultă, că *Liv-ex 100* are o volatilitate relativ joasă și are o tendință generală de creștere. Necătând la reducerea indicelui în anul 2008 cu 14,8% pe parcursul anului 2009 s-a conturat o nouă tendință de majorare.³

În anul 2010 chiar au fost înregistrate noi recorduri de preț.



Graficul 3. Dinamica indicelui Liv-ex 100 în perioada ianuarie 2004-ianuarie 2008

Sursa: Олег Максименко. Винная альтернатива. <http://www.finansmag.ru/94482/>

Astfel, în luna noiembrie 2010 trei sticle de Chateau Lafite din anul 1869 au fost vândute la licitația,

¹ Vinul, cea mai profitabilă investiție a deceniului, 29.12.2009, <http://www.ziare.com/articole/investitii+sticle+vin>

² Олег Максименко, Винная альтернатива, Журнал «Финанс.» № 4 (287) 09-15.02.2009, <http://www.finansmag.ru/94482/>

³ Олег Максименко, Винная альтернатива, <http://www.finansmag.ru/94482/>

organizată de Sotheby's la Hong Kong cu \$230 mii fiecare.¹ În aceeași perioadă o sticlă Château Lafite din anul 1787 cu semnătura președintelui SUA Thomas Jefferson a fost vândută cu 105 000 lire sterline (\$168,000).² În luna mai 2011 la licitația, organizată de Christie's, o sticlă de vin roșu Chateau Cheval Blanc din anul 1947 a fost vândută cu 304,7 mii dolari SUA.

Investițiile internaționale în imobil, de asemenea, au un anumit potențial financiar.

Investițiile în imobil reprezintă totalitatea mijloacelor alocate în scopul cumpărării bunurilor imobiliare în scopul obținerii profitului direct sau al anumitor avantaje economice.

Investițiile în imobil reprezintă una din formele cele mai populare ale activității investiționale răspândită în întreaga lume, mai ales în țările industrial dezvoltate. Mai mult ca atât, în perioadele ce avânt economic investițiile în imobil se prezintă ca potențial profitabile. Astfel, în ultimii zece ani pe piața imobiliară valoarea proprietăților a crescut cu 118%.³

De asemenea, trebuie de remarcat faptul, că piața imobilului este predispusă spre formarea bulelor financiare, care, în general, constituie situații în care prețurile la careva active depășesc cu mult valoarea lor fundamentală. Spre exemplu, în S.U.A. în perioada anilor 2003-2005 prețurile la imobil s-au ridicat cu circa 60% și un proces asemănător s-a observat în Marea Britanie. Apoi în timpul crizei în SUA, prețurile la imobil au scăzut în medie cu 29%. În Marea Britanie prețurile caselor au scăzut în medie cu 19%.

Procese similare au avut loc în multe țări, astfel încât se poate de vorbi despre spargerea unei bule imobiliare globale.⁴

În Ucraina în anul 2009 prețurile au scăzut cu 30-50%, iar în capitală cu 40-45%, iar prețul mediu al unui metru pătrat a constituit 1800\$. Principalele cauze ale scăderii prețurilor în Ucraina au fost criza economică și politică și deprecierea puternică a grivnei. Din cauza crizei bancare s-a redus brusc creditarea ipotecară.

În Moscova în perioada nominalizată prețurile au scăzut cu 20-25%, prețul unui metru pătrat s-a oprit la 4000-4100\$. Căderea generală de la valorile maxime ale lunii octombrie a anului 2008 a constituit aproximativ 35%. În Rusia scăderea prețurilor a fost determinată de reducerea veniturilor din exportul materiei prime, înăsprirea condițiilor de ipotecare și deprecierea rublei.

În București în decursul anului trecut prețurile au scăzut cu 25%, iar scăderea de la valorile maxime ale anului 2008 a constituit 50%. Prețul mediu al unui metru pătrat în blocurile construite în anii 1980-1990 în decembrie 2009 a constituit 1000-1300€. În anul 2007 odată cu aderarea României la Uniunea Europeană a avut loc un salt brusc al prețurilor, proprietatea imobiliară era percepută ca o investiție profitabilă. Odată cu începutul crizei cererea s-a redus brusc și drept rezultat au căzut prețurile.

De asemenea, s-a redus activitatea investițională internațională cu imobil de la 134,8€ mlrd. în anul 2009 până la 22,4€ mlrd. în prima jumătate a anului 2010, reducerea constituind 83%.

În anul 2011 creșterea preșurilor la imobil poate să se încetinească (graficul 4).

Țările, care au suferit cel mai mult în urma crizei, cum sunt, Spania; Irlanda și țările Europei de Est nu au marcat creșteri nici în anul 2009, nici în prima jumătate a anului 2010. Unele obiecte ce vând la jumătate de preț față de nivelul anului 2006. În timpul apropiat acolo poate fi așteptată doar reducerea scăderii prețurilor.

În astfel de țări, cum sunt Marea Britanie, Franța, Australia și Canada prețurile din ultimele 18 luni demonstrează o creștere stabilă.

În SUA este puțin probabilă creșterea prețurilor din cauza instabilității financiare și așteptările pesimiste ale investitorilor.

În Asia poate fi așteptată o creștere importantă a prețurilor la imobil, mai ales în astfel de țări, cum sunt Hong Kong, Singapore, Australia și China.

Spre deosebire de alte tipuri de plasamente alternative, **investițiile în operele de artă** sunt cu mul mai volatile: de la minus 59% până la 190% anual. Pentru aprecierea profibilității un astfel de investiții, de obicei, se folosește statistica Skate's Top5000.

În același timp, aceste investiții, în cazul desfășurării corecte, pot aduce de la 20% până la 300% anual, în dependență de o mulțime de factori:

- lucrările pictorilor decedați, de obicei, se cotează mai înalt decât a celor, care sunt în viață;
- interesul sporit al mijloacelor de informare în masă;
- promovarea lucrărilor de artă la expoziții, inclusiv cele internaționale;
- procurarea lucrărilor pictorului de către muzee;
- colaborarea investitorului cu galeriile operelor de artă.⁵

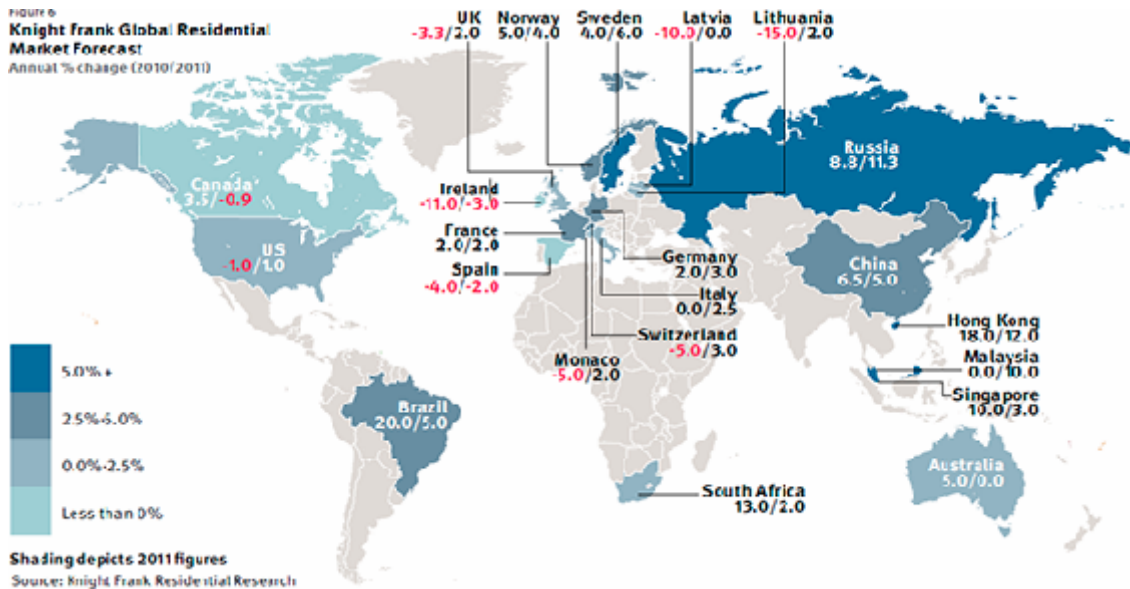
¹ Chateau Lafite-Rothschild 1869 – World's Most Expensive Wine, November 1, 2010, <http://www.extravaganzi.com/chateau-lafite-rothschild-1869-worlds-most-expensive-wine>

² Château Lafite установило рекорд в Гонконге, 01.11.2010, <http://www.poshspace.ru/tag/chateau-lafite-rothschild/>

³ Vinul, cea mai profitabilă investiție a deceniului, 29 Decembrie 2009, <http://www.ziare.com/articole/investitii+sticle+vin>

⁴ Analiza pieței imobiliare a mun. Chișinău, www.nikaimobil.md

⁵ «Могут ли инвестиции в искусство принести до 300% годовых?». <http://info-dvd.ru/invest/articles/219>



Graficul 4. Dinamica prețurilor la imobil din diferite țări din anii 2010 și 2011

Sursa: tranio.ru/world/analytics/proghnoz_mirovykh_rynkov_niedvizhimosti_v_2011

De asemenea, investitorul trebuie să accepte două condiții de bază pentru fructificarea maximă a investiției:

f. valoarea minimă a investiției pentru formarea portofoliului de opere de artă ocilează de la \$50 mii până la \$100 mii;

g. termenul minim al deținerii activului variază de la 3 la 5 ani.

Investițiile în operele de artă se consideră unele cu risc sporit, de aceea nu se recomandă ca partea lor în portofoliul general al investitorului să depășească 5-6%.

Investițiile în inovații în forma investițiilor venture în companiile cu tehnologii înalte, de asemenea, are un potențial înalt de profitabilitate.

După cum arată statistica internațională, în țările industrial dezvoltate profitabilitatea medie anuală a fondurilor venture constituie 40-50%. Însă trebuie de menționat, că aceste investiții au nivel înalt al riscului și că de rând cu fondurile profitabile, există și cele cu pierderi. De asemenea, trebuie de remarcat termenul lor relativ lung pentru asigurarea profitabilității – de la 5 până la 15 ani.¹

Din cele expuse mai sus rezultă, că investițiile alternative nu numai demonstrează dreptul de a fi tratate în mod separat, ci, în cazul organizării și derulării corecte a procesului investițional, pot asigura o profitabilitate înaltă investitorului.

Bibliografie:

1. Analiza pieței imobiliare a mun. Chișinău, www.nikaimobil.md
2. Alternative investment. en.wikipedia.org
3. Chateau Lafite-Rothschild 1869 – World's Most Expensive Wine, November 1, 2010, www.extravaganzi.com/chateau-lafite-rothschild-1869-worlds-most-expensive-wine
4. Chateau Lafite установило рекорд в Гонконге, 01.11.2010, www.poshspace.ru/tag/chateau-lafite-rothschild/
5. Investitii, tradepedia.tradeville.eu
6. Luca Dezmir, Investiția în aur, milionarulmioritic.com, 23.12.2009
7. Vinul, cea mai profitabila investitie a deceniului, 29.12.2009, www.ziare.com/articole/investitii+sticle+vin
8. Авдюшкин Александр, Альтернативные инвестиции. Определение, предпосылки возникновения, особенности, www.beintrend.ru
9. Максименко Олег. Винная альтернатива. Журнал «Финанс.» № 4 (287) 09–15.02.2009, www.finansmag.ru/94482/
10. Могут ли инвестиции в искусство принести до 300% годовых? info-dvd.ru/invest/articles/219
11. goldprice.org
12. magicwholesale.ro/diamantele-scumpe-sunt-considerate-investitii-in-perioada-de-criza.html
13. tranio.ru/world/analytics/proghnoz_mirovykh_rynkov_niedvizhimosti_v_2011
14. www.ajediam.com/investing_diamonds_investment.html
15. www.e1.ru/articles/analytics/page_6/002/797/article_2797.html

¹ www.e1.ru/articles/analytics/page_6/002/797/article_2797.html

**EVOLUȚIA BUGETULUI PUBLIC NAȚIONAL
PÂNĂ LA CRIZĂ ȘI DUPĂ****ION MOROZNIUC, cercet. șt., IEFS
TATIANA IAȚIȘIN, cercet. șt., IEFS****Recenzent: VLADIMIR CUCIREVII, dr., conf. cercet., IEFS**

Criza economică și financiară mondială, care s-a reflectat cu mari probleme negative asupra formării veniturilor bugetului public național în anul 2009, a fost totuși depășită în anul 2010. Această performanță a fost posibilă datorită îmbunătățirii climatului în relațiile cu instituțiile financiare externe, care au contribuit cu o susținere fără precedent în istoria nouă a Moldovei independente.

Cuvinte cheie: buget public național, economie națională, finanțe publice, venituri publice.

Întreprinderea unor acțiuni anticriză efective a fost un lucru foarte dificil și tensionat, întrucât dificultățile economiei, de regulă, se transpun pe seama bugetului public național, care, la rândul său, nu mai este în stare să servească drept instrument eficient pentru susținerea categoriilor vulnerabile ale populației, deoarece vulnerabilitatea este direct proporțională cu stagnarea economiei. Fragilă și totodată neașteptată, revenirea economică pe parcursul anului 2010 nu a fost însoțită, din păcate, de o promovare autentică a reformelor structurale, care ar putea încuraja dezvoltarea durabilă a economiei naționale. Totuși, optimismul pare să prevaleze pesimismul. Eforturile Guvernului, pe parcursul perioadei menționate, au fost direcționate spre consolidarea finanțelor publice și executarea calitativă a bugetului public național în condiții extrem de dificile, urmare a crizei financiare și economice mondiale. Este crucial ca banii de la buget să fie alocați pentru investiții efective, și nu statistice. Investițiile nu trebuie să fie sacrificate sub nici o formă pentru a plăti pensiile și salariile, iar, fragila relansare economică din 2010 se mai poate fortifica în 2011.

După un an de recesiune, anul 2010 se caracterizează printr-o recuperare pronunțată a economiei. Măsurile, întreprinse în perioada de referință, s-au soldat cu o creștere în toate ramurile economiei naționale, s-a ameliorat mediul de afaceri și s-a eficientizat sectorul public, ceea ce a avut un impact direct asupra creșterii colectării veniturilor la buget. Întrucât veniturile publice depind în mare măsură de activitatea economică și de consumul final, majorarea cererii interne a avut consecințe pozitive asupra formării bugetului. În ianuarie-decembrie 2010, dinamica colectării veniturilor la buget a consemnat o evoluție ascendentă, înregistrând un ritm anual de creștere de 17,1 la sută și însumând 27550,9 milioane de lei.

Raportul veniturilor BPN către PIB pentru anul 2010 a constituit 38,3 la sută sau cu 0,6 puncte procentuale mai puțin față de anul 2009. Veniturile fiscale continuă să dețină partea majoră în veniturile bugetului, principala sursă de venit rămânând a fi, ca și în anii precedenți, impozitele interne pe mărfuri și servicii, în special veniturile acumulate din TVA. În anul 2010, impozitele pe venit au înregistrat o creștere de 6,3 la sută, comparativ cu anul precedent, iar impozitele interne pe mărfuri și servicii – 23,0 la sută. Un aport semnificativ la sporirea veniturilor l-au asigurat și contribuțiile de asigurări sociale obligatorii de stat, înregistrând o creștere de 7,1 la sută față de anul precedent. Sporirea acestor indicatori a determinat creșterea veniturilor fiscale de 15,4 la sută.

Deblocarea, în anul 2009, a programelor de asistență financiară din partea partenerilor de dezvoltare a permis atragerea în anul 2010 la buget a suportului financiar extern sub formă de granturi în sumă de 153,3 milioane de dolari SUA (1904,8 mil. MDL) și împrumuturi în sumă de 212,0 milioane de dolari SUA (2619,2 mil. MDL). Asistența, oferită Republicii Moldova de către organizațiile financiare internaționale și țările donatoare, constituie o contribuție substanțială și este destinată pentru recuperarea economică și implementarea reformelor, necesare pentru modernizarea și relansarea economiei naționale.

Pe parcursul anului 2010, dinamica finanțării cheltuielilor din buget, de asemenea, a înregistrat o evoluție ascendentă, consemnând un ritm anual de creștere de 7,2 la sută față de anul 2009 și însumând 29328,9 milioane de lei. Majorarea volumului cheltuielilor a fost condiționată preponderent de creșterea de 16,0 la sută a cheltuielilor alocate învățământului, asigurării și asistenței sociale – de 12,8 la sută, ocrotirii sănătății – 3,9 la sută. Structural, partea majoră a cheltuielilor publice a fost direcționată spre realizarea programelor cu caracter sociocultural – 73,0 la sută, spre domeniul economiei naționale – 10,9 la sută, spre apărare, menținerea ordinii publice și securității naționale – 5,3 la sută și spre servicii de stat cu destinație generală – 4,6 la sută. Cheltuielile publice raportate la PIB constituie 40,8 la sută sau cu 4,5 p.p. mai puțin decât în anul 2009.

Datoria de stat, la 31 decembrie 2010, a constituit cca 18870,8 milioane de lei, cu o pondere în PIB de 26,9 la sută față de 24,2 la sută în anul 2009. Soldul datoriei de stat externe s-a majorat cu 44,3 la sută,

comparativ cu soldul la 1 ianuarie 2010, și a constituit 1116,2 milioane de dolari SUA, o creștere cauzată, în mare parte, de intrările de împrumuturi externe, care au depășit rambursările de împrumuturi externe cu cca 166,1 milioane de dolari SUA. Datoria de stat internă, comparativ cu situația de la începutul anului, s-a majorat cu 3,9 la sută, constituind 5304,9 milioane de lei, modificându-se, în exclusivitate, din contul majorării emisiunii valorilor mobiliare de stat.

Bugetul public național (BPN), în anul 2010, a acumulat venituri în sumă totală de 27550,9 milioane de lei sau cu 4033,2 milioane de lei mai mult decât în anul 2009. Față de sarcinile stabilite pentru anul 2010, încasările bugetare au înregistrat un nivel de 102,4 la sută ori cu 644,1 milioane de lei peste prevederile anuale. Comparativ cu anul precedent, volumul total al veniturilor curente s-au majorat cu 15,0 la sută (3339,1 mil. MDL).

Din venitul global de 27550,9 milioane de lei, realizat la BPN, 62,1% revin veniturilor administrate de bugetul de stat (BS), 21,8% – veniturilor administrate de bugetul asigurărilor sociale de stat (BASS), 10,7% – celor administrate de bugetele unităților administrativ-teritoriale (BUAT) și 5,4% – veniturilor administrate de fondurile de asigurare obligatorie de asistență medicală (FAOAM), față de, respectiv, 58,7%, 23,9%, 11,4% și 6,0% în anul precedent.

Nivelul executării veniturilor bugetului public național pe componente, în anul 2010, comparativ cu anul precedent, este caracterizat în tabelul 1. Analiza rezultatelor obținute denotă o oarecare îmbunătățire a situației față de anul precedent și depășire a impactului crizei financiare și economice mondiale, care a afectat drastic economia, dar și finanțele publice din Republica Moldova. Comparativ cu anul 2009, veniturile proprii au cunoscut o creștere la toate componentele BPN (BS – de 21,1%, BASS – 6,9%, BUAT – 8,6% și FAOAM – cu 4,5%).

Tabelul 1. Volumul veniturilor BPN în anul 2010, comparativ cu 2009, pe componente și structura veniturilor curente, milioane MDL

Indicatori	Prevăzut 2010	Executat		Devieri (+, -)		%		Structura, % (executat 2010)
		2010	2009	Față de prevă- zut 2010	Față de executat 2009	Față de prevăzut 2010	Față de executat 2009	
Venituri în BPN (total/curente), din care:	26906,8 24585,6	27550,9 25557,0	23244,1 22217,9	644,1 971,9	4306,8 3339,1	102,4 103,9	118,5 115,0	-- 100,0
Bugetul de stat (total/curente)	16573,0 14239,3	17170,0 15162,5	13567,6 12520,5	597,0 923,2	3602,4 2642,0	103,6 106,5	126,6 121,1	-- 59,3
Bugetul asigurărilor sociale de stat (total/curente)	8492,4 6033,1	8424,3 5998,0	7373,6 5605,2	-68,1 -39,5	4050,7 388,4	99,2 99,3	114,2 106,9	-- 23,5
Bugetele unităților administrativ- teritoriale (total/curente)	7551,4 2805,2	7614,3 2898,6	6285,9 2670,1	62,9 93,4	1328,4 228,5	100,8 103,3	121,1 108,6	-- 11,4
Fondurile de asigurare obligatorie de asistență medicală (total/curente)	3434,6 1508,0	3424,5 1503,9	2878,9 1422,1	-10,1 -21,3	545,6 64,6	99,7 98,6	119,0 104,5	-- 5,8

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNM.

Bugetul public național la partea de cheltuieli a fost executat în anul 2010 în volum total de 29328,9 milioane de lei, ceea ce constituie 94,3 la sută față de prevederile perioadei gestionare. Totodată, comparativ cu anul 2009, cheltuielile BPN au fost în creștere cu 1986,2 milioane de lei sau cu 7,3 la sută. Partea preponderentă a cheltuielilor publice (73,0 la sută) au fost direcționate spre realizarea programelor cu caracter socio-cultural; spre domeniul economiei naționale – 10,9 la sută; apărare, menținerea ordinii publice și securității naționale – 6,4 la sută; servicii de stat cu destinație generală – 4,6 la sută. Pentru comparație ponderea acestor cheltuieli, în anul 2009, a constituit următoarele valori 70,2, 9,6, 7,6 și 5,2%.

În tabelul 2 este caracterizat volumul cheltuielilor, efectuate pe parcursul anului 2010 din bugetul public național și din componentele acestuia. Astfel, cheltuielile totale, fiind prevăzute de 31101,0 milioane de lei, au fost realizate în volum de 29328,9 milioane de lei sau cu 1172,1 milioane lei sub prevederile anuale, nivelul executării constituind 94,3%. Trebuie să menționăm, că la toate cele patru componente ale BPN au fost înregistrate economii de cheltuieli bugetare, comparativ cu prevederile anuale. Din bugetul de stat, cheltuielile efectuate au fost inferioare celor prevăzute cu 1885,7 milioane de lei, din bugetele unităților administrativ-teritoriale – cu 455,9 milioane de lei, din bugetul asigurărilor sociale de stat - cu 63,9 milioane de lei și din fondurile de asigurare obligatorie de asistență medicală – cu 66,6 milioane de lei.

Tabelul 2. Cheltuielile publice din BPN și pe tipuri de bugete în anul 2010, milioane MDL

Tipuri de bugete	Prevăzut	Executat	Devieri	În % față de prevăzut
Public Național	31101,0	29328,9	-1172,1	94,3
Bugetul de stat	10958,6	9772,9	-1885,7	89,2
Bugetele unităților administrativ-teritoriale	8006,5	7550,6	-455,9	94,3
Bugetul asigurărilor sociale de stat	8701,5	8637,6	-63,9	99,3
Fondurile de asigurare obligatorie de asistență medicală	3434,4	3367,8	-66,6	98,1

Sursa: Calculele autorilor în baza datele BNM

La bugetul public național, pe parcursul anului 2010, au fost colectate venituri fiscale în sumă de 22547,7 milioane de lei (81,8% din totalul încasărilor), în creștere față de prevederile anuale cu 3,8% (827,7 milioane de lei), iar față de anul 2009 – cu 15,4 la sută sau cu 3016,6 milioane de lei. Încasările nefiscale în anul 2010 au însumat 1416,0 milioane de lei (5,2% din totalul încasărilor), fiind cu 135,7 milioane de lei (10,6%) superioare sarcinii anuale și cu o depășire de 576,9 milioane de lei (68,7%) a realizărilor anului 2009. La capitolul “alte venituri”, încasările anuale au constituit 3587,2 milioane de lei ori cu 319,3 milioane de lei mai inferior decât cele aprobate pe an, dar cu 440,3 milioane de lei (14,0%) în creștere, comparativ cu anul precedent. Pentru susținerea bugetului și pentru finanțarea proiectelor investiționale, din partea donatorilor externi și investitorilor autohtoni au fost debursate granturi în sumă de 1993,9 milioane de lei.

Din suma totală a veniturilor bugetului public național, cele fiscale au constituit 22547,7 milioane de lei, iar încasările nefiscale (inclusiv încasări din mijloace și fonduri speciale) – 3009,3 milioane de lei. Sarcinile, stabilite pentru perioada dată, au fost îndeplinite la nivel de 103,8 la sută și 105,0 la sută, respectiv. Comparativ cu perioada similară a anului 2009, veniturile fiscale s-au majorat cu 3016,0 milioane de lei, încasările nefiscale, inclusiv mijloace și fonduri speciale, au sporit cu 311,3 milioane de lei. Pentru susținerea bugetului și pentru finanțarea proiectelor investiționale, din partea donatorilor externi și investitorilor autohtoni au fost debursate granturi în sumă de 1993,9 milioane de lei. În tabelul 3 sunt caracterizați indicatorii principali ai părții de veniturilor a BPN-ului.

Din suma totală a veniturilor, la bugetul public național realizate în anul 2010, 53,7 la sută (în anul 2009 – 58,2 la sută) revin veniturilor administrate de către Serviciul Fiscal de Stat și 35,4 la sută (față de 32,8 la sută în 2009) – veniturilor administrate de către Serviciul Vamal. Sarcina de colectare a veniturilor de către organele fiscale, prevăzută pentru anul 2010, a fost realizată la nivel de 100,4 la sută, iar de către organele vamale – la nivel de 107,0 la sută.

În anul 2010 cheltuielile bugetului public național au constituit un volum de 29328,9 milioane de lei fiind în creștere cu 7,2 la sută față de cheltuielile executate în anul 2009, dar cu 5,7% sub nivelul prevederilor anuale. În aspect funcțional, ponderea mai pronunțată revine cheltuielilor cu caracter socio-cultural (73,0%), urmate de blocurile de cheltuieli destinate domeniului economic (10,9%), apărării, securității și ordinii publice (6,4%) și serviciilor de stat cu destinație generală (4,6%). În anul 2009, distribuția mijloacelor publice a avut loc comparativ ponderilor: 70,2, 9,6, 7,6 și 5,2%.

Tabelul 3. Veniturile BPN realizate în anul 2010, comparativ cu anul 2009, milioane MDL

Indicatori	Prevăzut 2010	Executat		Executat 2010, în % față de:		Structura, %		
		2009	2010	Prevăzut 2010	Executat 2009	Prevăzut 2010	Executat	
							2009	2010
Venituri - total	26906,8	23517,7	27550,9	102,4	117,1	100,0	100,0	100,0
din care: Venituri fiscale	21720,0	19531,1	22547,7	103,8	115,4	80,7	83,1	81,8
impozite pe venit	1919,8	1907,8	2028,6	105,7	106,3	-	-	-
contribuții de asigurări sociale obligatorii de stat	6028,9	5595,2	5993,6	99,4	107,1	-	-	-
prime de asigurări obligatorii de asistență medicală	1500,0	1376,6	1486,7	99,1	108,0	-	-	-
impozite pe proprietate	289,2	252,7	281,0	97,2	111,2	-	-	-
impozite interne pe mărfuri și servicii	10937,1	9491,8	11679,3	106,8	123,0	-	-	-
impozite asupra comerțului internațional și operațiuni externe	1045,0	907,6	1078,5	103,2	118,8	-	-	-
Încasări nefiscale	1280,3	839,1	1416,0	110,6	168,7	4,8	3,5	5,2
venituri din activitatea de întreprinderi și din proprietate	703,3	303,9	762,4	108,4	2,5ori	-	-	-
taxe și plăți administrative	452,3	384,9	520,9	115,2	135,3	-	-	-
amenzi și sancțiuni administrative	124,7	150,3	132,7	106,4	88,3	-	-	-
Alte venituri	3906,5	3147,5	3587,2	91,8	114,0	14,5	13,4	13,0

Sursa: Calculele autorilor în baza datele BNM.

Executarea bugetului public național, în 2010, a rezultat cu un deficit în sumă totală de 1778,0 milioane de lei, ce constituie 2,5 la sută în raport cu PIB, comparativ cu 5,5 la sută prevăzut cumulativ pe toate componentele bugetului public național. Datele statistice din tabelul 4 caracterizează nivelul executării principalilor indicatori de cheltuieli ai BPN în anul 2010, comparativ cu prevederile anuale, precum și cu nivelul executării acestuia în anul precedent.

Tabelul 4. Cheltuielile bugetului public național în anul 2010, comparativ cu anul 2009, milioane MDL

Indicatori	Prevăzut 2010	Executat		Executat 2010 în % față de:		Structura, %		
		2009	2010	Prevăzut 2010	Executat 2009	Prevăzut 2010	Executat	
							2009	2010
Cheltuieli - total	31101,0	27354,3	29328,9	94,3	107,2	100,0	100,0	100,0
din care:								
pentru economie	3942,8	2619,4	3190,7	80,9	121,8	12,7	9,6	10,9
pentru acțiunile socio-culturale - total, inclusiv pentru:	22031,0	19190,4	21415,1	97,2	111,6	72,9	70,2	73,0
învățământ, știință și inovare	6861,8	5666,0	6574,7	95,8	116,0	22,1	20,7	22,4
ocrotirea sănătății	4124,4	3846,9	3996,6	96,9	103,9	13,3	14,1	13,6
asigurare și asistență socială	10417,9	9092,1	10253,9	98,4	112,8	33,5	33,3	35,0
cultură, artă, sport și acțiuni pentru tineret	627,4	585,6	589,9	94,0	100,7	2,0	2,1	2,0

Indicatori	Prevăzut 2010	Executat		Executat 2010 în % față de:		Structura, %		
		2009	2010	Prevăzut 2010	Executat 2009	Prevăzut 2010	Executat	
							2009	2010
pentru apărarea națională, organele judiciare, menținerea ordinii publice, protecția civilă	1927,4	2080,0	1879,5	97,5	90,4	6,2	7,6	6,4
pentru servicii de stat cu destinație generală	1559,6	1412,6	1361,6	87,3	96,4	5,0	5,2	4,6
pentru activitatea economică externă	217,6	200,7	206,0	94,7	102,6	0,7	0,7	0,7
pentru deservirea datoriei de stat	568,5	834,2	547,6	96,3	65,6	1,8	3,0	1,9
alte cheltuieli	854,1	1016,9	728,4	85,3	71,6	2,7	3,7	2,5
Deficit (-), excedent (+)	-4194,2	-3836,6	-1778,0	42,4	46,3	x	x	x

Sursa: Calculele autorilor în baza datele BNM.

Rezultatele cercetărilor, efectuate asupra evoluției și dinamicii veniturilor la BPN, denotă la faptul, că pe parcursul anilor comparabili 2004-2010 (perioada de formare a acestui buget), a fost înregistrată o creștere stabilă a indicilor principali, venitul global majorându-se de peste 2,4 ori (de la 11,4 până la 27,6 mild. MDL), cu excepția anului 2009, când acumulările de venituri au fost grav afectate de impactul crizei economice și financiare mondiale, fiind cu mult (cca 9%) inferioare anului precedent. Ponderea cea mai substanțială în veniturile, acumulate pe parcursul anilor de analiză, revine indicatorului “venituri fiscale”, care variază între 82 și 84 la sută. Evoluția veniturilor BPN-ului pe parcursul ultimilor ani este reprezentată după cum urmează în tabelul 5.

Tabelul 5. Evoluția și structura acumulărilor de venituri în BPN, milioane MDL

Indicatori	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010/ 2009, %
Venituri globale	11407,6	14527,7	17845,2	22219,6	25516,9	23244,1	27550,9	118,5
ponderea, %, dintre care	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-
Venituri fiscale	9658,0	12063,2	15102,4	18379,3	21551,5	19521,1	22547,7	115,5
ponderea, %	84,7	83,0	84,6	82,7	84,5	84,0	81,8	-
Încasări nefiscale	474,3	763,4	941,7	1401,3	1052,9	839,1	1416,0	168,8
ponderea, %	4,2	5,3	5,3	6,3	4,1	3,6	5,2	-
- alte venituri	1275,3	1701,1	1801,1	2439,0	2912,5	2883,9	3587,2	124,4
ponderea, %	11,1	11,7	10,1	11,0	11,4	12,4	13,0	-

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNM.

Deși impactul provocat de criza mondială asupra domeniului financiar a fost extrem de negativ, evoluția cheltuielilor publice a fost stabilă, marcând o creștere remarcabilă pe tot parcursul perioadei cercetate. Această performanță a fost, în mare parte, posibilă datorită influxului de ajutor extern fără precedent pentru Republica Moldova, care a permis stabilizarea bugetului și, astfel, evitarea, unui scenariu macroeconomic dezastruos. Din anul 2004 și până în anul 2010, cheltuielile efectuate din BPN s-au majorat de 2,6 ori (de la 11,3 mild. lei până la 29,3 mild. lei). Majoritatea absolută a cheltuielilor bugetare, efectuate în ultimii șapte ani de analiză, revine indicatorului “acțiuni socio-culturale”, ponderea căruia variază între 62,6 și 72,2%. Analiza indicatorilor executării cheltuielilor din BPN este prezentată în tabelul 6 și denotă, că în perioada anilor 2004-2010, s-a înregistrat o creștere stabilă a cheltuielilor.

Deficitul bugetar, calculat prin depășirea veniturilor de către cheltuielile BPN, în anul 2010, a constituit 1778,0 milioane de lei, relevând tendința de creștere a cheltuielilor mai pronunțată decât cea a veniturilor.

În încheiere, vom menționa prognoza Guvernului RM, care estimează volumul veniturilor bugetului public național în 2011 în cuantum de 31,0 miliarde de lei, sau cu cca 3,5 miliarde de lei (12,6%) mai mult decât în anul 2010. Ponderea acestora în PIB va constitui în anul curent 37,8%. Cheltuielile BPN se prognozează în volum de 32,5 miliarde de lei, ori cu 3,3 miliarde de lei mai mult decât în anul 2010.

Deficitul BPN se estimează în sumă de cca 1,6 miliarde lei, dintre care cel al bugetului de stat - în sumă de 1,3 miliarde de lei. Ponderea deficitului BPN în PIB va constitui în anul 2011, conform prognozei, 1,9% ori cu 0,6 la sută sub nivelul de 2,5% din anul precedent.

Tabelul 6. Evoluția și structura executării părții de cheltuieli a BPN , milioane MDL

Indicatori	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010/ 2009 %
Cheltuieli globale	11256,0	13949,3	17963,1	22353,3	26146,9	27342,7	29328,9	107,3
ponderea, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-
dintre care:								
- pentru economie	1350,7	1964,4	2711,2	3164,6	3473,2	3277,9	3324,7	101,4
ponderea, %	12,0	14,1	15,1	14,2	13,3	12,0	11,3	-
- acțiuni socio-culturale	7047,3	8827,5	11364,2	14328,8	17079,5	19161,3	21172,2	110,5
ponderea, %	62,6	63,3	63,3	64,1	65,4	70,1	72,2	-
- apărare națională, organele judiciare, menținerea ordinii publice și protecție civilă	884,2	1048,4	1394,4	1814,2	2041,9	2074,7	1879,5	90,6
ponderea, %	7,9	7,5	7,8	8,1	7,8	7,6	6,4	-
- servicii de stat cu destinație generală	749,6	919,6	1037,8	1266,3	1436,6	1412,4	1361,6	96,4
ponderea, %	6,7	6,6	5,8	5,7	5,5	5,2	4,7	-
- activitatea economică externă	158,3	253,2	229,7	281,1	268,7	197,3	206,0	104,4
ponderea, %	1,4	1,8	1,3	1,3	1,0	0,7	0,7	-
- deservirea datoriei de stat	772,7	470,5	428,6	609,8	721,6	834,2	547,6	65,6
ponderea, %	6,9	3,4	2,4	2,6	2,8	3,0	1,9	-
- alte cheltuieli	293,2	462,7	797,2	888,5	1097,6	379,2	837,3	220,8
ponderea, %	2,5	3,3	4,3	4,0	4,2	1,4	2,8	-

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNM.

Concluzii:

1. Eforturile Guvernului, pe parcursul anului 2010, au fost direcționate spre consolidarea finanțelor publice și executarea calitativă a bugetului public național în condiții extrem de dificile, urmare a crizei financiare și economice mondiale.

2. Revenirea economică, pe parcursul anului 2010, nu a fost însoțită, cu regret, de o promovare autentică a reformelor structurale, care ar putea încuraja dezvoltarea durabilă a economiei naționale. Totuși, cu toate acestea optimismul pare să prevaleze pesimismul. Este crucial ca banii de la buget să fie alocați pentru investiții efective, dar nu statistice. Investițiile nu trebuie să fie sacrificate sub nici o formă pentru a plăti pensiile și salariile, iar fragila relansare economică din 2010 se mai poate fortifica în 2011.

3. Totuși, pentru a evita incapacitatea de plată din bugetul public național, organele abilitate trebuie să întreprindă măsuri mai puțin populare ca mijloacele bugetare limitate să fie direcționate transparent și adecvat, spre categoriile vulnerabile și pentru soluționarea problemelor stringente. În aceste condiții, statul va asigura ca, odată cu fortificarea ritmurilor de relansare a economiei, susținerea bugetară a categoriilor vulnerabile să fie extinsă.

Bibliografie:

1. Legile Bugetului de stat anuale pentru anii 2001-2010.
2. Legile anuale ale Bugetului Asigurărilor Sociale de Stat pentru anii 2001-2010.
3. Anuarul statistic al Republicii Moldova, edițiile 2002-2010.
4. Rapoartele anuale ale Ministerului Finanțelor privind executarea bugetelor pentru anii 2001-2010.
5. Rapoartele anuale ale Casei Naționale de Asigurări Sociale pentru anii 2001-2010.

UNELE ASPECTE DIN EVOLUȚIA COMPONENTELOR BUGETULUI PUBLIC NAȚIONAL

(Bugetul de Stat, Bugetul Unităților Administrativ Teritoriale, Bugetul Asigurărilor Sociale de Stat și Bugetul Fondurilor Asigurărilor Obligatorii de Asistență Medicală)

ION MOROZNIUC, cercet. șt., IEFS
TATIANA IAȚIȘIN, cercet. șt., IEFS

Recenzent: VLADIMIR CUCIREVII, dr., conf. cercet., IEFS

Pentru Republica Moldova a fost un lucru extrem de dificil și tensionat, ca să întreprindă unele acțiuni anticriză efective, deoarece dificultățile economiei, de regulă, se transpun pe seama bugetului, care, la rândul său, nu mai este capabil să servească drept instrument eficient pentru susținerea categoriilor vulnerabile ale populației, întrucât vulnerabilitatea este direct proporțională cu stagnarea economiei și aprofundarea crizei. Scopul primordial al Guvernului a fost menținerea finanțelor publice și a capacității de plată chiar cu unele măsuri mai puțin populare.

Cuvinte cheie: buget de stat; bugetul unităților administrativ teritoriale; bugetul asigurărilor sociale; bugetul fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală.

a) Bugetul de stat (BS) reprezintă principala componentă a bugetului public național (BPN), căruia îi aparțin, conform cercetărilor efectuate, în jur de 60% din volumul veniturilor curente realizate și al cheltuielilor totale efectuate din BPN. Criza economică și financiară, care s-a aprofundat pe parcursul anului 2009, dar și instabilitatea politică din același an au cauzat probleme destabilizatoare în domeniul finanțelor publice, mai cu seamă în formarea veniturilor bugetului de stat. În consecință, Parlamentul a purces la modificarea indicatorilor principali ai BS, ca componentă primordială al bugetului public național, revizuirea posibilităților de executare a bugetului, micșorând esențial indicatorul principal „venituri” și, respectiv, majorând indicatorul „deficitul bugetar”.

Totodată, pe parcursul anului 2010, am fost martorii unui influx de ajutor extern fără precedent, care a permis atât stabilizarea bugetului, cât și startarea unor importante proiecte investiționale. Deci, stabilizarea bugetului de stat a fost unul din succesele majore, care a contribuit la evitarea unui scenariu macroeconomic dezastruos, însoțit de creșterea explozivă a inflației și colapsarea monedei naționale. Ajutorul, acordat de către organisme financiare internaționale, dar și de țări donatoare, a fost un merit al guvernării, care a întreprins măsuri efective pentru restabilirea legăturilor cu toți donatorii externi și pentru îmbunătățirea relațiilor cu aceștia.

Datorită și acestui fapt, veniturile la bugetul de stat pe toate componentele în anul 2010, au constituit 17170,0 milioane de lei, cu 597,0 milioane de lei sau cu 3,6 la sută mai mult decât prevederile anuale. Comparativ cu anul precedent, veniturile acumulate în buget s-au majorat cu 3602,4 milioane de lei sau cu 26,6 la sută. Partea de cheltuieli a BS pe toate componentele s-a realizat în sumă de 18791,9 milioane de lei sau la nivel de 93,8 la sută față de prevederile perioadei gestionare, volumul cumulat fiind cu 1588,9 milioane de lei sau cu 9,3 la sută mai mult, comparativ cu perioada respectivă a anului 2009.

Balanța executării bugetului de stat s-a soldat cu un deficit bugetar în sumă de 1621,9 milioane de lei. Surse de finanțare au fost încasările de la valorile mobiliare de stat – 200,0 milioane de lei, împrumuturile debursate de către donatorii externi – 2619,2 milioane de lei, mijloacele din vânzarea și privatizarea patrimoniului public – 97,5 milioane de lei, alte obligațiuni ale bugetului – 68,3 milioane de lei, precum și diferența de curs cu valoare negativă – 58,8 milioane de lei. Totodată, în perioada de gestiune au fost onorate obligațiuni față de creditorii externi pentru rambursarea sumei principale – 565,6 milioane de lei.

Examinând și cercetând dinamica acumulărilor de venituri în BS pe parcursul ultimului deceniu, ajungem la concluzia, că, în general, s-a asigurat o creștere stabilă a părții de venituri la bugetul de stat, cu excepția anului 2009, când concomitent cu aprofundarea crizei mondiale, a urmat și o destabilizare drastică a finanțelor publice.

Tabelul 1. Evoluția și dinamica acumulărilor de venituri la BS în anii 2000-2010, milioane MDL

Indicatori	2000	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010	2010 față de 2009	
									+ / -	%
Venituri prevăzute	3117,0	3503,9	5477,0	10922,1	12296,7	15795,8	13175,9	16573,0	3397,1	125,8
Venituri realizate	3024,8	3371,2	5533,9	11117,9	12343,0	15972,0	13567,6	17170,0	3602,4	126,6

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNM.

În ansamblu, din anul 2000 până în anul 2010, veniturile bugetare s-au majorat de cca 5,7 ori (de la 3025 până la 17170,0 mil. MDL). Datele statistice, prezentate în tabelul 1, caracterizează evoluția și dinamica colectărilor de venituri în BS pe parcursul perioadei 2000-2010.

În raport cu volumul veniturilor globale ale bugetului de stat, ponderea veniturilor fiscale, în anul 2010, a înregistrat 88,3 la sută față de 76,5 la sută, rezultat obținut în anul 2009, iar volumul acestora în valoare absolută s-a majorat considerabil în anul de referință cu cca 4,8 miliarde de lei. Totodată, veniturile nefiscale s-au majorat, comparativ cu anul precedent, de peste două ori, iar ponderea acestora în totalul veniturilor a crescut de la 3,7% în anul 2009 până la 6,0% în anul 2010. Indicatorul „*alte venituri*”, în anul 2010, s-a situat sub volumul venitului din anul precedent, diminuându-se de 2,7 ori, fapt care explică existența problemelor la colectarea veniturilor concrete în anul de criză (2009). Datele statistice din tabelul 2 relevă evoluția și dinamica acumulărilor în BS pe surse de venit în perioada anilor 2000-2010.

Tabelul 2. Evoluția și dinamica executării BS pe surse de venit în anii 2000-2010, milioane MDL

Indicatori	2000	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010	2010//2009	
									+ / -	%
Venituri Global - ponderea, %	3024,8 100,0	3371,2 100,0	5533,9 100,0	9569,9 100,0	12343,0 100,0	15972,0 100,0	13567,6 100,0	17170,0 100,0	3602,4 ---	126,6 ---
Venituri fiscale-ponderea, %	2355,2 77,9	2905,9 86,2	5239,5 94,7	8750,7 91,4	10732,1 86,9	12614,9 79,0	10379,9 76,5	15162,5 88,3	4782,6 ---	146,1 ---
Venituri nefiscale - ponderea, %	457,9 15,1	317,0 9,4	246,4 4,5	617,2 6,4	1012,9 8,2	703,0 4,4	497,6 3,7	1031,6 6,0	533,0 ---	>200 ---
Alte venituri - ponderea, %	211,7 7,0	148,3 4,4	48,0 0,8	202,0 2,2	598,0 4,9	2654,1 16,6	2669,2 19,8	975,9 5,7	1693,3 ---	36,6 ---

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNM.

Partea de cheltuieli a BS a evoluat pe parcursul anilor 2000-2010 de la 3363,5 până la 18791,9 milioane de lei, înregistrând, astfel, o creștere de cca 5,6 ori, însă în perioada de analiză și cercetare, nici într-un an nu-au fost asigurate pe deplin prevederile, stipulate în legile bugetare anuale la capitolul „*cheltuieli*”. O creștere mai stabilă a cheltuielilor a fost înregistrată începând cu anul 2002. Cele mai însemnate posibilități de cheltuieli din BS s-au înregistrat în anul 2005, când comparativ cu anul precedent, cheltuielile au sporit cu peste 3,0 miliarde de lei (56,7%), în anul 2006 față de 2005 - cu peste 2,5 miliarde de lei (29,9%) și în anul 2008 față de 2007 - cu peste 4,3 miliarde de lei (35,8%). Datele statistice din tabelul 3 caracterizează evoluția și dinamica cheltuielilor, executate din BS în anii 2000-2010.

Tabelul 3. Evoluția și dinamica executării cheltuielilor BS în anii 2000-2010, milioane MDL

Indicatori	2000	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010	2010//2009	
									+ / -	%
Cheltuieli prevăzute	3425,9	3693,9	5416,0	11279,9	12160,9	16557,7	17847,4	20040,4	2193,0	112,3
Cheltuieli executate	3363,5	3555,6	5411,9	11019,2	12120,2	16466,0	17199,4	18791,9	1592,5	109,3

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNM.

Datoria de stat. La 31 decembrie 2010, soldul datoriei de stat a constituit 18871,0 milioane de lei, majorându-se cu 4248,4 milioane de lei, comparativ cu începutul anului. Soldul datoriei de stat externe, la

31 decembrie anul 2010 a constituit 13565,9 milioane de lei, majorându-se cu 4048,4 milioane de lei în raport cu data respectivă a anului precedent. *Datoria de stat internă* la aceeași dată, a constituit 5304,9 milioane de lei sau cu 201,0 milioane de lei mai mult decât suma respectivă la sfârșitul anului anterior.

Astfel, datoria de stat garantată de Guvern continuă să reprezinte o povară semnificativă pentru bugetul de stat. La începutul procesului de tranziție, în anul 1991, Republica Moldova nu avea datorii externe. Problema datoriei externe a apărut la mijlocul anilor '90 și s-a agravat după criza financiară regională din anul 1998. Către finele anului 2010, datoria de stat externă a constituit 1116,0 milioane de dolari SUA (echivalentul a 13,6 miliarde de lei), fiind în creștere cu 159,0 milioane de dolari SUA, comparativ cu situația respectivă a anului 2009. Guvernul, pe parcursul ultimilor ani, a întreprins eforturi susținute pentru deservirea datoriei externe, precum și pentru restructurarea acestora, dar urmările crizei mondiale au complicat situația. În acest context, pentru a diminua efectele negative, cauzate de datoria externă, și pentru a-și direcționa eforturile pentru soluționarea problemelor de ordin economic și social, cu care se confruntă Guvernul, sunt necesare acțiuni eficiente pentru monitorizarea și restructurarea în continuare a datoriei externe. Evoluția datoriilor administrate de Guvern se caracterizează prin datele statistice, conținute în tabelul 4.

Tabelul 4. Volumul datoriilor administrate de stat (la 31 decembrie a anului respectiv)

Indicatori	2000	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010	2010/ 2009%
Datoria totală (mil. MDL)	14682	16442	12464	13059	12398	11607	16844	18871	112,0
ponderea în PIB (%)	92	73	35	29	23	18,5	28,1	26,3	-
<i>Datoria externă garantată</i> (mil. MDL)	12660	13621	8750	9269	8648	8097	11779	13566	115,2
ponderea în PIB (%)	79	60	27	21	16	13	19,6	18,9	-
<i>Datoria externă garantată</i> (mil. USD)	1021	987	700	718	766	778	957	1116	116,6
<i>Datoria internă</i> (mil. MDL)	2022	2821	3714	3790	3749	3510	5104	5305	103,9
ponderea în PIB (%)	12,6	12,5	11,6	8,5	7,0	5,6	8,5	7,4	-
PIB (mil. MDL)	16020	22556	32032	44754	53354	62840	60043	71849	119,7

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNM.

La 31 decembrie 2010, din datoria totală administrată de Guvern, cca 72% constituiau datoria externă, iar cca 28% - cea internă. Datoria externă a evoluat de la 1021,0 milioane de dolari SUA în 2001 până la 957,0 milioane de dolari SUA la finele anului 2009, ca mai apoi să avanseze până la 1116,0 milioane de dolari SUA în anul 2010, în rezultatul impactului crizei aprofundate. Deci, datoriile externe garantate de stat rămân în continuare o problemă acută pentru economia țării.

Cercetările, efectuate asupra realizării atât a părții de venituri, cât și a părții de cheltuieli a BS pe parcursul anilor 2000-2010, deduc concluzia, că evoluția acestor indicatori în valoare absolută au înregistrat o creștere stabilă, cu excepția anului 2009, în care finanțele publice au fost grav afectate de criza economico-financiară mondială. De menționat, că în procesul acumulărilor de venituri, nu în toți anii au fost obținute performanțe în raport cu prevederile bugetare. Pe parcurs, au fost înregistrate și deficite bugetare, astfel, nefiind asigurate în deplină măsură finanțările preconizate de legile bugetare anuale. Deci, și anul 2011 nu va fi un an mai simplu, dar este crucial ca banii de la buget să fie alocați pentru investiții efective, dar nu statistice. Investițiile nu trebuie să fie sacrificate sub nici o formă pentru a plăti pensiile și salariile.

b) **Bugetele unităților administrativ-teritoriale (BUAT)** sunt o parte componentă a bugetului public național. Potrivit Ministerului Finanțelor, venitul global al BUAT, în anul 2010, a constituit 7614,3 milioane de lei sau în creștere cu 21,1% (1328,4 mil. MDL) în raport cu anul precedent. Din suma totală a veniturilor bugetelor unităților administrativ-teritoriale, doar cca 38,7 la sută sau 2943,5 milioane de lei constituie veniturile curente (proprie), sarcina acumulării a căror a fost realizată în proporție de 103,2 la

sută sau cu 92,3 milioane de lei mai mult față de prevederile anuale. Comparativ cu anul precedent, veniturile proprii la bugetele unităților administrativ-teritoriale au sporit cu 273,2 milioane de lei.

Cercetarea evoluției și dinamicii datelor statistice, publicate de către ministerul de resort, denotă faptul, că veniturile curente ale bugetelor unităților administrativ-teritoriale au o tendință de creștere (cu excepția anului de criză 2009), dar cu o durabilitate mai redusă decât creșterea veniturilor bugetului de stat, chiar și decât a bugetului public național în întregime.

În perioada de analiză și cercetare (2003-2010), veniturile curente (proprii) s-au majorat doar cu cca 859,0 milioane de lei (de la 2085,0 până la 2943,5 milioane de lei) sau cu 41,2%, pe când dotațiile transferate de la BS au cunoscut o creștere de cca 5,4 ori în aceeași perioadă (de la 822,6 la 4415,9 milioane de lei). O asemenea tendință trebuie să fie examinată în vederea căutării unor soluții de reducere la minimum a acestui decalaj. Aspectul expus mai sus reiese din faptul, că baza impozabilă în majoritatea raioanelor este foarte slabă în condițiile nivelului redus de dezvoltare al infrastructurii regionale, iar acumulările de venituri, realizate anual în teritoriu, nici pe departe nu pot acoperi necesitățile de cheltuieli.

Un alt factor negativ se consideră lipsa de o adevărată autonomie a finanțelor publice locale. O soluție actuală pentru îmbunătățirea situației rămâne a fi realizarea măsurilor practice pentru accelerarea dezvoltării zonelor economice mari, cu formarea infrastructurilor respective.

Pe parcursul anului 2010, cheltuielile efectuate din contul BUAT au constituit 7609,1 mil. lei, sarcina anuală fiind asigurată în proporție de 94,3 la sută. Comparativ cu anul precedent, volumul cheltuielilor a sporit cu 1078,3 milioane de lei sau cu 16,5 la sută. Evoluția cheltuielilor BUAT pe parcursul anilor 2003-2010 denotă faptul că, acestea s-au majorat de peste 2,7 ori – de la 2788,6 până la 7609,1 milioane de lei. Trebuie de menționat că, veniturile bugetare, provenite din sursele proprii în teritoriu, nu pot acoperi nici cele mai stringente necesități, nemaivorbind de careva proiecte sau investiții în economia reală a zonelor rurale. Totuși cu susținerea financiară din contul BS, cheltuielile preconizate au fost asigurate chiar și în condiții extreme, provocate de criza financiară mondială. În tabelul 5 sunt analizate unele aspecte ale evoluției executării veniturilor și cheltuielilor a bugetelor unităților administrativ-teritoriale pe parcursul anilor 2003-2010.

Tabelul 5. Evoluția și dinamica executării BUAT în anii 2003-2010, milioane MDL

Indicii principali	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010/2009 %
Venituri global, dintre care:	2907,4	2883,6	3454,9	4518,6	5648,5	6129,0	6285,9	7614,3	121,1
venituri curente	2084,8	1987,6	1989,1	2411,7	2844,5	2874,5	2670,1	2943,5	110,2
transferuri de la BS	822,6	896,0	1465,6	2089,1	2469,4	3121,7	3499,9	4415,9	126,2
- alte venituri	-	-	0,2	17,8	6,1	132,8	115,9	254,9	2,2 ori
Cheltuieli global	2788,6	2925,7	3605,3	4817,9	5627,1	6432,2	6530,8	7609,1	116,5
Deficit - Excedent +	-118,8	-42,1	-150,4	-299,5	21,5	-303,1	-244,9	5,2	--

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNM.

c) **Bugetul asigurărilor sociale de stat (BASS).** Asigurarea socială este un sistem de protecție socială a persoanelor, ce se materializează în acordarea de pensii, indemnizații și alte prestații sociale. BASS include veniturile și cheltuielile pentru efectuarea cheltuielilor legate de asigurările sociale a cetățenilor. Până în anul 2000, modul de formare și utilizare a fondului de asigurări sociale a suferit mari dificultăți în acumularea și distribuirea mijloacelor financiare, parțial și a mijloacelor materiale (în formă de produse alimentare și mărfuri de consum) cu formarea datoriei enorme față de pensionari și de alte pături sociale – beneficiari din acest fond. Dar, aceste probleme treptat au început să dispară, pensiile, indemnizațiile și alte ajutoare fiind achitate doar în formă bănească. Conform datelor statistice publicate, pe parcursul anilor 2001-2010, evoluția veniturilor și cheltuielilor BASS a avut un caracter de ascensiune.

Pentru anul 2010, *partea de venituri* a fost executată în întregime (incluzând transferurile de la bugetul de stat – 2426,3 milioane de lei) în volum de 8424,3 milioane de lei, ceea ce constituie cu 68,1 milioane de lei sau cu 0,8 la sută sub nivelul prevederilor anuale. Însă, comparativ cu anul 2009, veniturile proprii s-au majorat cu 384,8 milioane de lei sau cu 6,9 la sută, ceea ce prezintă fără îndoială un lucru semnificativ. *Partea de cheltuieli* a fost executată în sumă de 8637,6 milioane de lei (99,3 la sută în raport

cu prevederile anuale), cu 1030,4 milioane de lei sau cu 13,5% mai mult față de anul de criză 2009. Executarea BASS s-a încheiat cu un deficit bugetar în sumă de 213,3 milioane de lei.

Cercetările efectuate asupra datelor statistice, prezentate și publicate oficial în ultimul deceniu, ne demonstrează, că veniturile globale ale BASS au sporit de la 1604,3 milioane de lei în anul 2001 până la 8424,3 milioane de lei în anul 2010, adică de cca 5,2 ori, inclusiv veniturile proprii de 4,6 ori (de la 1299,2 până la 5993,6 mil. MDL). Paralel cu aceasta, în perioada nominalizată s-au majorat și cheltuielile globale, efectuate din acest buget, de la 1373,3 până la 8637,6 milioane de lei, sporind de 6,3 ori. Dacă până în anul 2004 și în anul 2008, în procesul executării BASS au fost obținute excedente bugetare, apoi în ceilalți ani din perioada supusă analizei, executarea BASS s-a soldat cu deficite bugetare, mai cu seamă în anul 2010, când acest indicator a constituit 213,3 milioane de lei. Evoluția executării indicatorilor de bază a BASS este caracterizată în tabelul 6.

Tabelul 6. Evoluția executării indicatorilor de bază a BASS, milioane MDL

Indicatorii de bază	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010/2009, %
Venituri globale, dintre care:	1604,3	2015,1	2734,4	2947,9	3696,0	4347,7	5157,2	6362,8	7573,6	8424,3	111,2
- cotele de asigurare	1299,2	1630,9	1971,8	2464,2	2949,2	3661,5	4332,7	5429,6	5587,2	5993,6	107,3
- alocații din BS	300,5	371,4	387,3	455,3	717,8	661,1	791,7	902,2	1956,8	2426,3	124,0
- alte surse	4,6	12,8	375,5	28,4	29,0	25,1	32,8	31,0	29,6	4,4	14,9
Cheltuieli globale, dintre care:	1373,3	1899,6	2173,9	2768,9	3697,7	4378,1	5244,6	6315,1	7599,2	8637,6	113,7
asigurarea și asistența socială	1284,1	1767,6	2060,5	2606,8	3561,4	3967,3	5231,5	6301,4	7602,9	8637,6	113,6
- alte cheltuieli	-	-	-	-	-	-	13,1	13,7	-3,7	-	-
Excedent (+) Deficit (-)	231,0	115,5	560,5	179,0	-1,7	-30,4	-87,4	47,7	-25,6	-213,3	peste 8 ori

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNM

Referindu-ne în ansamblu la executarea BASS în anul de raportare 2010, constatăm, că reforma sistemului de pensii nu mai rezistă nici o amânare; bugetul asigurărilor sociale de stat înregistrează tot mai mare deficit, buget care, pentru a nu intra în colaps, va avea nevoie de transferuri extrem de împovărătoare pentru bugetul de stat. Totodată, este necesară edificarea unui sistem de pensii bazat pe mai mulți piloni, precum și adoptarea graduală a principiului de acumulare.

d) Bugetul fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală (FAOAM). Hotărârea Guvernului nr. 950 din anul 2001 a pus, de fapt, temelia creării sistemului de asigurări obligatorii de asistență medicală care a demarat în septembrie al aceluiași an. Conform acestei hotărâri, ideea a fost de a forma o organizație de stat autonomă, inclusiv și din punct de vedere financiar, cu caracter non-profit. Însă, până în anul 2003, instituția nominalizată a fost finanțată integral din contul bugetului de stat, acest fapt fiind în detrimentul actelor de constituire și a legislației. După experiența realizată în raionul Hâncești în anul 2004, la baza finanțării asigurărilor obligatorii de asistență medicală au fost formate fondurile respective, cu bugetul propriu-zis ale acestora (FAOAM). În aceste condiții, bugetul fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală a devenit o parte componentă a bugetului public național, având menirea de îmbunătățire, promovare și dezvoltare a domeniului medical. Însă, datele statistice ne arată, că principala sursă de venituri ale bugetului FAOAM a fost și rămâne bugetul de stat, de la care s-au efectuat transferuri de mijloace financiare pentru formarea bugetului fondurilor de asigurare obligatorii de asistență medicală, în cuantum de peste 50,0 la sută din volumul global al veniturilor. Astfel, dacă în anul 2005, transferurile din BS pentru formarea bugetului FAOAM au constituit 839,5 milioane de lei, sau 65,5% din totalul veniturilor, apoi în anul 2010 dotațiile bugetare din BS s-au majorat considerabil, constituind 1926,6 milioane de lei, iar ponderea acestora în volumul global al veniturilor a constituit 56,3 la sută. Dotațiile bugetului de stat au prevalat considerabil veniturile proprii în anul 2010 – cu 428,7 milioane de lei sau cu 28,6 la sută. Această situație este alarmantă și soluția trebuie găsită cât mai curând.

Analiza evoluției și dinamicii executării bugetului FAOAM pe parcursul anilor 2005-2010 relevă faptul, că veniturile anuale ale acestuia s-au majorat de la 1281,7 milioane de lei în anul 2005 până la 3424,5 milioane de lei în anul 2010 sau cca 2,7 ori. Cu toate că veniturile curente (proprii) ale bugetului

FAOAM au sporit de la 442,2 milioane de lei în anul 2005 până la 1757,9 milioane de lei în anul 2010, acestea de fapt, au asigurat doar 49,4% din cheltuielile totale, efectuate în anul de raportare, ceea ce vorbește despre antrenarea slabă a cetățenilor în formarea fondurilor respective de asigurare medicală. Volumul total al cheltuielilor pentru realizarea obiectivelor FAOAM au crescut, comparativ cu anul 2005 de la 1108,0 până la 3367,8 milioane de lei (de 3 ori). De rând cu acestea, s-au mărit și volumul transferurilor de la bugetul de stat pentru asigurarea activității instituției de circa 2,3 ori (de la 839,5 până la 1926,6 mil. MDL). Realizarea veniturilor și cheltuielilor FAOAM pe parcursul anilor 2005-2010 este reprezentată în tabelul 7.

Tabelul 7. Evoluția și dinamica executării bugetului FAOAM în anii 2005-2010, milioane MDL

Anul	Indicatori	Venituri global	dintre care		Cheltuieli global	Deficit (-), Excedent (+)
			venituri curente (proprie)	Transferuri de la BS		
2005	Prevăzut	1319,8	480,3	839,5	1319,8	-
	Executat	1281,7	442,2	839,5	1108,0	173,7
	Devieri (+,-)	-38,1	-38,1	-	211,8	173,7
	Executare, %	97,1	92,1	100	83,9	<0
2006	Prevăzut	1527,7	526,1	1001,6	1527,7	-
	Executat	1559,1	557,5	1001,6	1485,4	73,7
	Devieri (+,-)	31,4	31,4	-	42,3	73,7
	Executare, %	102,1	106,0	100,0	97,2	<0
2007	Prevăzut	1992,9	797,9	1195,0	1192,9	-
	Executat	2036,4	841,4	1195,0	1894,6	141,8
	Devieri (+,-)	43,5	43,5	-	98,9	141,8
	Executare, %	102,2	105,5	100,0	95,1	<0
2008	Prevăzut	2693,5	1215,9	1477,6	2693,6	-0,1
	Executat	2688,6	1211,0	1477,6	2572,0	116,6
	Devieri (+,-)	-4,9	-4,9	-	-121,6	116,7
	Executare, %	99,8	99,6	100,0	95,5	<0
2009	Prevăzut	2850,6	1393,8	1456,8	3101,5	-250,9
	Executat	2878,9	1422,1	1456,8	3071,4	-192,5
	Devieri (+,-)	28,3	28,3	-	-30,1	58,4
	Executare, %	101,0	102,0	100,0	99,0	76,7
2010	Prevăzut	3434,6	1508,0	1926,6	3434,4	0,2
	Executat	3424,5	1497,9	1926,6	3367,8	56,7
	Devieri (+,-)	10,1	10,1	-	-66,6	56,5
	Executare, %	99,7	99,3	100,0	98,1	>200

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNM.

Concluzii:

1. Eforturile Guvernului, pe parcursul anului 2010, au fost direcționate spre consolidarea finanțelor publice și executarea calitativă a bugetului de stat în condiții extrem de complicate, urmare a crizei financiare și economice mondiale.

2. Colectările de venituri curente (proprie), în majoritatea bugetelor unităților administrativ-teritoriale, nici pe departe nu pot acoperi necesitățile reale de cheltuieli, dat fiind baza impozabilă foarte slabă în condițiile nivelului redus de dezvoltare a infrastructurii regionale. La aceasta se mai adaugă și activitățile modeste cu finanțele publice în administrarea autonomilor locale. De aceea, atenția Guvernului este concentrată asupra măsurilor radicale în accelerarea dezvoltării zonelor economice mari cu formarea infrastructurilor respective, problemă valabilă pentru îmbunătățirea situației la acest capitol.

3. Deși veniturile în BASS, pe parcursul anilor 2001-2010, au evoluat în ascensiune și, astfel, au făcut posibilă indexarea anuală și majorarea nesemnificativă a pensiilor și indemnizațiilor, acestea sunt încă cu mult sub nivelul minim de existență al păturilor vulnerabile ale populației în condițiile majorărilor galopante a prețurilor la medicamente, servicii comunale și la produse alimentare. Reforma sistemului de pensii nu mai poate fi amânată; bugetul asigurărilor sociale de stat înregistrează tot mai mare deficit, iar

pentru a nu intra în colaps, va avea nevoie de transferuri extrem de împovărătoare pentru bugetul de stat.

4. Dezvoltarea sistemului de asigurări obligatorii de asistență medicală decurge anevoios. După 10 ani de existență a fondurilor respective și la activității modeste ale instituției, nu este asigurată colectarea deplină a veniturilor conform așteptărilor. Peste 50 la sută din venituri le aparțin dotațiilor din BS, pe când conform ideii de formare a FAOAM, suplinirea lor cu dotații urma să scadă din an în an până la asigurarea integrală cu surse proprii, dar nicidecum din contul majorării sistematice a alocațiilor bugetare.

Bibliografie:

1. Legile Bugetului de stat anuale pentru anii 2001-2010.
2. Legile anuale ale Bugetului Asigurărilor Sociale de Stat pentru anii 2001-2010.
3. Anuarul statistic al Republicii Moldova, edițiile 2002-2010.
4. Rapoartele anuale ale Ministerului Finanțelor privind executarea bugetelor pentru anii 2001-2010.
5. Rapoartele anuale ale Casei Naționale de Asigurări Sociale pentru anii 2001-2010.

TEHNICILE ȘI MODELELE ECONOMICO-MATEMATICE UTILIZATE ÎN TEORIA FINANCIARĂ

RODICA PERCIUN, dr., IEFS

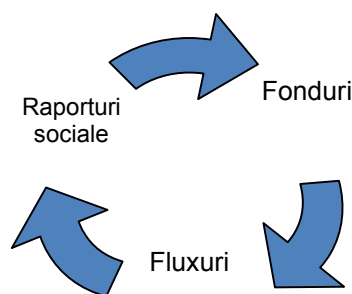
Recenzent: ANGELA TIMUȘ, dr., conf. cercet., IEFS

Finanțele publice exprimă relații sociale de natură economică, născute în procesul de constituire și utilizare a resurselor financiare publice între stat, pe de o parte, și membrii săi, pe de altă parte, în vederea satisfacerii nevoilor de interes general a societății. În acest proces statul joacă un rol activ în viața economică și socială a țării folosindu-se de metodele, tehnicile și instrumentele politicilor fiscale și bugetare prin intermediul cărora caută să atenueze efectele negative ale unor crize ciclice și să influențeze pozitiv procesele economice și sociale din societate.

Cuvinte cheie: teoria financiară, criteriul Pareto, criteriul Kaldor-Hicks, analiza cost-beneficiu, modele economice

Dicționarul enciclopedic român definește finanțele drept „relații sociale, de natură economică, care apar în procesul repartizării produsului social și în special al venitului național în legătură cu îndeplinirea sarcinilor și funcțiilor statului” [1]. Astfel, finanțele ar putea fi definite din trei puncte de vedere complementare:

- *fonduri* sub formă bănească cu o anumită destinație;
- *fluxuri bănești* care se desfășoară în legătură cu crearea fondurilor;
- *raporturi sociale* de natură economică ce apar într-o economie în legătură cu constituirea fondurilor bănești.



Noțiunea de finanțe, sub cele trei aspecte: **fonduri/fluxuri/raporturi sociale**, este eterogenă atât în ceea ce privește complexitatea nevoilor cărora trebuie să li se facă față, cât și din punct de vedere al modului de utilizare a fondurilor. Astfel, o parte din ele se constituie în vederea satisfacerii unor nevoi generale ale întregii populații de pe un teritoriu delimitat (raion, țara etc.). Iar, alte fonduri au în vedere satisfacerea unor nevoi comune dar, de dimensiuni mult mai restrânse, specializate și care se constituie la nivelul agenților economici.

Datorită complexității fenomenelor economice și financiare, de un real folos în cercetarea economică este modelarea economico-matematică. Modelul economico-matematic constituie un sistem teoretic ce fixează sub formă de ecuații, funcții etc., elementele și relațiile esențiale ale obiectului supus cercetării, legitățile organizării, funcționării și dezvoltării lui, oferind cercetătorului un material mai

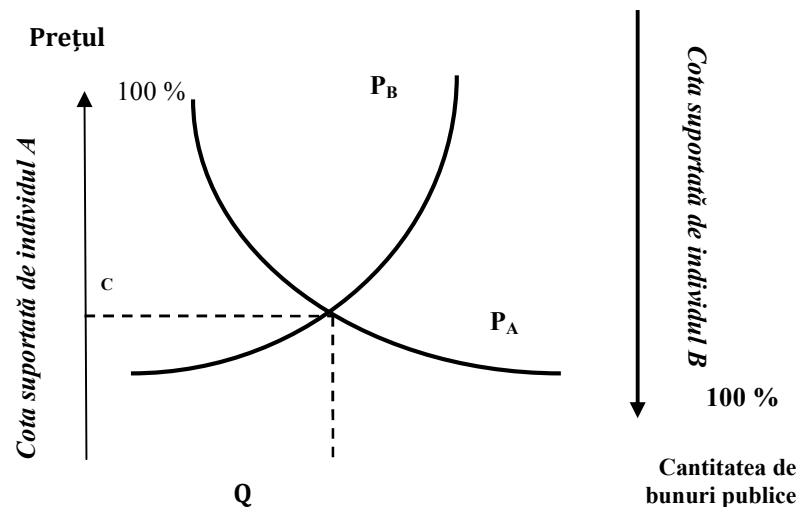
accesibil pentru investigare.

Dacă metodele de cercetare sunt identice pentru fiecare ramură în care se aplică, atunci tehnicile de cercetare se particularizează în funcție de domeniul cercetat.

Pentru teoria financiară se utilizează cel mai frecvent următoarele tehnici:

Criteriul Pareto

Una din funcțiile esențiale ale finanțelor publice este funcția alocativă, de aceea este necesar un criteriu de alocare optimă, accesibil pentru întreaga societate. Acest criteriu a fost propus de Vilfredo Pareto. Criteriu Pareto sau optimul Pareto poate fi definit în felul următor: *orice schimbare (a unei politici publice, de pildă) este o îmbunătățire, dacă cel puțin unii oameni au de câștigat și nimeni nu are de pierdut*. Pare un criteriu bun, dar este și util pentru decidenții publici? Problema este că aproape întotdeauna vor exista pierdanți; cineva are, în mod inevitabil, mai mult de pierdut. Criteriul Pareto arată limita posibilităților de utilitate, adică bunăstarea potențială maximă care poate fi atinsă de o colectivitate compusă. Să exemplificăm cele spuse mai sus: **optimul Pareto** poate fi ilustrat în modelul schimbului voluntar. Acordul voluntar reprezintă o cale de susținere materială a producției de bunuri publice, nu foarte frecventă, în practică. Pentru simplitate, presupunem că societatea este compusă din 2 persoane A și B (graficul 1).



Graficul 1. Modelul de schimb voluntar

În graficul 1 curba P_A exprimă cantitatea pe care individul A este dispus să o producă la diferite nivele de impozitare. Se observă că producția pe care este dispus să o asigure crește pe măsură ce cota fiscală suportată scade. De asemenea, curba P_B reflectă preferințele individului B în aceeași manieră. Cu cât este mai mare impozitul suportat, cu atât oferta, respectiv dispoziția de a produce a individului B este mai scăzută. În condițiile **echilibrului** (cota C și cantitatea Q) fiecare individ câștigă din producția de bunuri publice.

*Anume acest echilibru reprezintă **alocarea paretiană**, adică acea alocare a resurselor care permite câștigul cel puțin al unui individ fără a fi afectat altcineva.*

Criteriul Kaldor-Hicks

Depășirea dificultăților de aplicare a criteriului Pareto capătă un aspect mai practic prin utilizarea criteriului lui Kaldor-Hicks. Acesta oferă o metodă de compensare potențială a celor care pierd. Condiția Kaldor-Hicks poate fi definită în felul următor: **O acțiune guvernamentală este de interes public, dacă beneficiile sau câștigurile rezultative sunt mai mari decât costurile sau pierderile rezultative [2].**

Analiza cost-beneficiu

Analiza cost-beneficiu (ACB) are **scopul** de a estima impactul socio-economic al proiectului de investiție public propus, prin identificarea și cuantificarea monetară a efectelor investiției (**financiare și non-financiare**). Există două **diferențe notabile** între analiza tip evaluarea proiectului sau plan de afaceri din sfera sectorului privat:

- **criteriul decizional**: sectorul privat finanțează numai proiecte cu rentabilitatea financiară estimată mai mare decât costul capitalului, în timp ce autoritatea publică (inclusiv cea comunitară) finanțează cu precădere proiecte cu rentabilitatea financiară estimată mai mică decât costul capitalului;

- **cuantificarea impactului non-financiar**: autoritatea publică ia decizia de a susține financiar un proiect nu exclusiv pe baza rentabilității pur financiare, ci pe baza rentabilității economice (proiectul trebuie să aibă un impact net pozitiv la nivelul societății, inclusiv aspectele non-financiare).

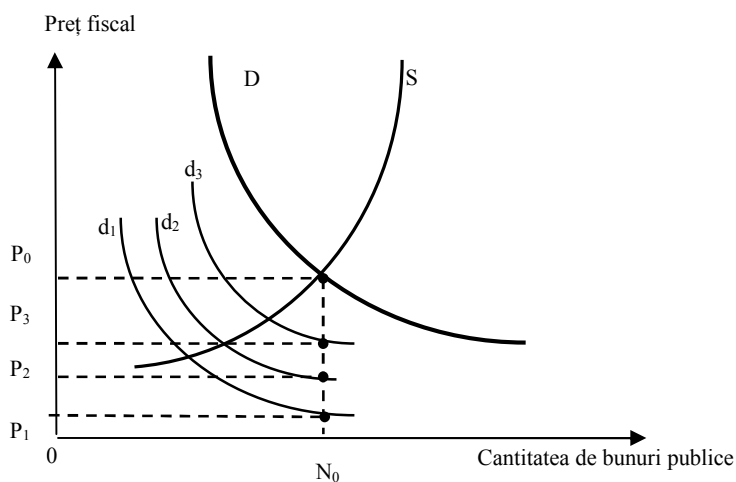
Aceste diferențe notabile ale abordării autorității publice în raport cu finanțarea proiectelor țin de **rolul statului în economie**. Statul intervine în economie, printre altele, prin reglementare, impozitare și

subvenționare. Ceea ce numim, generic, fonduri reprezintă o **subvenție**, cu scopul declarat de a genera beneficii nete pozitive pentru societate.

În așa mod, statul, folosind anumite posibilități de influență politică, poate modifica modalitățile haotice de distribuire a bunurilor publice și a veniturilor cetățenilor în general.

Care sunt principiile economice pe care trebuie statul să le urmeze? Unii economiști consideră că acestea trebuie să fie **optimumul Pareto**. Alți economiști consideră că cel mai des deciziile statului despre redistribuirea bunurilor, duc la înrăutățirea situației unor persoane, dar aceste decizii pot fi îndreptățite, dacă persoanele care au primit un beneficiu suplimentar vor putea compensa pierderile altor persoane – **principiul compensării lui Kaldor-Hicks**.

O altă abordare privind soluționarea problemei distribuției optimale a resurselor între cele 2 sectoare: privat și public a fost făcută de economistul suedez **E. Lindahl** [3].



Graficul 2. Distribuirea cheltuielilor de finanțare a producției de bunuri publice, pe diferite categorii de populație

Modelul de echilibru al lui E.Lindahl poate fi folosit pentru a justifica economic modul cel mai rațional de repartizare a cheltuielilor de finanțare a producției de bunuri publice, pe diferite categorii de populație (graficul 2).

Curba cererii agregat pentru bunurile publice D poate fi interpretată drept curba de utilitate marginală a bunurilor publice, iar curba ofertei S – drept curba de costuri marginale. În punctul de echilibru obținem egalitatea dintre beneficiile marginale din utilizarea de bunuri publice și costuri marginale. Respectiv, N_0 – cantitatea optimă de bunuri publice; P_0 – prețul fiscal optim. Să presupunem că într-o societate se disting trei grupuri compacte cu diferite funcții de cerere pentru acest bun public: respectiv, d_1 , d_2 și d_3 . Utilitatea marginală a bunurilor publice în punctul de echilibru pentru aceste categorii de populație va fi, respectiv, P_1 , P_2 și P_3 . Suma lor ($P_1+P_2+P_3$) va fi egală cu utilitatea marginală totală a acestui bun pentru societate, și în consecință va fi egală cu prețul fiscal P_0 . În cazul în care cheltuielile pentru producerea unei unități de bun public ale acestor trei grupuri de populație vor fi egale, de asemenea, cu P_1 , P_2 și P_3 , atunci în punctul de echilibru, costurile marginale pentru finanțarea producerii unei unități de bun public, pentru fiecare categorie de populație, vor fi egale cu beneficiile marginale, iar suma acestora va fi egală cu prețul fiscal. Cheltuielile totale pentru tot volumul de bunuri publice pentru fiecare categorie de populație va fi, respectiv:

$$P_1 \times N_0, P_2 \times N_0, P_3 \times N_0$$

Dacă cunoaștem numărul de contribuabili în fiecare grupă: K_1 , K_2 și K_3 , atunci cota-parte a fiecărui contribuabil în repartizarea proporțională a costurilor în cadrul fiecărui grup va fi, respectiv:

$$\frac{P_1 N_0}{K_1} ; \frac{P_2 N_0}{K_2} ; \frac{P_3 N_0}{K_3}$$

Această metodă de redistribuire a cheltuielilor pentru bunurile publice reprezintă metoda optimă pentru fiecare grup de populație, interesele cărora se realizează pe deplin.

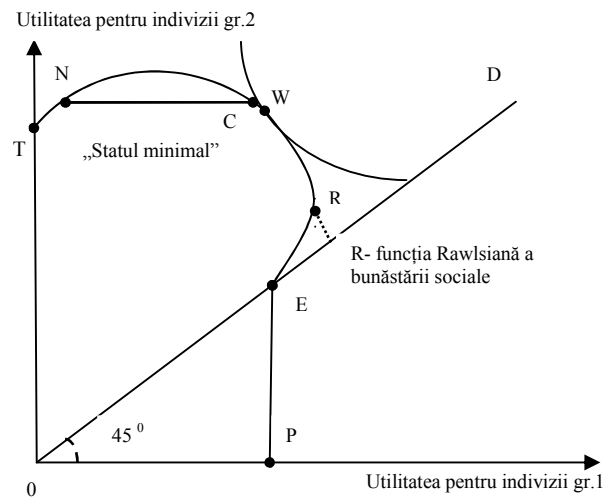
În practică, însă, se poate de pus în aplicare mai multe modalități (principii) de redistribuire a veniturilor. De exemplu, economistul american James Buchanan a propus următoarele (graficul 3):

Pentru simplitate, să presupunem că statul, folosindu-și posibilitățile politice, poate redistribui veniturile (prin urmare, și bunurile) în diferite modalități, între grupul de indivizi nr.2, care sunt în stare

să obțină rezultate economice majore, și indivizii din grupul 1, care necesită suportul statului (de ex. invalizii, pensionarii etc.). *Curba PT caracterizează toate combinațiile posibile de redistribuire a veniturilor în baza intervenției statului.*

Punctul E reprezintă egalitatea, adică distribuția egalitară, iar punctul N – realizarea conceptului lui Nozic – **statul minimal**, în condițiile cărora intervenția statului în economie se limitează doar la protejarea populației împotriva fraudelor, furturilor, precum și asigurarea cadrului legal în activitatea economică. Punctul N poate fi îmbunătățit în conformitate cu optimul Pareto, dacă statul va avea și alte funcții aprobate unanim de către populație.

Orice punct de pe segmentul NC (în afară de N) îmbunătățește situația cel puțin a unui individ fără ca să înrăutățească situația altora.



Graficul 3. Posibilitățile alternative ale statului la redistribuirea veniturilor

Conceptul Rawlsian (punctul R – cel mai îndepărtat punct spre dreapta de pe curbă PT) presupune maximizarea gradului de satisfacere a necesităților celei mai vulnerabile părți a populației.

Este posibilă și *abordarea principiului utilității a lui J. Bentham*, care maximizează utilitatea totală de distribuție pentru toți membrii societății. Punctul W este punctul de tangență între curbă de posibilități de distribuție a veniturilor și cea mai înaltă curbă de indiferență socială (toate punctele de pe aceasta indică același nivel de utilitate sumară a distribuției veniturilor pentru toți membrii societății). În acest punct se atinge cel mai înalt nivel sumar de satisfacere a necesităților pentru toți membrii societății. *Acest nivel caracterizează distribuția optimă a veniturilor din punct de vedere pur economic.*

În sfârșit, **punctul T** reprezintă modul de distribuție pe principiul „în baza puterii economice a părților” (câștigătorul primește tot) - în cazul neimplicării absolute a statului, iar **punctul P** reprezintă modul de distribuție pe principiul *supunerii obligatorii* a indivizilor grupului 2 de către indivizii grupului 1 – exploatarea absolută în baza impunerii extra-economice.

În concluzie: Teoria financiară are ca obiectiv explicarea și înțelegerea fenomenelor financiare, a transferurilor temporare de avere (de bogăție). Ca urmare a dezvoltării întregii producții sociale ca și producție/circulație de mărfuri, în vederea constituirii resurselor necesare oricărui tip de activitate se impune formarea unor fonduri (resurse) bănești. În acest context, fondurile bănești se formează în societate fie la dispoziția statului, fie la dispoziția agenților economici. Constituirea și apoi utilizarea fondurilor bănești se realizează prin fluxuri monetare. Derularea acestora impune, în mod necesar, și instituirea anumitor tipuri de relații sociale, adică a unor raporturi între administratorii și beneficiarii unui fond, între cei ce participă la constituirea lui și utilizatori.

Bibliografie:

1. Dicționarul enciclopedic român, Editura Politică, București, 1964, vol. II
2. A. Scieriu, *Finanțele publice: instrumente și mecanisme financiare de intervenție guvernamentală*, editura Epigraf, Chișinău, 2004
3. С. Лаптев, Ф. Филина *Основы теории государственных финансов*, editura Юристъ Москва, 2001
3. T. Manole *Finanțe publice: teorie și aplicații*, Chișinău, 1998

**PROBLEMELE FIDELIZĂRII CLIENȚILOR BĂNCILOR
COMERCIALE DIN REPUBLICA MOLDOVA**

IVAN LUCHIAN, dr., conf. univ., IIM „IMI-NOVA”

STELA CIOBU, dr., conf. univ., ASEM

Recenzent: ANGELA TIMUȘ, dr., IEFS

Fidelity of the client (customer loyalty) is a commitment of the client to the given mark of the goods or the service, assisting new purchases of the goods of the given mark. Fidelity of the client of the company grows out constant qualitative servicing. Bank's client fidelity can be a substantial basis for prosper activity of this financial institution. Therefore customer loyalty must be an important marketing orientation. This article is concerned to reflect national practices to form and maintain client's fidelity of commercial banks in Republic of Moldova and fundamental ways of its perfection.

Cuvinte cheie: client, bancă, fidelizare.

Clienții băncii reprezintă o categorie deosebită de consumatori ai produselor bancare. Acestea sunt persoanele fizice sau juridice, care întrețin cu băncile relații de afaceri, formale și/sau neformale, în scopul folosirii produselor bancare.

Formarea unor relații de colaborare îndelungată dintre bănci și clienți constituie fundamentul activității prospere a oricărei instituții financiare.

În acest context, o importanță mare o capătă formarea, cultivare și menținerea fidelității clienților băncilor comerciale.

Este bine cunoscut faptul, că atragerea clienților noi este mai scumpă decât întreținerea relațiilor de afaceri cu cei existenți. Trebuie de ținut cont și de faptul, că atragerea clienților noi este de 4-5 ori mai costisitoare decât dezvoltarea și menținerea relațiilor cu clienții existenți.

Fidelizarea clienților cuprinde ansamblul măsurilor unei întreprinderi prin care se urmărește orientarea pozitivă a intențiilor comportamentale ale clienților actuali și ale clienților viitori față de un ofertant și/sau oferta, prestările acestuia pentru a obține o stabilizare, respectiv dezvoltare, a relațiilor cu acești clienți. În același timp, prin fidelitatea clienților înțelegem acea calitate a persoanelor care au gusturi stabile, o conduită regulată, atașamente afective durabile [6].

În urma studiilor efectuate, activitatea de fidelizare a clienților poate lua una din formele:

- fidelizarea reală;
- fidelizarea virtuală;
- fidelizare falsă (formală);
- fidelizarea forțată (impusă);
- fidelizarea contradictorie.

Fidelizarea reală constituie un complex de activități întreprinse de către banca, ce au drept rezultat formarea și menținerea unui contingent stabil de clienți fideli.

Trebuie de recunoscut, că toate băncile mari în diferite perioade au întreprins măsuri de fidelizare a clientelei, însă acestea, în mare parte, aveau un caracter fragmentar și inconsecvent. Se are în vedere, că aceste activități de fidelizare erau legate doar de unele produse ale băncii (depozite, credite, transferuri bănești ș.a.).

De exemplu, cele mai mari succese în acest context au fost obținute de către BC „Banca de Economii” SA, care, în perioada anilor 2009-2011, a fost nevoită să stimuleze fidelitatea deponenților prin ratele înalte ale dobânzilor la depunerile cu termen mare în scopul stabilizării bazei depozitare a băncii și evitării problemelor legate de retragerea în masă a depozitelor.

De asemenea, poate fi remarcat și **fenomenul fidelității spontane**, care nu este rezultatul eforturilor de marketing ale băncii special orientate, ci de considerentele personale, simpatiile și preferințele unor anumite grupuri de clienți.

La fel, merită atenție și practica fidelizării virtuale, care este orientată spre formarea premiselor fidelității clientului și obținerea efectului de transformare a consumatorului simplu de produse bancare în client, pentru a trece la relații de colaborare de lungă durată.

Astfel de practici găsim în istoria deservirii clienților – persoane fizice – de către BC „Mobiasbancă” SA, care distribuia carduri de credit „Neos” neactivate în speranța încheierii relațiilor contractuale propriu-zise cu clientul, în cazul acceptului acestuia.

De asemenea, unele bănci practică deschiderea conturilor de depozit sau de card cu un termen convențional, după care dacă clientul nu solicită închiderea contului, termenul este reînnoit automat.

Problema este, că în acest caz relațiile dintre bancă și client sunt doar virtuale, căci nu se știe, care va fi decizia clientului – de a înceta deservirea sau continuarea ei.

În unele bănci ale Republicii Moldova poate fi observat fenomenul **fidelității false (sau formale)**,

care constă în oferirea în bază contractuală a unor servicii, care în totalitate nu sunt folosite de client pe parcursul unei perioade relativ lungi de timp.

Aceasta poate avea loc din diferite motive, cum ar fi [3]:

- Modificarea calitativă unilaterală din partea băncii a serviciilor sale, care le fac neatractive pentru client și care, prin urmare, conduce la refuzul din partea clientului de a se deservi în banca dată fără a fi rupte relațiile contractuale (de exemplu, mărirea comisioanelor la servicii, mărirea substanțială a ratelor dobânzilor la credite, folosirea unor cursuri neconvenabile la operațiunile de schimb valutar pot conduce la încetarea operațiunilor clientului, dar nu înseamnă simultan închiderea tuturor conturilor bancare);
- Schimbarea radicală a conjuncturii pieței, care fac folosirea serviciilor băncii neoportune (de exemplu, dacă un client a încheiat un contract cu banca privind deservirea de broker pe piața valorilor mobiliare corporative sau de stat și, în același timp, situația pe această piață a devenit nefavorabilă pentru clientul menționat, atunci serviciile băncii vor rămâne nesolicitate, însă contractul va rămâne în vigoare o anumită perioadă de timp);
- Oferirea unei deserviri complexe mai atractive din partea unuia din concurenți, fără a fi încetate relațiile contractuale cu banca inițială. (De exemplu, dacă unui client i se oferă în altă bancă un regim mai favorabil de creditare și de deservire în cadrul sistemului de plăți, acesta va trece cu deservirea la concurent, dar aceasta deloc nu înseamnă închiderea simultană a conturilor în banca inițială);
- Încetarea capacității clientului de a folosi serviciile băncii. (De exemplu, dacă clientul persoană fizică pierde locul de muncă, cel mai probabil, este că el nu va putea folosi cardul de credit al băncii cu încetarea deservirii în bancă în general, necătând că însăși contul de credit poate să nu fie închis în așteptarea schimbării stării financiare a clientului).

Drept urmare, managementul băncilor consideră ca au un număr sporit de clienți fără a avea pentru aceasta o bază reală.

În acest context, poate fi amintită și afirmația Președintelui BC „Banca de Economii” SA, precum că portofoliul de clienți ai băncii constituie peste 16 mii de conturi ale persoane juridice și 2 mil. conturi ale persoanelor fizice [5].

În Republica Moldova, în ultimii zece ani, a fost emis un număr enorm de carduri în cadrul proiectelor de salarizare. După concediere salariată adesea nu restituie cardurile băncilor emitente și, în același timp, nici nu le folosesc, deoarece funcționalitatea lor în cele mai dese cazuri este văzută doar în calitate de instrument de obținere a salariului din bancomat.

Pentru evitarea unor astfel de situații, unele bănci (de exemplu, BC „Banca Socială” SA) creează pe numele salariatului un depozit de garanție, care este restituit în cazul restituirii cardurilor băncii și închiderii contului de card.

În Republica Moldova agenții economici pot deschide conturi curente în orice bancă, însă în realitate nu le folosesc pe toate.

Însă, din contra, în scopul combaterii fenomenului fidelității false sunt binevenite prevederile Regulamentului privind deschiderea și închiderea conturilor la băncile din Republica Moldova [2]: „Conturile la care timp îndelungat (2 ani) nu s-a efectuat mișcarea mijloacelor bănești pot fi închise convențional. Soldurile din aceste conturi se consolidează la un cont centralizat separat”.

Însă, un fenomen specific Republicii Moldova constituie **fidelizarea forțată a clientelei**, adică cea impusă de anumiți factori de decizie.

Drept exemplu, poate fi amintită Hotărârea Guvernului RM nr. 191 din 06.03.2001 cu privire la implementarea masivă a instrumentelor de plată fără numerar [1], prin care se impune lărgirea substanțială a folosirii cardurilor prin transferul salariului bugetarilor pe conturile de card și plata cu ajutorul cardurilor a taxelor vamale de către agenții economici. Drept rezultat, numărul de carduri bancare emise a crescut substanțial cu efecte economice și financiare foarte modeste.

De asemenea, pot fi menționate proiectele de salarizare prin intermediul cardurilor bancare, în care salariații având teoretic dreptul de a alege banca, în care să deschidă contul de card, în realitate erau impuși să accepte produsele băncii, care deservește agentul economic respectiv sau care a câștigat tenderul privind implementarea proiectului. Este firesc faptul, că drept rezultat fidelitatea creată prin impunere era mai curând una formală (iluzorie) decât una reală.

Prezintă interes practica BC „Moldindconbank” SA de a interesa managementul de vârf al agenților economici în implementarea proiectelor de salarizare prin acordarea lor a statutului de client VIP și oferirea unor produse bancare cu proprietăți mai atractive față de clienții de rând.

În contextul abordat poate fi amintită și polemica desfășurată în luna februarie 2011 privind „migrarea” unor clienți de la BC „Banca de Economii” SA la BC „Victoriabank” SA, care cică ar fi inadmisibilă. Adică se consideră normal ca agenții economici cu capital de stat să fie legați de BC „Banca de Economii” SA, indiferent de calitatea deservirii.

Este semnificativ, că 46% din totalul rulajelor întreprinderilor de stat din Republica Moldova sunt înregistrate pe conturile BC „Banca de Economii” SA, câte 14% – pe conturile băncilor BC „Moldincombank” SA și BC „Victoriabank” SA, iar 8% – pe conturile BC „Moldova Agroindbank” SA [4].

În afară de formele menționate, mai este practică **fidelizarea contradictorie** – întreprinderea unor măsuri de fidelizare a clienților concomitent cu cele de descurajare a fidelității, care poate crea una din situații:

- încurajarea fidelității clienților noi, de rând cu ignorarea intereselor clienților vechi (de exemplu, prin oferirea unor rate ale dobânzilor la depozitele noi atrase cu menținerea dobânzilor joase la cele existente);
- oferirea unor produse bancare noi pentru încurajarea fidelității clienților de rând cu nerecunoașterea fidelității clienților în principiu.

Un aspect important în activitatea de fidelizare a clienților, în opinia noastră, îl constituie modalitatea de examinare a reclamațiilor acestora. La moment, practic în toate băncile din Republica Moldova există mecanisme formate de primire a „semnalelor” clienților. Modalitățile de examinare a opiniilor, sugestiilor și a reclamațiilor clienților, însă, sunt diferite [3]:

- constructivă – când lucrătorul băncii vinovat de crearea situației este practic impus să o soluționeze într-o formă amiabilă pentru client și bancă (BC „Moldova-Agroindbank” SA, BC „Moldincombank” SA);
- formală – răspunsul amabil, în timp util, la reclamație, dar evaziv și fără schimbarea stării de lucruri (BC „Banca de Economii” SA);
- ignorantă – lipsa oricărei reacții la mesajul clientului (BC „Eximbank” SA);
- de învinovățire – căutarea vinovatului pentru pedepsire și oferirea unei soluții de compromis; un moment interesant este că, de obicei, vinovatul este sau un lucrător de rând, care urmează să fie penalizat, sau chiar însăși clientul, care în opinia administrației băncii sau nu-și onorează obligațiile, sau are un caracter abuziv (BC „Victoriabank” SA);
- „șireată” – în cazul în care, banca, în urma primirii reclamației, ia măsuri de remediere și informează apoi clientul, că acesta nu are dreptate, căci problema nu există, însă cu mulțumiri călduroase pentru faptul, că petiționarul rămâne clientul băncii (de ex., BC „Mobiasbancă” SA).

Între altele, considerăm drept dubioase practicile, care constau în oferirea lucrătorilor bancari, vinovați de oferirea necalitativă a produselor bancare, în cazul respectării stricte a normelor stabilite de către client, de a-l contacta personal pentru a-i aduce învinuiri de comportament abuziv sau neonest. Același lucru se referă și la cazurile de comportament neamabil al lucrătorilor bancari față de clienții, care depun reclamații.

De asemenea, ținem să remarcăm, că în cele mai dese cazuri clienții băncilor nu au nevoie de pedepsirea lucrătorilor instituției financiare, ci de prestarea calitativă a serviciilor bancare. Adică nu se poate admite înlocuirea formală a măsurilor eficiente de perfecționare a businessului bancar cu pedepse administrative ale personalului.

În aceste condiții, un management eficient al relației cu clienții ar trebui să realizeze următoarele:

- îmbunătățirea cunoștințelor bancare ale clienților;
- cunoștințele acumulate să conducă la o îmbunătățire a activității acestora și la utilizarea cu o mai mare frecvență a serviciilor și produselor băncii;
- mai bună interpretare a deciziei de investiție, ceea ce ar permite facilitarea oportunităților de vânzare încrucișată a diverselor tipuri de produse (financiar-bancare și asigurări);
- perfecționarea tehnologiilor de constituire a bazelor de date privind clienții băncii și a modalităților folosirii lor;
- îmbinarea canalelor de distribuție bancară astfel încât clientul să beneficieze de servicii și produse de calitate, asigurare a flexibilității opțiunilor clientului;
- maximizarea gradului de loialitate față de bancă (brand), astfel încât să utilizeze o perioadă cât mai îndelungată produsele și serviciile acesteia.

Bibliografie:

1. Hotărârea Guvernului RM Nr. 191 din 06.03.2001 cu privire la implementarea masivă a instrumentelor de plată fără numerar (publicată în Monitorul Oficial Nr. 44-45 din 19.04.2001).
2. Regulamentul Băncii Naționale a Moldovei privind deschiderea și închiderea conturilor la băncile din Republica Moldova, aprobat prin Hotărârea Consiliului de administrație al BNM Nr. 415 din 30.12.1999 (Publicat în Monitorul Oficial Nr. 008 din : 20.01.2000) , art. 16.
3. Fetiniuc Valentina, Luchian Ivan. Particularitățile formării relațiilor cu clienții în sistemul bancar din Republica Moldova. Conferința Științifico-Practică Internațională a Tinerilor Cercetători „Dezvoltarea economiei bazată pe cunoaștere”, Ediția II, Chișinău, 14 mai 2011.
4. Banca de Economii – lider în rulajul întreprinderilor de stat. www.arena.md.
5. Grigore Gacikevici: „Banca de Economii înseamnă siguranță și prestigiu pentru angajați și clienți”, www.bem.md
6. Managementul fidelizării clienților. www.stiucum.com.

BUNURILE PUBLICE. SPECIFICUL PIETEI BUNURILOR PUBLICE

ANGELA TIMUȘ, dr., conf. cercet., IEFS
RODICA PERCIUN, dr., IEFS

Recenzent: IVAN LUCHIAN, dr., conf. univ., IIM „IMI-NOVA”

The research work has led to the improvement of working methods used in the practice of public finances. Programming and modeling of the financial decisions make it possible to quantify the impact of financial measures on the value of GDP, on the output volume, on the evolution of prices and incomes of different social groups. The necessity to create viable strategies of socio-economic development has led to the creation of institutions and financial instruments, to the search of financial methods and techniques incorporated into the mechanism that manages the economy. Cuvinte-cheie: bunuri private, bunuri publice, cererea de bunuri, preț fiscal, alocare paretiană

„Economia politică modernă a oscilat între două extreme pe care le-am trăit în acest secol: totul pentru Stat și prin Stat, totul pentru individ și prin individ. De cine depind bogăția și sărăcia națiunilor? De puterea statului și a mecanismelor colective care asigură crearea și repartitia avuțiilor, sau exclusiv de dinamismul individului și de libertatea de care se bucură?”.
Georges Corm

În perioada modernă, impozitele, taxele, împrumuturile publice, alocațiile, subvențiile și transferurile bugetare au devenit instrumente de intervenție ale statului în economie. Instrumentele sunt direcționate pentru implementarea deciziilor membrilor societății, în calitate de cetățeni, gospodării, întreprinderi, instituții, administrații, în sensul dorit al politicilor economice și sociale. Acestea servesc la cumpărările de bunuri și servicii de către instituțiile care pun în aplicare politica statului (instituții publice) sau acordarea de subvenții, prestarea unor servicii sociale etc.; au calitatea de a orienta, la nivel microeconomic, pe cei care beneficiază de credite bugetare, în vederea furnizării de servicii publice necesare și eficiente conform interesului general al societății.

Astfel, prima sarcină economică directă a statului este asigurarea nevoilor efective ale cetățenilor în bunuri publice. Bunurile publice pure sunt definite de economistul Samuelson ca bunuri al căror consum individual nu generează, de regulă, sustragerea de la consumul lor a altui individ. [1] Deci, caracteristicile esențiale ale bunurilor publice pure sunt:

- **non-rivalitatea consumului.** Aceasta înseamnă că în situația consumului unui individ din acest bun, nu se diminuează disponibilitatea acestuia pentru alți potențiali consumatori. Altfel spus, este posibil un consum simultan din acest bun.

- **non-excluderea.** Aceasta se referă la imposibilitatea frânării consumului prin excluderea unor consumatori de la utilizarea sau consumul său.

Dacă un bun este asigurat în condiții de excludere sau consumul său nu este complet non-rival, acesta se numește **bun mixt** sau **bun public impur**, adică imperfect.

Bunurile publice se regăsesc în orice economie de piață. Ele nu sunt oferite în mod obligatoriu numai de sectorul public, fiind și piața privată implicată în asigurarea lor. Atunci când consumul unui bun este non-rival, dar permite excluderea, în sensul că există un preț care permite accesul la el, consumul bunului public poate fi considerat inefficient. Aceasta, deoarece consumul suplimentar gratuit generează satisfacție consumatorului, dar cel pentru care trebuie suportat un preț, este generator de insatisfacție și chiar reducere de utilitate. În acest fel, bunul public asigurat de către o piață privată nu permite atingerea nivelului optim al producției, respectiv consumului din acel bun.

Legăturile, respectiv întrepătrunderile și concurența dintre sectorul public și cel privat în domeniul bunurilor publice sunt evidente:

- *un bun poate fi produs atât de sectorul public cât și de cel privat*, situație în care acestea se află în concurență. Un exemplu în acest sens este învățământul public și privat care oferă servicii similare, dar de calitate și cu prețuri diferite.

- *un bun poate fi produs numai de sectorul privat și atunci acesta nu prezintă caracteristicile bunurilor publice de consum non-rival și non-exclusiv.* Este situația bunurilor rivale și cu excludere: hrană, îmbrăcăminte, locuințe etc. În aceste domenii, consumul dintr-un bun diminuează oferta și, astfel, consumul pentru alți indivizi. În plus, producătorul impune excluderea unor indivizi de la consumul de bunuri prin prețul solicitat.

- *un bun poate fi produs numai de sectorul public și acesta este un bun public pur*, cum ar fi apărarea națională, străzile curate, televiziunea publică, de care beneficiază toți consumatorii în același fel, fără discriminare și restricții de nici un fel.

O combinație a caracteristicilor bunurilor care pot face obiectul producției publice sau private este prezentată în figura 1.

Bunurile mixte prezintă caracteristici atât ale bunurilor publice, cât și private; ele pot fi cu non-excludere dar rivale, atunci când sunt oferite tuturor consumatorilor în aceleași condiții, fără costuri, dar excesul de cerere le suprasolicită și le face inaccesibile pentru alți consumatori. Mai există și **bunuri mixte cu excludere, dar non-rivale**, atunci când accesul consumatorilor este frânat, prin practicarea unor restricții, de preț sau de natură tehnică și, astfel, oferta nu este total satisfăcută de cerere și bunurile mai pot fi consumate de alți indivizi.

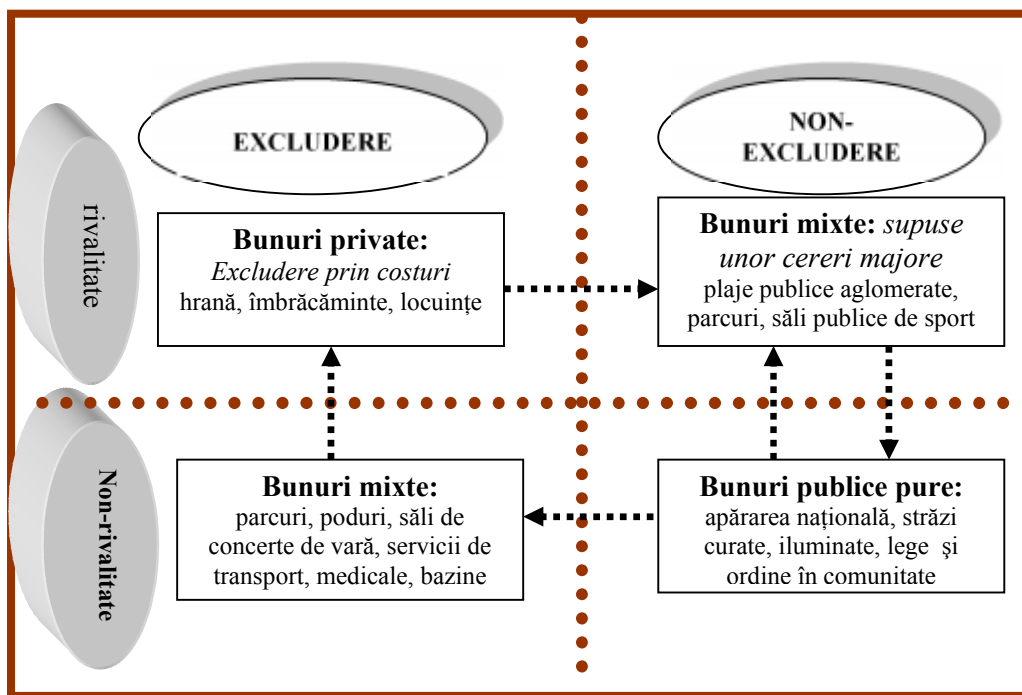
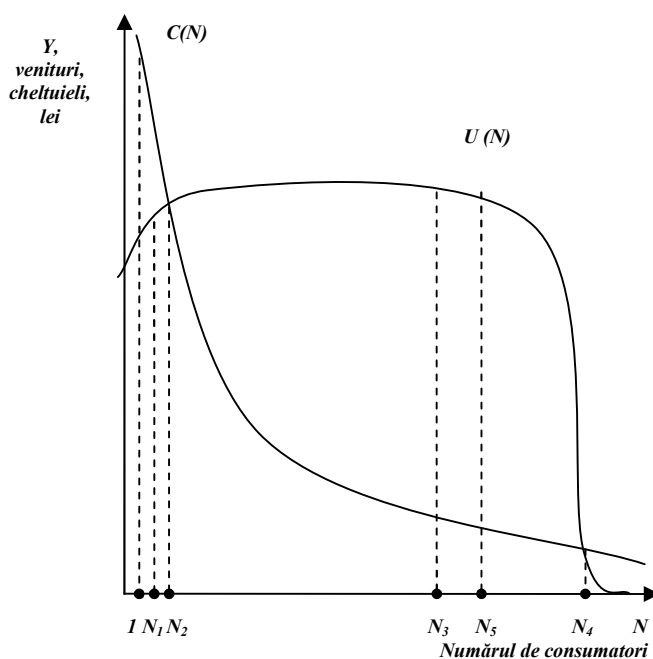


Fig.1 Clasificarea bunurilor

Sursa: Elaborată de autori în baza materialelor cercetate

Aceste bunuri mixte vor constitui obiectul de studiu al acestui articol. Și anume, specificul formării cererii și ofertei pentru bunurile mixte, care sunt beneficiile și cheltuielile unui individ la utilizarea acestora etc.



Graficul 1. Beneficiul și cheltuielile unui individ la utilizarea bunului public mixt

Sursa C. Лаптев, Ф. Филина/сновы теории государственных финансов/ed. Юристь, Москва, 2001, p.10

Pentru bunurile mixte (*graficul 1*) este caracteristic faptul, că pentru un consumator individual al bunului mixt, cheltuielile pentru utilizarea bunului $C(N)$ se micșorează esențial pe măsura creșterii numărului de utilizatori N . Utilitatea bunului mixt $U(N)$ pentru un consumator rămâne constantă într-un anumit interval, și anume acolo unde are loc schimbarea numărului de utilizatori de la N_1 până la N_3 . De exemplu, în cazul utilizării bacului la traversarea râurilor, cheltuielile unui individ se reduc odată cu mărirea numărului de plători (se presupune că prețul unei calatorii este fixat). În același timp, utilitatea serviciului (de traversare) pentru un individ, odată cu creșterea numărului de consumatori de la N_1 la N_3 , rămâne practic neschimbată. De la început, când a crescut numărul de consumatori de la 1 la N_1 , această utilitate chiar s-a majorat din cauza, că bacul reprezintă cea mai sigură modalitate de transfer pentru un individ luat aparte. După N_3 utilitatea începe să se micșoreze, deoarece bacul se aglomerează și devine mai puțin sigur. În intervalul deschis de la N_2 la N_4 , utilitatea bacului este mai mare decât cheltuielile. În acest interval trebuie să se găsească un punct, de exemplu, N_5 , în care beneficiul net pentru un individ, adică diferența dintre beneficiu și cheltuieli, este maximal:

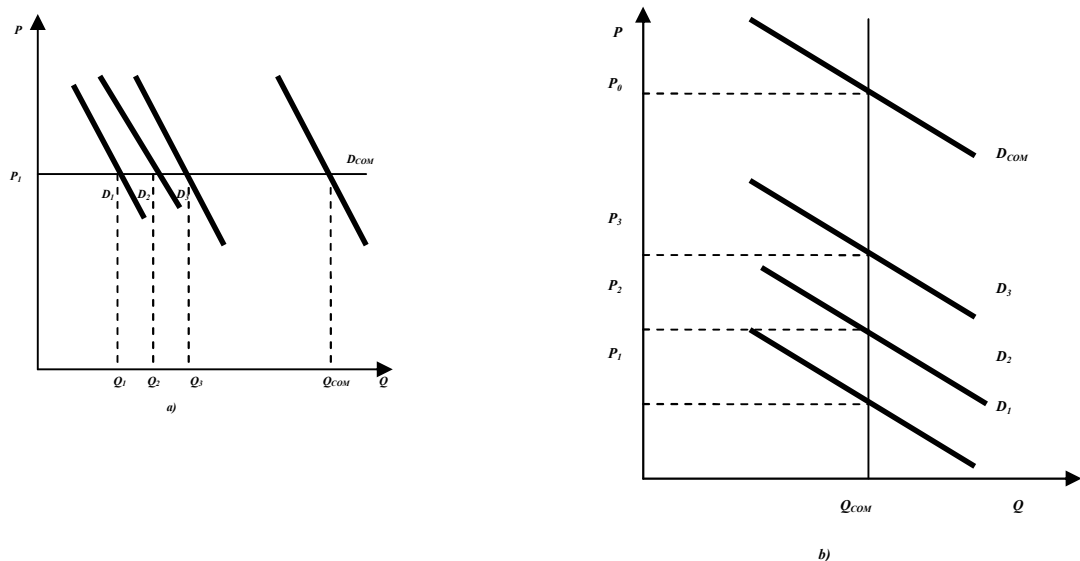
$$U(N_5) - C(N_5) = \max$$

Piața bunurilor publice, adică interdependența cererii și ofertei are specificul său, care diferă de piața bunurilor private (*graficul 2*).

Pe piața bunurilor private cererea individuală a diferitor consumatori la prețul respectiv P_1 se sumează pe orizontală în așa mod încât cererea agregat D_{COM} la prețul dat se formează din suma Q_1, Q_2, Q_3 .

În cazul bunurilor publice, deoarece toți participanții utilizează unul și același volum de bun Q_{COM} , cererea pentru bunurile publice, de asemenea, se sumează, dar deja pe verticală (adică având aceeași cantitate de bun public). Asta duce la sumarea prețurilor individuale, pe care consumatorii sunt gata să le plătească pentru serviciile publice cu condiția, că acest serviciu nu poate fi gratis.

Cererea la bunurile publice spre deosebire de cererea la bunurile private, de regulă, se efectuează de către întreprinderile de stat sau municipale. Deoarece accesul pentru utilizarea bunurilor publice este practic imposibil de limitat, volumul consumului acestui bun este egal cu volumul de cerere a bunului respectiv. Dacă interzicem accesul către bunurile publice persoanelor care nu plătesc pentru utilizarea acestuia, atunci se va stabili un astfel de preț, care se va constitui din suma prețurilor cererii diferitor participanți ai pieței, adică prețul la acest bun va fi majorat în comparație cu prețurile de pe piețele concurente. De aceea, în acest caz reglarea prețurilor bunurilor publice și cvasipublice de către stat este necesară. Pe de altă parte, dacă limitarea accesului la bunuri ar fi fost imposibilă sau inoportună din considerente economice, ar fi necesar un mecanism special de acoperire a cheltuielilor din bugetul statului. În așa mod, pentru atingerea echilibrului pe piața bunurilor publice în condițiile favorabile pentru membrii societății, pe lângă interdependența dintre cerere și ofertă, este necesară și prezența unui mecanism special financiar-bugetar al statului.



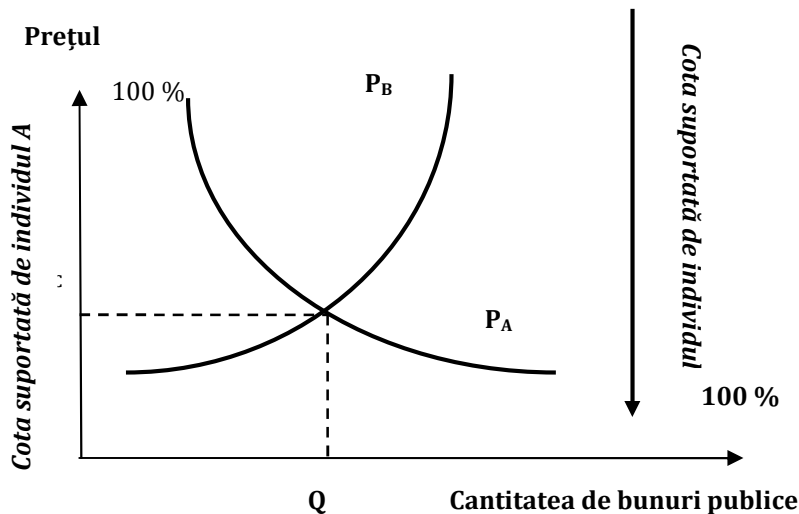
Graficul 2. Specificul cererii la bunurile private (a) și bunurile publice (b)

În așa mod putem menționa că, crearea de bunuri publice reprezintă o problemă de decizie colectivă. Accesul la bunurile publice este gratuit și nediscriminatoriu, dar aceasta nu înseamnă că producerea și

eventual întreținerea ofertei de bunuri publice se realizează cu costuri zero. Cineva trebuie să plătească. Și de cele mai multe ori nu beneficiarii de bunuri publice, sau nu aceștia în totalitate sunt și cei care suportă cheltuielile pentru realizarea bunurilor publice.

Există două modalități prin care se obțin fonduri pentru producția de bunuri publice: acord voluntar și impozitare obligatorie.

Acordul voluntar reprezintă o cale de susținere materială a producției de bunuri publice, nu foarte frecventă în practică. Modelul schimbului voluntar poate fi ilustrat grafic într-o formă simplificată a unei societăți compusă din două persoane A și B (graficul 3).



Graficul 3. Modelul de schimb voluntar

În graficul 3 curba P_A exprimă cantitatea pe care individul A este dispus să o producă la diferite nivele de impozitare. Se observă că producția pe care este dispus să o asigure crește pe măsură ce cota fiscală suportată scade. De asemenea, curba P_B reflectă preferințele individului B în aceeași manieră. Cu cât este mai mare impozitul suportat, cu atât oferta, respectiv dispoziția de a produce a individului B este mai scăzută. În condițiile **echilibrului** (cota C și cantitatea Q) fiecare individ câștigă din producția de bunuri publice. În teoria economică, acesta reprezintă o **alocare paretiană**, adică acea alocare a resurselor care permite câștigul cel puțin al unui individ fără a fi afectat altcineva. Cu alte cuvinte, acest echilibru corespunde **optimului Pareto** în care resursele și producția într-o economie sunt astfel alocate încât este posibil beneficiul unei persoane fără ca un alt individ să resimtă o pierdere. Dificultatea acestei soluții constă în tendința unor indivizi de a ascunde propria apreciere a bunului public în scopul de a fi considerați nonbeneficiari și de a scăpa de plată. Atunci când unii dintre aceștia reușesc să evite contribuția de plată, ei se numesc beneficiari clandestini. Această abordare pe baze voluntare a schimbului a fost susținută pentru prima dată de Knut Wicksell care a arătat că:

1. fiecare bun public ar trebui susținut financiar printr-o fiscalitate distinctă, cunoscută;
2. acordul unanim al tuturor membrilor societății trebuie folosit în decizia privind producția (ce și cât) unui bun public.

Problema constă în determinarea prețului, pe care este dispus să îl plătească societatea pentru fiecare unitate de bun public.

Analiza a fost continuată de E. Lindahl, un economist suedez, care în 1919 a propus o variantă de soluționare a problemei distribuției optimale a resurselor între cele 2 sectoare: privat și public.

În *graficul 4* sunt arătate liniile constrângerilor bugetare BB_1 și BB_2 în condițiile când prețul la bunurile private este constant, iar prețul la bunurile publice se modifică (P_1 și P_2 în *graficul 5*). De aici, reiese că OB este suma de bani cheltuită pentru achiziționarea de bunuri private.

Deoarece în punctul B bunurile publice nu sunt cumpărate, OB este egal cu bugetul consolidat; OK - cheltuieli optime pentru bunuri private în cazul liniei bugetului BB_2 . În așa caz, $(OB - OK)$ reprezintă cheltuielile pentru bunurile publice, iar prețul lor fiscal este:

$$P_1 = \frac{OB - OK}{N_1}$$

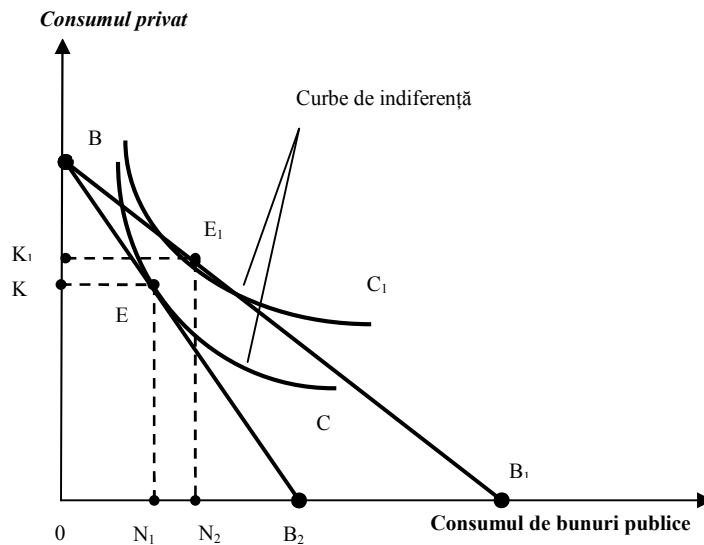
În cazul liniei bugetului BB_1 , cheltuielile pentru bunurile private constituie OK_1 ;

$(OB - OK_1)$ sunt cheltuieli pentru bunuri publice. Astfel, noul preț fiscal este:

Acesta se calculează prin însumarea prețurilor pe care sunt dispuși indivizii să le suporte pentru producția de bun public.

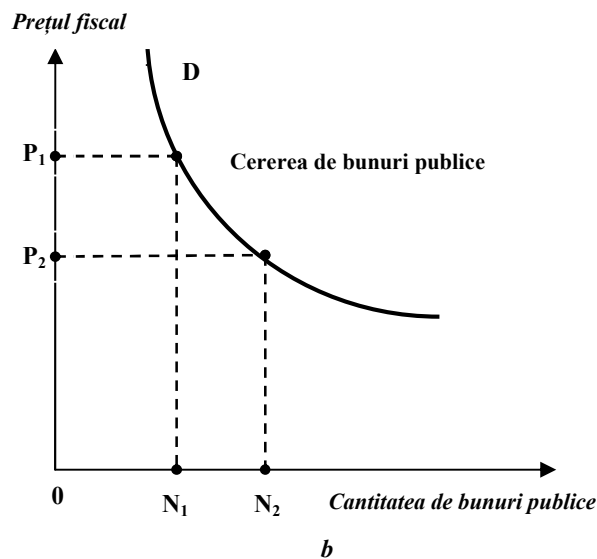
$$P_2 = \frac{OB - OK_1}{N_2}$$

Cantitatea optimă de bunuri publice la prețurile corespunzătoare (prețul fiscal) este determinată în punctele de tangență E și E_1 a liniilor bugetului cu curbele de indiferență C și C_1 (graficul 4).



Graficul 4. Curba de cerere la bunurile publice

Anume cantitatea de bunuri N_1 și N_2 la prețurile respective P_1 și P_2 va determina punctele pe curba cererii de bunuri publice D (graficul 5).



Graficul 5. Curba de cerere la bunurile publice

Toate punctele pe curba D pot fi obținute odată cu modificarea prețurilor de bunuri publice $P_3, P_4, P_5...P_n$ (cu condiția că prețurile la bunurile private rămân neschimbate) și a liniilor bugetului $BB_3, BB_4, BB_5...BB_n$ și respectiv găsirea noilor puncte de tangență cu curbele de indiferență $C_2, C_3, C_4... C_{n-1}$. Acestea din urmă caracterizează nivelul sumar de satisfacere a necesităților cu bunuri private și publice, care determină cantitatea de bunuri publice $N_3, N_4, N_5...N_n$ [3].

Nivelul optim al producției de bun public se înregistrează atunci când cererea agregată coincide cu costul marginal. La acest nivel al producției, costul societății necesar pentru suplimentarea bunului public cu o unitate este egal cu suma pe care societatea este dispusă să o plătească pentru aceasta. Desigur, echilibrul este o tendință pe care realitatea o urmărește permanent. În general, atingerea acestui nivel este dificilă, mai ales în acest domeniu în care cererea agregată nu poate să exprime cererile reale ale

indivizilor. De aceea, cererea totală este pseudocerere agregată. Cu toate acestea, în privința unor bunuri publice pure, acordul indivizilor în legătură cu producția lor este total; este vorba despre bunuri publice cum ar fi apărarea națională, iluminatul străzilor, protecția mediului.

În concluzie, menționăm că determinarea nivelului optim al producției de bunuri publice este o problemă dificilă din mai multe puncte de vedere.

În primul rând, decizia colectivă de producere a bunurilor publice se adoptă în condițiile **lipsei de informații** privind disponibilitatea indivizilor de a utiliza și plăti pentru bunurile publice.

În al doilea rând, producția de bunuri publice se desfășoară cu riscul apariției utilizatorilor sau **beneficiarilor "clandestini"**, adică a celor care pretind utilitate zero pentru bunul public și manifestă o falsă lipsă de interes pentru a fi nonplătitori pentru această producție.

În al treilea rând, decizia colectivă privind producția publică este îngreunată de **modalitatea în care se face evaluarea bunurilor publice** de către indivizi. Dacă în cazul bunurilor private, se înregistrează un nivel eficient al producției atunci când costul marginal corespunde cu evaluarea individuală, pentru toți subiecții, în cazul **bunurilor publice**, indivizii pot avea diferite aprecieri pentru ultima unitate de bun public, iar costul marginal egalează suma beneficiilor individuale. De aceea, fiecare individ supraestimează costul ultimei unități de bun public față de cât exprimă propria apreciere a bunului public.

În al patrulea rând, decizia privind producția publică se adoptă pe seama corelației dintre pachetele de servicii publice și cererea indivizilor reflectată practic în migrația indivizilor dintr-o zonă în alta. Astfel, dacă este mai solicitat un oraș decât altul se presupune că acesta oferă servicii publice mai atractive, iar celelalte regiuni care înregistrează un declin al cererii, își vor modifica pachetele de servicii și sistemul de impozitare.

Bibliografie:

1. P. Belean, L. Risti, ș.a., Finanțele publice ale României, Editura Economica, București, 2007.
2. Secrieru, Finanțele publice: instrumente și mecanisme financiare de intervenție guvernamentală, editura Epigraf, Chișinău, 2004.
3. С. Лаптев, Ф. Филина, Основы теории государственных финансов, Editura Юрист, Москва, 2001.

CONȚINUTUL, ESENȚA ȘI EVOLUȚIA FINANȚELOR PUBLICE ÎN ABORDAREA MANAGEMENTULUI AUDITULUI EXTERN

SIMION BOSTĂNARU, drd., UTM

Recenzent: LILIA ROTARU, dr., USM

The structure of public finance differs from one country to another and during its historical evolution many changes were registered. According to the theory of public finances the optimal allocation of resources is considered to be when the consumers' needs are satisfied at a maximum level through the private and public sector. This article describes the essence and the matter of public finance in the management of the external audit. The author presents also the necessity of the approach of the content and essence of public finance in the reform promotion in the field of the management of public finance.

Cuvinte cheie: Resurse financiare, finanțe publice, buget public național, sistem bugetar, curbele de indiferență, restricție bugetară, constrângere bugetară.

Într-o economie modernă, de regulă, necesarul de resurse depășește posibilitățile de procurare a acestora. De asemenea, în timp ce **resursele au un caracter limitat**, cererea de resurse înregistrează o tendință de creștere continuă.

Resursele, ca elemente ale bogăției unei națiuni, includ în structura lor, alături de resursele materiale, umane, informaționale, valutare, și resursele financiare. **Resursele financiare** reprezintă totalitatea mijloacelor bănești necesare realizării obiectivelor economico-sociale într-o anumită perioadă de timp.

La nivel național, resursele financiare cuprind ansamblul resurselor financiare ale autorităților și instituțiilor publice, resursele întreprinderilor publice și private, resursele organismelor fără scop lucrativ, precum și resursele populației. Volumul resurselor financiare ale unei societăți depinde de mărimea produsului intern brut, precum și de posibilitatea apelării la resurse financiare externe (împrumuturi, ajutoare, donații) [1, p. 12].

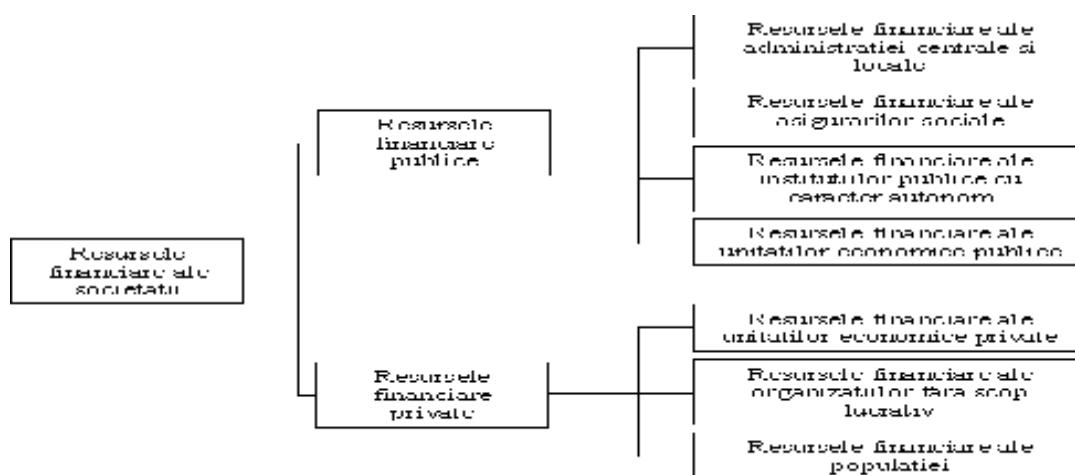


Fig. 1. Structura resurselor financiare ale societății

Sursa: elaborată de autor.

Structura resurselor financiare publice diferă de la o țară la alta, iar în evoluția istorică a acestora s-au înregistrat numeroase modificări. În continuare se va prezenta această structură pe baza următoarelor criterii:

- din punct de vedere al conținutului economic;
- din punct de vedere al structurii organizatorice a statelor;
- prin prisma bugetului general consolidat;
- în funcție de ritmicitatea încasărilor la buget;
- în funcție de proveniență.

Resursele financiare publice, **din punct de vedere al conținutului economic**, se concretizează în:

- prelevările cu caracter obligatoriu (impozite, taxe, contribuții);
- resursele de trezorerie;
- resursele ce provin din împrumuturi publice;
- resursele ce provin din emisiune monetară fără acoperire.

Un alt criteriu de grupare a resurselor publice îl constituie **structura organizatorică a statelor** și distingem [13, p. 39]:

1. în statele de tip unitar:

- a. resurse publice ale bugetului central;
- resurse publice ale bugetelor locale;
- resurse ale asigurărilor sociale.

2. în statele de tip federal:

- resurse publice ale bugetului federal;
- resurse publice ale bugetelor statelor, regiunilor sau provinciilor membre ale federației;
- resurse publice ale bugetelor locale.

În statele de tip federal, resursele asigurărilor sociale se regăsesc ca venit atât în bugetul central consolidat, cât și în bugetele statelor, regiunilor sau provinciilor membre ale federației.

Structura resurselor financiare privită prin prisma bugetului general (central) consolidat, include [17, p. 44]:

a) *resursele financiare ale bugetului de stat*, din care fac parte:

- veniturile curente și dețin ponderea cea mai mare în formarea bugetului public;
- veniturile din capital și dețin o pondere scăzută în structura veniturilor bugetare, au o proveniență obiectivă, rezultată din valorificarea prin vânzare a unei părți din averea națională aflată în patrimoniul public.

b) *resursele financiare ale asigurărilor sociale de stat*, care provin din contribuțiile pentru asigurările sociale și din alte surse ce alimentează asigurările sociale de stat.

c) *resursele financiare cu destinație specială*, care constau, în general, din contribuțiile ce alimentează fondurile speciale constituite la nivel central.

d) *resursele financiare ale bugetelor unităților administrativ-teritoriale*.

În funcție de ritmicitatea încasării lor la buget, resursele financiare publice se grupează în:

1. *resurse ordinare (curente)* sunt cele considerate normale, firești pentru constituirea bugetului

public, se încasează la buget cu o anumită regularitate, în cadrul fiecărui exercițiu bugetar și includ: veniturile fiscale, contribuțiile pentru asigurările sociale de stat; contribuțiile ce alimentează fondurile speciale și veniturile nefiscale.

2.resurse extraordinare (întâmplătoare sau incidentale) sunt cele la care statul recurge în situații excepționale, respectiv când resursele curente nu acoperă cheltuielile publice și includ: împrumuturile de stat interne și externe, transferurile, ajutoarele și donațiile primite din străinătate, unele rezultate din lichidarea participațiilor de capital în străinătate, emisiunea monetară fără acoperire în economia reală.

În funcție de proveniența lor, resursele financiare publice se grupează în:

- resurse de proveniență internă, care se încasează la bugetele corespunzătoare sub formă de impozite, taxe, contribuții, venituri nefiscale, împrumuturi publice interne.

- resurse de proveniență externă.

Ca sistem, resursele financiare pot fi [7, p. 56]:

a) ca un sistem de relații economice în expresie valorică, care exprimă un transfer de resurse financiare și formează *sistemul financiar public*.

b) ca un sistem de fonduri de resurse financiare, ce se constituie în economie la anumite niveluri și se utilizează în scopuri precis determinate.

c) ca un sistem de planuri financiare, care evidențiază anumite procese prevăzute a se produce în economie, în decursul unei anumite perioade de timp.

d) ca un sistem de instituții și organe, care participă la organizarea relațiilor, la constituirea și distribuirea fondurilor, precum și la elaborarea, executarea și controlul planurilor financiare.

În Republica Moldova, dacă exceptând problematica resurselor financiare private, toate celelalte verigi ale sistemului financiar vizează domeniul finanțelor publice, ce se conturează prin agregarea veniturilor diverselor categorii de fonduri bugetare și extrabugetare, centralizate și descentralizate, în cadrul unui buget public național. Astfel, în conformitate cu art.2 alin.1 din Legea RM nr.847-XIII din 24.05.96 [11], sistemul bugetar este un sistem unitar de bugete și fonduri, care constituie bugetul public național, cuprinzând: a) bugetul de stat; b) bugetul asigurărilor sociale de stat; c) bugetele unităților administrativ-teritoriale; d) fondurile asigurărilor obligatorii de asistență medicală; e) fondurile extrabugetare.

Partea covârșitoare a veniturilor bugetului de stat este constituită din veniturile curente, iar în cadrul acestora – veniturile fiscale mobilizate sub forma impozitelor directe și indirecte, ce constituie în mediu 60%. Un rol secundar îl joacă veniturile nefiscale – 6% (diverse vărsăminte de la instituții publice, societăți de stat etc.). La fel, importante surse se acumulează la bugetul asigurărilor sociale de stat ce constituie – 21%.

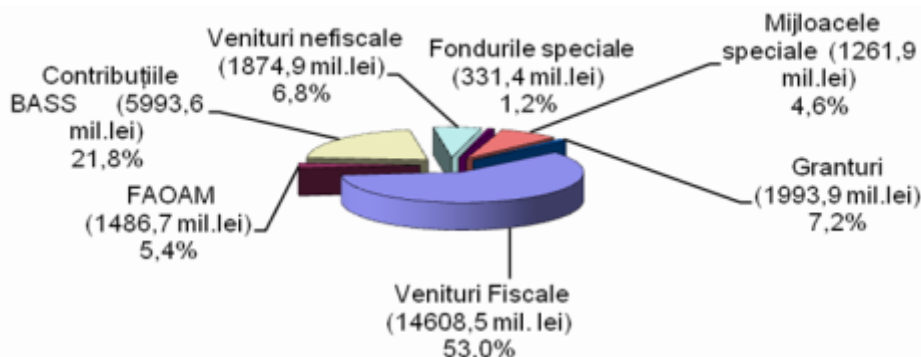


Fig. 2. Structura veniturilor bugetului public național

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Ministerului Finanțelor pe anul 2010.

Datorită caracterului limitat al resurselor financiare, o problemă foarte importantă a societății o constituie **alocarea resurselor necesare producerii tuturor categoriilor de bunuri** (publice, mixte și private).

Deciziile privind alocarea resurselor între sectorul public și cel privat influențează decisiv, atât producția de bunuri publice cât și raportul dintre acestea și bunurile private.

În teoria finanțelor publice, **se apreciază că alocarea resurselor este optimă atunci când cerințele consumatorilor sunt satisfăcute la un nivel maxim, prin intermediul sectorului public și al celui privat** [17, p. 67].

La un moment dat, cetățenii unei țări pot manifesta, în funcție de distribuția averii și veniturilor, anumite preferințe față de procurarea bunurilor publice și a celor private, iar comportamentul acestora este pus în evidență de **curbele de indiferență**. O curbă de indiferență include, la un moment dat, punctele în care preferințele față de sectorul public și cel privat sunt egale, respectiv indiferente. Curbele de indiferență evidențiază toate combinațiile unor coșuri de bunuri și servicii produse atât de sectorul public, cât și de cel privat, față de care o persoană este indiferentă. Modificarea alocărilor dintre cele două sectoare se evidențiază prin mișcarea unui punct de-a lungul curbei de indiferență.

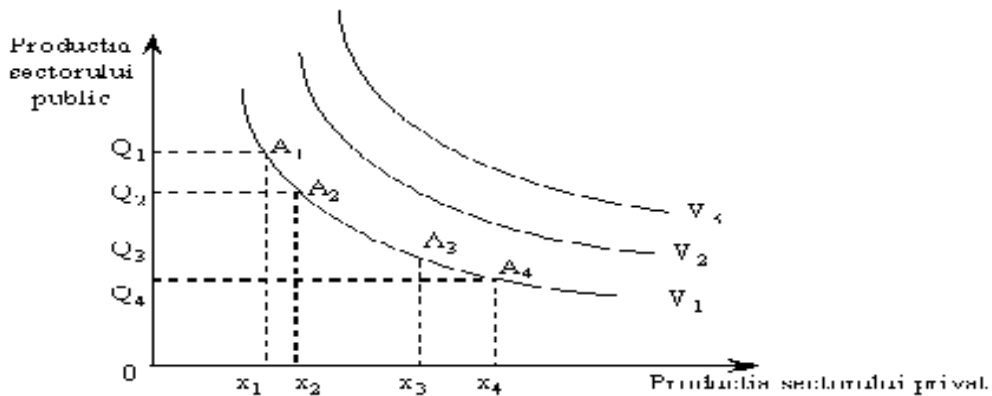


Fig. 3. Curbele sociale de indiferență

Sursa: Elaborată de autor.

Astfel, o diminuare considerabilă a producției sectorului public, evidențiată de mișcarea unui punct pe curba V_1 din A_1 în A_2 , generează o creștere redusă a producției sectorului privat de la X_1 la X_2 . Deplasarea unui punct din A_3 în A_4 semnifică o creștere importantă a sectorului privat față de o reducere mai mică a producției sectorului public de la Q_3 la Q_4 .

Preferințele consumatorilor nu se vor orienta niciodată către o structură a producției de bunuri publice și private care să corespundă unor puncte situate la extremele curbei de indiferență, pentru că acestea ar reprezenta preponderența unuia dintre cele două sectoare.

Întrucât resursele financiare au un caracter limitat este importantă explicarea noțiunii de **restricție** sau **constrângere bugetară**, care derivă din această particularitate. La un nivel dat al resurselor se pune problema alocării acestora pentru producția celor două sectoare.

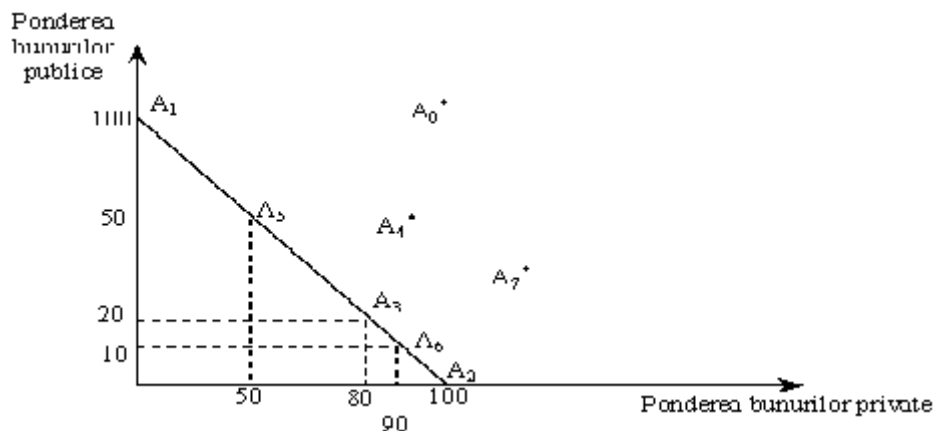


Fig. 4. Dreapta restricției bugetare

Sursa: Elaborată de autor.

Dreapta restricției bugetare evidențiază efectele alocării resurselor asupra ponderii bunurilor publice și private în producția națională. Punctul A_1 corespunde alocării integrale a resurselor pentru producerea bunurilor publice. În acest punct bunuri private nu se produc. În punctul A_2 situația este inversă, adică se produc în exclusivitate bunuri private.

Restricția bugetară este linia dreaptă care unește punctele A_1 și A_2 . Toate celelalte puncte (A_4^* , A_7^* , A_8^*) situate dincolo de A_1A_2 nu pot fi atinse cu ajutorul resurselor disponibile existente la un moment dat.

Să presupunem că punctul A_3 reprezintă alocarea resurselor care satisface preferințele consumatorilor la un moment dat, și prin urmare îl considerăm **punctul optim al alocării intersectoriale a resurselor**. În acest caz, punctele A_5 și A_6 sunt puncte ale alocării sub optimale, iar producția de bunuri private și publice corespunzătoare acestora nu asigură indiferența în consum a populației.

Evoluția istorică a impozitelor, diversitatea lor de la un stat la altul și îndeosebi condițiile perceperii practice oferă deducția unor concepții despre impozite. Pe lângă acestea evoluția istorică a impozitelor a fost însoțită, mai ales în perioada contemporană, de caracterizări și teorii doctrinare care justifică necesitatea și rolul impozitelor, precum și de maxime sau principii referitoare la stabilirea și încasarea impozitelor.

În statul antic atenian principala sursă constituia impozitul pretins de la proprietarii de terenuri și bunuri imobiliare. Acesta era urmat de impozitul asupra veniturilor meseriașilor, de taxele pentru vânzarea în piață a produselor agricole, precum și de impozitul extraordinar pe veniturile cetățenilor bogați [14, p. 23].

În secolul al V-lea și al VI-lea î.e.n. în statele grecești sursa cea mai importantă de venituri a diferitor polisuri o constituiau taxele comerciale și vămuirile. Astfel, în Atena se obțineau mari venituri de pe urma vămuirii operațiunilor comerciale de tranzit cum ar fi taxa vamală pentru operațiuni comerciale cu mărfuri de import sau export.

În statul roman antic în toate etapele de evoluție istorică principalul impozit a fost "tributul". La început acest impozit era perceput numai de la locuitorii provinciilor cucerite, apoi a fost extins ca impozit cetățenesc permanent datorat de toți cetățenii statului roman care aveau proprietăți imobiliare, iar mai târziu și pentru alte bunuri. Ulterior, s-a instituit impozitul de bunuri.

În Egipt în secolul al III-lea î.e.n., în timpul dinastiei Ptolomeilor, există un sistem fiscal brutal și de proporții. Venituri importante ale statului erau adunate prin dări permanente sau sedentare, era un sistem comun pentru toată populația sau pentru categorii mai restrânse ale acesteia. De asemenea, și taxele vamale percepute în centrele vamale ca Alexandria de Nord și Elefantina, erau foarte mari. Tot în această perioadă se percep și taxe vamale interne prin apariția unor detașamente de supraveghere a trecerii mărfurilor.

În Anglia pe timp îndelungat impozitul era datorat de proprietarii de pământ. Concepțional prin Charta Libertatum din anul 1215 s-a interzis instituirea impozitelor de către monarhi fără aprobarea poporului. În același secol a fost introdus un impozit diferențiat pentru nobili, clerici și țărani, iar în secolele următoare au fost instituite impozite pe clădiri, pe veniturile meșteșugarilor și impozite incluse în prețurile de vânzare a sării, cărbunilor, pieilor și altor bunuri [1, p. 32].

În secolele X-XII în China, se dezvoltă atât comerțul intern cât și cel extern. Datorită orașelor cu ieșire la mare, relațiile marfă-bani cunosc o amploare deosebită. Venituri mari sunt realizate de taxele vamale percepute în aceste zone.

În Europa, în secolul al XIII-lea se dezvoltă comerțul, favorizat fiind de dezvoltarea continuă a producției de mărfuri. Însă, relațiile feudale au frânat procesul de dezvoltare al comerțului datorită fărâmițării teritoriului în posesiuni ale seniorilor și formarea barierei vamale la trecerea mărfurilor pe aceste teritorii. În Evul mediu impozitele erau, de asemenea diferite de la un stat la altul, condiționat de dezvoltarea economico-socială diferită și de tradiții proprii [3, p. 11].

În Dacia inferioară impozitele directe desemnate prin termenul de "tribută" se plăteau pe proprietatea funciară și pe clădiri. Prin plata impozitului funciar era recunoscută de către provinciali proprietatea supremă a statului, pământurile din Dacia aflându-se sub o dublă proprietate – proprietate supremă denumită "ager publicus" și proprietate subordonată, exercitată de către provinciali. De asemenea, se mai percepeau: impozit pe persoană denumit "tributum capitis" plătit atât de către cetățeni cât și de către peregrini, impozit financiar – "tributum soli" – darea întreprinderilor comerciale, dările pentru arendarea pășunilor și salinelor. Impozitele indirecte, numite "vectigalia" se plăteau pe moșteniri, pe eliberări de sclavi, pe vânzările de mărfuri și de sclavi, pe circulația mărfurilor și a persoanelor [1, p. 220].

Un alt grup de economiști francezi în cadrul gândirii economice, care au criticat vehement mercantilismul și au adus o serie de inovații importante în teoria economică, au fost fiziocrații. Realizările deosebite ale fiziocraților și, în special „Tabloul economic” elaborat în anul 1758 de către F. Quesnay sunt fondate pe „ordinea naturală” voită de Dumnezeu pentru bunătața oamenilor. Deci, este suficient ca oamenii să fie lăsați liberi, pentru ca omenirea să se îndrepte spre ordine și armonie [16, p. 69]. „Tabloul economic” este o schiță a modului de funcționare a economiei de piață în vederea reluării continue a reproducției capitalului social la aceeași scară.

În opinia lui F. Quesnay, pentru a asigura obținerea prosperității generale este necesară renunțarea la orice reglementare și, în consecință, trebuie să se suprimă vămile și corporațiile; fiscalitatea trebuie să se bazeze doar pe impunerea produsului net agricol (un impozit unic) [9, p.29]. Statul trebuie să fie un stat monarhic puternic, dar cu funcții limitate, respectând libertatea de a munci și de a comercializa. Deși

fiziocrații au vorbit în linii generale despre rolul statului comparativ cu preocupările contemporane, concepțiile lor au lăsat amprentă asupra tradițiilor clasice și neoclasice în materia de percepție a intervențiilor publice [8, p. 52].

Pe bazele instituite de fiziocrați, a fost elaborată o teorie economică coerentă de autorii englezi și francezi din secolul al XVIII-lea, aparținând Școlii clasice. Conform teoriei clasice, totalul cheltuielilor să nu fie superior totalului veniturilor publice „normale”, adică a veniturilor publice, exclusiv cele provenite din împrumuturi sau emisiune monetară. În acest fel, finanțele clasice au transpus în domeniul public un principiu elementar al finanțelor private, conform căruia orice persoană nu poate cheltui mai mult decât încasează, fără a se expune la ruină [5, p. 52].

Fondatorul Școlii clasice, Adam Smith, în opera sa „Avuția națiunilor. Cercetare asupra naturii și cauzelor ei”, din 1776, acordă o atenție deosebită problemelor legate de izvoarele venitului general sau public, care sunt cele trei forme de venituri: salarii, profituri și rente [15, p. 237, 243]. Mijlocul principal de a preleva o parte din cele trei venituri este impozitul, iar modul în care se ia impozitul este de o importanță fundamentală. Analiza sistemului de impunere a condus la formularea celor „4 maxime asupra impozitelor în general”, care, în esența lor, rămân valabile și în prezent, precum și a unor concluzii că „de-a lungul timpului, un impozit, deși echitabil la data înființării lui, devine cu timpul neapărat inequitabil”, ceea ce astăzi este considerat un sistem de impunere flexibil, adică prompt, adaptabil circumstanțelor schimbătoare.

Adam Smith a enunțat idei importante în legătură cu datoria publică și echilibrul bugetar. Astfel, reflectând asupra datoriei publice, A. Smith scoate în evidență, pentru prima oară, predispoziția suveranului, cât și a supușilor săi de economisire și tezaurizare [15, p. 310-311].

Analizând evoluția datoriei publice a diferitelor state europene, formele împrumuturilor și dobânzile stabilite, A. Smith pune în discuție și posibilitățile de rambursare a acestora prin mai multe modalități, cum ar fi: fondul de amortizare a datoriei, introducerea de noi impozite, „urcarea valorii monedei metalice”, emisiunea de rente. Pentru ca bugetul Marii Britanii să devină echilibrat, A. Smith propune anexarea coloniilor, precum și a Irlandei și Scoției, prin alte achiziții teritoriale, care vor fi impuse unor impozite pe o perioadă scurtă „în scopul degrevării datoriei naționale” [15, p. 339]. În situația în care creșterea avuției naționale nu poate fi realizată prin mijloace expuse mai sus, unicul mijloc ce i-ar rămâne ar fi reducerea drastică a cheltuielilor.

Continuatorii acestei doctrine liberale - R. Malthus, D. Ricardo, J.B.Say, S.Mill au dezvoltat gândirea economică pe baza teoriilor propuse de către fiziocrați și A.Smith. Cercetările economistului clasic englez D. Ricardo asupra veniturilor și impozitelor au condus la abordarea legăturilor dintre datoria publică, politicile fiscale și efectele lor asupra gospodăriilor și firmelor. Problema centrală, abordată de D. Ricardo se referă la răspunsul gospodăriilor la o scădere a impozitelor. S-a argumentat că o reducere a impozitelor nu afectează, în general, capacitatea gospodăriilor de a cheltui pe termen lung. Impozitele actuale mai mici înseamnă o creștere egală a lor în viitor [4, p. 465].

Această problemă este analizată de către gândirea economică contemporană, având o importanță deosebită în operele economiștilor neoclasici, în special a lui Robert Barro, care în 1974 publică articolul cu titlul întrebare „Constituie obligațiunile guvernamentale o avere netă?”. Esența acesteia constă în faptul că datoria finanțată prin emisiunea de obligațiuni doar amână impozitarea și este, prin urmare, echivalentă în multe cazuri cu impozitarea curentă. Deci, o reducere a impozitelor curente, care e asociată cu o creștere a impozitelor viitoare, va duce la creșterea economiilor [10]. Până în prezent, practica nu a demonstrat această definiție, deoarece argumentele teoretice sunt concludente, însă, în practică, este dificilă izolarea efectelor unei modificări a datoriei asupra cererii de consum.

Vilfredo Pareto, a formulat și identificat criteriul de alocare optimă a resurselor. În opinia sa acest criteriu poate fi prezentat astfel: alocarea resurselor trebuie efectuată astfel încât un individ nu-și poate îmbunătăți situația materială fără ca situația unui alt individ să se înrăutățească și se numește optimul Pareto [12, p. 13].

La rândul lor, neoclasicii elaborează modele proprii de creștere economică, care se axează pe reducerea fiscalității în paralel cu reducerea cheltuielilor publice, având ca scop eliberarea inițiativei private și redimensionarea rolului statului în economie. Aceste modele au fost aplicate într-o serie de țări dezvoltate la începutul anilor '80, cât și în unele țări cu economii mai slab dezvoltate în anii '90 (Chile, Brazilia, Polonia, Cehia, Ungaria) [2, p. 130].

Pentru Republica Moldova, considerăm, că un exemplu reușit este experiența Franței, care poate fi preluată și aplicată, cu aprecierea rolului resurselor financiare publice în dezvoltarea economică, în baza analizei performanțelor economice, a politicii macroeconomice promovate, a evidențierii factorilor de influență și determinării priorităților sau a opțiunilor publice.

Bugetul Franței a evoluat de la instrumentul de control parlamentar asupra executivului, specific sfârșitului secolului al XIX-lea, către instrumentul preferat al politicii guvernamentale. Reforma fiscală locală, demarată în anul 1970, a avut ca principal obiectiv modernizarea bazelor de impozitare prin luarea

în considerare a valorii locative de cadastru al imobilelor, prevăzându-se o revizuire a acestor valori la fiecare 6 ani și o actualizare la fiecare 3 ani, precum și o majorare forfetară anuală a bazelor de impozitare [6, p. 45]. Procesul de descentralizare, inițiat în 1980, a avut în vedere următoarele aspecte: localizarea impozitelor; libertatea fiscală a colectivităților locale; egalitatea contribuabililor față de impozitul local.

Aplicarea noului tip de bugete nu a însemnat renunțarea la bugetul de mijloace, ci utilizarea acestuia în completarea bugetului clasic, de mijloace, întocmit în structurile economice și funcționale. A fost nevoie de mai mult de două decenii, pentru a demonstra că este nu numai necesar, ci și posibil ca bugetul pe programe să devină operațional. În acest interval de timp, au fost adoptate o serie de măsuri menite să faciliteze buna funcționare a bugetului pe programe [18, p. 36].

Bibliografie:

1. Brezeanu P. „Finanțe publice și fiscalitate între teorie și practică”, București, 1999.
2. Brăilean T., „Monetarismul în teoria și politica economică”, Iași: Ed. Institutul European, 1998. p. 130.
3. Corduneanu C., „Sistem fiscal în știința finanțelor”, București, 1998.
4. Dornbusch R., Fischer S., „Macroeconomia”, Timișoara: Ed. Sedona, 1997. - p. 465.
5. Dracea M., „Echilibrul financiar în perioada de tranziție”, Craiova: Ed. Amicul casei, 1997, p.52.
6. Frege X. „Descentralizarea”, București: Ed. Humanitas, 1991.- p. 45.
7. Galbraith J.K. „Știința economică și interesul public”, București: Ed. Politică, 1992.
8. Hoanță N., „Economie și finanțe publice”, București: Ed. Polirom, 2000. - p. 52.
9. Ivanciu Nicolae-Văleanu, „Istoria gândirii economice”, București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1995,p. 29.
10. 29 IMF, Working papers, 1999, 2000.
11. Legea privind sistemul bugetar și procesul bugetar nr.847-XIII din 24.05.1996 (cu modificările și completările ulterioare).
12. Manole T., „Finanțele publice locale: teorie și aplicații”, Chișinău, Editura Cartier, 2000
13. Matei Gh, „Finanțe generale”, Craiova: Ed. Mondo-Economică, 1994.
14. Popescu L. „Perfecționarea sistemului de impozitare în România”, Craiova 1998
15. Smith A. Opera citată, Vol II.- p. 237, 243.
16. Sultana Sută-Selejan, „Doctrină și curente în gândirea economică”, București: Ed. ALL, 1992, p. 69.
17. Văcărel Iu. „Finanțe publice”, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1992.
18. Văcărel Iu., „Bugetul pe programe multianual: concepții, reglementări, rezultate, perspective”, București: Expert, 2002.- p. 36.

MODELAREA FENOMENULUI INFLAȚIONIST ÎN REPUBLICA MOLDOVA

ALEXANDRU FALA, drd., cercet. șt., IEFS
VIORICA ȘEPTELICI, drd., cercet. șt., IEFS

Recenzent: ALEXANDRU STRATAN, dr. hab., IEFS

Economic theory characterized monetary indicators as important factors in influencing of inflation and economic development. Classic example of approaches reside from Fisher's equation, where money supply are directly proportional price level and trading volume, reflecting output's level. However, empirical date, special for emerging economies and those in transition, denoted deviation from this principle. If in cases of relations from monetary supply and output, kept interdependent relationship, then inflation is determined, in special by other factors, such as: lack of competitive environment; low productivity; exchange ratio variation and Import's prices. This article aims to analyze the factors that generating inflation in Republic of Moldova.

Cuvinte cheie: inflația, regresii multifactoriale, boala olandeză, rata reală efectivă de schimb, indicele valorilor unitare a importurilor.

Evoluția inflației pe parcursul primului deceniu al secolului XXI vine să inspire un relativ optimism. În perioada de până la criză s-a reușit o temperare a ritmului de creștere a prețurilor, astfel între 2003-2008 inflația medie anuală a variat într-un coridor de 10-13%, iar evoluția prețurilor din 2010, cu un ritm mediu anual de creștere de 7,4% vine să confirme așteptările privind consolidarea tendințelor deflaționiste și pentru anul 2011.

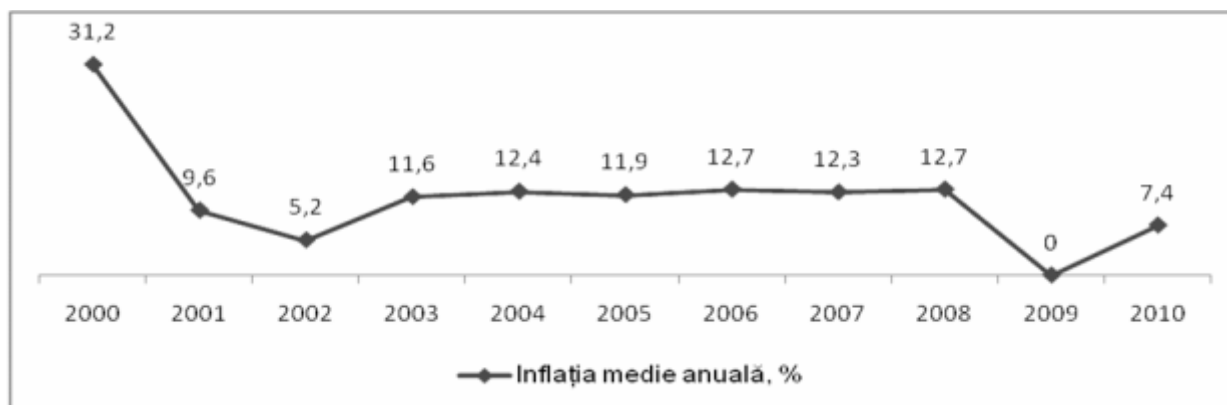


Fig. 1. Evoluția inflației în perioada 2000-2010

Sursa: elaborat de autor în baza datelor preluate de pe <http://statbank.statistica.md/pxweb/database/RO/05%20PRE/PRE01/serii%20anuale/serii%20anuale.asp>

Totodată, înalta expunere la șocurile economiei naționale, cum ar fi: creșterile de prețuri la resursele energetice, sau condițiile climaterice nefavorabile, ce afectează negativ agricultura, precum și persistența dezechilibrelor structurale face ca inflația să rămână o provocare majoră pentru Republica Moldova.

În acest context și analiza fenomenelor inflaționiste are un rol important, fiind un suport semnificativ în procesul de luare a deciziilor economice. Un prim aspect ce ține de analizarea cantitativă a variabilelor economice, efectuate pe date anuale, se referă la incapacitatea includerii unui șir mare de observări. În analizele economice se reușește includerea unui șir relativ mic de observări, ce cuprinde perioada 2000-2010. Principalul argument invocat pentru alegerea acestei perioade este relativa stabilitate în trendurile economiei naționale.

În cazul Republicii Moldova, productivitatea scăzută a muncii precum și deficiențele structurale ale economiei ca: gestionarea ineficientă a întreprinderilor publice sau lipsa unui spațiu concurențial autentic au influențe importante asupra prețurilor. Totuși regresii multifactoriale, efectuate pe date anuale, nu permit reliefarea unor corelații dintre inflație și variabilele structurale. O cauză a acestui fapt ține de lipsa informației despre anumiți indicatori, de exemplu, ar fi oportună calcularea *costului unitar al muncii* – ceea ce ar permite să ne creăm o imagine mai clară referitor la legătura dintre devansarea salariului asupra productivității muncii și inflației.

Analiza cantitativă a permis identificarea influenței cursului de schimb și modificării valorii bunurilor importate asupra inflației. De altfel, deschiderea economiei naționale face ca influența factorilor externi să fie una mare.

Influența cursului asupra inflației este relativ clară – deprecierea monedei naționale, duce la scumpirea importurilor și implicit la creșterea prețurilor. Totuși pentru cazul Republicii Moldova am putea asista la o situație particulară. Majorarea intrărilor de valută în țară ar putea genera apariția simptomelor *bolii olandeze*. Pe termen mediu, se pare, că Moldova ar putea beneficia de un flux sporit de valută, această concluzie se bazează pe următoarele ipoteze:

- Se pare că în anul 2011 economia mondială își va continua revenirea. Creșterea va fi și în țările spre care Moldova exportă fie bunuri, fie „forță de muncă”, ceea ce va stimula sporirea influxurilor provenite din exporturi și remiteri:

- Pe termen mediu, creșterea economică în Uniunea Europeană va fi de 2%. De menționat că în 2011 și România trebuie să revină la o creștere pozitivă de circa 1,5%;

- În statele CSI creșterea economică pe termen mediu va fi de circa 4%¹.

- Republica Moldova ar urma să beneficieze de un amplu ajutor financiar extern și de sporirea interesului companiilor străine pentru inițierea unor noi proiecte investiționale.

În contextul sporirii fluxului de valută, Republica Moldova ar putea asista la o întărire a monedei naționale urmată de creșterea nivelului prețurilor pe contul *bunurilor necomercializabile*². Creșterea fluxului valutar va duce la creșterea veniturilor, ceea ce va impulsiunea creșterea cererii și respectiv a prețurilor. Cererea va fi direcționată atât spre bunuri comercializabile, cât și spre cele necomercializabile. Scumpirea pe intern a bunurilor comercializabile va duce la scăderea cererii externe pentru aceste bunuri, concomitent va crește cererea pentru bunuri din exterior care vor deveni relativ mai ieftine, ceea ce va duce la deprecierea reală a monedei naționale, în felul acesta compensându-se întărirea inițială a monedei.

¹ Conform datelor preluate de pe <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/index.aspx>

² Bunuri necomercializabile (*non-tradable*)- categorii de produse ce nu fac obiectul operațiunilor de import-export, de exemplu: anumite tipuri de servicii sau imobilul.

Pentru bunurile necomercializabile putem avea doar cerere internă și ofertă internă. Sporirea cererii, urmată de creșterea prețului pentru aceste bunuri nu va fi urmată de o reducere a cererii venite din exterior și nu poate fi satisfăcută de bunuri din exterior. În aceste condiții, pe termen mediu, am putea avea o dublă problemă - întărirea monedei naționale însoțită de creșterea generală a nivelului prețurilor.

În vederea realizării regresiei au fost preluate date privind evoluția variabilelor analizate pe perioada 1999-2009, de pe site-urile BNS și FMI. Inflația a fost reprezentată prin diferențierea logaritmică a indicelui prețurilor de consum mediu anual - IPC. Indicele valorii unitare de import - IVU, a fost considerat că are o evoluție relativ apropiată de cea a prețurilor de import. Pentru ambele variabile anul de bază a fost ales 2000. Pentru reflectarea cursului de schimb a fost calculată rata reală efectivă de schimb - REER. Pentru determinarea REER au fost parcurse următoarele iterații:

- Au fost calculate ponderile pentru comerțul cu fiecare stat în parte (w_i), după următoarea formulă:

$$w_i = \frac{x_i + m_i}{\sum_{i=1}^{12} x_i + \sum_{i=1}^{12} m_i} \quad (1)$$

unde: x_i - exportul Republicii Moldova către țara i ;

m_i - importul Republicii Moldova din țara i .

Au fost selectați 12 cei mai importanți parteneri comerciali ai Republicii Moldova. Ponderea schimburilor comerciale cu aceste state în comerțul exterior pe perioada 1999-2009 a variat între 83,4% și 75% (vezi tabelul 1).

Tabelul 1. Evoluția ponderii tranzacțiilor cu principalii parteneri comerciali în total comerț exterior

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ucraina	10,6%	11,2%	14,4%	15,8%	16,7%	18,2%	17,1%	17,2%	17%	15,1%	11,8%
România	11,7%	12,6%	9%	8,7%	8,6%	9,6%	10,9%	13,4%	13,1%	14,3%	12,1%
Federația Rusă	31,4%	26,4%	26,8%	23,3%	22,4%	20,5%	18,2%	16%	14,5%	15,1%	14,4%
Germania	9%	9,9%	8,5%	7,8%	8,7%	8%	7%	7,1%	8,1%	6,6%	7,2%
Italia	6,1%	6,8%	7,5%	8,6%	9,1%	9,7%	8,4%	8,4%	8,1%	7,3%	8%
China	0,1%	0,3%	0,6%	0,8%	1%	1,4%	2,2%	3,1%	4,1%	5%	5,4%
Turcia	1,4%	1,6%	1,5%	2,2%	2,5%	3%	3,5%	3,8%	4%	4,1%	4,5%
Belarus	4,2%	4,3%	4,7%	4,8%	4,2%	4,5%	4,6%	4%	4%	4,5%	4,8%
Polonia	1,3%	1,4%	1,3%	1,6%	2%	1,9%	2,7%	3%	2,7%	2,7%	2,7%
Franța	1,8%	2,2%	2,3%	2,1%	2%	2,3%	2,4%	2,3%	2,4%	1,9%	1,8%
S.U.A.	3,5%	5,1%	3,6%	4,9%	3,1%	2,6%	2,3%	1,4%	1,2%	1,7%	1,3%
Ungaria	2,2%	1,4%	1,7%	1,5%	1,3%	1,4%	1,4%	1,3%	1%	1,4%	1,4%
Total	83,4%	83,4%	82,1%	82,2%	81,6%	83,0%	80,8%	81,0%	80,2%	79,7%	75,4%

Sursa: elaborat de autori în baza datelor preluate de pe <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=336&>

- Calcularea REER utilizând metoda mediei geometrice ponderate:

$$REER = \prod_{i=1}^{12} \left[\frac{\left(\frac{e_{MDL/USD,t}}{e_{i/USD,t}} \right)}{\left(\frac{e_{MDL/USD,2000}}{e_{i/USD,2000}} \right)} \right] \left(\frac{IPC_{i,t}/2000}{IPC_{RM,t}/2000} \right)^{w_i} \quad (2)$$

unde:

$e_{MDL/USD,t}$ - cursul MDL față de USD pentru anul t (respectiv pentru anul 2000);

$e_{i/USD,t}$ - cursul monedei naționale a statului i față de USD, în perioada t (respectiv pentru anul 2000)¹;

$IPC_{i,t}/2000$ - indicele prețurilor de consum din țara i , calculat față de anul 2000;

$IPC_{RM,t}/2000$ - indicele prețurilor de consum din Republica Moldova, calculat față de anul 2000.

¹ Lipsa datelor referitoare la cursurile MDL față de valutele principalelor parteneri comerciali, a cauzat utilizarea cross-cursurilor. Pentru determinarea cursului MDL față de alte valute s-a recurs la raportarea cursului MDL față de USD la cursul altor valute față de USD. La rândul său, cursul valutei din statul i față de USD s-a calculat raportând PIB-ul țării exprimat în valuta națională raportat la PIB exprimat în USD.

Tabelul 2. Evoluția ratei reale efective de schimb a MDL în perioada 2000-2009

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Rată reală efectivă de schimb	1,14	1	1,47	1,69	1,98	1,87	1,9	2,15	2,1	1,64	1,5

Sursa: elaborat de autori în baza datelor preluate de pe: <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=336&> și <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/index.aspx>

Formula pentru inflație este următoarea (în tabelul 3, sunt prezentate rezultatele estimării) :

$$dln(IPC) = 0,063 + 0,067 \cdot dln(REER) + 0,536 \cdot dln(IVU) \quad (3)$$

Tabelul 3. Rezultatele estimării pentru regresia ce explică inflația

Dependent Variable: P

Method: Least Squares

Date: 01/08/11 Time: 13:26

Sample (adjusted): 2001 2009

Included observations: 9 after adjustments

P=C(1)+C(2)*DLOG(REER)+C(3)*DLOG(IVU)

	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C(1)	0.063463	0.004735	13.40428	0.0000
C(2)	0.067404	0.022328	3.018807	0.0234
C(3)	0.536445	0.051798	10.35644	0.0000
R-squared	0.947024	Mean dependent var		0.092951
Adjusted R-squared	0.929366	S.D. dependent var		0.041246
S.E. of regression	0.010962	Akaike info criterion		-5.927563
Sum squared resid	0.000721	Schwarz criterion		-5.861822
Log likelihood	29.67403	Durbin-Watson stat		2.384209

Sursa: elaborat de autori utilizând pachetul informatic Eviews.

În baza acestei formule putem concluziona că:

- Deprecierea reală a cursului leului moldovenesc cu 10% va duce la o creștere a inflației medii anuale cu circa 0,7%. Totodată se merită de menționat că deprecierea cursului ar putea duce la majorarea inflației cu valori mai apropiate de 1%. La această concluzie ne aduce includerea în model a unei serii cronologice mai restrânse. Evident, sub aspect metodologic, o asemenea abordare nu este recomandabilă, însă deschiderea către exterior a devenit mai mare într-un interval nu atât de îndepărtat în trecut, astfel și impactul cursului a devenit mai simțitor într-o perioadă relativ mai apropiată;

- BNM ar putea influența inflația prin intervenții asupra cursului de schimb;

- Majorarea prețurilor bunurilor importate cu 10% duce la creșterea inflației cu circa 5%.

Bibliografie:

1. S., Drobișevschi, A., Kozlovscăia, C, Сравнительный анализ денежно - кредитной политики в переходных экономиках, Научные труды N. 58 P, Институт экономики переходного периода , Moscova, 2003.
2. <http://www.bnm.md/>
3. <http://www.imf.org/external/index.htm>
4. <http://www.statistica.md/>

TARIFE DE COSTURI ALE PRODUCȚIEI CULTURILOR AGRICOLE

*ION VASIŁAȘCU, dr., cercet. șt. coord., IEFS,
TATIANA GRAUR, cercet. șt., IEFS*

Recenzent: TUDOR BAJURA, dr. hab., conf. univ., IEFS

The market economy is the need to constantly determine cheltueele used to manufacture that after completing the technology could appear on the market for. Since these costs are determined by costs of production rates that use very large economic activity in agriculture. În condițiile economiei de piață permanent apare necesitatea de a determina cheltuielile folosite pentru producerea producției care după finalizarea procesului tehnologic ar putea apărea pe piața de desfacere. Din aceste costuri se determină tarifele de costuri ale producției care au o utilizare foarte mare în activitatea agenților economici din sectorul agrar.

Cuvinte cheie: Tarife de costuri normate ale producției agricole, prețurile produselor utilizate în tehnologiile de producere a producției agricole.

Reformarea sectorului agricol a provocat multe schimbări esențiale în ceea ce privește formele de organizare, dimensiunile exploatațiilor agricole, tehnologiile și utilizarea mijloacelor tehnice în procesul de prelucrare a terenurilor agricole. Aceste modificări au provocat schimbări foarte mari asupra costurilor de producție pentru obținerea producției solicitate de consumatorii din țara noastră.

Pentru dezvoltarea dinamică a tuturor agenților economici din sectorul agricol, la începutul acestei perioade, de către Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare a fost aprobată decizia de a elabora tarife de costuri pentru produsele și serviciile agricole. Colectivul secției Economie agroalimentară și dezvoltare rurală al Institutului de Economie Finanțe și Statistică se ocupă cu elaborarea tarifelor de costuri pentru produsele și serviciile agricole mulți ani. Scopul de bază al elaborării tarifelor îl constituie determinarea consumurilor de producere a producției și serviciilor agricole. Calculul consumurilor pe elemente se determină pentru fiecare produs agricol.

Tarifele elaborate au o utilizare foarte largă în activitatea agenților economici din sectorul agricol. Direcțiile principale de utilizare a acestor tarife pot fi următoarele:

- planificarea businessului agricol și elaborarea planurilor de afaceri;
- stabilirea premiilor de asigurare și sumelor pentru acoperirea pagubelor suferite de agricultori din cauza calamităților naturale;
- soluționarea problemelor care apar între arendatori și arendași privind mărimea plăților de arendă;
- soluționarea diferitor litigii judiciare care apar între agenții economici;
- calcularea cheltuielilor pentru diferite etape de producere;
- folosirea tarifelor pentru determinarea prețurilor producției agricole și a serviciilor de mecanizare, de transport etc.

Fiind permanent actualizate și verificate tarifele de costuri ale producției agricole sunt utilizate ca o bază amplă de informare a producătorilor agricoli și pentru orientarea acestora în sfera complicată și foarte nestabilă a businessului agricol contemporan.

Metoda de bază, utilizată la calcularea tarifelor de costuri este metoda previzională, care permite determinarea costurilor normate în conformitate cu standardele tehnologice și de contabilitate. Astfel costurile sunt calculate în baza operațiunilor tehnologice, aplicate în cadrul activității gospodăriilor agricole.

La calcularea tarifelor de costuri sunt luate în considerație trei tipuri de tehnologii:

1. Tehnologii recomandate de instituțiile de specialitate, utilizarea cărora asigură cel mai înalt nivel de randament al câmpurilor (recolta maximală la un hectar de teren).

2. Tehnologii de un nivel mediu de randament. Folosirea acestor tehnologii permite obținerea roadelor sau productivității animalelor de nivelul mediu.

3. Tehnologii simplificate, caracterizate prin utilizarea semințelor cu calități mai joase în comparație cu primele variante prezentate. Sunt reduse atât volumul de îngrășăminte minerale, cât și a mijloacelor de protecție a plantelor.

În structura consumurilor de producție agricolă o pondere semnificativă ocupă diferite genuri de consumuri materiale. În sectorul fitotehnic componentele principale ale consumurilor materiale sunt: semințele sau material săditor, îngrășămintele minerale, preparate chimice pentru protecția plantelor și altele.

Pentru elucidarea modelului de elaborare a tarifelor de costuri prezentăm tarifele, elaborate în anul 2011 pentru boabele grâului de toamnă (tabelul 1).

Tabelul 1. Tarife de costuri normate ale boabelor grâului de toamnă, elaborate în anul 2011, lei

Specificare	Întreprinderi mari						Întreprinderi mijlocii					
	Recolta la hectar, q						Recolta la hectar, q					
	25		35		45		25		35		45	
	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q
1. Consumuri variabile - total	5507	220,28	6814	194,68	8250	183,33	6142	245,66	7554	215,83	9125	202,77
inclusiv:												
1.1. Semințe	697	27,88	774	22,13	852	18,93	755	30,20	852	24,34	929	20,65
1.2. Îngrășăminte	585	23,41	819	23,41	1057	23,49	671	26,86	940	26,85	1211	26,91
1.3. Preparate chimice	501	20,03	748	21,37	1105	24,56	598	23,94	865	24,72	1330	29,55
1.4. Operații mecanizate	3210	128,41	3789	108,27	4345	96,57	3302	132,07	3933	112,36	4543	100,95
1.5. Operații manuale	252	10,07	358	10,23	498	11,07	636	25,45	744	21,27	847	18,81
1.6. Alte consumuri variabile	262	10,49	325	9,28	392	8,72	179	7,15	220	6,29	266	5,91
2. Consumuri constante - total	1360	54,42	1656	47,32	1985	44,12	835	33,40	1003	28,66	1191	26,46
inclusiv:												
2.1. Uzura mijloacelor fixe	54	2,15	59	1,68	69	1,53	38	1,51	42	1,21	48	1,06
2.2. Impozite și taxe	84	3,38	84	2,41	84	1,88	84	3,38	84	2,41	84	1,88
2.3. Plățile de arendă	947	37,88	1172	33,49	1419	31,54	529	21,16	649	18,56	785	17,44
2.4. Alte consumuri constante directe	275	11,02	341	9,73	413	9,17	184	7,36	227	6,49	274	6,08
3. Consumuri directe - total	6868	274,70	8470	242,00	10235	227,45	6977	279,07	8557	244,49	10315	229,23
4. Consumuri indirecte	343	13,73	423	12,09	512	11,38	210	8,41	257	7,34	310	6,88
5. Costul normat	7211	288,43	8893	254,09	10747	238,83	7187	287,48	8814	251,83	10625	236,11

Sursa: Calculele autorilor.

Din datele tabelului 1 putem concluziona, că prețurile producției agricole în anul curent se vor majora cu 10-15% în comparație cu anul 2010. Majorarea prețurilor este motivată de creșterea prețurilor la carburanți și a altor produse utilizate în procesul tehnologic de producție a produselor agricole. De exemplu, în primul trimestru al anului curent costul motorinei s-a majorat de 5 ori și în această perioadă prețul la acest combustibil s-a mărit cu 21,5% în comparație cu perioada analogică a anului precedent.

Dinamica modificării tarifelor de costuri ale boabelor grâului de toamnă este prezentată în tabelul 2. Aceste date demonstrează că costul tarifelor ale boabelor grâului de toamnă s-a majorat în anul 2011 în comparație cu anul 2009 în întreprinderile agricole mari cu 34,6%, iar în întreprinderile mijlocii - cu 38,4%. Motivul principal al creșterii prețurilor este majorarea corespunzător cu 63,6 și 64,2% a costurilor operațiunilor tehnologice mecanizate.

**Tabelul 2. Tarife de costuri al boabelor grâului de toamnă
pentru întreprinderile agricole mari și mijlocii în anii 2009-2011 lei/ qhental,
recolta medie 35 q/ha**

Specificare	Întreprinderi mari				Întreprinderi mijlocii			
	Anii			Anul 2011 în % față de 2009	Anii			Anul 2011 în % față de 2009
	2009	2010	2011		2009	2010	2011	
1. Consumuri variabile - total	138,34	159,36	194,68	140,7	152,49	173,86	215,83	141,5
inclusiv:								
1.1. Semințe	16,59	19,36	22,13	133,4	17,35	21,30	24,34	140,3
1.2. Îngrășăminte	25,75	21,02	23,41	90,9	29,27	23,11	26,85	91,7
1.3. Preparate chimice	16,54	19,44	21,37	129,2	19,13	22,48	24,72	129,2
1.4. Operații mecanizate	66,20	83,15	108,27	163,6	68,41	83,60	112,36	164,2
1.5. Operații manuale	6,66	8,80	10,23	153,6	13,88	18,33	21,27	153,2
1.6. Alte consumuri variabile	5,59	7,59	9,28	166,0	4,45	5,05	6,29	141,4
2. Consumuri constante - total	41,41	39,32	47,32	114,3	24,16	23,68	28,66	118,6
inclusiv:								
2.1. Uzura mijloacelor fixe	1,38	1,53	1,68	121,7	1,01	1,11	1,21	119,8
2.2. Impozite și taxe	2,41	2,41	2,41	100,0	2,41	2,41	2,41	100,0
2.3. Plățile de arendă	23,79	27,41	33,49	140,8	13,12	14,94	18,56	141,5
2.4. Alte consumuri constante directe	13,83	7,97	9,73	70,4	7,62	5,20	6,49	85,2
3. Consumuri directe - total	179,75	198,68	242,00	134,6	176,66	197,54	244,49	138,4
4. Consumuri indirecte	8,98	9,93	12,09	134,6	5,31	6,21	7,34	138,3
5. Total consumuri	188,72	208,61	254,09	134,6	181,97	203,75	251,83	138,4

Sursa: Calculele autorilor.

Au crescut prețurile și la altele materiale, folosite în procesul tehnologic, însă această situație a influențat mai puțin la creșterea tarifelor la producerea boabelor grâului de toamnă.

Structura costurilor tarifare ale boabelor grâului de toamnă este prezentată în tabelul 3.

Tabelul 3. Structura costurilor tarifare ale boabelor grâului de toamnă în întreprinderile agricole mari și mijlocii în anul 2011, lei/q/hental, recolta medie 35 q/ha

Specificare	Întreprinderi mari		Întreprinderi mijlocii	
	Costul tarifar	Structura costurilor tarifare în %	Costul tarifar	Structura costurilor tarifare în %
1. Consumuri variabile - total	194,68	76,6	215,83	85,7
inclusiv:				
1.1. Semințe	22,13	8,7	24,34	9,7
1.2. Îngrășăminte	23,41	9,2	26,85	10,7
1.3. Preparate chimice	21,37	8,4	24,72	9,8
1.4. Operații mecanizate	108,27	42,6	112,36	44,6
1.5. Operații manuale	10,23	4,0	21,27	8,4
1.6. Alte consumuri variabile	9,28	3,7	6,29	2,5
2. Consumuri constante - total	47,32	18,6	28,66	11,4
inclusiv:				
2.1. Uzura mijloacelor fixe	1,68	0,7	1,21	0,5
2.2. Impozite și taxe	2,41	0,9	2,41	0,9
2.3. Plățile de arendă	33,49	13,2	18,56	7,4
2.4. Alte consumuri constante directe	9,74	3,8	6,49	2,6
3. Consumuri directe - total	242,00	95,2	244,49	97,1
4. Consumuri indirecte	12,09	4,8	7,34	2,9
5. Total consumuri	254,09	100,0	251,83	100,0

Sursa: Calculele autorilor

Această informație demonstrează, că elementul principal în structura costurilor boabelor grâului de toamnă este costul operațiunilor mecanizate, căruia corespunzător îi revine 42,6% (întreprinderi mari) și 44,6% (întreprinderi mijlocii). În întreprinderile mari pe poziția a doua se află plățile de arendă ponderea cărora în structura tarifelor este de 13,2%, iar celelalte elemente ocupă o poziție mai puțin pronunțată. Costul semințelor, îngrășămintelor și preparatelor chimice nu depășesc 8,4-9,2%.

În întreprinderile mijlocii poziția a doua îi aparține costurilor îngrășămintelor minerale (10,7%), iar celelalte elemente nu depășesc ponderea de 8,4 și 9,7%. În structura costurilor tarifare a apărut și o diferență pronunțată între întreprinderile mari și întreprinderile mijlocii. În întreprinderile mari ponderea plăților de arendă este 13,2%, iar în întreprinderile mijlocii acestui element îi aparține numai 7,4%. Această situație este determinată de ponderea terenurilor arendate în suprafața totală a terenurilor agricole utilizate în procesul de producție. În întreprinderile mari ponderea terenurilor arendate este 95% iar în întreprinderile mijlocii această pondere nu depășește 50%.

O diferență pronunțată este și în ponderea costurilor operațiunilor manuale. În întreprinderile mari nivelul de mecanizare este mai pronunțat și costul operațiunilor manuale nu depășește 4,0%, iar în întreprinderile mijlocii acest element are o pondere de 8,4% fiindcă nivelul mecanizării este mai redus.

La elaborarea tarifelor de costuri permanent se iau în considerație standardele Naționale de contabilitate, reglementările normative a utilizării materialelor folosite în procesul de producere, indicațiile metodice și alte acte instructive ale Ministerului Finanțelor și Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare.

Concluzii. Pentru economia sectorului agrar al Republicii Moldova elaborarea tarifelor de costuri la produsele agricole are o importanță deosebită. De aceea, aceste tarife se recomandă să fie elaborate în fiecare an din motivele, că se schimbă prețurile la produsele utilizate în procesul tehnologic, se modifică tehnologiile de producere și componența tehnicii agricole utilizate în procesul de producție.

Bibliografie:

1. T.Bajura, S.Chilimari, I.Vasilașcu, T.Graur și alții. Tarifele de costuri în agricultură, Chișinău, 2009
2. T.Bajura, S.Chilimari, I.Vasilașcu, T.Graur și alții. Tarifele de costuri în agricultură, Chișinău, 2010.

FUNCTIILE MANAGEMENTULUI: ESENȚA ȘI IMPORTANȚA LOR

ANGELA DELIU, dr., conf. univ., USEM
IULITA BÎRCĂ, cercet. șt. stagiar, IEFS
OLGA PRODAN, UTM

Recenzent: VALERIU DOGA, dr. hab., prof. univ., IEFS

The human communities activity constitutes the objective basis of the management occurrence and development, management being a process of orientation of human activities towards achieving certain objectives. As we know, there are many assumptions regarding management, it being considered as a process, activity, function, profession, as a group of persons (managers) or an art/science that has its own object, legitimacies and principles.

Cuvinte cheie: management, funcțiile managementului, previziune, organizare, coordonare, antrenare, funcția de control.

Baza obiectivă a apariției și a dezvoltării managementului a constituit-o activitatea comunităților umane, managementul fiind un proces de orientare a activității oamenilor în scopul realizării unor anumite obiective. După cum cunoaștem, managementului i se atribuie diverse accepțiuni, fiind considerat, ca proces, ca activitate, ca funcție, ca profesie, ca un grup de persoane (managerii) sau ca o artă / știință cu obiect, legități și principii proprii.

Însă, în abordare practică, adică a managementului practic, de activitate propriu-zisă de conducere și administrare, managementul este declinat ca un proces, format dintr-un set de activități, incluzând planificarea, luarea deciziei, organizarea, conducerea (dirijarea) și controlul, toate orientate spre folosirea resurselor umane, financiare, materiale și informaționale ale organizației, într-o manieră efektivă și eficientă, în scopul atingerii unui obiectiv [2, p. 16]. După cum vedem, esența managementului, posibilitatea desfășurării sale este dată de efectuarea anumitor atribute. Aceste atribute fiind primite ca funcții fundamentale definesc ciclul complet al activităților caracteristice ale unui proces de management [2, p. 26].

În așa fel este de admis că, cunoașterea și înțelegerea funcțiilor managementului în mod aprofundat constituie o premisă majoră pentru descifrarea conținutului științei și practicii riguroase a managementului, pentru însușirea și utilizarea eficientă a sistemelor, metodelor, tehnicilor, procedurilor și modalităților ce-i sunt proprii. Este de constatat că, în definirea funcțiilor managementului există o multitudine de puncte de vedere privind numărul, denumirea și conținutul lor concret. Însă, pentru prima dată cel care a identificat și a analizat procesele de management a fost Henry Fayol, ce definise cinci funcții principale: **(1) previziunea, (2) organizarea, (3) comanda, (4) coordonarea și (5) controlul** [2, p. 26-27].

Ulterior, alți specialiști au partajat procesul de management diferit, stabilind funcții parțial altele, ca de exemplu, Justin Longenecker și Charles Pringle delimitează patru funcții: **(1) planificarea și luarea deciziilor, (2) organizarea pentru performanțe eficiente, (3) dirijarea și motivarea și (4) controlul rezultatelor**, iar după G. A. Cole funcțiile managementului sunt primite patru la număr, ca cele de **(1) previziune, (2) organizare, (3) motivare și (4) control**. Însă, cu toate acestea, majoritatea specialiștilor consideră ca fiind esențiale următoarele funcții, printre care sunt Panaite C. Nica; Ovidiu Nicolescu, Ion Verboncu: **(1) prevederea (planificarea); (2) organizarea; (3) coordonarea și (4) antrenarea; (5) controlul** (vezi figura 1).

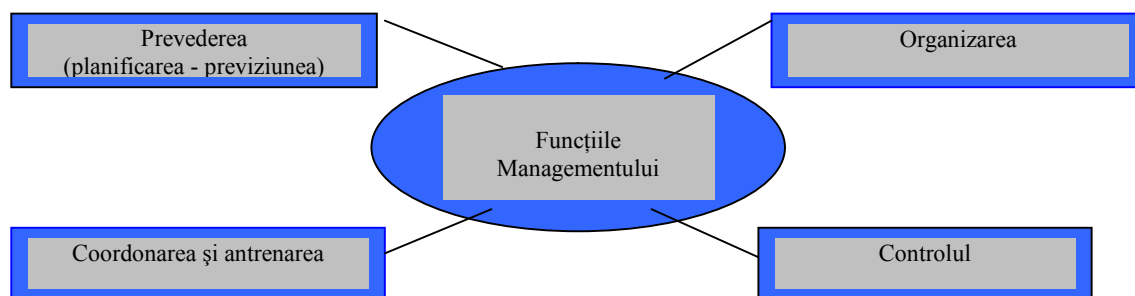


Fig. 1. Funcțiile managementului

Sursa: Prelucrat de autori după [1, p. 17].

Funcțiile managementului se definesc printr-o serie de trăsături caracteristici, ca:

⇒ *activitățile care, alcătuiesc conținutul funcțiilor managementului sunt specifice numai managerilor, fiind elementele esențiale care îi diferențiază de personalul de execuție.*

⇒ *Funcțiile managementului se exercită fie la nivelul întregii firme, fie într-un domeniu anume, în raport de nivelul ierarhie la care se situează managerul.*

⇒ *Funcțiile managementului* se exercită în toate firmele, indiferent de profilul și dimensiunile lor și la toate nivelurile ierarhice, fiind determinate de esența procesului de management.

⇒ *Funcțiile managementului* diferă ca formă de manifestare și conținut, regăsindu-se la toate nivelurile ierarhice.

⇒ *Funcțiile managementului diferă* de la un compartiment la altul [1, p. 17].

⇒ *Funcțiile managementului au o pondere diferită* pe verticala piramidei ierarhice, în sensul că la nivelurile ierarhice superioare se exercită cu precădere cele de prevedere și organizare, nivelurile inferioare fiind-le caracteristice în deosebi funcțiile de coordonare și control. În așa fel se declină importanța funcțiilor managementului pe niveluri ierarhice.

În continuare vom supune caracteristicile funcțiile managementului în parte, în care se va dezvălui esența și importanța lor.

✓ **Prevederea** – una din principalele funcții ale managementului este *prevederea sau mai numita funcția de planificare și/sau previziune*. Ca funcție a procesului de management, *previziunea* presupune a estima evoluția proceselor viitoare, a efectelor pozitive și negative pe care aceasta le poate genera asupra sistemului condus, precum și a diferitelor strategii și scenarii de acțiune pentru minimizarea riscurilor și maximizarea gradului de realizare a obiectivelor urmărite [2 p. 28]. *Prevederea* are drept scop elaborarea unor orientări privind desfășurarea activităților viitoare și presupune stabilirea misiunii, a obiectivelor, a mijloacelor necesare și a strategiilor. De modul cum se realizează această funcție, de capacitatea managerilor de a se orienta cu precădere asupra problemelor de perspectivă ale evoluției firmei depinde realizarea celorlalte funcții. Realizarea funcției de prevedere presupune o preocupare permanentă a managerului pentru a anticipa viitorul, a-1 prefigura și a asigura din timp condițiile realizării lui. O astfel de viziune evidențiază conceptul de management antreprenorial, dinamic, axat pe realizarea schimbărilor necesare pentru atingerea unor performanțe superioare celor obținute anterior. Este de menționat că, funcția de *previziune* constă în ansamblul proceselor de muncă prin intermediul cărora se *determină principalele obiective ale întreprinderii* (firmei) și componentele sale, precum și resursele și principalele mijloace necesare realizării obiectivelor [4, p. 43]. În așa fel, *previziunea* răspunde la următoarele întrebări, ce sunt **problemele ce trebuie soluționate de manageri: CE se va face? CÂND se va face? CUM se va face? DE CE se va face? CÂT va costa?** [1, p. 18; 4, p. 43]. La fel, este de constatat că, *planificarea* permite coordonarea eforturilor în direcțiile stabilite de către manageri. Când salariații cunosc obiectivele firmei ei încep să coopereze între ei, să acționeze coordonat pentru realizarea acestora. Absența planificării duce la „mersul în cerc”. Ca o consecință a planificării, managerii se orientează spre viitor și anticipează schimbările prin elaborarea unui plan strategic de acțiune. Planificarea strategică pornește de la definirea misiunii firmei, evaluarea mediului extern și a posibilităților concrete ale acesteia (figura 2).

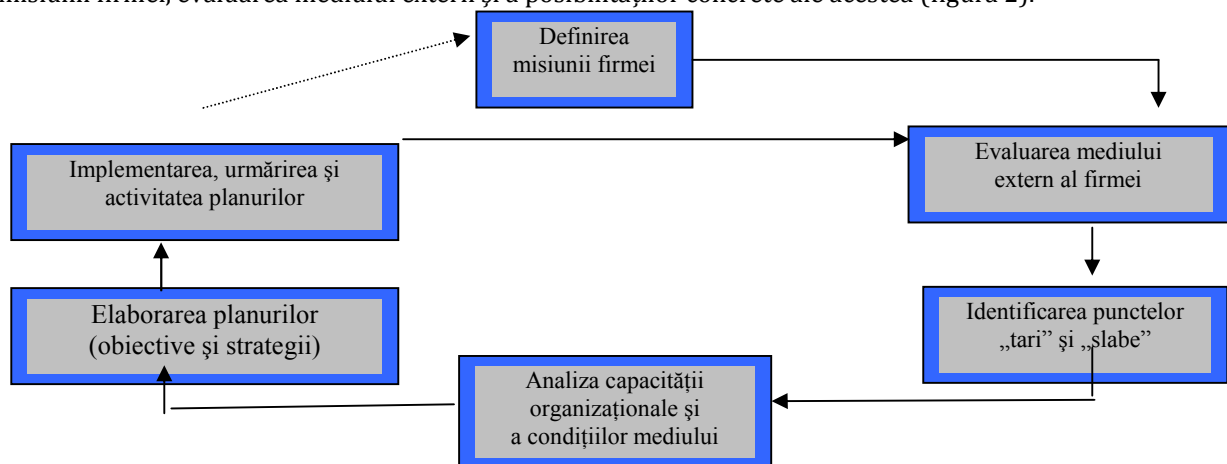


Fig. 2. Procesul planificării strategice

Rezultatul previziunii, în funcție de orizontul de timp, gradul de detaliere și obligativitate, se poate materializa în propuneri, programe, planuri, scenarii [2, p. 28]. În procesul de planificare și de elaborare concretă a planurilor se analizează impactul factorilor externi și a celor interni. Numai după ce influențele acestora au fost minuțios analizate se trece la elaborarea unui sistem de planuri în care gradul de detaliere a obiectivelor și a strategiilor manageriale crește o dată cu coborârea pe scara ierarhică, și în așa fel, planificarea servește la anticiparea consecințelor unor acțiuni specifice ce vor trebui să fie întreprinse în viitor și permite stabilirea standardelor de performanță [1, p. 84]. Deci, este de constatat că într-o economie de piață, în procesul de planificare, managerii trebuie să cunoască și să anticipeze, cu o anumită precizie, viitorul. Previziunea este tocmai procesul de stabilire a evenimentelor și premizelor despre viitor și care pot fi utilizate în procesul de planificare și luare al deciziei [3, p. 84].

✓ **Organizarea** – Ca funcție a procesului de management, *organizarea*, definește ansamblul proceselor de conducere prin intermediul cărora se divizează activitatea ansamblului, stabilindu-se și delimitându-se subactivitățile și sarcinile corespunzătoare, având în vedere resursele disponibile și utilizarea lor cât mai eficientă în atingerea scopurilor și obiectivelor planificate. În așa fel, *Organizarea* presupune gruparea după criterii de funcționalitate și eficiență a sarcinilor și delegarea responsabilității necesare îndeplinirii lor [2, p. 30]. Deci, *Funcția de organizare* constă în stabilirea cadrului organizatoric optim, care să permită desfășurarea activității firmei în condiții de eficiență și profitabilitate. Realizarea acestei funcții vizează definirea clară a tuturor elementelor, care determină cadrul organizatoric (structura de organizare, organismele componente și relațiile în cadrul acestora; sistemul informațional, al cărui configurații trebuie să corespundă structurii de organizare a firmei; delegarea autorității pe diferite niveluri ierarhice ale firmei și descentralizarea activităților acesteia) [1, p. 22]. Funcția de organizare desemnează ansamblul proceselor de management prin intermediul cărora se stabilesc și se delimitează procesele de muncă fizică și intelectuală și ale componentele lor (mișcări, timpi, operații, lucrări, sarcini etc.), precum și gruparea acestora pe posturi, formații de muncă, compartimente și atribuirea lor personalului, corespunzător anumitor criterii manageriale, economice, tehnice și sociale, în vederea realizării în cele mai bune condiții a obiectivelor previzionate [4, p. 44]. Deci, funcția de organizare răspunde la întrebările:

1. **cine** și

2. **cum** contribuie la realizarea obiectivelor firmei? [4, p. 44]

Răspunsul îl constituie combinarea nemijlocită a resurselor umane și, în mod indirect, materiale, informaționale și financiare, la nivelul locurilor de muncă, a compartimentelor și a firmei în ansamblul său.

Deci, realizarea acestei funcții este condiționată de două aspecte principale [2, p. 30-31]:

I. **stabilirea structurii organizatorice / formale** ce presupune:

- stabilirea componentelor sale (posturi, funcții, compartimente, niveluri organizatorice).
- stabilirea documentelor de exprimare a acestei structuri;
- stabilirea tipului de structură, atribut ce cade în sarcina *managementului superior* al respectivei organizații.

II. **stabilirea și organizarea principalelor compartimente ale unității** (cercetare-dezvoltare, producție, comercial-marketing, financiar-contabil, resurse umane), atribut ce revine *managementului de nivel mediu și inferior*.

Și, deci, prin organizare se clarifică [2, p. 31]:

- cine anume și ce trebuie să facă;
- cine răspunde și de cine răspunde;
- canalele de comunicare;
- gruparea concretă a activităților omogene și specializate.

Cerințele pe care le presupune realizarea funcției de organizare sunt următoarele [1, p. 22]:

◆ **dinamismul continuu**, în scopul asigurării flexibilității firmei, a adaptării permanente a tuturor elementelor la schimbările ce se produc în interiorul și în afara ei;

◆ **identificarea soluțiilor optime prin luarea în considerare a tuturor intercondițiilor**.

✓ **Coordonarea și antrenare** – Funcția de coordonare și antrenare constă într-un ansamblu de acțiuni, vizând orientarea personalului în scopul realizării obiectivelor organizaționale și a sincronizării acestora într-o combinație optimă, astfel încât desfășurarea lor să se realizeze în condiții de eficiență și profitabilitate [1, p. 22-23]:

- funcția de coordonare constă în ansamblul proceselor de muncă, prin care se armonizează deciziile și acțiunile personalului firmei și ale subsistemelor sale, în cazul previziunilor și sistemului organizatoric stabilite anterior, adică coordonarea este o organizare în dinamică [4, p. 45];

- funcția de antrenare încorporează ansamblul proceselor de muncă, prin care se determină personalul firmei să contribuie la stabilirea și realizarea obiectivelor previzionate, pe baza luării în considerare a factorilor, care îi motivează [4, p. 46].

Realizarea acestei funcții presupune:

- *precizarea de către manager a responsabilităților fiecărui subordonat și*
- *urmărirea modului în care se corelează eforturile individuale cu cele ale grupului (departament, subunitate etc.)* [1, p. 22-23].

Este de admis, că munca fiind un proces social, reclamă existența unor relații adecvate în fiecare grup de lucru; managerul își exercită funcțiile sale asupra subordonaților, iar rezultatele pe care aceștia le obțin depind de capacitatea sa de a-i antrena, de a-i face să realizeze ceea ce se așteaptă de la ei.

Este de constatat că în multe lucrări de specialitate, această funcție este denumită funcția de comandă și coordonare. Însă dacă funcția de antrenare presupune luarea în considerație a psihologiei salariaților, a trăsăturilor, nevoilor și aspirațiilor lor asigurându-se motivarea și integrarea lor efectivă,

apoi cea de comandă este bazată pe dispoziții și ordine obligatorii de îndeplinit. Antrenarea subordonaților ține de managementul modern și este bine venită, deoarece în funcție de acest moment se minimizează activitatea managerilor bazată pe comandă și directivare. Simptoamele lipsei de coordonare [1, p. 23]: *lipsa de precizie a scopurilor urmărite; acțiuni neadecvate, nesincronizarea acțiunilor; definirea imprecisă a responsabilităților.*

Cerințele realizării eficiente a acestei funcții sunt următoarele [1, p. 23]:

- *existența unui sistem bun de comunicații, atât la nivelul întregii firme, cât și al fiecărui grup de lucru;*

- *eșalonarea rațională a competențelor decizionale pe diferite niveluri ierarhice, în funcție de implicațiile deciziilor și de volumul informațiilor necesare fundamentării lor;*

- *promovarea delegării autorității și responsabilității;*

- *o selectare atentă și judicioasă și pregătire a personalului.*

✓ **Controlul** – Funcția de control constă în verificarea permanentă și completă a modului în care se desfășoară activitățile, comparativ cu standardele și programele, în sesizarea și măsurarea abaterilor de la aceste standarde și programe, precum și în precizarea cauzelor și a măsurilor corective pentru înlăturarea lor. Realizarea în această viziune a funcției de control managerial presupune următoarele cerințe [1, p. 23-25]:

◆ *existența unui sistem informațional, care să permită vehicularea rapidă a informațiilor privind standardele de performanță;*

◆ *efectuarea controlului direct, la locul acțiunii;*

◆ *analiza cauzelor abaterilor și tratarea diferențiată a acestora în funcție de importanța lor;*

◆ *evitarea suprapunerii dintre activitățile de control și cele de evidență;*

◆ *realizarea unui control general și permanent, la toate nivelurile, ceea ce presupune existența unei sistem de control managerial.*

La fel, funcția de control poate fi definită ca ansamblul proceselor, prin care performanțele firmei, a subsistemelor și a componentelor acestea sunt măsurate și comparate cu obiectivele și standardele stabilite inițial, în vederea eliminării deficiențelor constatate și a integrării abaterilor pozitive. Această funcție răspunde la întrebarea „cu ce rezultate s-a finalizat munca depusă?” [4, p. 48]. Deci, am putea constata că, anume controlul definește ansamblul proceselor de urmărire a modului în care se desfășoară diferite acțiuni sau întreg procesul de management, cât și de reglare a activităților organizației prin găsirea unor soluții eficiente de identificare și eliminare a efectelor perturbațiilor apărute în funcționarea sistemului [2, p. 37-38]:

⇒ *identificarea perturbațiilor și a efectelor acestora* – implică compararea rezultatelor obținute, cu standardele specificate/valorile planificate prin politicile, planurile și sarcinile organizației;

⇒ *eliminarea perturbațiilor* – presupune identificarea cauzelor deviațiilor/abaterilor de la valorile planificate, analizarea și elaborarea de măsuri concrete pentru înlăturarea lor.

Succesiunea exercitării funcției de control constă din următoarele etape [2, p. 38]: evaluarea rezultatelor – determinarea valorilor variabilelor de stare; compararea rezultatelor cu standardele; identificarea cauzelor/perturbațiilor; corectarea deviațiilor înregistrate.

În final, deci, după cum am observat, *funcțiile managementului* sunt niște atribute ale procesului de management. La fel putem constata că, aceste funcții sunt în responsabilitatea numai a managerilor; fiecare din ele se efectuează, atât în întregul sistem de producție, cât și pe ariile de management în parte; se exercită în toate întreprinderile, la toate nivelurile de conducere, dar fiind diferențiate de esența fiecărui proces de conducere. După cum am observat, ele sunt în dependență deplină de nivelul la care se exercită și în funcție de aceasta capătă forma sa de manifestare și își formează conținutul. Respectiv, în funcție de conținut, ele într-adevăr diferă de la un compartiment la altul. Este de menționat, că funcțiile managementului în dependență de nivelul ierarhic sunt efectuate de manageri în diferite măsuri, adică managerii superiori se ocupă în mare măsură cu funcția de previziune (cca.90%), de organizare (cca.70%), și de control (cca.60%); pe când managerii mijlocii și inferiori se ocupă de funcția de antrenare și coordonare (cca.70%).

Deci, *exercitarea funcțiilor managementului prezintă o serie de particularități, atât de la o firmă la alta, cât și de la un sistem managerial la altul, precum și de la o țară la alta, deoarece exercitarea este determinată de gradul de dezvoltare economică, de sistemul legislativ, de elementele culturale, de tradiții, de practici și de nivelul de educație managerială.*

Bibliografie:

1. *Panaite C. Nica. Managementul firmei.* 1994. 472 p.
2. *Marian Zaharia, Management - teorie și aplicații.* București: Ed. Tehnică, 1993. 272 p.
3. *Țuțurea Moise. Bazele managementului.* Sibiu: Ed. Univ-tatea „Lucian Braga”, 1990. 298 p.
4. *Nicolescu O., Verboncu I. Management.* București: Editura Economică, 1999. 594 p.

SOCIOLOGIE

INDICATORUL INTEGRAL TERITORIAL CA INSTRUMENT DE EVALUARE A SECURITĂȚII DEMOGRAFICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

GALINA SAVELIEVA, dr., IEFS

Recenzent: VALERIU DOGA, dr. hab., prof. univ., IEFS

The demographic situation of the Republic of Moldova is affected by negative processes such as low level of birth rate, high rate of mortality, including premature mortality among men of working age, migration flows, reducing life expectancy, aging, etc., it is more pronounced in areas, which now became incapable in terms of reproduction. All these problems constitutes a latent threat to the socio-economic development and one of the main problems that persist in Moldova. Security Demographic Territorial Integral Index witch was proposed, allows to identify the territories with the lowest demographic security level, to perform factor analysis of the necessary policy areas to enhance the security level; to elaborate proposals for remove the problems and shows an important tool for evaluation of promotional effects and the implementation of demo-socio-economic policies.

Key words: Demography security, the influence factors, index groups, modeling, Security Demographic Territorial Integral Index ,Ranging.

Procesul de tranziție în Republica Moldova a aprofundat problemele socio-economice, conducând la apariția fenomenului de sărăcie, diferențiere socială accentuată și înrăutățirea nivelului de trai al populației, prezența șomajului latent, inaccesibilitatea serviciilor medicale, educaționale și sociale etc. Toate acestea au influențat negativ și asupra proceselor demografice. În rezultat, situația demografică a țării a fost afectată de procese negative cum ar fi nivelul mic de natalitate (fertilitate), care în prezent nu asigură reproducerea simplă a populației, iar rata mortalității este înaltă (în special, mortalitatea prematură în rîndul bărbaților cu vîrstă aptă de muncă), ceea ce contribuie în ultimul deceniu la sporul negativ, precum și fluxurile migraționale, în special din localitățile rurale, destrămarea familiei și majorarea numărului de copii crescuți în familii dezintegrate, diminuarea speranței de viață, îmbătrînirea etc. Situația creată este mai accentuată în teritorii, care au intrat actualmente în incapacitate de reproducere demografică. Criza demografică care constituie o amenințare latentă pentru dezvoltarea social-economică atît a raioanelor separate cît și a țării în întregime, reprezintă una din principalele probleme ce persistă în Republica Moldova. Sub aspectul teritorial starea demografică, de asemenea, este neuniformă. Este necesar de accentuat, în special, asupra zonei de Nord în care numărul populației se reduce cu ritmuri mai înalte față de alte teritorii (raioanele Drochia, Edineț, Fălești, Florești, precum și raioanele Orhei și Hîncești din zona Centrală și Cimișlia din zona de Sud). Din aceste considerente, o sarcină importantă este atît evaluarea securității demografice a fiecărei unități administrativ-teritoriale, cît și determinarea căilor de soluționare a problemei.

De menționat, că prin securitatea demografică se subînțelege starea populației, care se exprimă prin protecția față de riscuri de orice natură pentru crearea condițiilor demo-socio-economice în scopul promovării intereselor umane. Totodată, securitatea demografică constituie o categorie sintetică complexă, care atrage după sine cele mai semnificative condiții necesare pentru existența omului și depinde de multipli factori de ordin economic, social, cultural etc. Cele mai importante componente ale acestora sunt procesele de reproducere, starea sistemului de sănătate, de educație, condițiile locative, veniturile, economiile, necesitățile spirituale, securitatea personală a omului, mediul înconjurător etc. Calitatea fiecărei componente poate fi exprimată printr-un anumit indicator integral. Ținînd cont de aceste condiții au fost efectuate analiza și modelarea securității demografice, inclusiv:

- s-au evidențiat factorii, care în cea mai mare măsură reflectă nivelul de asigurare a securității demografice;

- s-a determinat un indicator integral, ce caracterizează nivelul de securitate demografică, la fel a fost efectuată ranjarea și analiza comparativă a unităților administrativ-teritoriale conform acestui indicator.

Pentru determinarea indicatorului integral de securitate demografică a fost primită o condiție de bază: securitatea demografică reprezintă o categorie sintetică, are un caracter complex, se manifestă sub aspect economic, social, ecologic etc. Reieșind din aceasta, pentru descrierea acestei categorii se va utiliza o gamă de indicatori ce caracterizează domeniile de sănătate, educație, stare materială, ocuparea forței de muncă, economie etc.

Deci, avînd în vedere necesitatea de a înțelege cît mai profund cauzele care provoacă instabilitatea securității demografice la nivel local (în anumite teritorii) și în total pe țară și reieșind din necesitatea elaborării politicilor demo-socio-economice în vederea înlăturării amenințărilor posibile și asigurării

securității demografice, au fost evidențiate și determinate 6 blocuri principale de indicatori, inclusiv blocurile: „Sănătate” (cu 3 subblocuri privind accesul populației la servicii medicale; incidența de îmbolnăvire a populației, inclusiv pe principalele nosologii; mortalitatea cu principalele cauze de deces), „Demografic” (inclusiv caracteristicile demografice ale populației și indicatorii demografici generali), „Economic”, „Social”, „Ocuparea forței de muncă” și „Educație”.

Inițial au fost selectați mai mulți indicatori, ca exemplu, blocul indicatorilor ecologici, de invaliditate, măsuri preventive de sănătate etc. Însă în procesul de calculare și selectare a celor mai importanți factori care, la rândul lor, trebuie să corespundă și criteriilor prevăzute conform metodei de analiză multifactorială, o mare parte din ei au fost excluși din motivul că acești factori nu corespund criteriilor menționate. În rezultatul analizei și verificării semnificației coeficienților de corelație, a analizei logistice privind nivelul de influență a factorului concret asupra securității demografice au rămas 6 blocuri, care cuprind cei mai importanți indicatori, respectiv, de la 4-5 pînă la 10 indicatori în fiecare bloc.

Mecanismul de determinare a indicatorului integral se bazează pe unele criterii de selectare și includere a indicatorilor din fiecare bloc și anume: indicatorii trebuie să fie relevanți și disponibili, complecși, să nu se dubleze unii pe alții după sens, să descrie un anumit domeniu specific sub o formă relativă, actuali și necesari pentru a fi utilizați în viitor.

O problemă principală în analiza securității demografice sub aspect teritorial (la nivel de raion) a fost disponibilitatea datelor statistice. În acest context, în primul rînd, au fost studiate toate sursele posibile de date statistice la nivel de raion. Deci, avînd în vedere că asemenea indicatori importanți cum sunt indicatorii integrali economici, veniturile și cheltuielile principale ale populației, minimul de existență, accesul la serviciile medicale și educaționale, mărimea familiei, securitatea alimentară, indicatorii ce caracterizează nivelul ocupării forței de muncă și alții sunt disponibili prin utilizarea datelor din cercetarea bugetelor gospodăriilor casnice și din Ancheta forței de muncă care reflectă numai situația respectivă la nivel național. Spre regret, la nivel teritorial, aceste date importante pentru evaluarea politicilor socio-economice lipsesc și nu pot fi utilizate. Astfel, statistica oficială nu dispune de date suficiente pentru analiza profundă a securității demografice din punct de vedere economic și social. Din acest motiv, în analiză au fost utilizate datele statistice oficiale veridice disponibile care pot fi utilizate de către colaboratorii structurilor respective ale autorităților administrației publice centrale și locale și care sunt plasate în rapoartele statistice oficiale ale Biroului Național de Statistică sau pe paginile WEB ale acestor autorități. Anume în baza acestora au fost calculați indicatorii relativi respectivi, ținându-se cont și de posibilitatea de obținere a acestor date. Datele statistice primare au fost colectate pentru anul 2008, deoarece pentru acest an statisticile necesare au fost prezente în toate rapoartele. Totodată pentru calcularea unor date necesare în domeniul caracteristicii ocupării forței de muncă au fost utilizate datele recensămîntului populației pentru anul 2004 (în baza acestor date a fost determinat indicatorul privind ponderea populației active în raioanele republicii). În baza datelor primare absolute, pentru fiecare bloc, unele date au fost prelucrate și ulterior calculați indicatorii relativi respectivi. Astfel, a fost creată baza de date în format EXCEL pe fiecare bloc sub aspect teritorial pentru anul 2008, clasificată pe raioane, pe municipii (Chișinău și Bălți) și UTA Găgăuzia. Pentru clasificarea teritorială a fost utilizat Clasificatorul Unităților Administrativ-Teritoriale ale Republicii Moldova (CUATM 2003), recepționat de la Biroul Național de Statistică.

La determinarea indicatorilor pe blocuri, precum și pentru determinarea indicatorului integral de securitate demografică în teritoriu a fost utilizată metodologia care a fost aplicată pentru elaborarea Indicelui Deprivării Scoției în 2003 (Centrul de Cercetare a Dezavantajelor Sociale, Departamentului Politici Sociale și Activitate Socială, Universitatea din Oxford, 2003) și a Indicelui de deprivare multiplă a ariilor mici efectuată de Ministerul Economiei în cadrul evaluării sărăciei (Deprivarea multiplă în mediul rural al Moldovei, expert național Vremiș M., șef-adjunct al DAMEP, MEC Nicoara R. „Notă tehnică „Elaborarea indicelui de deprivare a ariilor mici (IDAM)”, Chișinău, decembrie 2008, Anexa 4, pag.45-47, www.me.gov.md). Această metodologie presupune, în primul rînd, determinarea unei dimensiuni unice sumare pentru fiecare bloc separat. Pentru aceasta a fost utilizată analiza factorială sau de corelație dintre factori, inclusiv estimarea acesteia după criteriile stabilite, în baza cărora a fost efectuată selectarea factorilor ce nu corespund acestora. Indicatorul unic obținut pentru un anumit bloc a fost utilizat pentru ranjarea teritoriilor în domeniul respectiv. Pasul următor a constituit determinarea semnificației fiecărui bloc și influența acestuia asupra securității demografice: un bloc este mai important și are o influență mai semnificativă, iar un alt bloc se consideră mai puțin semnificativ și are o influență mai slabă sau una indirectă asupra securității demografice. Conform metodologiei pentru determinarea semnificației influenței fiecărui bloc asupra securității demografice, au fost utilizate metode logistice, audieri și opinii ale unor savanți și specialiști practici în domeniu. În baza analizei acestor opinii, precum și a utilizării rezultatelor obținute în procesul modelării indicatorilor de securitate demografică privind influența factorilor asupra indicatorilor menționați a fost efectuată atribuirea ponderii respective pentru fiecare bloc (altfel spus a fost stabilită semnificația blocului în asigurarea securității demografice).

Tabelul 1. Caracteristica estimării semnificației blocurilor de indicatori demo-socio-economici asupra securității demografice

Denumirea blocurilor	Ponderea influenței față de securitatea demografică, %	Denumirea blocurilor	Ponderea influenței față de securitatea demografică, %
Blocul Sănătatea	20,0	Blocul indicatorilor Sociali	15,0
Blocul Demografic	15,0	Blocul indicatorilor OFM (ocuparea forței de muncă)	15,0
Blocul indicatorilor Economici	25,0	Blocul indicatorilor Educației	10,0

Notă: a fost determinată de autori în baza analizei și generalizării estimărilor savanților și specialiștilor în domeniu

Indicele integral teritorial de securitate demografică (în continuare – **IITSD**) a fost calculat numai sub aspect teritorial, adică pentru 32 de raioane ale republicii, UTA Găgăuzia și municipiile Chișinău și Bălți. Toți indicatorii au fost relativi și măsurabili, indicatorul sus-menționat de evaluare a situației privind securitatea demografică este aproximativ, deoarece este limitat în date statistice disponibile la moment, de diverse influențe obiective și/sau subiective, care uneori nu pot fi măsurate direct. Dat fiind faptul că IITSD a fost obținut prin prelucrarea și calcularea diferitor date, rezultatele intermediare au fost supuse testării și studiilor suplimentare, calculele propriu zise au fost efectuate de către cercetătorul științific M.Vremiș cu utilizarea Soft-ului specializat SPSS. Abordarea metodologică a fost următoarea: (i) s-a efectuat calcularea indicilor de securitate demografică pentru fiecare bloc și (ii) s-a efectuat agregarea blocurilor într-un singur indice multiplu.

În procesul selectării indicatorilor din blocurile respective s-a efectuat caracteristica și repartizarea raioanelor și municipiilor, cu cel mai redus grad și cu cel mai înalt grad de stare în domeniul respectiv. De asemenea a fost calculat IITSD ce demonstrează diferențele care sunt observate între raioane în domeniul asigurării securității demografice – cel mai bun grad fiind la nivel de 35, iar cel mai redus având nivelul 1.

Atribuind fiecărui domeniu și subdomeniu o pondere anumită, în dependență de gradul de influență a acestuia asupra securității demografice (Tabelul 1), formula de calculare a acestui indicator are următoarea expresie:

$$\text{IITSD} = \text{san_acc} * 0.07 + \text{san_inc} * 0.08 + \text{san_mor} * 0.05 + \text{dem_pop} * 0.075 + \text{dem_sec} * 0.075 + \text{econom} * 0.25 + \text{social} * 0.15 + \text{munca} * 0.15 + \text{educat} * 0.1$$

unde:

IITSD – indicatorul integral teritorial de securitate demografică;

san_acc – indicatorul agregat în domeniul accesului la serviciile medicale;

san_inc – indicatorul agregat în domeniul incidenței de îmbolnăvire a populației;

san_mor – indicatorul agregat în domeniul mortalității populației după cauzele deces;

dem_pop – indicatorul agregat în domeniul caracteristicii demografice a populației;

dem_sec – indicatorul agregat în domeniul demografic general;

econom – indicatorul agregat în domeniul economic;

social – indicatorul agregat în domeniul social;

munca – indicatorul agregat în domeniul ocupării forței de muncă;

educat – indicatorul agregat în domeniul educației.

Rezultatele obținute privind nivelul de securitate demografică și ranjarea unităților administrativ-teritoriale după acesta în conformitate cu IITSD se reflectă în Tabelul 2 (se anexează) și demonstrează că în prima decilă a unităților administrativ teritoriale care necesită o atenție sporită în asigurarea securității demografice sunt plasate raioanele Șoldănești (zona de Centru), Telenești (zona de Centru), Fălești (zona de Nord), Sîngerei (zona de Nord), Cantemir (zona de Sud), Glodeni (zona de Nord), Ștefan Vodă (zona de Sud), Dubăsări (zona de Centru), Ocnîța (zona de Nord), Briceni (zona de Nord), geografia fiind următoarea: 5 raioane (50%) sunt din zona de Nord, 3 raioane – din zona de Centru și 2 – din zona de Sud. Totodată, se reflectă și rangul raionului conform domeniului respectiv. Deci, datele obținute dau posibilitatea de a stabili, atât unitatea administrativ-teritorială cu probleme în domeniul analizat cât și situația în ansamblu privitor la asigurarea securității demografice și de asemenea, în care domeniu trebuie să fie direcționate politicile socio-economice pentru sporirea gradului de securitate demografică.

Concluzii. Este necesar de menționat, că datele obținute în rezultatul prezentei analize sunt destul de importante, deoarece pot fi utilizate pentru determinarea problemelor majore și elaborarea politicilor socio-economice respective la nivel regional. IITSD propus poate fi utilizat pentru a oferi posibilitatea de a evidenția teritoriile și domeniile prioritare, inclusiv și prioritizarea acestora în soluționarea problemelor apărute.

Metoda de analiză propusă va da posibilitatea:

- de a identifica problemele prioritare importante pentru asigurarea securității demografice;
- de a determina teritoriile cu cel mai redus nivel de securitate demografică;
- de a efectua analiza factorială a domeniilor de politici necesare pentru sporirea nivelului de securitate; de a elabora propuneri constructive pentru înlăturarea problemelor evidențiate.

Securitatea demografică a țării nu poate fi examinată fără analiza detaliată și profundă a fiecărei regiuni, fără examinarea posibilităților soluționării problemelor socio-economice atât la nivel național, cât și la nivel teritorial. IITSD reprezintă un instrument important pentru elaborarea politicilor demo-socio-economice la nivel de teritoriu de către autoritățile administrației publice locale. Totodată acest indicator poate fi utilizat și pentru evaluarea efectelor din promovarea și implementarea politicilor demo-socio-economice care au fost prevăzute în Strategia națională în domeniul securității demografice în Republica Moldova. De menționat totuși că acest indicator furnizează informații privind comparabilitatea unităților de cercetare (în cazul dat al raioanelor) și întotdeauna va exista un raion mai dezvoltat iar altul mai puțin dezvoltat, indicând punctul slab în momentul cercetării integrale și pe fiecare dintre domenii separat.

Concomitent, în procesul implementării Strategiei sus-menționate, pot fi determinați și alți indicatori necesari pentru a fi incluși în analiză, avînd în vedere faptul că aceștia pot fi accesibili pentru cercetările respective în domeniu. De asemenea, în acest caz, lista și structura domeniilor și indicatorilor pot fi reexaminare, după necesitate. Aceasta se referă și la cazul că metoda va fi utilizată la nivel de teritoriu, atunci datele pot fi detalizate cît mai profund în dependență de scopul stabilit.

Tabelul 2. Caracteristica securității demografice sub aspectul teritorial pe anul 2008 conform Indicatorului integral teritorial de securitate demografică (IITSD)

Rangul atribuit raionului respectiv	Cod, Teritoriul	Accesul la sănătate (1 - cel mai redus acces, 35 - cel mai bun acces)	Incidentala la boli (1 - cea mai mare incidență, 35 - cea mai mică incidență de îmbolnăvire)	Mortalitatea după cauze de deces (1 - cea mai mare mortalitate, 35 - cea mai mica mortalitate)	Caracteristici populație situație privind populația, 35 - cea mai bună situație privind populația)	Indicatorii generali de securitate demografică (1 - cea mai joasa, 35 - cea mai înaltă)	Indicatori economici (1 - cel mai nefavorabilă situație economică, 35 - cea mai bună situație economică)	Indicatorii Sociali (1 - cel mai redus acces social, 35 - cel mai ridicat acces social)	Indicatorii privind OFM (1 - cel mai redus acces la forța de munca, 35 - cel mai bun acces la ocuparea forței de muncă)	Indicatorii privind educația (1 - cel mai redus acces la educație, 35 - cel mai bun acces la educație)	Teste IITSD potrivit formulei de calcul *
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1,00	8300 r-ul Șoldănești	16	25	5	11	6	2	1	7	4	6,75
2,00	8900 r-ul Telenești	5	2	27	24	24	1	2	10	2	7,71
3,00	4300 r-ul Fălești	7	26	9	10	13	4	9	14	8	10,00
4,00	7400 r-ul Sîngerei	6	12	29	14	28	12	7	4	3	10,93
5,00	2100 r-ul Cantemir	22	15	28	32	27	3	5	2	6	10,97
6,00	4800 r-ul Glodeni	17	6	10	7	10	21	13	1	5	11,30
7,00	8500 r-ul Ștefan Vodă	18	19	20	18	26	13	4	9	9	13,18
8,00	3800 r-ul Dubăsari	1	5	21	26	21	7	19	12	21	13,55
9,00	6200 r-ul Ocnîța	20	35	3	6	2	11	20	8	17	13,60
10,00	1400 r-ul Briceni	9	13	2	2	3	16	15	30	13	14,20
11,00	4500 r-ul Florești	33	20	4	8	5	8	21	17	19	14,69

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
12,00	2900 r-ul Cimișlia	21	17	17	19	8	24	8	5	11	14,76
13,00	5700 r-ul Leova	19	31	22	28	20	6	3	28	1	14,76
14,00	3400 r-ul Dondușeni	27	34	1	1	1	5	25	25	15	15,06
15,00	7100 r-ul Rîșcani	30	23	6	5	4	23	14	3	20	15,22
16,00	2500 r-ul Calarași	8	14	12	13	12	19	16	34	7	17,11
17,00	5300 r-ul Hîncești	29	32	25	25	18	14	10	16	10	17,47
18,00	3600 r-ul Drochia	28	24	8	3	7	20	29	6	27	17,98
19,00	6700 r-ul Rezina	11	8	11	15	15	17	31	19	24	18,36
20,00	6000 r-ul Nisporeni	23	27	24	27	25	10	6	33	12	18,42
21,00	4100 r-ul Edineț	32	28	7	4	9	22	23	13	18	18,51
22,00	8000 r-ul Strășeni	3	10	18	30	29	18	22	22	23	19,74
23,00	2700 r-ul Căușeni	24	21	13	17	16	26	11	26	14	19,94
24,00	3100 r-ul Criuleni	13	33	16	34	31	9	12	31	22	20,13
25,00	8700 r-ul Taraclia	14	18	14	12	14	30	18	18	33	21,27
26,00	1200 r-ul Basarabeasca	10	16	31	31	17	15	33	21	26	21,58
27,00	7800 r-ul Soroca	15	30	15	9	11	25	24	23	29	21,90
28,00	9600 r-uta Găgăuzia	34	9	32	22	33	28	17	11	32	23,23
29,00	5500 r-ul Ialoveni	2	7	30	35	35	27	30	15	28	23,75
30,00	6400 r-ul Orhei	31	22	19	21	19	29	26	32	16	25,43
31,00	1000 r-ul Anenii Noi	4	3	23	29	23	33	32	27	31	25,77
32,00	9200 r-ul Ungheni	25	11	26	20	30	32	27	24	25	25,83
33,00	300 mun.Bălți	35	4	33	16	22	34	34	20	34	27,27
34,00	1700 r-ul Cahul	12	29	34	23	32	31	28	29	30	28,29
35,00	100 mun.Chișinău	26	1	35	33	34	35	35	35	35	31,43
* $IITSD = san_acc * 0.07 + san_inc * 0.08 + san_mor * 0.05 + dem_pop * 0.075 + dem_sec * 0.075 + econom * 0.25 + social * 0.15 + munca * 0.15 + educat * 0.1$											

Notă: calculat de către cercetătorul științific M.Vremiș

Bibliografie:

1. Cartea Verde a populației Republicii Moldova. Comisia Națională pentru Populație și Dezvoltare (CNPD) din Republica Moldova, UNFPA, Fondul ONU pentru Populație. Ch.: Statistica, 2009. 56 p.
2. JABA, E.; GRAMA, A. *Analiza statistică cu SPSS sub Windows*. București: Polirom, 2004.
3. Notă tehnică „Elaborarea indicelui de deprivare a ariilor mici (IDAM)”, Chișinău, decembrie 2008, Anexa 4, pag.45-47, www.me.gov.md
4. Procesele socio-demografice în societatea contemporană: de la meditații la acțiuni: lucr. șt. ale conf. Șt. Int., Chișinău, 15-16 octombrie 2009. Ch., 2009. 288 p.
5. TREBICI, V.; HRISTACHE, I. *Demografia teritorială a României*. București: Acad. RSR, 1986.160 p.

EVOLUȚIA DOCTRINELOR ȘI ETAPELE DE DEZVOLTARE A SISTEMELOR DE PROTECȚIE SOCIALĂ ÎN ȚĂRILE EUROPENE

ANATOLII ROJCO, dr., conf. cercet., IEFS

Recenzent: GALINA SAVELIEVA, dr., IEFS

The article analyzes the evolution of the doctrines and national systems of social protection in European countries. It is shown that in the historical aspects the formation of model of social protection was greatly influenced by forms of work organization. This effect is attributed phasing of the development of social protection systems in European countries

Cuvinte cheie: protecție socială, asigurare socială, asistență socială, salariați, compensarea salariului pierdut.

După cum atestă istoria omenirii, teoria și practica protecției sociale a evoluat odată cu schimbarea structurii instituționale a societății și a nivelului de dezvoltare a forțelor productive, a formelor de organizare a muncii și a tradițiilor culturale ale popoarelor. În același timp, un impact determinant asupra structurii societății și a statului, a mecanismelor și a sistemului de protecție socială a populației au manifestat formele de organizare a muncii și a relațiilor de muncă.

Până la revoluția industrială, în timpurile, când predomina agricultura, preleva familia numeroasă, alcătuită din mai multe generații, iar mărimea acesteia era dictată de necesitatea lucrului în comun destul de mare. Munca agricolă sau de meseriaș se efectua în câmp sau acasă, în același timp, toată familia mare lucra împreună ca un colectiv de muncă. Viața la locul de muncă și viața de acasă formau un tot întreg. Caracterul colectiv-familial și social al muncii determina și formele protecției sociale familiale și comunitare. Construcția organică a familiei mari (copii, adulți, vârstnici) era în corelare cu îndeplinirea obligațiilor corespunzătoare posibilităților acestora: copiii, de la o vârstă fragedă, erau atrași în activitatea de îngrijire a animalelor domestice, persoanele în etate, în măsura reducerii puterii de muncă, și bolnavii îndeplineau o muncă mai ușoară pe lângă casă. Funcția protecției sociale a familiei, ca și munca, se distribuia între membrii familiei. Totuși, vârstnicii (fără puteri), persoanele cu handicap, orfanii și văduvele beneficiau de o susținere solidă din partea întregii comunități: fie în formă de alocare a unei părți de teren convenabil și alimente, fie în formă de ajutor la construcția casei sau a locuinței temporare.

Deoarece activitatea gospodăriei țărănești și a comunității rurale era organizată pe principii de autoasigurare economică, iar gradul de divizare a muncii nu era mare și, practic, nu necesita cooperarea acestora cu alte comunități, nivelul de interdependență a populației era scăzut. Această stare a lucrurilor și explică condițiile de autoasigurare în sfera protecției sociale cu puterile familiei mari și ale comunității rurale. Elementele securității sociale au fost „montate” în sfera muncii, în structurile familiale și comunitare. În cazuri speciale, când se necesita ajutor pentru persoanele cu handicap, pentru cele fără casă, se aplicau forme de binefacere, de regulă, în cadrul parohiilor.

Totodată, este important de remarcat faptul, că nivelul general scăzut al forțelor de producție, caracteristic epocii preindustriale, dependența mare a activității agricole de condițiile meteorologice, manifestată în anii fără recoltă destul de frecvenți, duceau la sărăcie în masă, foamete cronică și la o alimentare calitativ inferioară a majorității populației. Moravurile cumplite ale acelor timpuri și dependența totală a populației de administrația locală determinau tirania feudală, manifestată des, și lipsa de drepturi ale maselor populare.

Procesul de industrializare a adus schimbări cardinale în toată sfera muncii, a provocat divizarea și cooperarea funcțiilor forței de muncă, responsabilizarea lucrătorilor și apariția instrumentului adaptat la aceste operații. Aceste procese erau însoțite de transmiterea lucrului din câmp și casă la fabrică. Astfel, munca necesita coordonarea eforturilor colectivelor mari de lucrători și integrarea diferitor activități de muncă. Aceasta a determinat schimbări radicale în activitatea vitală a populației: transformarea familiei mari în una mică, strămutarea masivă a populației în orașe și urbanizarea vieții, ceea ce, în consecință, determină dependența mare a lucrătorului angajat față de condițiile angajării sale de către angajator. În rezultat, noile condiții de muncă și de vitalitate au dus la apariția unei noi forme de neprotecție socială în cazul pierderii posibilității de a lucra din cauza accidentelor, bolilor și șomajului.

Prima etapă a industrializării în istoria Europei de Vest și SUA (sec. XVII-XIX) se caracteriza prin transformarea a înseși forțelor sociale de producție: tranziția de la manufactură la mașini sau la producerea prin fabrici și uzine. Principalele sale trăsături au fost: transformarea uneltelor de muncă din manuale în mecanice, apariția mașinilor, ceea ce rezulta o creștere fără precedent a productivității muncii, finalizarea stratificării societății, cristalizarea intereselor publice și dezvoltarea luptei de clasă ca o formă de exprimare a acestora. În sfera forței de muncă, această etapă s-a caracterizat printr-un ritm de muncă extrem de simplificat și istovitor, prin înstrăinarea lucrătorului de la procesul de muncă, lipsa formelor elementare de protecție a muncii, o durată mare a timpului de lucru, nereglementarea problemelor legate de salarii, utilizarea

forței de muncă a femeilor și copiilor la locurile de muncă cu condiții nocive de muncă, lipsa actelor legislative, care să reglementeze acordarea indemnizațiilor în cazul pierderii capacității de muncă din cauza accidentelor la locul de muncă, bolilor și bătrâneții.

Puterea de stat, care respecta, în general, principiile liberalismului și ale individualismului, nu întreprindea acțiuni active, cu excepția acordării unor tipuri de garanții și ajutoare (în special pensii) funcționarilor de stat sau unor grupuri aparte de muncitori, condițiile de muncă ale cărora se deosebeau printr-un risc profesional înalt (mineri, băieși etc.). Schimbările aduse de industrializare și, implicit acesteia, urbanizarea vieții, monopolizarea economiei, precum și constituirea mișcării muncitorești au revendicat o nouă doctrină de protecție socială în locul celei existente anterior, bazate pe principiile autosușținerii, asigurării familiale a membrilor inapți de muncă și acțiunile de binefacere.

Marea Britanie a fost prima țară care a introdus reglementarea legislativă a problemelor forței de muncă prin adoptarea legislației cu privire la fabrici. Pe lângă durata zilei de muncă, legislația engleză cu privire la fabrici, deja în acea perioadă, reglementa problemele de apărare și igienă a muncii (stabilirea măsurilor de prevenire a accidentelor și de îmbunătățire a condițiilor sanitare de muncă), iar începând cu anii '80 ai secolului al XIX-lea, stabilirea sistemului obligatoriu de asigurare în caz de pierdere a capacității de muncă la locul de muncă. Tipuri similare de legislații cu privire la fabrici, începând cu anii 1860, s-au format și în alte țări vest-europene: Germania, Franța, Austria.

Experiența de mai bine de un secol în dezvoltarea relațiilor de muncă, în condițiile marilor manufacturi mecanizate, a permis stabilirea momentelor principale privind protecția socială a lucrătorilor. Esența lor constă în faptul, că remunerarea lucrului salariaților trebuie să fie de două tipuri:

1. plătită direct angajatului – satisfacerea necesităților curente ale acestuia (și ale familiei sale);
2. rezervată (în fonduri speciale în afara întreprinderilor) – satisfacerea necesităților lucrătorului (și ale membrilor familiei sale), în cazurile de pierdere a capacității de muncă (boală, accident, bătrânețe), considerată suficientă pentru menținerea unui nivel de bunăstare acceptat de societate și pentru serviciile medicale.

Necesitatea de a forma partea de rezervă a salariului pentru cazurile de risc de pierdere a capacității de muncă a apărut la etapa relațiilor capitaliste de muncă, când unica sursă de venit era salariul, fapt ce se explică prin specificul angajării forței de muncă: ziua de muncă deplină, condițiile ocupării forței de muncă, practic, pe întreaga perioadă a vieții – din momentul maturității până în momentul epuizării forțelor vitale ale angajatului (pierderea capacității de muncă necesare).

În același timp, partea rezervată a salariului apare ca o formă foarte bine întocmită (moderat acceptabilă și avantajoasă pentru angajatori) de compensare a pierderii salariilor de către lucrători, deoarece:

1. se calculează ținând cont de contribuția lucrătorilor (depinde de mărimea salariului curent al acestora și de perioadele activității lor de muncă);
2. se rezervă din contul mijloacelor, câștigate de lucrătorii înșiși, în baza unirii posibilităților grupurilor suficient de mari de lucrători, adică se utilizează efectul de repartizare a riscurilor sociale (care apar doar pentru o parte din lucrători) printre toți angajații;
3. se plătește numai în cazuri evidente de pierdere a capacității de muncă (starea de boală și de handicap se confirmă prin expertiză medicală; vârsta de ieșire la pensie pentru limita de vârstă se stabilește în baza normelor legislative);
4. se reîmparte în timp – de la o perioadă de lucru la alta, când lucrul se oprește, precum și între lucrători (sănătoși și bolnavi, cei cu handicap, supraviețuitori și cei care nu ajung la vârsta de ieșire la pensie), ceea ce asigură caracterul rațional;
5. se finanțează din contribuțiile angajaților (din salariul lor curent) și din mijloacele angajatorilor, ceea ce permite armonizarea relațiilor între actorii sociali, împiedică reducerea nejustificată a veniturilor curente ale lucrătorilor, ridică nivelul și garantarea plăților de asigurare.

Constituirea relațiilor civilizate de muncă, nucleul cărora devine compensarea pierderii salariului în cazurile apariției incapacității de muncă a salariatului sau a pierderii locului lui de muncă, a determinat necesitatea obiectivă de a introduce o reglementare juridică a protecției sociale a lucrătorilor. Un pas istoric important în această direcție a fost făcut la sfârșitul secolului al XIX-lea, când guvernul german, condus de O. Bismarck, a introdus sistemul obligatoriu de asigurări sociale pentru lucrătorii din industrie. El includea o asigurare în caz de boală (a.1883), accidente la locul de muncă (a.1884), handicap și limită de vârstă (a.1889). Sistemul de protecție socială a salariaților, construit după modelul lui O. Bismarck, a fost nu numai unica soluție viabilă, dar și destul de efectivă. De la începutul secolului al XX-lea, exemplul german a fost urmat de alte state europene, care s-au confruntat cu probleme sociale serioase și cu cereri în creștere din partea clasei muncitoare.

Astfel, perioada din anii '80 ai secolului al XIX-lea până la sfârșitul anilor 20 al secolului al XX-lea poate fi definită ca **prima etapă** de formare a sistemului de protecție socială a lucrătorilor (elaborarea legislației sociale, a protecției muncii). În procesul de formare și de dezvoltare al sistemelor de asigurare socială a avut

loc precizarea și cristalizarea principiilor de formare a bazei financiare pentru protecția socială a lucrătorilor. Potrivit acestora, devine normă atunci când întreaga gamă de cheltuieli economice, legate de riscurile profesionale (problemele tehnicii de securitate, igienei și medicinei muncii, de compensare a pierderii capacității de muncă în urma accidentelor la locul de muncă și a bolilor profesionale), este achitată de către angajator. În cazul altor tipuri de riscuri sociale, cheltuielile sunt împărțite între antreprenori (angajatori) și angajați.

A doua etapă de dezvoltare a sistemelor naționale de protecție socială a lucrătorilor, în Europa de Vest și SUA, cuprinde perioada de la sfârșitul anilor '20 până la începutul anilor '60 ai secolului al XX-lea. Aceasta a fost definită de: o nouă etapă de industrializare; efectele devastatoare ale Primului și al Doilea război mondial, ale revoluției socialiste (a.1917) din Rusia; de criza economică criza modelului liberal de dezvoltare economică) de la începutul anilor '30 ai secolului al XX-lea. Acești factori au dat un impuls conștientizării importanței extinderii sferei de acțiune a protecției sociale, a cuprinderii tuturor grupurilor de lucrători, majorării nivelului calității și au determinat necesitatea de reglementare de către stat a mecanismelor de protecție socială.

O semnificație importantă pentru determinarea rolului statului au avut lucrările lui J. M. Keynes, ideile căruia în sfera protecției sociale au fost dezvoltate creativ de către savantul englez William Beveridge. În raportul său parlamentului și guvernului țării (a.1942), „Ocuparea deplină a forței de muncă în societatea liberă”, acesta a argumentat noul rol al statului ca al unuia din cei mai principali actori, responsabili de protecția socială a lucrătorilor și a întregii populații. În raportul său, William Beveridge a analizat, de asemenea, problemele combaterii șomajului, a acordat o atenție sporită asistenței sociale și a elaborat propuneri în vederea reformării asistenței sociale pe principiile universale și uniformității, adică a stabilirii mărimii unice a pensiei și a indemnizației, precum și a condițiilor plății lor (drepturile la tratamentul medical, la pensie, indemnizații familiale trebuie să fie egale pentru toată populația; privind alte tipuri de plăți sociale, se admitea diferențierea între persoanele care desfășurau o activitate salariată și cele care nu lucrau prin angajare). Totodată, Beveridge recomanda dezvoltarea amplă „a subvenționării de către stat, introducerea serviciului național de sănătate, care garantează asistența medicală gratuită. Toate acestea, luate împreună, ar fi format, conform opiniei sale, un sistem complex de protecție socială a populației, cu ajutorul căruia Marea Britanie ar fi putut „lichida” problema sărăciei și mizeriei, precum și să contribuie la menținerea ocupării depline a forței de muncă”.

Reieșind din aceste recomandări, Guvernul laburist al Angliei, pe parcursul anilor 1944-1948, a adoptat o serie de acte legislative, în baza cărora a apărut sistemul unic de asigurare și asistență socială, care acoperă întreaga populație și toate cazurile de pierdere a salariilor, și a fost introdusă deservirea medicală gratuită. Reforme similare, după al Doilea război mondial, au fost efectuate în multe țări occidentale. Printre cele mai importante caracteristici ale acestora se numără: crearea rapidă a infrastructurilor sociale în producere; elaborarea și efectuarea programelor de stat și colectiv-profesionale în vederea protecției muncii, ocupării forței de muncă și a reabilitării medicale și profesionale a victimelor accidentelor de la locul de muncă; sistemele de protecție socială și medicală, care cuprind integral aspectele reproducerii sociale.

Este necesar de menționat, că un moment important în crearea teoriei protecției sociale a fost contribuția învățaților neoliberali germani, care la sfârșitul anului 1930, au elaborat conceptul „economie de piață socială”, evidențiind statul ca cel mai activ dintre subiecți. La începutul anilor '50, această direcție teoretică a fost continuată de către A. Muller-Armac și A. Erhard. Esența economiei sociale de piață, în interpretarea lor, constă în sinteza libertății economice și a idealurilor statului social privind protejarea socială a membrilor societății și dreptatea socială. Astfel, A. Muller-Armac considera, că „economia de piață va fi întotdeauna o economie cu neajunsuri sociale nocive de neînlăturat, pe care se cere de îndreptat”. Din aceste considerente, el raportează la principiile de bază ale economiei sociale de piață „asigurarea legăturii dintre principiul libertății pe piață și principiul echilibrului social”.

Economia de piață de orientare socială se construiește pe trei elemente principale: realizarea posibilităților fiecărei persoane, ajutorul reciproc al structurilor societății civile și ajutorul statului. Statul intervine numai în cazul în care persoana nu este în stare să realizeze libertatea economică și are nevoie de sprijin. Eficiența politicii sociale a statului se stabilește prin nivelul de dezvoltare a societății civile, volumul funcțiilor, pe care le îndeplinesc structurile societății civile, precum și starea infrastructurii sociale.

Principala particularitate a etapei a doua de dezvoltare a sistemelor de protecție socială a lucrătorilor în țările occidentale constă în creșterea rolului statului în formarea sistemului de securitate a muncii, al asigurării sociale și al ajutorului social, al ocrotirii sănătății și al instruirii profesionale.

A treia etapă (modernă) de dezvoltare a sistemelor de protecție socială a lucrătorilor cuprinde ultimii 50 de ani (de la începutul anilor '60 până în prezent). Deosebirile calitative ale etapei date față de cea precedentă constau în schimbările caracteristicilor procesului de lucru, condiționate de modernizarea postindustrială, creșterea cerințelor clasei muncitoare față de condițiile și protecția muncii, a nivelului serviciilor medicale și de reabilitare, de schimbarea tipurilor relațiilor de muncă.

Modernizarea postindustrială a tehnologiilor și a procesului de lucru a avut efecte extrem de

contradictorii. Pe de o parte, aceasta a contribuit la creșterea complexității și a intelectualizării muncii, pe de altă parte – a agravat brusc problemele organizării, condițiilor și ale protecției muncii. O mărturie în acest sens sunt manifestările muncitorilor împotriva organizării, condițiilor, a protecției muncii existente în acele timpuri în multe țări occidentale dezvoltate la sfârșitul anilor '60-prima jumătate a anilor '70 ai secolului al XX-lea, mai ales în Franța, Italia, precum și în SUA, Anglia, țările scandinave. În această perioadă s-a reliefat evident aspirația muncitorilor de a-și păstra sănătatea și de a-și asigura un nivel mai înalt de protecție socială, de a mări conținutul creativ al muncii.

Extinderea sferei protecției sociale a lucrătorilor, în acești ani, a fost determinată de factori obiectivi. Complexitatea tot mai mare a tehnologiilor industriale a necesitat lucrătorilor atenție sporită, disciplină severă de lucru, reacție rapidă și responsabilitate mai mare. Mecanizarea și automatizarea producerii, reducând cheltuielile energiei fizice a lucrătorilor, a mărit semnificativ sarcina neuro-psihologică. Este știut, că pentru compensarea sarcinii nervoase, sunt necesare cheltuieli mari și condiții calitative ale vitalității diferite de cele pentru restabilirea fizică a organismului. Acest lucru a agravat problemele legate de condițiile și protecția muncii, de recreare, de locuință și agrement, de stilul de viață al locuitorilor din orașe industriale mari. Ritmurile înalte de muncă și viață, organizarea modernă a producției, orientată spre majorarea productivității, intensificării și calității muncii, duc la uzura și îmbătrânirea prematură a corpului uman, la creșterea frecvenței apariției bolilor nervoase și cardiovasculare, a traumatismului la locul de muncă și a numărului bolilor profesionale. Din cele enumerate, rezultă necesitatea imperioasă de îmbunătățire a calității activității de muncă și, în special, a condițiilor și a protecției muncii, extinderea rețelei de deservire medicală, crearea sistemelor de reabilitare medicală, socială și profesională a celor ce au suferit la locul de muncă, îmbunătățirea condițiilor materiale ale lucrătorilor în legătură cu pierderea veniturilor.

De asemenea, constatăm, că s-au extins considerabil limitele prețului forței de muncă, în care au început a fi incluse cheltuielile pentru ergonomie, reabilitarea muncitorilor și a familiilor acestora; serviciile sociale, oferite personalului de către întreprindere pentru ridicarea nivelului de instruire; plata parțială a transportului pentru deplasarea spre locul de muncă și locuință etc. La fel, avea loc difuzarea treptată a funcțiilor angajatorului și ale lucrătorului în vederea reproducerii unui personal calitativ mai înalt. Angajatorul deja nu mai poate fi indiferent față de consumul curent al personalului, iar lucrătorul – față de problemele dezvoltării întreprinderii în cadrul căreia activează. Acuitatea concurenței apropia interesele angajatorilor și ale lucrătorilor, stimulând ultimii de a participa la funcțiile economice ale întreprinderii.

Totodată, a avut loc o schimbare a tipului de relații de muncă. Relațiile de cumpărare-vânzare a forței de muncă, în această perioadă, se înlocuiau cu relațiile contractului colectiv de arendă. Particularitatea de bază a acestui tip de relații de muncă constă în schimbarea strategiei cercurilor conducătoare de la confruntarea cu mișcarea muncitorilor spre o integrare socială extinsă, spre democratizarea relațiilor de producție și aplicarea pe scară largă a institutului contractelor colective.

În prezent, instituțiile contractual-colective, fiind mecanisme de atingere a înțelegerii sociale în sfera relațiilor de muncă, sunt, în același timp, forme alternative de exprimare a intereselor muncii față de capital. Cu ajutorul lor, lupta se dă pentru umanizarea muncii, ridicarea nivelului protecției sociale a lucrătorilor și apărarea mai consecventă a principiilor echității sociale. Crearea și dezvoltarea sistemelor sociale de protecție socială are loc în contextul relațiilor reciproce dintre diferite persoane sociale, care se manifestă ca reprezentanți ai nevoilor și intereselor respective. Mecanismul de coordonare a intereselor angajatorilor și ale lucrătorilor angajați în sfera protecției sociale a muncii este construit după principiul:

- bilateral (angajator – lucrătorii angajați), la nivelul întreprinderii, în formă de comisii pentru securitatea muncii;
- trilateral (angajator – salariați – statul), la nivelul domeniilor și economiilor naționale.

Concluzii:

1. Evoluția doctrinelor și dezvoltarea sistemelor naționale de protecție socială se află sub o anumită influență a formelor de organizare a muncii și a relațiilor de muncă.

Pe timpurile, când predomina gospodăria agricolă și domina familia numeroasă, protecția socială se realiza în baza condițiilor de autoasigurare cu mijloace familiei și ale comunității rurale. Cauzele, provocate de industrializare, au impus noi doctrine de protecție socială. Marea Britanie a fost prima țară care a introdus reglementarea legislativă a problemelor muncii prin adoptarea legislației pentru întreprinderi.

2. Formarea sistemului de protecție socială a lucrătorilor a fost efectuată în etape. Astfel, se disting 3 etape de dezvoltare a sistemelor naționale de protecție socială din Europa de Vest și SUA: prima – anii '80 ai secolului al XIX-lea-sfârșitul anilor '20 ai secolului XX), a doua etapă – de la sfârșitul anilor '20 până la începutul anilor '60 ai secolului al XX-lea; a treia etapă – de la începutul anilor '60 ai secolului al XX-lea până în prezent).

Bibliografie:

1. Роик В. Д. Социальное страхование: история, проблемы, пути совершенствования. – М., 1994.
2. Роик В. Д. Основы социального страхования – М., 2005.
3. Введение в социальное обеспечение. Международное Бюро Труда. – Женева, 1996.

MORTALITATEA CA O PROVOCARE A SECURITĂȚII DEMOGRAFICE A REPUBLICII MOLDOVA

RAISA TARAGAN, cercet. șt. IEFS

Recenzent: TOFAN TATIANA, dr., IEFS

Mortality is an great phenomenon dependent on economic and social development and on characteristics of a society. Given the fact that mortality depends on a large number of policies and conditions, appeared the necessity to underline the most important factors, that influence directly or indirectly on the phenomenon of mortality and on indicator wich measure this phenomenon - mortality ratio and which largely determines the environment of this indicator of demographic security both at national and at the local level. This article is concentrated on evolution af overall mortality ratio in the Republic of Moldova according to various criteria.

Key words: social policy, overall mortality, mortality ratio, demographic security.

Mortalitatea este un fenomen puternic dependent de dezvoltarea economico-socială și de caracteristicile unei societăți, reprezentând componenta negativă a mișcării naturale, fiind fenomenul demografic al deceselor într-o populație dată și într-o perioadă dată de timp. Evenimentul demografic al acestui fenomen este decesul.

Mortalitatea generală a populației este nu numai în funcție de mortalitățile specifice, ci și de structura populației. Două populații având același set de rate specifice de mortalitate pot avea o mortalitate generală diferită dacă structurile lor după vârstă sunt diferite. Dacă, spre exemplu, o populație are o structură îmbătrânită, mortalitatea generală a acesteia va fi mai mare ca cea a unei populații cu o structură mai tânără. Iată de ce utilizarea ratei generale de mortalitate, fără o analiză detaliată a fenomenului, poate să conducă la concluzii eronate, în special atunci când dorim să comparăm mortalitatea populației în cadrul a două țări, regiuni etc.

Rata mortalității reprezintă unul din cei mai importanți indicatori ai securității demografice în Republica Moldova, ceea ce ne-a și determinat să efectuăm o analiză empirică a acestui indicator.

În majoritatea țărilor europene mortalitatea generală a fost în scădere în ultimul secol. În prima jumătate a secolului al XX-lea mortalitatea a fost cauzată de un declin abrupt privind bolile infecțioase, care a condus la o scădere considerabilă a mortalității la vârste mai mici. Cu toate acestea, în același timp, a apărut așa maladie ca cancerul și bolile cardiovasculare, care au fost în creștere. În a doua jumătate a secolului al XX-lea, aceste boli au devenit cauzele primordiale de deces. În ciuda acestor tendințe similare în toate țările europene există încă diferențe considerabile în nivelul de mortalitate.

În Republica Moldova, conform datelor Biroului Național de Statistică, în anul 2010 numărul decedaților a fost de 43631 de persoane, cu 1492 de persoane (ceea ce reprezintă circa 3,5%) mai mult comparativ cu anul precedent, rata mortalității generale constituind 12,2 decedați la 1000 de locuitori, comparativ 11,8 în anul 2009.

Efectuând o comparație a acestui indicator cu unele țări ale UE spre exemplu: în anul 2009, în Austria rata mortalității a constituit 9,17 la mia de locuitori, Elveția - de 9,87, Polonia - de 10,18, media UE a constituit 10,59 la mia de locuitori, iar în Republica Moldova acest indicator este mai mare și constituia în anul 2009 11,8 la mia de locuitori, acest indicator fiind mai înalt și ca media Uniunii Europene. În figura 1 este reprezentată evaluarea ratei mortalității generale în anul 2009 în unele țări europene.

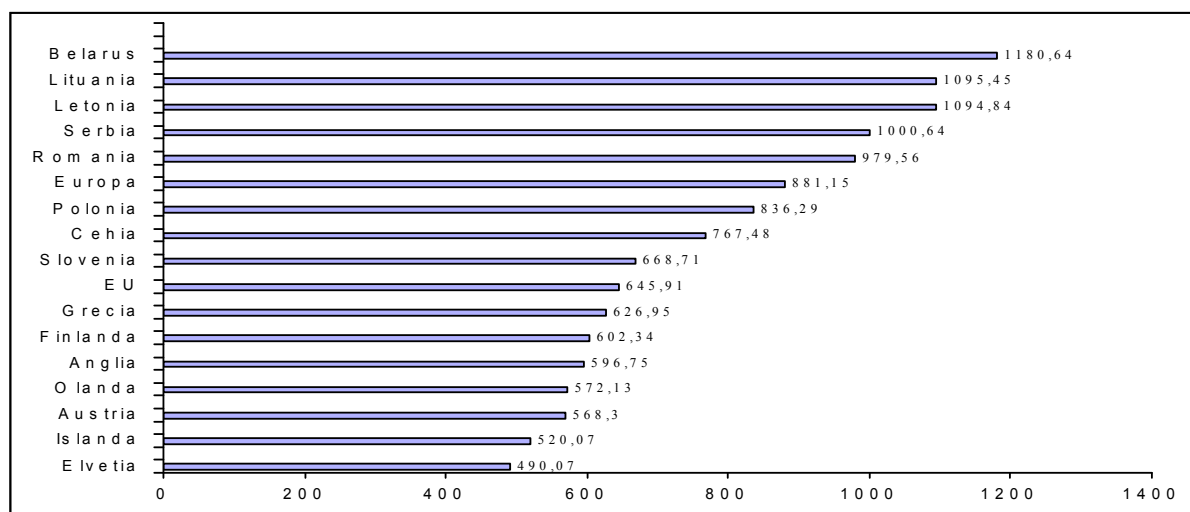


Fig. 1. Rata mortalității generale (la 100000 locuitori) în unele țări europene

Sursa: HFA 2009

Comparând valorile acestui indicator, se observă că valoarea indicatorului rata mortalității din Republica Moldova în anul 2009 era aproximativ la nivelul țării Belarus.

Evoluția indicatorului rata mortalității în Republica Moldova în perioada anilor 2000-2010 este reprezentată în figura 2.

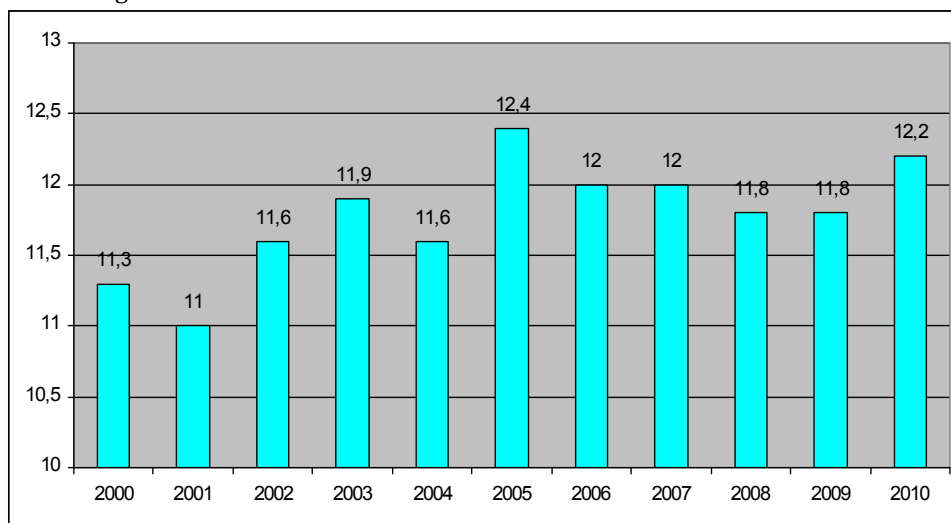


Fig. 2. Evoluția ratei mortalității generale în perioada 2000-2010

Sursa: BNS

Se observă că începând cu anul 2001 acest indicator a fost în permanentă creștere apogeul atingând în 2005, după care puțin a scăzut, ca apoi în anul 2010 să atingă din nou o valoare mai ridicată - 12,2 la mia de locuitori.

Se menține decalajul între ratele mortalității generale pe medii: în mediul urban au fost înregistrați 9,0 decedați la 1000 de locuitori, în cel rural - 13,8. Diferența semnificativă dintre ratele mortalității generale pe medii este rezultatul unui proces mai accentuat de îmbătrânire demografică a populației din mediul rural. Evoluția acestui indicator pe medii este reprezentat în figura 3.

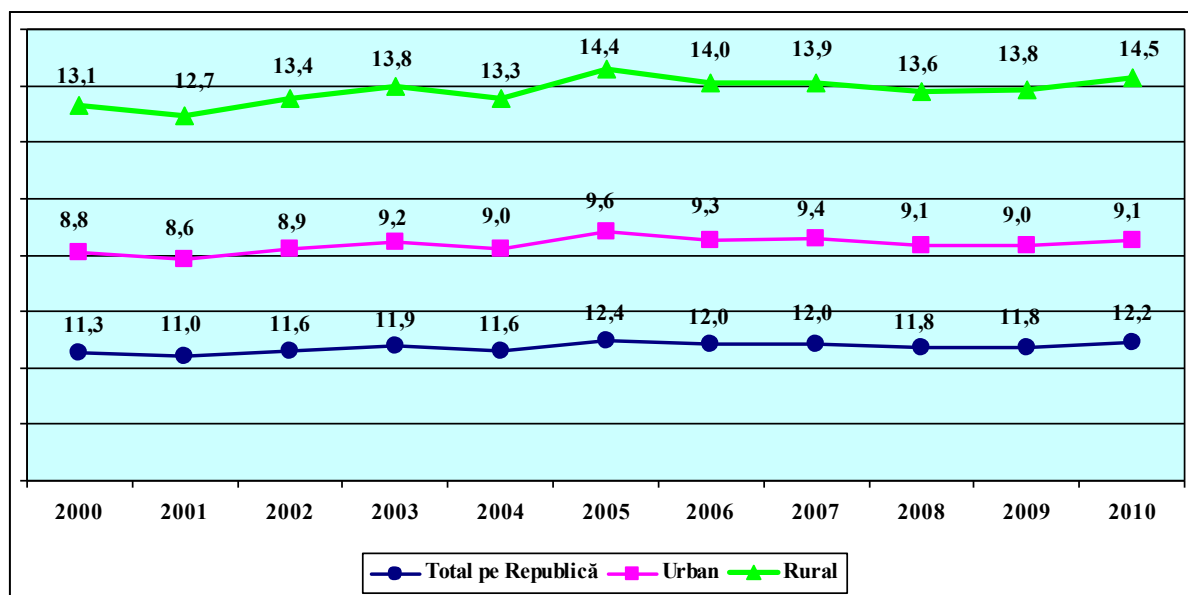


Fig. 3. Evoluția ratei mortalității generale pe zone în perioada 2000-2010

Sursa: BNS

Cele mai scăzute rate ale mortalității în anul 2010 au fost înregistrate în mun. Chișinău (8,1‰), mun. Bălți (9,7‰), (între 11,6-12,7‰) - în raioanele: Ialoveni (11,6‰), U.T.A.Găgăuzia (11,6‰), Cahul (11,8 ‰), Singerei (12,0‰), Ungheni (12,1), Anenii-Noi (12,3), Leova (12,4‰), Criuleni (12,7‰) și Taraclia (12,7‰). Cele mai înalte (între 15,0-18,8‰) - în raioanele: Dondușeni (18,8‰), Șoldănești (16,6‰), Edineț (16,2‰), Briceni (15,9‰), Rîșcani (15,8‰) și Florești (15,2‰) (vezi figura 4).

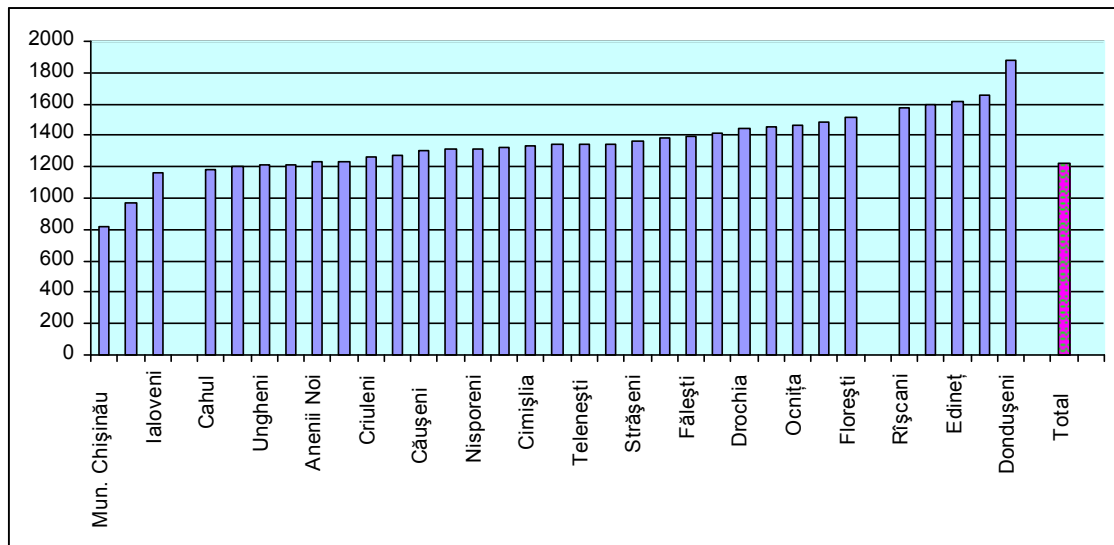
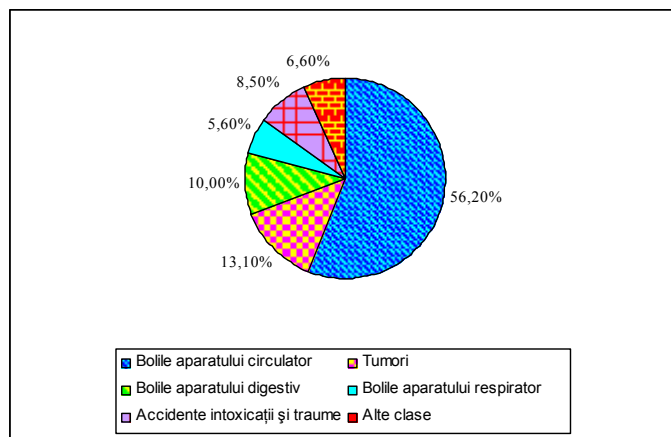


Fig. 4. Rata mortalității generale în profil teritorial (la 100000 locuitori) în a. 2010

Sursa: BNS



Analizând structura mortalității pe clase ale cauzelor de deces practic nu s-a schimbat: analogic anilor anteriori, cele mai multe decese (56,2%) au drept cauză bolile aparatului circulator, urmate de tumori (13,1%).

Fig. 5. Rata mortalității generale pe clase ale cauzei de deces (%) în a.2010

Sursa: BNS

În figura 5 este prezentată structura mortalității pe clase ale cauzelor de deces, bolile aparatului digestiv (10,0%), accidentele, intoxicațiile și traumele (8,5%), bolile aparatului respirator (5,6%), alte clase 6,6%.

Mortalitatea generală după sex, specificată pe cauze de deces, a evaluat astfel: mortalitatea masculină, diferă de cea feminină. „Supramortalitatea masculină” a fost de 3,5 ori mai mare în cazul accidentelor, intoxicațiilor și traumelor, de 4,4 ori – infecțioase și parazitare, de 2,0 ori – bolilor aparatului respirator și de 1,3 ori – tumorilor. „Supramortalitatea feminină” s-a înregistrat numai în cazul bolilor aparatului circulator (de 1,2 ori).

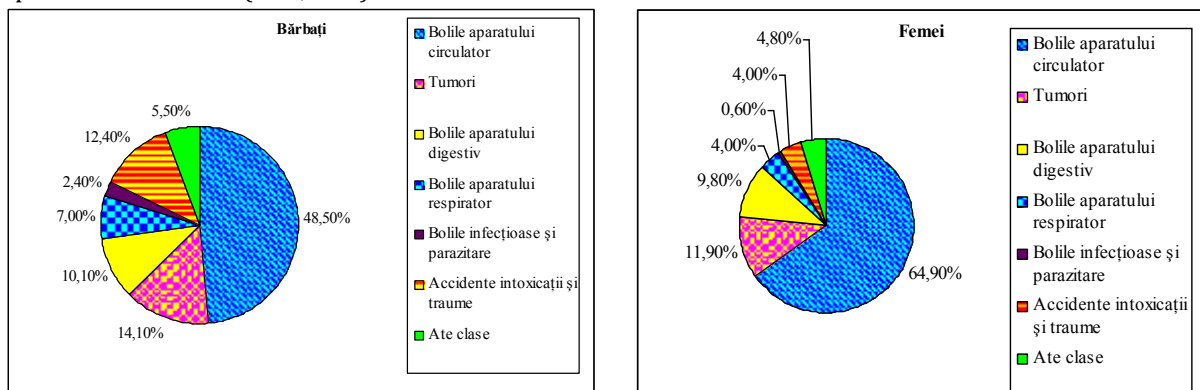


Fig. 6. Structura mortalității pe principalele clase ale cauzelor de deces și sexe în a. 2010

Sursa BNS

Mortalitatea generală pe cauze de deces diferă semnificativ și în profil teritorial. Decesele cauzate de boli ale aparatului circulator au fost mai pronunțate în raioanele (în paranteze sunt indicați numărul decedaților la 100000 locuitori): Dondușeni – (1274,45), Edineț (1048,17), Briceni (1017,16), Rîșcani (1002,21) Șoldănești (961,98). Situație mai bună s-a înregistrat în raioanele: Ungheni (592,86), Anenii-Noi (619,71), UTA Gagauzia (635,93).

Decesele cauzate de tumori au fost mai pronunțate în raioanele: Drochia (210,28), mun.Bălți (204,64), Edineț (197,36), Rîșcani (195,03), Dondușeni (189,62). Mai puțin pronunțate în raioanele: Telenеști (123,66), Călărași (129,20), Sîngerei (133,62).

Decesele cauzate de boli ale aparatului digestiv: Nisporeni (209,12), Strășeni (208,97), Hîncești (205,89), Rezina (189,57), Călărași (184,93). La un nivel mai bun s-au clasat raioanele: Rîșcani (68,33), Sîngerei (86,59), Briceni (90,06). Cel mai înalt nivel al mortalității provocat de cauzele externe s-a înregistrat în raioanele: Hîncești (175,66), Șoldănești (151,89), Cimișlia (146,89), Leova (146,83), Cantemir(144,55). Mai puțin pronunțate – în raioanele Sîngerei (20,31) și Ialoveni (35,42).

Decesele cauzate de boli ale aparatului respirator au fost mai pronunțate în raioanele: Drochia (142,77), Ungheni (126,07), Dondușeni (125,68), Glodeni (120,88), Briceni (119,20).

Pe regiuni există unele particularități în mortalitatea populației de dezvoltare și clase ale cauzelor de deces. Cea mai gravă situație se creează în zona de nord, unde mortalitatea generală reprezintă 1407,73 decedați la 100000 de locuitori, și mortalitatea este mai înaltă, practic, la toate cauzele principale de deces. În zona centrală mortalitatea generală reprezintă 1335,79 decedați la 100000 de locuitori; și mortalitatea cauzată de boli ale aparatului digestiv depășește nivelul mediu al acestui indicator de 1,4 ori; în zona de sud mortalitatea generală reprezintă 1275,64 decedați la 100000 de locuitori; iar mortalitatea provocată de cauzele externe e mai înaltă decât în celelalte regiuni -131,5 decedați la 100000 de locuitori comparativ cu 100,94 în zona de nord a țării.

Analiza datelor privind mortalitatea generală a populației pe grupe de vârstă arată, invariabil, că în a, 2010 în Republica Moldova aceasta crește substanțial pentru ambele sexe, începând cu vârsta de 50 ani, fiind mai accentuată după 65 ani. Se constată, de asemenea, că în cadrul aceluiași grup de vârstă ratele de mortalitate se diferențiază pe sexe, fiind mult mai înalte în cazul bărbaților. Rata mortalității generale pentru bărbații din grupa de vârstă 65-69 ani este mai înaltă ca rata mortalității pentru femeile din aceeași grupă de vârstă, ea fiind respectiv de 49,9‰ la bărbați și 29,5‰ la femei. Este de remarcat faptul că această caracteristică este valabilă și în cazul grupelor de vârstă mai tinere, cum sunt cele cuprinse între 50 și 54 ani, fiind respectiv de 17,8‰ pentru bărbați și 6,8‰ pentru femei. Această configurație a mortalității pe grupe de vârstă și sexe reprezintă un important punct de reper pentru sistemul de servicii medicale necesare, precum și pentru evoluția în perspectivă a cheltuielilor de sănătate.

Concluzii: Rata mortalității în anul 2010 a înregistrat o valoare de 12,2‰, care plasează Republica Moldova la nivelul statelor regiunii sud-est-europene, dar este mai înaltă ca în țările Uniunii Europene. Aceasta se datorează nivelului scăzut al bunăstării populației, neadresării la timp la medic, lipsa de surse pentru procurarea medicamentelor și costul înalt al acestora. **Structura mortalității** pe clase ale cauzelor de deces, practic, nu s-a schimbat, cele mai multe decese (56,2%) le revin bolilor aparatului circulator. În Republica Moldova rata mortalității generale a bărbaților este mai mare ca cea a femeilor cu 2,4‰, fiind respectiv de 13,5‰ și 11,1‰. Predomină mortalitatea masculină, specificată pe cauze de deces. Aceasta a fost de 3,5 ori mai mare în cazul accidentelor, intoxicațiilor și traumelor, de 4,4 ori în cazul bolilor infecțioase și parazitare. Mortalitatea feminină este mai mare ca cea masculină doar în cazul bolilor aparatului circulator – de 1,2 ori. Există diferență semnificativă dintre ratele mortalității generale pe medii, în mediul rural fiind mai ridicată și constituind 14,5‰ comparativ cu cel urban 9,1‰.

Recomandări. Pentru micșorarea acestui indicator este necesar: modernizarea sistemului de sănătate; ajustarea tuturor indicatorilor de sănătate a populației la nivelul celor europeni; îmbunătățirea serviciilor de asistență medicală; asigurarea sistemului cu echipament și tehnologii medicale de înaltă performanță în funcție de profilul și importanța strategică pentru țară; atragerea investițiilor externe în modernizarea sistemului de sănătate dat fiind faptul că sistemul actual de sănătate nu răspunde așteptărilor cetățenilor; elaborarea și implementarea unei strategii a resurselor umane din sistemul de sănătate, care va permite planificarea generării resurselor umane în funcție de necesitățile reale ale sistemului.

Bibliografie:

1. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2000-2010. Ch., 2000-2010.
2. Centrul Național de Management în Sănătate, "Sănătatea Publică în Moldova și activitatea instituțiilor medico-sanitare pe anii 2008-2009", Ch., 2010.
3. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
4. www.statistica.md

**РОЛЬ СОЦИАЛЬНЫХ ВЫПЛАТ В СНИЖЕНИИ БЕДНОСТИ ДОМАШНИХ
ХОЗЯЙСТВ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА**

АНАТОЛИЙ РОЖКО, др., конф.-исслед., ИЭФС
ОКСАНА ЛИВИЦКИ, др., ИЭФС
ВАЛЕНТИНА ВИНОГРАДОВА, н.с., ИЭФС
ЗОЯ СТРЕМЕНОВСКАЯ, н.с., ИЭФС
ЛЮБОВЬ ХРИСТЮК, н.с., ИЭФС
ЭЛЕОНОРА ЧОБАНУ, н.с., ИЭФС

Рецензент: ГАЛИНА САВЕЛЬЕВА, др., ИЭФС

The influence of various types of social payments, including social allowances, on the reduction of poverty of low-income households with the recipients of pensions, children's allowances, compensatory payments for public utilities fees, social allowances – is estimated in the article. The authors drew a conclusion that it is necessary to continue the reforming of the social assistance system in the direction of strengthening of its addressness, improvement of the low-income population's awareness about criteria and order of awarding and payment of social allowances.

În articol este evaluat impactul diferitor tipuri de prestații sociale, inclusiv a ajutorului social, asupra reducerii sărăciei gospodăriilor casnice vulnerabile, în componența cărora sunt beneficiari de pensii, de indemnizații pentru copii, de compensații pentru serviciile locativ-comunale, de ajutor social. S-a constatat, că este necesar de a continua reformarea sistemului de asistență socială în direcția amplificării adresabilității ei, precum și îmbunătățirea gradului de informare a populației vulnerabile cu privire la criteriile și modul de stabilire și achitare a ajutorului social.

Ключевые слова: уровень бедности, депривация, обследование бюджетов домашних хозяйств, социальные выплаты, пенсии, пособия на детей, адресные компенсации, социальное пособие.

Уровень и условия жизни населения Молдовы во многом зависят от эффективности использования социальной помощи, предоставляемой наиболее социально уязвимым слоям населения. До последнего времени социальная помощь предоставлялась на основе категориального подхода, без учета уровня благосостояния граждан. В результате предоставление социальной помощи оказывало незначительное влияние на снижение бедности малоимущих семей, с одной стороны, и приводило к неэффективному использованию крайне ограниченных материально-финансовых ресурсов страны – с другой.

Используемый в Молдове метод измерения бедности основан на использовании концепции абсолютной бедности, в рамках которой осуществляется сопоставление размеров потребительских расходов со значением черты бедности. Если текущие потребительские расходы домохозяйств (далее – ДХ) ниже установленной черты бедности, то не удовлетворяются минимальные потребности членов домохозяйств, и в этом случае домохозяйства считаются бедными. Таким образом, при использовании этого метода измеряется не степень удовлетворения тех или иных потребностей, а доходы, призванные обеспечить их удовлетворение.

Главной информационной базой исследования являются данные обследования бюджетов домашних хозяйств (далее – ОБДХ), охватывающие более 6 тыс. домохозяйств Молдовы. Эти данные были подвергнуты статистической обработке по разработанной авторами исследования оригинальной специальной программе. Это позволило получить достаточно полную и достоверную информацию о параметрах бедности и всех компонентах уровня и условий жизни бедных домохозяйств. Репрезентативность статистической выборки, как в целом по Молдове, так и по основным ее регионам, служит основанием для распространения полученных данных на всё население страны.

Кроме этого были задействованы данные обследования бюджетов домашних хозяйств по методу ad-hoc «Социальное исключение», проведенного впервые в Республике Молдова. Эти данные были использованы при оценке условий жизни бедных домохозяйств.

Анализом были охвачены следующие типы домохозяйств: ДХ с социальными выплатами, ДХ с пенсиями и другими социальными выплатами, ДХ с пособиями на детей и другими социальными выплатами, ДХ с компенсациями и другими социальными выплатами, ДХ с социальным пособием и другими социальными выплатами. Получены следующие результаты:

1. Члены домохозяйств, имеющих получателей социальных выплат, подвержены наибольшему риску оказаться в состоянии бедности. Если в среднем по стране бедным являлся каждый четвертый человек, то среди членов домохозяйств, имеющих получателей социальных выплат, бедным являлся каждый третий человек. В наихудшем положении находятся домохозяйства, имеющие получателей социального пособия и других социальных выплат: уровень бедности среди членов этих домохозяйств составляет 56,5%, что в 1,82 раза больше, чем у всех домохозяйств с социальными выплатами (диаграмма 1). В относительно

лучшем положении – домохозяйства, имеющие получателей пенсий и других социальных выплат. У членов этих домохозяйств уровень бедности лишь в 1,02 раза превышает среднее значение по всем домохозяйствам, имеющим получателей социальных выплат.

2. Социальные выплаты оказывают значительное влияние на снижение бедности членов домохозяйств, имеющих получателей социальных выплат. Если бы не было социальных выплат, то уровень бедности существенно возрос бы. Реализация модели, имитирующей отмену социальных выплат, привела бы к тому, что уровень бедности членов домохозяйств, среди которых в реальной ситуации имеются получатели пенсий и других социальных выплат, возрос бы в 2,0 раза и составил 62,6% (диаграмма 1). У домохозяйств с получателями адресных компенсаций и других социальных выплат уровень бедности увеличился бы в 1,9 раза, у домохозяйств с социальным пособием и другими социальными выплатами – в 1,5 раза, а у домохозяйств с пособиями на детей и другими социальными выплатами – в 1,4 раза. При этом уровень бедности среди членов домохозяйств, имеющих получателей социального пособия и других социальных выплат, достиг бы беспрецедентно высокой величины – 83,6%.

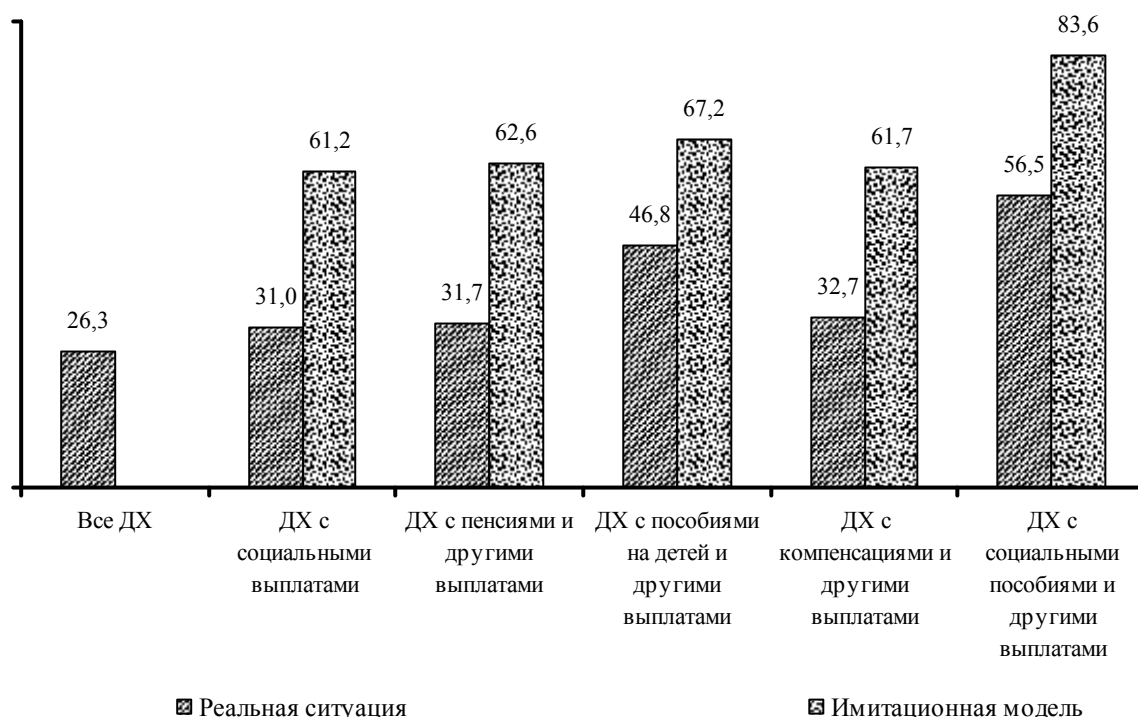


Диаграмма 1. Уровень бедности в домохозяйствах, имеющих получателей различных видов социальных выплат (2009г.), %

Источник: Рассчитано и построено по данным ОБДХ Республики Молдова.

3. Оценка условий жизни бедных домохозяйств осуществляется с использованием впервые в Молдове депривационного метода, т.е. метода оценки уровня бедности через оценку лишений определенного набора общепринятых благ и услуг, отсутствие которых можно считать признаком бедности. Этот метод основан на прямом анализе степени удовлетворения потребностей домохозяйств. Они могут быть отнесены к бедным, если их ресурсы недостаточны для обеспечения питания, условий жизни и деятельности, являющихся привычными либо общепринятыми в данном обществе. То есть если их ресурсы настолько уступают среднему уровню в обществе, что бедные реально исключены из общепринятого образа жизни, привычек и видов деятельности.

Использование метода депривации для оценки уровня бедности в качестве первоочередной задачи требует определения общепринятого набора жизненных благ и видов деятельности, отсутствие которых отделяло бы бедные семьи от небедных.

Английский социолог П. Таунсенд, считающийся основателем этого метода, как эксперт, составил список необходимых потребностей и проанализировал реальное потребление домохозяйств. В результате был выделен набор общепринятых благ и услуг, лишение которых можно считать признаком бедности [4]. Впоследствии при составлении основного списка лишений исследователи, помимо экспертных оценок, стали учитывать также мнение населения о

том, какие блага оно считало абсолютно необходимыми и отсутствие каких благ указывает на бедность семьи.

В Молдове научное обоснование основных видов депривации до сих пор не проводилось, в связи с чем их определение целесообразно осуществлять с использованием результатов зарубежных исследований [1, 4-6], тестирования оценок европейских и российских экспертов, а также собственных представлений авторов по этой проблеме [2, 7, 8]. Выделенные таким образом основные признаки бедности подразделяются на несколько групп. Среди них центральное место занимают признаки депривации, связанные с **питанием**.

Ограниченная возможность **включения в рацион питания каждый второй день мяса или рыбы** является показателем, который свидетельствует о крайне низком уровне благосостояния населения Молдовы. Это имеет прямое отношение, как к бедным, так и к небедным домохозяйствам. Однако среди бедных депривацию по питанию испытывали 83,3% домохозяйств, а среди небедных – лишь 54,3%, или в 1,5 раза меньше (диаграмма 2).

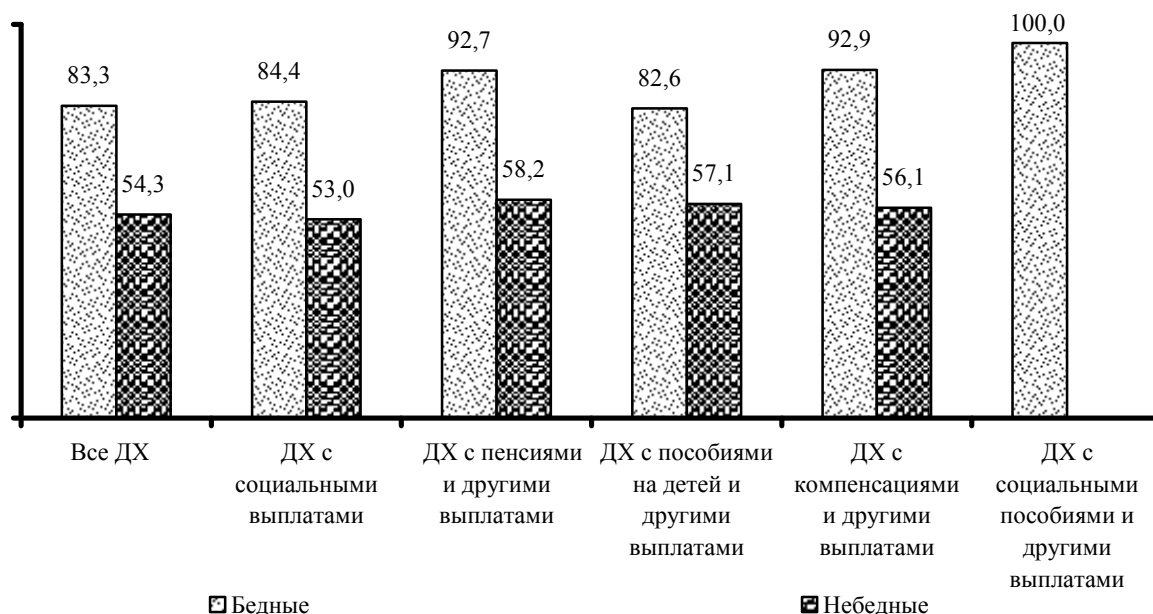


Диаграмма 2. Доля домохозяйств, которые не имеют возможности включить в рацион питания мясо или рыбу, %

Источник: Рассчитано и построено по данным ОБДХ (метод ad-hoc).

Бедные домохозяйства, имеющие получателей социальных выплат, находились в худшем положении. При этом имеет место определенная дифференциация по степени депривации по питанию в зависимости от вида социальных выплат. В абсолютно худшем положении находятся домохозяйства, имеющие получателей социального пособия и другие социальные выплаты – все 100,0% этих домохозяйств не могли позволить каждый второй день включать в рацион питания мясо или рыбу. Среди бедных домохозяйств, имеющих получателей адресных компенсаций и других социальных выплат, а также пенсий и других социальных выплат, таковых несколько меньше – соответственно, 92,9% и 92,7%. В относительно лучшем положении находятся бедные домохозяйства, имеющие получателей пособий на детей и других социальных выплат – среди них депривацию по питанию испытывают 82,6% домохозяйств. В то же время в небедных домохозяйствах, имеющих получателей различных видов социальных выплат, депривацию по питанию испытывают немногим более половины домохозяйств.

Степень депривации по покупке новых вещей является примерно такой же, что и степень депривации по питанию. Это обусловлено потребительскими приоритетами: удовлетворение потребностей человека в мясе или рыбе и включение этих продуктов в рацион питания для большинства населения имеет значительно больший жизненный приоритет, чем удовлетворение потребностей в новых вещах и их покупка. Среди бедных домохозяйств в наихудшем положении находятся домохозяйства, имеющие получателей социального пособия и других социальных выплат – все 100% этих домохозяйств не имеют возможности покупать новые вещи. В относительно лучшем положении – домохозяйства, имеющие получателей пособий на детей и других социальных выплат: депривацию по покупке новых вещей испытывают 78,3% их числа (диаграмма 3). Отметим, что разрыв в степени депривации при покупке новых вещей между

бедными и небедными домохозяйствами меньше, чем при депривации по питанию. Это обусловлено тем, что среди небедных домохозяйств доля тех, кто не имеет возможности покупать новые вещи, выше, чем тех, кто не имеет возможности включить в рацион питания мясо или рыбу.

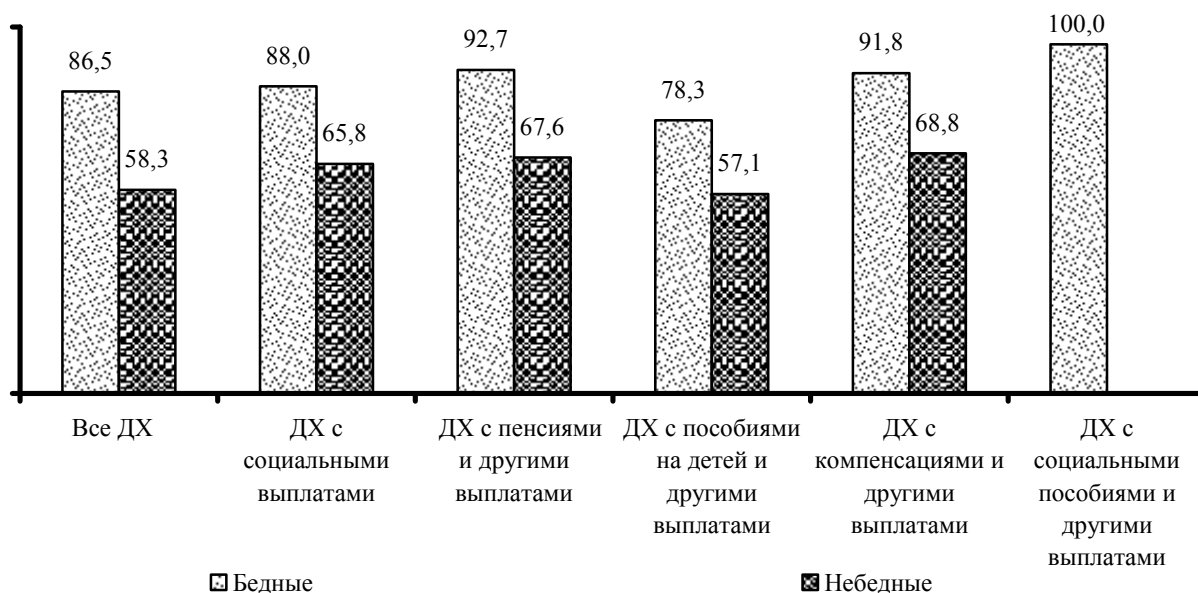


Диаграмма 3. Доля домохозяйств, которые не имеют возможности покупать новые вещи, %

Источник: Рассчитано и построено по данным ОБДХ (метод ad-hoc).

Степень депривации по отоплению является наименьшей среди набора общепринятых благ и услуг, лишение которых можно считать признаком бедности. Это касается как бедных, так и небедных домохозяйств, имеющих получателей различных видов социальных выплат. Среди бедных домохозяйств не могут обеспечить достаточное отопление в холодное время года 50,0% домохозяйств, имеющих получателей социального пособия и других социальных выплат, 56,5% домохозяйств, имеющих получателей пособий на детей и других социальных выплат, 69,4% домохозяйств, имеющих получателей адресных компенсаций и других социальных выплат, 70,6% домохозяйств, имеющих получателей пенсий и других социальных выплат (диаграмма 4).

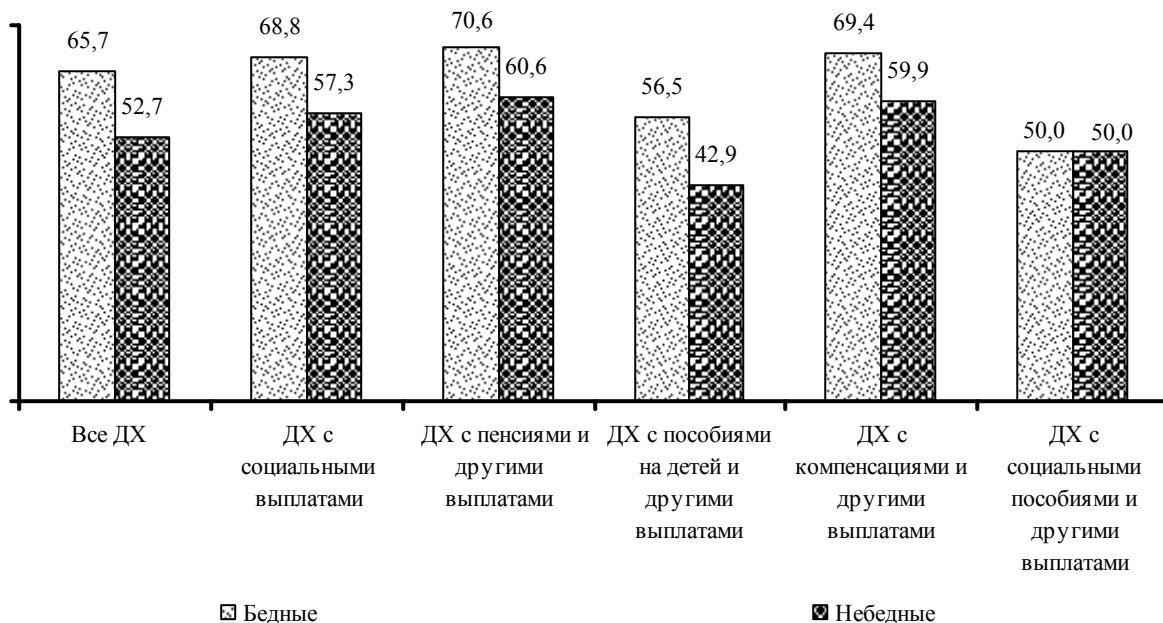


Диаграмма 4. Доля домохозяйств, которые не имеют возможности обеспечить достаточное отопление, %

Источник: Рассчитано и построено по данным ОБДХ (метод ad-hoc).

Для депривации по отоплению характерен небольшой разрыв по ее степени между бедными и небедными домохозяйствами, имеющими получателей различных видов социальных выплат. Что же касается домохозяйств, имеющих получателей социального пособия и других социальных выплат, то среди них степень депривации по отоплению испытывают 50% бедных и 50% небедных домохозяйств.

Наибольшая степень депривации присуща **депривации по покрытию расходов на отпуск вне дома**. Это касается как бедных, так и небедных домохозяйств. Данный вид депривации свидетельствует о том, что большинство населения из-за их высокой стоимости лишены возможности удовлетворения потребности в проведении отпуска вне дома. Не могут позволить покрытие расходов на недельный отпуск вне дома (исключается пребывание у родственников) 100% бедных домохозяйств, имеющих получателей социального пособия и других социальных выплат, 100% бедных домохозяйств, имеющих получателей пособий на детей и других социальных выплат, 92,9% и 92,7% бедных домохозяйств, имеющих получателей, соответственно, адресных компенсаций и пенсий (диаграмма 5).

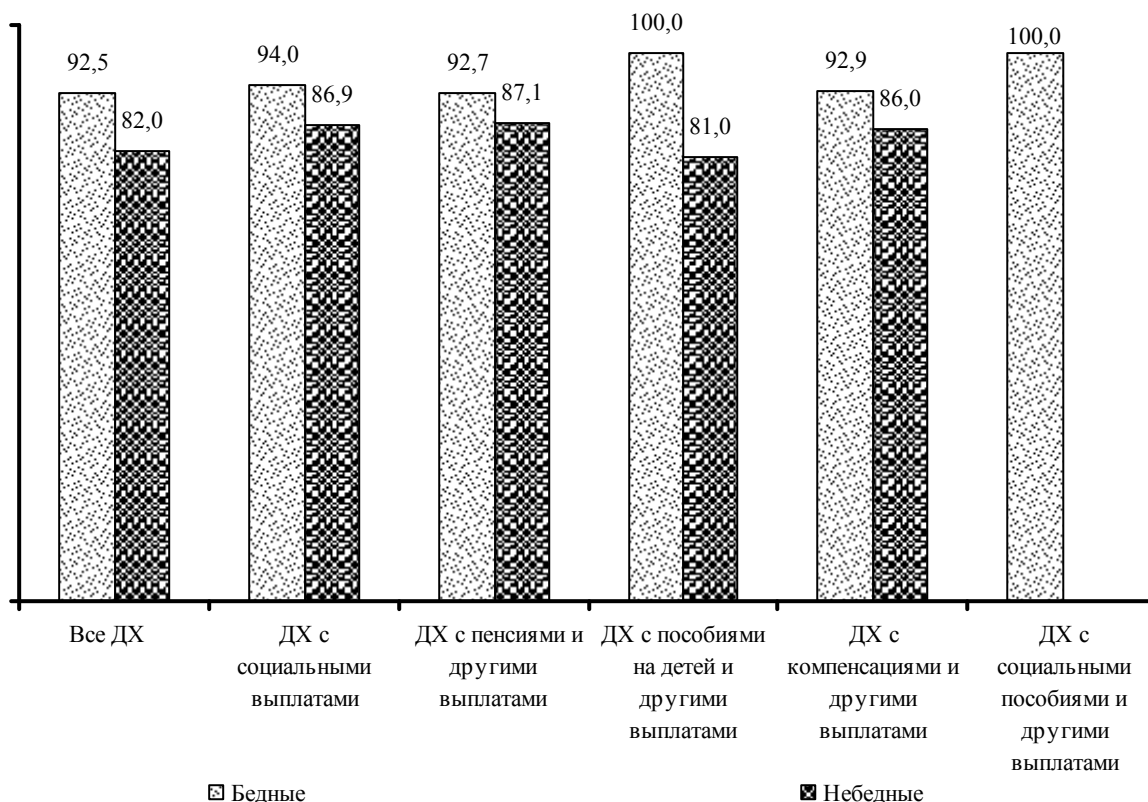


Диаграмма 5. Доля домохозяйств, которые не имеют возможности покрыть расходы на отпуск вне дома, %

Источник: Рассчитано и построено по данным ОБДХ (метод ad-hoc).

Касательно **депривации по приему гостей** складывается более благоприятная ситуация. Тем не менее, среди домохозяйств, имеющих получателей социального пособия и других социальных выплат, 100% не могли позволить принимать у себя в гостях друзей или родственников, как минимум один раз в месяц, среди домохозяйств, имеющих получателей пособий на детей и других социальных выплат – 73,9%, среди домохозяйств, имеющих получателей пенсий и других социальных выплат – 72,5%, среди домохозяйств, имеющих получателей адресных компенсаций и других социальных выплат – 70,4% (диаграмма 6).

Отметим, что у небедных домохозяйств, степень депривации по приему гостей является наименьшей среди всех видов депривации. По степени депривации по приему гостей – наибольший разрыв между бедными и небедными домохозяйствами. Особенно значителен этот разрыв среди домохозяйств, имеющих получателей пособий на детей и других социальных выплат – 5,2 раза.

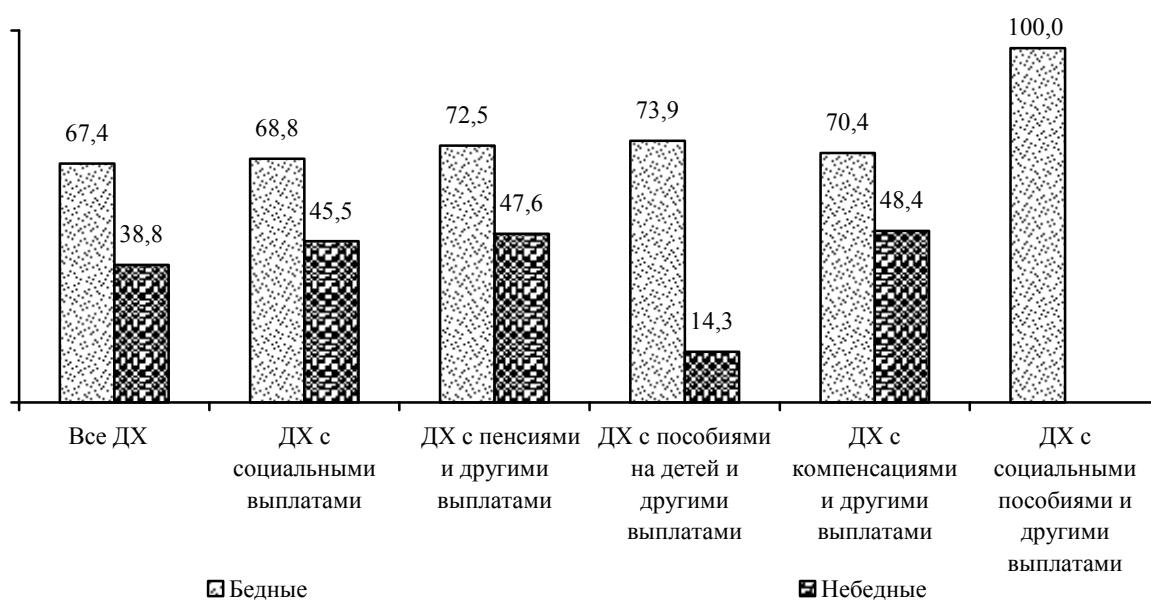


Диаграмма 6. Доля домохозяйств, которые не имеют возможности покрыть расходы на прием гостей, %

Источник: Рассчитано и построено по данным ОБДХ (метод ad-hoc).

Выводы:

1. Социальные выплаты очень важны для бедных домохозяйств. Если бы не было социальных выплат, то уровень бедности существенно возрос бы. Однако в настоящее время социальные выплаты не являются достаточно эффективным видом выплат, способствующим сокращению бедности в Молдове. Исключение составляют социальные пособия, которые назначаются и выплачиваются в соответствии с Законом Республики Молдовы «О социальном пособии».

2. Функционирование Закона «О социальном пособии» выявило ряд методологических и организационных проблем. Среди них – проблема совершенствования методологии оценки доходов от земельных участков крестьянских (фермерских) хозяйств и личных подсобных хозяйств, а также балльной оценки уровня благосостояния домохозяйств, претендующих на получение социальных пособий.

3. Необходимо улучшить информированность населения об условиях и порядке назначения и получения социальных пособий с тем, чтобы все нуждающиеся домохозяйства могли воспользоваться этим видом социальной помощи.

Библиография:

1. Mack J., Lansley S. Poor Britain. London: George Allen and Unwin, 1985.
2. Rojco A., a.o. Approaches to social exclusion in Moldova. Methodological and analytical aspects. Chișinău, 2010, 322 p. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Excluziune_soc/Excluziune_soc_ENG.pdf
3. Sărăcia în Republica Moldova 2000/Min.Economiei al Republicii Moldova, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Ch., 2003, 200 p.
4. Townsend P. Poverty in the U.K. London: Penguin, 1979.
5. Бедность: альтернативные подходы к определению и измерению. Коллективная монография. – М., 1998. – 282 с. (Науч. докл. / Моск. Центр Карнеги; Вып. 24)// <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/books/56800.htm>
6. Бедность и социальная исключенность в Великобритании/Гордон Д., Левитас Р., Пантазис К., Патсиос Д., Пейн С., Таунсенд П., Аделман Л., Эшуорт К., Миддлтон С., Брэдшоу Д., Уильямс Д.//SPERO. – 2007.- № 7. – С.163-190.
7. Рожко А. Депривация по питанию, как фактор бедности и угрозы продовольственной безопасности// Analele Științifice ale Universității Cooperatist-Comerciale din Moldova. Ch., 2011, vol. al IX-lea. Partea 1. P.130-140.
8. Рожко А., Стременовская З. Особенности питания населения Молдовы и их учет при конструировании прожиточного минимума//Экономика и социология. – 2006. - № 1. – С.135-152.

**ASPECTUL SOCIAL AL SITUĂȚII TINERILOR PE PIAȚA
FORȚEI DE MUNCĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

**GALINA SAVELIEVA, dr., IEFS
ANA TOMCEAC, cercet. șt., IEFS**

Recenzent: TATIANA TOFAN, dr., IEFS

In this article the authors have attempted to examine problems of youth labour market, with emphasis on the characteristics of their employment, the consequences of in employment, social risks. The research was focused on identifying existing barriers and social policies in the field, and proposed to improve the situation in the domain. The article will be useful for public authorities, students and researchers who deal with economics and social policies.

Key words: young professionals, social policy, employment, social risks, poverty, social policies.

Scopul progresului uman și problema-cheie a securității socio-economice a statului depinde de dezvoltarea resurselor umane prin integrarea durabilă pe piața muncii, asigurarea unui stoc de capital uman educat, sănătos și competitiv pe piața națională a muncii. În acest sens, analiza unor tendințe de dezvoltare a pieței naționale a forței de muncă, evidențierea cauzelor și problemelor în acest domeniu, precum și evidențierea impactului acestora asupra pieței forței de muncă sunt destul de actuale și, în special, în condițiile consecințelor crizei economice și financiare mondiale. Astfel, sarcina principală constă în menținerea și sporirea gradului de ocupare a populației, în special, a tineretului și îndeplinirea riguroasă a obligațiilor sociale ale statului. Dacă examinăm ocuparea forței de muncă, atunci menționăm că la etapa actuală, când aceasta este în proces de dezvoltare și este influențată de consecințele crizei economico-financiare, într-adevăr, evidențierea și soluționarea problemelor în domeniul ocupării populației și, în special, a tinerilor rămâne a fi una din principalele probleme ce persistă în Republica Moldova, având în vedere că „Tineretul este valoarea noastră principală, viitorul nostru”¹. Dat fiind faptul, că piața forței de muncă, indiscutabil, este o piață derivată, în acest sens este necesar de a asigura menținerea unei cereri sociale solvabile, fapt ce va sprijini piața economică internă și externă.

De menționat că începând cu anul 2009 consecințele crizei economice mondiale, inclusiv instabilitatea politică, în mare măsură a acutizat problemele existente pe piața forței de muncă și, în special, aceasta se observă în rîndul tineretului, în categoria căruia, conform legislației naționale, în conținutul prezentului articol, sunt incluse persoanele cu vârste cuprinse între 16 și 30 de ani și ponderea cărora constituie 27,4% din totalul populației (inclusiv: elevii claselor superioare, studenții, tinerii încadrați în cîmpul muncii, tinerii calificați și necalificați aflați în căutarea unui loc de muncă, familiile tinere etc.). Analizând situația tinerilor pe piața muncii menționăm, că necatând la politicile promovate pentru reducerea riscurilor sociale pe piața forței de muncă, în același timp există unele rezultatele nedorite ale schimbărilor care afectează securitatea socială a tinerilor și anume șomaj (inclusiv de lungă durată), migrația și, ca rezultat, sărăcia. Astfel, analiza datelor disponibile în domeniu demonstrează, că având în vedere că economia RM a fost în plină criză economică la începutul anului 2009, situația în domeniul ocupării tinerilor în republică a fost complicată ca și în UE și în lume în ansamblu, despre ce certifică unii indicatori principali în acest domeniu (Tabelul 1).

**Tabelul 1. Indicatori ai pieței muncii pentru tineret,
în funcție de regiune, 2009***

	În lume (WORLD)	Uniunea Europeană	Republica Moldova
Rata de ocupare a tinerilor, %	44.4	41.4	18,1
Rata șomajului la tineri (%)	13.0	17.7	15,4
Ponderea șomerilor tineri în total șomeri (%)	39.0	26.8	27,3
Raportul dintre rata șomajului în rîndul tinerilor și a adulților (%)	2.7	2,5	2,4
Ponderea șomerilor tineri în total populația tînără (%)	6,6	8,9	3,3
Rata de inactivitate la tineret (%)	49,0	49,7	31,0
Ponderea femeilor tinere inactive (%)	57,1	51,3	49,9

Sursa: [* Termenul de tineret este considerat ca fiind perioada de viață cuprinsă între 15 și 25 de ani.](http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public; BNS, Forța de muncă în RM – Ocupare și Șomaj, 2010.</p>
</div>
<div data-bbox=)

În același timp, este necesar de menționat, că necătfînd la activitatea în condițiile de criză agenții economici, în mare majoritate, nu au recurs acțiunii direcționate spre reducerea angajaților, iar invers, s-au orientat asupra păstrării locurilor de muncă existente prin aplicarea formelor respective de subocupare (în special, s-au redus orele de lucru pe săptămână constituind mai puțin de 40 de ore, în total pe economie numărul locurilor declarate libere de agenții economici în perioada vizată s-a micșorat esențial de la 48,9 mii pînă la 27,1 mii), ceea ce a dat posibilitatea de a micșora numărul de șomeri. Totodată, în Republica Moldova în anul 2009 a fost înregistrată cota cea mai mare de inactivitate în rândul tinerilor cu vârsta de 15-24 de ani (31%) și ponderea inocupării tinerilor cu vârsta de 25-34 de ani – 13,8%. Cea mai mare rată a șomajului aparține tinerilor cu vârsta de 15-24 de ani (15,4% sau cu 4,2 p.p. mai mare față de anul 2008), inclusiv la bărbați – 15,8% și la femei, respectiv, 15,0%. Necatînd la faptul că ponderea șomerilor tineri a scăzut de la 30,2% în 2008 pînă la 27,3% în 2009 ceea ce poate fi explicat prin migrația tinerilor peste hotare în căutarea unui loc de muncă. Concomitent se observă că a crescut șomajul de lungă durată (sau de 6 luni și mai mult) la 32,8% față de 30,2% în anul 2008, ceea ce se explică prin faptul că tinerii se confruntă cu unele dificultăți de neîncredere din partea angajatorilor și de cerințele acestora privind experiența profesională la angajarea tinerilor la lucru. Toate acestea contribuie la probabilitatea apariției riscului de a fi șomer din partea tinerilor specialiști, inclusiv riscul de a fi în categoria celor săraci. Această situație este agravată și de fluxurile migraționale: analiza datelor statistice a demonstrat faptul că persoanele tinere plecate peste hotare au un înalt nivel de calificare de 23,7% cu vârsta de 15-24 de ani și 28,5%, respectiv, cu vârsta de 25-34 de ani, dintre persoanele plecate peste hotare în căutarea unui loc de muncă cu vârsta de 20-49 de ani 54% sunt căsătoriți, iar din cei cu vârsta de 25-34 de ani predomină ponderea bărbaților și, respectiv, cu vârsta de 35-44 de ani – femei. Asemenea situație are un impact social și cauzează procesele demografice, lipsa capitalului uman necesar pentru dezvoltarea durabilă a republicii, influențează asupra familiilor, inclusiv contribuie la destrămarea acestora, creșterea copiilor fără părinți, abandonul școlar, creșterea criminalității în societate etc.

O problemă principală ce stă față de elaborarea și promovarea politicilor de protecție socială adecvată a tineretului în Republica Moldova constituie protecția asupra *vulnerabilității tinerilor pe piața muncii* ce se manifestă prin următoarele: tinerii, în special cei care renunță mai devreme de la școală și cei defavorizați, continuă să se confrunte cu multe provocări în diferitele stadii de tranziție între educație, instruire și piața muncii; șomajul în rândul tinerilor prezintă o nepotrivire între calificările obținute prin sistemele de educație și instruire și cerințele pieței muncii și, ca rezultat, tinerii sunt nevoiți să se angajeze în condiții nefavorabile; atenție insuficientă față de nevoile tinerilor care, din motive personale, sociale sau economice, se află în condiții dezavantajate pe piața muncii. La etapa actuală, după opinia noastră, ținînd cont și de indicatorii statistici disponibili, vulnerabilitatea tinerilor pe piața muncii, poate fi apreciată prin următorii indicatori și tendințe:

- *Rata de activitate și Rata de ocupare a forței tinere de muncă (15-29 ani) sunt în scădere.*² Rata de activitate a tinerilor a scăzut de la 52,9% în 2009 pînă la 30,8% în 2010, ceea ce înseamnă că, în anul 2010, doar fiecare a treia persoană tânără a participat activ pe piața forței de muncă față de cele două participante în 2009;

- *Rata șomajului la tineri (15-29 de ani) în anul 2010 practic s-a dublat față de cea din anul precedent* (de la 7,3% în 2009 pînă la 13,9% în 2010). Totodată, tinerii riscă de două ori mai probabil să fie șomeri față de cei adulți (7,4%). Astfel, creșterea șomajului în rândul tinerilor (cu 6,6 p.p.) a demonstrat un ritm de 6 ori mai mare față de adulți (1 p.p.);

- *Tinerii suferă de sărăcie legată de statutul ocupațional:* tinerii au un risc mai mare decât adulții de a fi printre *lucrătorii săraci*. În Republica Moldova se demonstrează o relație puternică între șomajul în rândul tinerilor și migrație, pe de o parte, și sărăcia în rândul lucrătorilor tineri, pe de altă parte. Cel mai puternic factor care confirmă deficitul de muncă decentă și condiții precare de lucru pentru tineret în RM este faptul că lucrători tineri sunt afectați de sărăcie. Desigur că, sărăcia îi afectează pe lucrătorii de toate vârstele și ca atare, la diferite etape ale ciclului de viață ei se confruntă cu diferite tipuri și grade de vulnerabilitate față de sărăcie. Analiza datelor cercetărilor Bugetelor Gospodăriilor Casnice, efectuată anual de către Biroul Național de Statistică, relevă că, după vârsta capului gospodăriei, aproape fiecare a șasea gospodărie (15,1%) condusă de o persoană cu vîrstă pînă la 30 ani, în 2009, a fost în sărăcie absolută. Sărăcia în gospodăriile conduse de persoane în vîrstă de pînă la 30 de ani (ponderea cărora s-a majorat de la 3,7% în 2008 pînă la 4,5% în 2009 în populația săracă), demonstrează o tendință spre majorare și, în 2009, rata sărăciei constituie cu 1,2 p.p (15,1%) mai mare față de nivelul anului 2008 (13,9%), în timp ce rata sărăciei la nivel național practic a rămas la nivelul anului precedent (26,3% în a. 2009 față de 26,4% în a. 2008)³. Avînd în vedere faptul că șomajul printre tineri este mai ridicat în localitățile rurale, în timp ce și migrația devine mai intensă în mediul rural, sărăcia, de asemenea, se apreciază ca fenomen rural (Tabelul 2). Analiza datelor disponibile (pentru anul 2007) confirmă cele expuse mai sus sau faptul că tinerii din mediul rural cu vîrsta de 15-18 ani și tinerii economic activi cu vîrsta de 19-29 de ani sunt mai afectați de sărăcie: rata sărăciei la tinerii din mediul rural cu vîrsta de 15-

18 ani a fost cu 12 p.p. (30,2%) mai mare față de cei din mediul urban (18,2%). Totodată la cei din categoria economic activi cu vârsta de 19-29 ani, diferența este mai mare sau 17,4 p.p.

Tabelul 2. Nivelul sărăciei după categorii de vârstă ale populației și mediul, 2007, %

	Total		Urban		Rural	
	Sărăcie absolută	Sărăcie extremă	Sărăcie absolută	Sărăcie extremă	Sărăcie absolută	Sărăcie extremă
Populație, total	25,8	2,8	18,4	1,2	31,3	3,9
Copii, total	27,4	3,2	18,2	2,0	33,2	4,0
Inclusiv: 15 – 18 ani	25,1	2,2	18,2	1,4	30,2	2,8
Economic activi, total	22,8	2,5	15,4	9,0	29,1	3,8
Inclusiv: 19 – 29 ani	21,3	1,9	12,8	4,0	30,2	3,6

Sursa: Raport privind Sărăcia și impactul politicilor, MEC, Chișinău, 2007.

Situația complicată în domeniul ocupării tinerilor se observă și în lume. Analiza datelor sub aspectul global (potrivit raportului Organizației Internaționale a Muncii – Global Employment Trends For Youth) demonstrează că criza economică mondială a provocat în anii 2009 – 2010 la un nivel record șomajul în rândul tinerilor. Astfel, din 620 de milioane de persoane cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani, reprezentând populația economic activă, 81 de milioane sau 13% nu aveau un loc de muncă la sfârșitul anului trecut, ceea ce constituie cel mai ridicat nivel al șomajului în rândul tinerilor după anul 1991, an în care OIM a început să ducă evidența situației șomajului în rândul tinerilor.

Așa dar, din datele menționate se observă că în prezent problema tineretului se consideră primordială pentru Republica Moldova ca și pentru alte țări afectate de criza economică globală. Cauzele acestora sunt în existența unei legături strânse între șomajul în rândul tinerilor și excluderea socială, deoarece incapacitatea de a găsi un loc de muncă, creează în rândul tinerilor un sentiment de inutilitate, care, la rândul său, poate duce la creșterea criminalității, la probleme de sănătate, violență, conflicte și consum de droguri. Totodată, șomajul în rândul tinerilor, precum și situațiile în care tinerii renunță la căutarea unui loc de muncă sau renunță să lucreze în condiții precare, este atât în detrimentul economiei, societății și vieții tinerilor, cât și al familiilor acestora. În acest caz, dintr-o parte, investițiile din partea statului și al familiilor în educație sunt neutilizate sau, altfel zis, pierdute. Din altă parte, de regulă, bugetul statului este lipsit de contribuțiile necesare destinate sistemelor de securitate socială, iar concomitent se cere majorarea cheltuielilor pentru acordarea indemnizațiilor de șomaj, a serviciilor de remediere, combaterea criminalității sau de prevenire a consumului de droguri, în caz dacă acestea există.

Reieșind din cele expuse, pentru prevenirea situației menționate, inclusiv și promovarea unor politici eficiente de protecție socială a tineretului în domeniile vizate, este necesar de a identifica problemele sau barierele cu care se confruntă tineretul pe piața forței de muncă. În acest context evidențiem cele mai principale bariere specifice:

în primul rând, barierele legate de competențele profesionale, deoarece lipsa competenței profesionale adecvate duce la neconcordanța între cererea din partea angajatorilor și oferta din partea tinerilor, ceea ce împiedică șansele de a căuta locuri de muncă potrivite;

în al doilea rând, se referă direct la cererea de muncă, deoarece creșterea economică instabilă (consecințele crizei), sistemul de salarizare insuficient (salariile tinerilor sunt mai mici decât ale adulților), precum și subocuparea forței de muncă afectează nu numai accesul tinerilor la muncă, dar și starea morală a tinerilor, atitudinea lor față de muncă și responsabilități, în general;

în al treilea rând, barierele legate de căutarea unui loc de muncă care se manifestă prin decalaje privind informațiile despre locurile de muncă vacante și potențialii angajatori, în special aceasta se referă la cei mai defavorizați tineri, care nu au acces la piața forței de muncă și capital social;

în sfârșit, tinerii antreprenori se confruntă cu numeroase obstacole la demararea unei afaceri care le creează dificultăți în crearea unui business de succes prin bariere care apar în domeniul creării și dezvoltării întreprinderilor și în ceea ce privește obținerea accesului la capitalul financiar, fizic și social. Dificultățile de acces la capital, menționate mai sus, provin de la factori cum ar fi lipsa economiilor personale, a valorilor mobiliare și credibilitatea experienței de afaceri și a abilităților, precum și insuficiența instrumentelor financiare.

Pe parcursul ultimilor ani în Republica Moldova s-a accelerat dezvoltarea politicilor naționale de tineret care percep tinerii ca o resursă. Promovarea politicilor naționale de tineret a devenit o problemă primordială care au ca scop îmbunătățirea situației tinerilor și urmăresc diferite mecanisme pentru a încuraja tineretul să se implice activ în viața economică și socială. Astfel, Republica Moldova, în comun cu unele țări din Europa, a participat în cadrul unei evaluări internaționale în baza cărora au fost elaborate comentarii și finalizate politici de tineret care ulterior au fost incluse în Strategia națională pentru tineret

pe anii 2009-2013, ținând cont de specificul cultural, dezvoltarea economică, resurse disponibile precum și diverse provocări. În acest context a fost stabilit un mecanism de promovare și de evaluare a politicii naționale de tineret, precum și de creare a structurilor administrative responsabile de implementarea programelor strategice în domeniu. Concomitent a fost elaborat și promovat în mod activ, cu participarea tineretului, Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei sus-menționate pe anii 2009-2013. Toate acestea au fost puse în sarcina Ministerului Tineretului și Sportului, care de asemenea efectuează monitorizarea implementării politicilor și măsurilor preconizate, evaluarea impactului acestora, soluționarea problemelor apărute în domeniu. Obiectivele principale în ce privește acțiunile naționale privind politica de tineret în asigurarea protecției socio-economice a tineretului au fost determinate ținând cont de prioritățile enunțate în Agenda 2020, aprobată în cadrul Conferinței a VIII-a a miniștrilor responsabili de tineret, organizată de Consiliul Europei la 10-11 octombrie 2008 la Kiev, Ucraina și vizează: asigurarea accesului tinerilor la educație și informare; dezvoltarea serviciilor de sănătate și protecție socială; asigurarea oportunităților economice pentru tineri; participarea tinerilor la viața publică și promovarea cetățeniei active; consolidarea capacităților instituționale în domeniul tineretului⁴.

Analiza politicilor sociale direcționate spre susținerea tinerilor specialiști după absolvirea instituțiilor de învățământ și antrenați în activitatea socio-economică și spre consolidarea capacităților și dezvoltarea abilităților acestora ar da posibilitatea de a contura următoarele domenii ale acestora inclusiv:

- *stabilirea anumitor facilități*⁵:

1. compensație pentru închirierea locuinței sau locuință gratuită acordată de autoritatea administrației publice locale;

2. indemnizație unică în mărime de 30 de mii de lei pentru medici și farmaciști și 24 de mii de lei pentru personalul medical și farmaceutic mediu, care se achită câte 7,5 mii lei, respectiv câte 6 mii lei după expirarea primei luni și, ulterior, la finele fiecărui an de activitate;

3. compensarea lunară a costului a 30 kW de energie electrică și compensarea anuală a costului unui metru cub de lemne și a unei tone de cărbuni, inclusiv în cazul încălzirii cu gaze.

Facilitățile sus-menționate sunt acordate tinerilor specialiști în baza unui contract individual de muncă, cu condiția că ei sunt obligați să activeze 3 ani în instituțiile medico-sanitare publice în care au fost repartizați;

- *asigurarea cu locuință gratuită a tinerilor specialiști* cu studii superioare și postuniversitare de rezidențiat, repartizați și angajați în câmpul muncii în instituțiile publice (bugetare) din sate (comune)⁶. În acest sens a fost aprobat regulamentul de susținere socială a tinerilor „Cu privire la asigurarea cu locuință gratuită a tinerilor specialiști cu studii superioare și postuniversitare de rezidențiat, repartizați și angajați în câmpul muncii la instituțiile publice (bugetare) din sate”, prin care a prevăzut asigurarea cu locuință gratuită a absolvenților instituțiilor de învățământ ce activează în localitățile rurale, locuință care va trece gratuit în proprietatea tânărului specialist după 5 ani de activitate.

- *acoperirea dobânzii bancare la creditele acordate familiilor tinere* de la instituțiile financiare pentru construcția sau procurarea de locuință⁷;

- *stimularea angajatorilor* pentru încadrarea în muncă a absolvenților instituțiilor de învățământ superior finanțati de la bugetul de stat, care prevede acordarea lunară a unei sume în mărime de un salariu minim pe țară, pentru o perioadă de 12 luni calendaristice, pentru fiecare absolvent al instituției de învățământ superior încadrat în muncă, cu condiția menținerii raporturilor de muncă pentru cel puțin 3 ani⁸.

Dat fiind faptul că anul 2008 a fost declarat An al Tineretului, concomitent au fost întreprinse unele măsuri privind crearea mediului favorabil în vederea soluționării problemelor cu care se confruntă tinerii, inclusiv mobilizarea resurselor sociale și instituționale pentru extinderea și consolidarea formelor și modelelor de participare a tinerilor în viața socială și economică a țării, multiplicarea și diversificarea oportunităților de angajare în câmpul muncii a tinerilor, sporirea accesului la servicii de calitate și informație, perfectarea cadrului legislativ în domeniul tineretului, racordat la standardele europene.

Conform cercetărilor statistice tinerii specialiști reprezintă numai 10,5% din numărul total al salariaților⁹, care sunt antrenați în diferite activități economice și ponderea cărora constituie în: comerțul cu ridicata și amănuntul, hoteluri și restaurante - 24,2%; agricultură, economia vânatului și piscicultură - 23,9%; administrația publică, învățământ, sănătate și asistență socială - 15,5% etc. Având în vedere că salariul constituie sursa principală de venit pentru salariați, au fost efectuate unele acțiuni pentru ameliorarea nivelului de trai al acestei categorii de populație și anume s-a efectuat majorarea salariilor (de care au beneficiat și salariații tineri). Astfel, a continuat implementarea noului sistem de salarizare prevăzut de Legea nr.355-XVI din 23 decembrie 2005 cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar. În acest context, începând cu 1 octombrie 2008 s-a majorat salariul de bază cu 16%-18% pentru angajații cu retribuție mică, inclusiv cadrele didactice, s-au acordat unităților economice și partenerilor sociali autonomii mai largi în organizarea salarizării angajaților, în funcție de posibilitățile lor financiare¹⁰,

precum s-au majorat, de la 1 ianuarie 2009, și salariile cu 10-35% la salariații cu retribuție mică din învățământ, știință, unități sanitare, asistență socială, cultură, artă și sport etc. Suplimentar, cu începere de la 1 aprilie 2009, au fost majorate salariile pentru cadrele didactice din învățământul preuniversitar și universitar până la media grilelor de salarii pe categoriile de salarizare, iar începând cu 1 septembrie 2009 a fost efectuată treptat trecerea lor la un nou mod de salarizare bazat pe salarii medii lunare, menit să asigure salarizarea lor la nivelul salariului mediu prognozat pe economie pentru anul gestionar. Grație acțiunilor comune ale partenerilor sociali în 2010 cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real a fost stabilit în mărime de 1100 lei sau cu 22% mai mare față de nivelul precedent (900 lei), iar pentru persoanele de bază din ramura agriculturii și silviculturii, respectiv, în cuantum de 90% din mărimea nominală sau 990 lei pe lună. Dacă comparăm cu minimumul de existență a persoanei apte de muncă, observăm că acesta constituie, respectiv, 75,7% și 68,1% din minimumul de existență a populației apte de muncă.

Actualmente, în condițiile extinderii tehnologiilor informaționale, politicile sociale trebuie să fie orientate spre piața flexibilă a forței de muncă, aplicarea formelor noi de activitate, inclusiv munca distanțională sau care nu este legată de locul fixat de muncă la o anumită întreprindere a angajatorului, precum și activitatea de muncă de frilanser. Frilanser subînțelege activitatea liberă, muncă la domiciliu (sau în centre - kvoring) și practic se referă la asemenea specialiști cum ar fi economiștii, juriștii, lucrătorii din sfera turismului etc. Relațiile de muncă în acest caz pot avea caracterul juridic unic. Asemenea tip de activitate poate fi utilizat destul de eficient în prezent, în special, ținând cont de dezvoltarea economiei republicii în perioada postcriză. Acest tip de activitate a fost foarte largit în anul 2009 în țările CSI, inclusiv în Rusia (72,87%), Ucraina (15,78%), Belarusi (3,26%) etc., iar în Republica Moldova ponderea ocupării în acest tip de activitate a constituit în 2009 numai 1,24%, conform datelor privind starea ocupării și migrațiunea în țările CSI în anul 2010, publicate de Departamentul pe problemele protecției intereselor socio-economice a muncitorilor. Aplicarea acestor tipuri de activități va da posibilitate, în primul rând, de a majora gradul de activitate și de ocupare a tinerilor și, în al doilea rând, de a contribui la îmbinarea unor tipuri de activități, iar în rezultat, de a spori nivelul de bunăstare a tineretului.

Concluzii. Situația complicată în domeniul ocupării tineretului, problemele sociale cu care se confruntă tinerii specialiști, inclusiv și recuperarea potențialului productiv subutilizat al tinerilor sunt unele probleme de semnificație economico-socială și constituie o amenințare pentru potențialul de creștere și de dezvoltare durabilă economică. În unele cazuri acestea formează nedorința de căutare a unui loc potrivit de muncă, inclusiv apariția de lenevie în rândul tinerilor, ceea ce poate duce la costuri economico-sociale foarte mari; tinerii nu contribuie la bunăstarea economică a țării ci invers, pierderea de venituri în rândul tinerei generații duce la o lipsă de economii, precum și la o pierdere în cererea de cheltuieli agregate; tinerii care nu sunt capabili de a obține venituri proprii trebuie să fie susținuți financiar de către familie, fapt ce reduce cheltuielile și investițiile la nivel de gospodărie.

Necâtând la unele încercări pentru promovarea unor activități preconizate de a încuraja angajarea tinerilor absolvenți și protecția socială a acestora, resursele alocate pentru aceste scopuri au fost insuficiente. Astfel, conform Raportului privind executarea cheltuielilor bugetului de stat pe toate componentele, cheltuielile preconizate activităților pentru tineret au constituit numai 0,04% din total cheltuieli precizate pentru anul 2009, dar executarea lor a constituit nivelul de 70,3%,¹¹ ceea ce nu dă efectul dorit.

Recomandări. O politică de tineret trebuie să fie bazată pe cunoaștere și pe argumentări respective, iar la baza acesteia să fie puse nevoile reale care pot fi evaluate prin cercetare ce combină cunoștințele științifice și practice cu cunoștințele obținute prin studii pilot.

Opinia autorilor este de a schimba abordarea politică orientată pe problemele tineretului spre o politică care privește tinerii ca pe o resursă a dezvoltării prin promovarea unor „pachete”¹² de oportunități și de experiențe pentru tineri.

Totodată, se propune de a orienta politicile strategice de protecție socio-economică spre tinerii descurajați și „lucrătorii săraci” prin perfecționarea sistemului de salarizare și implementare a măsurilor de dezvoltare a infrastructurii și sectorului non-agricol în mediul rural, precum și aplicarea unor forme flexibile de antrenare a tinerilor în activitatea economică, inclusiv munca distanțională, muncă de frilanser, promovarea activității temporare pentru adolescenți, a activității sezoniere etc.

În același timp este important de a prevedea sporirea nivelului de finanțare a inițiativelor tinerilor în domeniul ocupării forței de muncă.

În sfârșit, este necesar de menționat faptul că problemele tinerilor pot fi soluționate cu succes în condițiile creării sistemului viabil de prognozare a pieței muncii concomitent confirmat cu planurile perspective de înmatriculare a instituțiilor de învățământ.

Bibliografie:

1. Mesajul Secretarului general la reuniunea a patra a liderilor Uniunii Europene la nivel înalt, Viena, 12 mai 2006, www.un.org

1. Forța de muncă în Republica Moldova - ocupare și șomaj, Anul 2010, www.statistica.md
2. Raport privind Sărăcia și impactul politicilor, 2009, ME, Chișinău, 2010.
3. Lege privind aprobarea Strategiei naționale pentru tineret pe anii 2009-2013 nr. 25-XVI din 03.02.2009, Monitorul Oficial al RM nr.68/192 din 07.04.2009.
4. HG Nr. 1345 din 30.11.2007 „Cu privire la acordarea facilităților tinerilor specialiști cu studii medicale și farmaceutice”, Monitorul Oficial al RM nr. 188-191 din 07.12.2007, art.1386.
5. HG nr. 1259 din 12.11.2008 “Cu privire la asigurarea cu locuință gratuită a tinerilor specialiști cu studii superioare și postuniversitare de rezidențiat, repartizați și angajați în câmpul muncii în instituțiile publice (bugetare) din sate (comune)”, Monitorul Oficial al RM nr. 206-207, din 18.11.2008, art. 1271.
6. Art.8 și Art.12 al Legii cu privire la tineret Nr.279-XIV din 11.02.99, Monitorul Oficial al RM, nr.39-41/169 din 22.04.1999.
7. HG nr. 594 din 20 iunie 2005 “Cu privire la aprobarea Procedurii de stimulare a angajatorilor pentru încadrarea în muncă a absolvenților instituțiilor de învățământ superior finanțate de la bugetul de stat”, Monitorul Oficial al RM, nr. 89-91 01.07.2005, art. 660.
8. www.statistica.md
9. Legea nr. 242-XVI, prin care s-au operat modificări în Legea salarizării nr. 847-XV din 14 februarie 2002 și Codul muncii.
10. MF, Raportul privind executarea cheltuielilor bugetului de stat pe toate componentele, Chișinău, 2010 (conform anexei nr.3 la Legea bugetului de stat pe anul 2009 nr.244-XVI din 21.11.2008, Monitorul Oficial nr.223-225/824 din 16.12.2008).
11. Walther, Andreas et al. (2002), pp. 28-29.
12. <http://www.iris-egris.de/yoyo/pdf/YoyoWP1StateofArt.pdf>.

ОПЫТ РЕГУЛИРОВАНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В СФЕРЕ ЗАНЯТОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

ТАТЬЯНА КОЛЕСНИКОВА, научный исследователь ИЭФС

Рецензент: АНАТОЛИЙ РОЖКО, д-р, конф. исслед., ИЭФС

The experience of gender equality in employment in the Republic of Moldova is carried out in given article. Analysis of current state labor laws of the Republic of Moldova suggests that the absence of its discriminatory norms that infringe upon the rights of women, which contributes to the spread of egalitarian relations and eliminate discrimination based on gender. The main accent is put on the scientific experience of the country in this domain.

Keywords: gender equality, employment, institutional structures.

С начала 1990 г. в Республике Молдова произошли серьезные изменения в сфере занятости. «Четверть миллиона рабочих в 1992 г. были уволены в государственном секторе. Это положение затронуло женщин значительно сильнее, чем мужчин, поскольку они теряют работу в первую очередь» [1, стр.114]. При разорившихся и исчезнувших предприятиях, относившихся к экономическому виду деятельности «промышленность», активной части населения пришлось переходить в другие виды деятельности, такие как «сфера услуг», «коммерческая деятельность», а также это привело к массовой миграции населения в другие страны, за счет чего значительно уменьшилось занятое население.

В то же время появились новые формы занятости, такие как предпринимательство и новые профессии: реализатор, менеджер, аудитор, агент по рекламе и др. Появился частный сектор, в т.ч. посредством приватизации государственных предприятий. Усилилась конкуренция за право занимать более престижные рабочие места. Изменения, происходящие на современном этапе, выявили гендерные диспропорции в сфере занятости Молдовы, проявляющиеся в неординарном положении мужчин и женщин в экономической сфере, дисбалансом возможностей доступа мужчин и женщин к достойной и хорошо оплачиваемой работе, в сохраняющемся в молдавском обществе традиционном распределении гендерных ролей.

Высокообразованные женщины с хорошей профессиональной подготовкой часто вынуждены реализовывать свою трудовую активность на менее престижных и менее оплачиваемых рабочих местах и должностях, с ограниченными возможностями

профессионального роста. Долог путь продвижения женщин вверх по карьерной лестнице, а иногда и невозможен «... на практике, даже если женщины Молдовы обладают равным с мужчинами уровнем образования, квалификацией и опытом, им значительно труднее пробиться на руководящие посты в организациях» [1, стр.114].

Что касается социальной защиты государства, то по мнению доктора хабилитат Н.М.Шишкан «В условиях ухудшения экономического положения в стране сложился «остаточный принцип» выделения средств на развитие социальной сферы. Появилась своеобразная глухота к социальным вопросам» [2, стр.137].

Становление демократического общества предусматривает обеспечение равных прав и возможностей для самореализации каждого человека независимо от пола, возраста, национальности. Существование гендерного неравенства в сфере занятости Молдовы замедляет экономический рост страны, ослабляет систему ее государственного управления и снижает эффективность развития. Следовательно, возникает необходимость в разработке обоснованных мер государственной политики, в том числе и социальной, направленных на обеспечение гендерного равенства и преодоление патриархальных стереотипов, присущих молдавскому обществу.

«До 1992 г. в Республике Молдова отсутствовали специальные программы развития для женщин...» [1, стр.113]. Стремясь построить свое законодательство в соответствии с международными стандартами, следуя рекомендациям Совета Европы и Международной организации труда, Молдавское государство ратифицировало различные законодательные документы принятые международным сообществом, в которых признается гендерное равенство. Основными достижениями последних лет стали: закон РМ «Об обеспечении равных возможностей для женщин и мужчин» принятый в 2006 г., закон РМ «Национальная стратегия развития на 2008-2011 гг.» принятый в 2007 г., Постановление Правительства РМ «Об утверждении Национальной стратегии о политиках занятости рабочей силы на 2007-2015 гг.» принятое в 2007 г., Постановление Правительства РМ «об утверждении Национальной программы по обеспечению гендерного равенства на 2010-2015 гг.» 2009 г., в которых, среди прочего предусматриваются меры по регулированию гендерного равенства в сфере занятости.

Анализ современного состояния трудового законодательства Республики Молдова позволяет сделать вывод об отсутствии в нем дискриминационных норм, ущемляющих права женщин, что способствует распространению эгалитарных отношений и ликвидации дискриминации по признаку пола. Очевидно, что современное молдавское законодательство создает определенные правовые предпосылки и условия для реализации гендерного равенства в сфере занятости и направлено на демократическое развитие общества.

Практическое внедрение соответствующих нормативно-законодательных актов осуществляется посредством институциональных механизмов. Так, в соответствии с Постановлением Правительства №350 от 07.04.2006 утверждается Правительственная комиссия по гендерному равенству [3]. Персональный состав Правительственной Комиссии состоит из: представителей министерств, представителей Национальной конфедерации профсоюзов, Национальной конфедерации патроната, Национального бюро статистики, Бюро межэтнических отношений, Представителей гражданского общества, академической среды и средств массовой информации. В соответствии с Постановлением Правительства №895 от 07.08.2006 утверждается Положение о Правительственной комиссии по гендерному равенству, которая *«предусматривает институциональный механизм обеспечения равных возможностей для женщин и мужчин» и «является консультативным и координирующим органом, созданным в целях обеспечения стратегических и организационных основ, а также инструментов и механизмов влияния и реализации государственной политики в части обеспечения женщинам и мужчинам равных прав и возможностей»* [4].

В состав механизма регулирования входят также центры по вопросам гендерного равенства в сфере занятости, действующие на уровне министерств и подведомственных им организаций. Основными организациями, занимающимися данными проблемами на национальном уровне являются: Министерство Экономики Республики Молдова, Национальное агентство занятости населения (ANOFM), Национальное Бюро Статистики, а также различные аналитические исследовательские центры, среди которых: Академия Наук Молдовы в лице Института Экономики, Финансов и Статистики, Молдавская Экономическая Академия (ASEM), неправительственная организация «Institutul de Politici Publice» (IPP), Национальная конфедерация профсоюзов, гражданское общество, НПО.

К наиболее известным НПО, основными видами деятельности которых, являются: ликвидация гендерного неравенства, особенно в сфере бизнеса, на рынке труда; экономическая и общественно-политическая поддержка женщин-предпринимателей; обучение женщин навыкам

ведения собственного бизнеса и т.д., являются: Общественная организация CERINDE (г.Кишинэу), ICAWB (г.Кишинэу), GENDER-CENTRU (г.Кишинэу), Бизнес центр в Унгенах (г.Унгень), Женский клуб «Женщина и общество» (г.Единец), Общественная организация «Достоинство и права современной женщины» (г.Бельцы), Ассоциация деловых женщин Бельц, Ассоциация деловых женщин «Minerva» (г.Орхей), Ассоциация Женщин Гагаузии (г.Комрат), Ассоциация деловых женщин Кахула «FEMIDA» (г.Кахул) и т.д.

Исследованиями и анализом проблем гендерного равенства в сфере занятости Республики Молдова занимаются международные организации. К наиболее известным относятся: Международная Организация Труда, Программа развития ООН (UNDP), Мировой Банк, а также публикации зарубежных исследователей по проблемам гендерного равенства в сфере занятости в Республике Молдова.

Начиная с 60-х гг. прошлого столетия, исследования известных молдавских ученых были посвящены проблемам, связанным с женским трудом. Так, в ранних работах доктора хабилитат Н.М.Шишкан широко освещены проблемы женского труда. В своей работе «Труд женщин в условиях развитого социализма» (1976 г.) она отмечает, что «будучи составной частью труда, женский труд имеет свои особенности» [5, стр.6]. В этой работе, приводятся характеристики особенностей женского труда в зарубежных странах в 80-е гг. предыдущей эпохи: «...неполное вовлечение женщин в общественное производство, ...большая приверженность трудящихся женщин безработице, ...дискриминация женщин в оплате труда, ...занятость женщин преимущественно неквалифицированных и малоквалифицированных видах труда, ...глубокое антагонистическое противоречие между необходимостью участия в общественном труде и выполнением функций материнства, ...приобщение женщин к труду, главным образом с неполным рабочим днем или с неполной рабочей неделей» [5, стр. 23-30]. Делается вывод о том что, несмотря на значительное увеличение числа занятых женщин, вовлеченных в общественное производство, участие женщин во всех отраслях народного хозяйства, высокий уровень образования, «противоречия женского труда ... еще не решены до конца» [5, стр. 38].

Также, в данной работе, высказываются мысли о том, что «...в нашей стране ведением домашнего хозяйства занимается большинство женщин-работниц, что повышает их трудовую нагрузку. Этот труд, как и у женщин – домашних хозяек, обществом не оплачивается». Отмечается, «более медленное продвижение женщин на руководящие должности. Их значительно меньше, чем мужчин, среди директоров предприятий, руководителей учреждений, докторов наук, академиков и т.д.». Подчеркивается, «...отставание сферы общественного быта» [5, стр.37-38]. С тех пор прошло уже немало лет, но и сейчас эти проблемы продолжают оставаться актуальными.

Представляет интерес еще одна работа Н.М.Шишкан «Социально-экономические проблемы женского труда» (1980 г.). В ней она высказывает мнение о том, что «для успешного решения дискуссионных вопросов необходим не только комплексный подход к изучению особенностей женского труда и его проблем, но и теоретический и прежде всего политико-экономический анализ проблемы в целом» [6, стр. 5-6]. Она выделяет также, что пора совершенствовать работу единого координационного центра ... по дальнейшему исследованию проблемы „женский труд“, так как «имея свои особенности», он «является сложной, синтезированной, комплексной проблемой», ... а «единой программы и методики исследования все еще нет» [6, стр.135].

Интенсивность научных контактов с зарубежными учеными способствовала распространению и развитию в нашей стране нового научного направления – гендерные исследования. Хотя проблемами женской занятости в Молдове, как было сказано выше, ученые занимаются, начиная с 60-х гг. прошлого столетия, гендерными исследованиями в сфере занятости начали заниматься сравнительно недавно. В этой связи, хотелось бы отметить, что к наиболее значимым научным публикациям, за последние годы, по проблемам гендерного равенства в сфере занятости, относятся: В.Трофимова «Женщины и мужчины на рынке труда в Республике Молдова»; А.Бырка, Д.Вакуловски «Ситуация женщин на рынке труда»; И.Пырцаки, Е.Кара, Ил.Пырцаки «Гендерное неравенство в доходах и в других показателях благосостояния населения», А.Баурчулу, М.Белостечник, А.Касьян и др. «Гендерно чувствительное бюджетирование»; Е.Акулай «Условия создания и развития предприятий: гендерный анализ».

Проблемам дискриминации на рынке труда Молдовы посвящен отчет группы исследователей под руководством Е.Акулай «Выявление феномена дискриминации по полу на рынке труда в Республике Молдова» о результатах исследования в рамках проекта 2005-2006 гг. «Борьба с дискриминацией по полу на рынке труда и выявление возможностей сокращения этого феномена в Республике Молдова». По результатам исследования «Большинство опрошенных (80,9%) считают, что дискриминация по полу на рынке занятости в настоящее время является серьезной проблемой» и, что «в основном гендерной дискриминации подвержены женщины» [7, стр.20]. Обобщая мнения опрошенных, исследователи приходят к выводу о том, что: «дискриминация по полу на рынке труда,

по отношению к женщинам, имеет место на всех этапах трудовой деятельности: найма; оплаты труда; продвижения по службе; предоставления оплаты декретного отпуска; увольнения; оплаты больничного отпуска; предоставления отпуска; обучения на предприятии» [7, стр.30].

Несомненный интерес представляет работа Н.М.Шишкан «Современные социально-экономические мегатенденции» опубликованная в 2005 г., в которой она приходит к мысли о необходимости и сущности комплексного подхода к решению современных проблем гендера. Особое внимание в своей работе она уделяет женскому предпринимательству. Она пишет, что «женщина-предприниматель, женщина-менеджер стала общемировым феноменом» и приводит высказывания американских исследователей Р.Петерсон и К. Вермейр, которые назвали этот феномен «тихой революцией в мировом масштабе» [2, стр.220]. Она подчеркивает «Как известно, до 90-х гг. в структуре занятости мужчин и женщин предпринимательство как самостоятельная форма занятости отсутствовала» [2, стр.220]. В настоящий период она приводит такие данные статистики: «в Республики Молдова доля женщин в бизнесе составляет около 10%, в малом – 40%, в мелком почти половину. Еще 27% женщин хотели бы заниматься бизнесом при улучшении доступа к кредитам» [2, стр.220].

Также, хотелось бы особо отметить участие молдавских исследователей в международных исследовательских проектах связанных с гендерной тематикой. К примеру, международный исследовательский проект 2001-2003гг. «Женское предпринимательство в странах с переходной экономикой: пример Украины, Молдовы и Узбекистана» с участием исследователей ИЭФС: доктор экономики Е.Акулай, А.Булгак, Н.Виноградова и др.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что несмотря на молодость нашей страны, как независимого государства, и достаточно сложный период времени, гендерное направление в Республике Молдова активно развивается и имеются серьезные достижения в области законодательства, которое совершенствуется и является гендерно-ориентированным, регулярно проводятся научные гендерные исследования и публикуются их результаты.

Библиография:

1. Женщины и гендерные проблемы в странах с переходной экономикой: взгляд ЮНИСЕФ. Доклад UNICEF. Детский Фонд ООН. Май 1995. 168 с.
2. Шишкан Н. Современные социально-экономические мегатенденции. Кишинэу: МЭА, 2005. 295 с.
3. Hotărîre Guvernului Republicii Moldova cu privire la instituirea Comisiei guvernamentale pentru egalitate între femei și bărbați. Nr.350 din 07.04.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2006, nr. 59-62.
4. Hotărîre Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului Comisiei guvernamentale pentru egalitate între femei și bărbați. Nr.895 din 07.08.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.08.2006, nr. 134-137.
5. Шишкан Н. Труд женщин в условиях развитого социализма. Под редакцией академика АН МССР Н.П.Фролова. Кишинев: Штиинца, 1976. 214 с.
6. Шишкан Н. Социально-экономические проблемы женского труда. М.: Экономика, 1980. 144с.
7. Percepția fenomenului de discriminare de gen pe piața muncii din Republica Moldova: Rezultatele studiului-pilot. Chișinău: CNSIPF, Bons Offices, 2006. 64 p.

ASPECTELE GENERALE ALE PROBLEMEI SECURITĂȚII ENERGETICE MONDIALE

**FLORIN TUDORIE, drd., Consul,
Ambasada României în Republica Moldova**

The paper outlines the main aspects of energy security, that along with food security, financial security, commercial security, etc. is part of a broader concept of national security and individual issues, namely economic security. Achieving a certain level of security depends on the state to aggregate internal resources and gain or maintain access to external economic resources.

Cuvinte cheie: Consum de petrol, dependență energetică, evoluția prețurilor la petrol, politici energetice, securitate energetică.

Key words: oil consumption, energy dependence, oil price developments, energy policy, energy security.

Delimitări conceptuale

Pentru cei mai mulți specialiști, securitatea energetică înseamnă a fi asigurat din punct de vedere al surselor, al controlului rutelor și distribuției și al alternativelor. În general, conceptul este definit ca „resurse sigure la un preț rezonabil” [1], cu alte cuvinte înglobează o problematică mult mai amplă decât triunghiul securitate a aprovizionării – sustenabilitate - competitivitate. Așadar, existența resurselor suficiente și disponibile reprezintă o precondiție imperios necesară realizării securității energetice.

Fără îndoială, că orice întrerupere mai îndelungată a alimentării cu energie dăunează semnificativ creșterii economice, stabilității politice și prosperității cetățenilor unei națiuni. Prin urmare, securitatea energetică vizează, în principal, următoarele dimensiuni: asigurarea unor surse (locuri) alternative de aprovizionare, identificarea unor rute energetice alternative de transport, securizarea surselor și rutelor existente și creșterea ponderii energiilor alternative în consumul intern. Însă, realitățile epocii actuale au demonstrat că marii consumatori ar trebui să renunțe la utopia independenței energetice și să accepte interdependența energetică [2].

Viziunea asupra securității energetice depinde în mare măsură de contextul regional și global și de poziția ocupată în circuitul economic. Astfel, consumatorii și industriile energofage doresc prețuri rezonabile și se tem de întreruperi ale aprovizionării. Țările mari producătoare de petrol consideră securitatea cererii și securitatea veniturilor părți esențiale ale oricărei discuții despre securitatea energetică. Companiile de petrol și gaze afirmă că accesul la noi rezerve, abilitatea de a dezvolta o nouă infrastructură și regimuri de investiții stabile sunt elemente critice în procesul de asigurare a securității energetice. Țările în dezvoltare sunt vital interesate de capacitatea de a plăti pentru resursele necesare dezvoltării economice și de șocurile în balanța de plăți. Companiile puternice sunt preocupate de integritatea întregii rețele. Atenția factorilor de decizie este îndreptată asupra riscurilor de subminare a aprovizionării și securității infrastructurii, datorită terorismului, conflictelor sau dezastrelor naturale. De asemenea, factorii politici și economici sunt foarte atenți la mărimea capacității excedentare, rezervelor strategice și surplusului de infrastructură. Prin urmare, de-a lungul circuitului economic, prețurile și diversitatea surselor de aprovizionare reprezintă componente critice ale securității energetice.

Un loc distinct în relația dintre producător și consumator începe să-l ocupe intermediarul, adică statul pe teritoriul căruia tranzitează vectorul energiei. Intermediarul urmărește consolidarea avantajelor economice oferite de tranzit, dar, în același timp, și consacrarea avantajelor în sistemul politic al relațiilor internaționale. Nu este exclus ca, în viitor, în rol de intermediar să intre și unități administrativ-teritoriale ale statelor de tranzit. Într-o perspectivă optimistă, relațiile producător-intermediar-consumator ar putea genera interdependențe ce ar constitui un suport solid pentru soluții care să întărească securitatea. Fiecare „verigă” a lanțului deținător-exploatator producător- transportator-distribuitor-consumator este interesată să-și apere și promoveze propriile interese, pentru a-și maximiza, astfel, rezultatele.

Marii actori ai scenei energetice au percepții diferite asupra securității energetice. Pentru SUA, termenul înseamnă, în primul rând, reducerea dependenței față de resursele din Golful Persic. Europa poate avea securitate energetică doar în condițiile în care Federația Rusă se obligă să asigure hidrocarburile necesare, în timp ce Federația Rusă înțelege prin aceasta acces la piețele occidentale. În viziunea Chinei, securitatea energetică înseamnă achiziționare și investiții în exploatarea câmpurilor energetice africane. Securitatea energetică este adesea percepută ca o „umbrelă” ce acoperă multe preocupări legate de energie, creștere economică și putere politică. Ca dimensiuni ale securității energetice distincte, dar totodată suprapuse, experții Centrului german de Cercetare Politică Aplicată identifică[3]:

1. *dimensiunea politicii interne*, ce se referă la: investiții în întreținerea și dezvoltarea infrastructurii energetice, intervenția în caz de urgență energetică, sporirea eficienței energetice, orientarea mixului energetic spre energiile alternative;

2. *dimensiunea economică* vizează: reguli clare de funcționare a piețelor, contracte pe termen lung, diversificarea surselor și rutelor, inovarea tehnologică în domeniul energetic;

3. *dimensiunea geopolitică* are în vedere: acțiuni concentrate de securizare a comerțului internațional cu mărfuri energetice, adoptarea unui cadru legal global în domeniul serviciilor energetice transnaționale, precum Energy Charter Treaty din 1994; tendința de renaționalizare a depozitelor, infrastructurii și corporațiilor energetice; necesitatea unor concepte strategice și abordări de ansamblu, în special în relația cu statele fragile;

4. *dimensiunea politicii de securitate* este focalizată pe cooperarea strânsă cu statele vulnerabile la atacuri teroriste asupra infrastructurilor sau piraterie, inclusiv prin schimb de informații, instruire și dezbateri asupra bunelor practici. Statele mari industrializate consumatoare de resurse energetice, direct sau prin intermediul UE sau NATO, ar trebui să-și extindă angajamentul și în sfera capacităților de management al riscului, răspunsul la crize și pregătirea forțelor militare și de poliție.

Aceste dimensiuni interdependente reprezintă elemente cheie ale procesului de stabilizare și securizare a aprovizionării cu resurse energetice. Dacă vor fi adoptate din timp măsuri multilaterale

adecvate, impactul negativ al unei eventuale crize energetice ar putea fi atenuat considerabil. Un concept sustenabil de securitate energetică trebuie să aducă împreună toate aceste dimensiuni, pornind de la aspectele economice și politice până la întregul spectru de instrumente „soft” și „hard” ale securității.

În opinia noastră, trebuie adăugată o a cincea *dimensiune*, cea *militară*, care începe să devină o componentă independentă a securității energetice, în afara celei geopolitice. Ea se manifestă pe plan intern în politicile de apărare ale celor mai importanți actori ai pieței energetice, care urmăresc, în ultimă instanță, folosirea mijloacelor militare pentru menținerea pozițiilor avantajoase. În cadrul programelor lor militare, SUA își propun crearea capabilităților de proiecție a forței la nivel global, Rusia își perfecționează arsenalul nuclear ca garanție a inviolabilității teritoriului, statele din Orientul Mijlociu și Venezuela sunt cele care achiziționează cele mai mari cantități de armament, Iranul își susține controversatul program nuclear, China și India dezvoltă programe militare cu efecte imprevizibile într-un viitor apropiat etc.

Desigur că securitatea energetică nu este amenințată doar de terorism, tulburări politice, conflicte armate, piraterie, ci este vulnerabilă și la uragane, inundații, cutremure sau la distrugerii provocate de „mâna omului”. De exemplu, o explozie produsă pe un câmp petrolifer din China va determina guvernul chinez să cumpere mai mult petrol, ceea ce va duce la creșterea prețului internațional al petrolului și, implicit, al benzinei în SUA. Așa cum afirma și senatorul american Dick Lugar [4], securitatea energetică este pusă în pericol de șase mari provocări ale secolului al XXI-lea:

- scurtcircuitări ale fluxurilor de aprovizionare;
- natura finită a resurselor energetice;
- folosirea energiei ca instrument de presiune;
- utilizarea veniturilor din energie pentru susținerea regimurilor nedemocratice;
- transformările globale ale climei;
- costurile mari ale energiei pentru țările în dezvoltare.

Prin urmare, securitatea energetică trebuie să țină cont de provocările pe care le aduce cu sine procesul de globalizare, orice disfuncționalitate sau vulnerabilitate dintr-o parte a mapamondului (a unei surse energetice) afectând consumatorii din întreaga lume.

Folosirea resurselor energetice ca instrument de presiune.

În contextul accentuării competiției pentru putere și influență în arena mondială, resursele materiale, în special cele energetice, joacă un rol din ce în ce mai important în poziția ocupată de un stat și rolul acestuia în sistemul relațiilor internaționale. Distribuția inegală și previzibilă epuizare a resurselor de hidrocarburi, resurse ce rămân deocamdată motorul economiei mondiale, au dus la amplificarea jocurilor pe marginea acestora și au permis unele „monopoluri” în ceea ce privește controlul surselor și rutelor, al piețelor și prețurilor. În aceste condiții, securitatea energetică nu mai constituie doar un obiectiv oarecare de politică economică, ci a devenit o preocupare constantă pentru comunitatea internațională. În accepțiunea noastră, *utilizarea hidrocarburilor ca instrument de presiune* sau sintagma de „*armă energetică*” este strâns legată de exercitarea puterii economice, componentă importantă în complexul puterii unui stat, și am putea să o definim ca *orice acțiune sau inacțiune a unui actor al lanțului deținător-exploatator-producător-transportator-distribuitor-consumator, legată direct sau indirect de resursele energetice, ce are scopul de a influența comportamentul altor actori sau de a-i controla, în vederea atingerii propriilor interese*. Prin urmare, „arma energetică” poate fi utilizată, pe tot lanțul respectiv, de oricare dintre „verigile” implicate în acest proces.

Dar pot fi resursele energetice într-adevăr o „armă”? Dacă resursele energetice sunt folosite ca mijloace de presiune în cadrul competiției și concurenței economice libere, acestea reprezintă doar un mod acceptat de a promova sau câștiga ceva, la fel ca resursele financiare (împrumuturi), importurile etc. În cadrul pieței caracterizate de liberă concurență, orice tranzacție este un joc cu sumă pozitivă, în care fiecare parte are de câștigat, reglându-se astfel distribuția armonioasă a resurselor între agenții economici. Pe această piață, producătorul privat de energie, fie el și de monopol, nu poate exista dacă nu obține profit prin satisfacerea consumatorului final. La fel și consumatorul final de energie poate renunța și înlocui producătorul respectiv, dacă nu este satisfăcut.

Dacă în această ecuație intervine statul, atunci putem spune că energia devine un instrument al puterii politice folosit în cadrul relațiilor internaționale pentru atingerea propriilor interese. Agenții economici controlați de stat sunt mai puțin motivați să satisfacă consumatorul final, mai ales atunci când dețin monopolul într-un anumit domeniu al industriei energetice. De altfel, pe o piață caracterizată printr-o concurență de tip monopol, lipsește competiția sau aceasta este limitată.

Întotdeauna, guvernele au pe agendă obiective strategice prin care se vizează poziții de putere și dominație în sistemul relațiilor internaționale. Numai la nivel guvernamental, controlul direct sau indirect al unor resurse energetice poate deveni un instrument de șantaj și cu adevărat o armă eficientă. Astfel, dacă la un moment dat factorul de decizie consideră că este profitabil politic să folosească această armă, chiar dacă această acțiune poate costa enorm din punct de vedere financiar, nu poate fi împiedicat să o facă. Utilizarea „armei energetice” în relațiile internaționale reprezintă o formă de șantaj, o acțiune ce o

putem încadra în categoria tehnicilor clandestine, acoperite sau discrete, care vizează realizarea unor obiective politice, economice, militare etc. Acest instrument subversiv este folosit pentru a slăbi puterea militară, economică sau politică a unei națiuni prin subminarea moralului, loialității sau încrederii cetățenilor. Prin urmare, credem că „*arma energetică*” este un instrument suplimentar al presiunilor politice exercitate de state/comunitatea internațională asupra unei țări care se face vinovată de abateri grave de la normele internaționale. În același timp, „*arma energetică*” ar putea constitui o formă asimetrică de acțiune în cadrul relațiilor de putere la nivel global, ca răspuns la alte forme politice, economico-financiare, militare care s-au folosit dintotdeauna.

Impactul crizei economico-financiare asupra securității energetice.

Criza financiară globală din anii 2008-2009 și recesiunea economică ulterioară a afectat majoritatea statelor lumii, fie ele dezvoltate, în curs de dezvoltare sau, mai ales, sărace, cu efecte destul de serioase și asupra problematicei securității energetice.

Cea mai importantă consecință este diminuarea cererii de petrol pe măsură ce activitatea economică globală și-a încetinit creșterea. Astfel, unii agenți economici au falimentat, multe capacități industriale și-au eficientizat/reduc consumul din cauza diminuării/lipsei comenzilor, iar utilizatorii casnici au trecut și ei la economisirea energiei. Alți consumatori s-au orientat spre alte forme de energie mai puțin poluante, precum gazele naturale, energia nucleară, sursele de energie regenerabilă sau au crescut ponderea acestora în mixul energetic. Pe acest fundal, s-a înregistrat și un efect pozitiv dat de o anumită reducere a emisiilor de CO₂.

Tabelul 1. Consumul de petrol mondial în perioada 2007-2009, mil. barili/zi

Stat/regiune	2007	2008	2009
SUA	20,680	19,498	18,686
China	7,582	7,831	8,200
Europa	16,132	16,128	15,387
Japonia	5,036	4,785	4,362
India	2,845	2,962	2,980
Global	86,138	85,752	83,738

Sursa: U.S. Energy Information Administration, *Total Consumption of Petroleum Products, 2010*.

Din tabelul de mai sus, se poate observa că pe plan mondial consumul zilnic de petrol a scăzut cu 0,45% în 2008 față de anul precedent. În anul 2009 s-a înregistrat o reducere și mai drastică, de circa 2,35% față de anul 2008, marcând cea mai accentuată contracție de la începutul anilor '80 încoace (capacitatea de producție a țărilor OPEC va înregistra un surplus de 5,2-5,4 mil. de barili în perioada 2010-2011 față de 4,3 mil. în 2009 sau 1,5 mil. în 2008). Mai mult, consumul anual de resurse energetice al SUA a fost depășit pentru prima oară de la începutul secolului de o altă țară. În 2009, China a consumat 2.252 mil. tone echivalent petrol, cu 4% mai mult decât SUA (2.170 mil. tone echivalent petrol) [5]. Drept urmare, exporturile petroliere au cunoscut și ele o curbă descendentă, stocurile de hidrocarburi au crescut peste măsură, iar prețurile internaționale au scăzut la majoritatea combustibililor fosili.

De altfel, este cunoscut faptul că prețurile internaționale ale hidrocarburilor sunt extrem de sensibile. Evenimente diverse din orice parte a lumii, dar în special din țările importante producătoare și exportatoare de hidrocarburi, influențează prețul de referință al petrolului.

Tabelul 2. Evoluția prețurilor la petrol (2006-2010)

Preț petrol (dolari/baril)	Ianuarie 2006	Ianuarie 2007	Ianuarie 2008	Ianuarie 2009	Ianuarie 2010	Record (4 iulie 2008)
OPEC	56,18	55,06	93,56	35,48	75,77	137,18
Non-OPEC	54,35	54,32	92,15	33,48	75,26	137,03
Mondial	55,12	54,63	92,93	34,57	75,55	137,11

Sursa: U.S. Energy Information Administration, *World Crude Oil Prices, 2010*

În ultimii trei ani, am asistat la o volatilitate extremă, creșteri și scăderi bruște ale prețurilor, pe fondul diverselor evenimente ce au perturbat mediul internațional de securitate, dar mai ales al crizei economico-financiare globale. Astfel, în iulie 2008, prețul unui baril de petrol atingea nivelul record de peste 137 dolari, față de 10 dolari cu doar 10 ani înainte.

Efectele crizei economico-financiare a intensificat și mai mult această volatilitate, prețul petrolului scăzând în jumătate de an cu peste 100 de dolari. Pe fondul măsurilor de stimulare a economiilor, în numai un an, costul unui baril de țiței s-a dublat: de la 34,57 dolari în ianuarie 2009, la 75,55 dolari la începutul anului 2010.

Rusia și alte state bogate în hidrocarburi au resimțit din plin aceste efecte ale crizei, diminuarea veniturilor din exporturile energetice adăugând presiuni suplimentare asupra situației lor economice. Problemele economice de pe piețele internaționale au avut ca efect și renaționalizarea unor capacități energetice, precum în Venezuela.

Nu în ultimul rând, criza economico-financiară din ultimii ani a introdus o oarecare întârziere în derularea unor proiecte energetice multinaționale și a dus la prelungirea negocierilor în cazul altora, la renunțarea la unii investitori și atragerea investitorilor noi, la prelungirea termenelor de execuție și punere în funcțiune etc. De asemenea, lipsa banilor au dus și la o amânare/anulare a unor programe de modernizare și re tehnologizare în sectorul energetic, la amânarea unor proiecte importante pentru securitatea energetică a unor țări.

Realități și perspective europene în domeniul energiei.

Cea mai presantă problemă a Uniunii Europene în materie este securitatea aprovizionării cu resurse energetice, având în vedere dependența acesteia de un singur producător-exportator, în speță Rusia. Criza economico-financiară a adăugat noi presiuni, concretizate în frânarea unor proiecte energetice critice sau rezultatele nu tocmai încurajatoare în domeniul operaționalizării pieței interne de energie, reducerii emisiilor de carbon, economisirii și eficienței energetice. Insuficiența investițiilor în rețele, capacități de producție și transport și tehnologii curate poate duce la un deficit al livrărilor de hidrocarburi, ceea ce ar împinge din nou prețurile resurselor energetice în sus și ar încetini ritmul de redresare a economiei comunitare.

În prezent, cele 27 de țări membre în ansamblul lor reprezintă unul dintre cei mai mari consumatori mondiali de resurse energetice. La sfârșitul anului 2008, UE se afla pe locul 2, după SUA, cu un consum de petrol de circa 14,790 mil. barili/zi și un consum de gaze naturale de 18,972 mlrd. m³/an. Ponderele diverselor resurse în mixul energetic era la nivelul anului 2007: combustibili solizi – 18,3%, petrol – 36,4%, gaze naturale – 23,9%, energie nucleară – 13,4%, resurse regenerabile – 7,8%, altele – 0,2%. Spre anul 2030, tendința este de ușoară reducere a ponderii petrolului (35,3%), combustibililor solizi (16,7%) și energiei nucleare (10,3%) în favoarea gazelor naturale (25,7%) și formelor de energie regenerabilă (11,8%)[6].

Cu excepția Danemarcei, toate celelalte state europene sunt dependente de importurile de hidrocarburi. Dependența de importurile energetice este în creștere atât la nivelul statelor membre, cât și la cel al Uniunii. Pe baza scenariilor oficialilor de la Bruxelles, dependența energetică a UE-27 va crește de la 56,3% în 2010, la 64,2% în 2020, 66% în 2025 și 66,6% în 2030 [7].

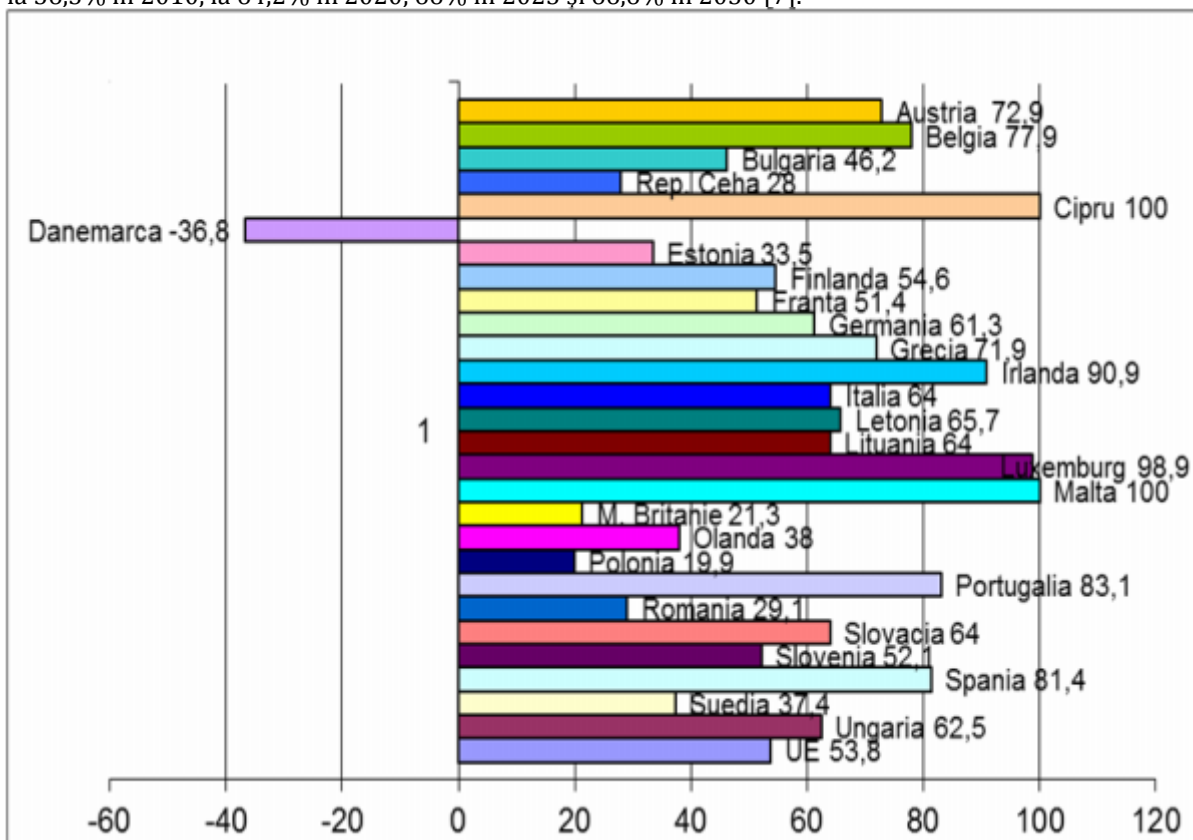


Fig. 1. Dependența energetică a UE și a statelor membre la nivelul anului 2008 (%)

Sursa: Europe's Energy Portal, Energy Dependency, www.energy.eu

Ca urmare a crizei financiare, la nivel comunitar a fost adoptat în noiembrie 2008 un Plan de redresare economică menit să sporească cheltuielile UE în anumite sectoare strategice. În domeniul energiei, au fost alocate circa 3,98 mlrd. euro pentru perioada 2009-2010 în scopul susținerii unor proiecte energetice în domeniul: infrastructurii de gaze și electricitate (2,365 mlrd.), energiei eoliene „offshore” (565 mil.) și captarea carbonului și stocarea (1,050 mlrd.)[8].

Concluzii. Pentru a evita creșterea necontrolată a prețurilor energiei și deseale intreruperi ale livrărilor dinspre Federația Rusă, se prevede adoptarea unei strategii de securitate energetică europeană comună. Aceasta ar trebui să se bazeze pe accesul direct la resursele de petrol și gaze din bazinul Caspic și pe asigurarea unui control european asupra căilor de transport energetic.

O provocare majoră pentru Uniunea Europeană este să se redreseze și mai apoi să revină la un ritm constant de creștere economică, dar continuând același trend de reducere a cererii de hidrocarburi și de scădere a emisiilor. Este imperios necesar să nu se revină la nivelul ascendent de dinainte de criza economico-financiară.

Bibliografie:

1. Cristian Băhnăreanu, Securitatea energetică, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2008.
2. Kamila Proninska, Energy and security: regional and global dimensions, in SIPRI University Press, 2007, p. 216 și Daniel Yergin, Ensuring Energy Security, Oxford Affairs, March/April 2006, Vol.86, No.2, p.70.
3. Florian Baumann, Energy Security as multidimensional concept, in CAP Policy Analysis, no.1, March 2008, pp. 4-5.
4. Dick Lugar, Energy security is national security, la <http://lugarsenate.gov/energy/security/index.html>.
5. U.S. Energy Information Administration, Short-Term Energy Outlook, 7 July 2010, www.eia.gov/steo/steo_full.pdf.
6. European Commission, EU energy and transport in figures, Statistical Pocketbook 2010, p.29, http://ec.europa.eu/energy/publications/statistics/doc/2010_energy_transport_figures.pdf.
7. European Commission, European Energy and Transport: Trends to 2030 – Update 2007, 2008, p. 96. http://ec.europa.eu/dgs/energy_transport/figures/trends_2030_update_2007/energy_transport_trends_2030_update_2007_en.pdf.
8. The European Parliament and The Council of the European Union, Regulation (EC) No 663/2009 establishing a programme to aid economic recovery by granting Community financial assistance to projects in the field of energy, 13 July 2009, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:200:0031:0045:EN:PDF>.

Bun de tipar: 09.09.2011

Formatul 84/108/16. Coli de tipar 18,49.

Com. 13. Tirajul 100 ex.